

**T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANA BİLİM DALI**

**ALBERTUS AQUENSIS'İN *HISTORIA
IEROSOLIMITANA* ADLI ESERİNE GÖRE I. HAÇLI
SEFERİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Süleyman GENÇ

Doç. Dr. İhsan ARSLAN

Danışman

RİZE

2017

KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, [İslam Tarihi ve Sanatları] Ana Bilim Dalında, [Süleyman Genç] tarafından hazırlanan [*Albertus Aquensis'e göre Birinci Haçlı Seferi*] başlıklı bu çalışma, [21.06.2017] tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/~~oy çokluğuyla~~ başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: _____ (Doç Dr İhsan Arslan, İmza, Kabul/Red)

Üye: _____ (Yrd. Doç. Dr Eyüp Öztürk, İmza, Kabul/Red)

Üye: _____ (Yrd. Doç Dr. Recep Erkocaaslan, İmza, Kabul/Red)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

10/8/2017

Doç. Dr. Ahmet İsnak DEMİR
Müdür

ETİK BEYAN

Bu tezdeki bütün bilgileri etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yaptığımı bildiririm. İfade ettiklerimin aksi ortaya çıktığında ise her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim. **21/06/2017**

Süleyman GENÇ

ÖN SÖZ

Müslümanların Hristiyan güçleriyle ilk karşılaşmaları, Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde Mûte Savaşı'yla gerçekleşmiştir. Müslümanlar, Hulefâ-i Râşidîn ve Emevîler dönemlerinde gerçekleşen fetihlerle İspanya üzerinden Batı Avrupa içlerine kadar ilerlemiştir. Emevîlerin yıkılışının ardından Abbasîler döneminde Müslümanların Avrupa'daki hâkimiyetini Endülüs Emevîleri sürdürmüştür. Ancak Müslümanların bu fetih hareketleri sırasında Avrupa'daki devletlerin bir araya gelerek karşı saldırıya geçmeleri söz konusu olmamıştır. Onuncu asırda ortaya çıkıp gelişen bir Hristiyan tarikatı olan ve Papalığın dünyevî gücünü artırmayı gaye edinen Cluny Tarikatı'nın Hristiyan Dünyası'nda söz sahibi olmasıyla bu durum değişmiştir. Papalığın bu yeni stratejisinin en belirgin sonucu Haçlı Seferleridir.

“Kutsal Toprakları Kurtarma” sloganıyla 1095 yılında Clermont Konsili'yle fitili ateşlenen Kudüs hedefli Haçlı Seferleri Dönemi, 1291'de Akkâ'daki son Latin yerleşiminin Müslümanların eline geçmesiyle son bulmuştur. Bu dönemde dokuz büyük seferin yanı sıra Halkın/Köylü Haçlı Seferi, 1101 Haçlı Seferi gibi birçok küçük teşebbüs gerçekleşmiştir. Siyasî, askerî, toplumsal, ekonomik ve dinî birçok nedeni olan bu seferlerin ardındaki en büyük güç Papalık olmuştur. Papalık ve Avrupa Hristiyanları açısından sadece birinci ve kısmen üçüncü seferlerde başarı elde edilmiş, diğer teşebbüslerin tamamı başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bununla birlikte çok sayıda nedeni olan bu seferlerin gerek Avrupa ve yerel Hristiyan halk için gerekse Bizans ve İslam Dünyası için etkileri asırlar boyu sürecektir. Genel olarak tüm aktörler için menfi sonuçlar doğuran Haçlı Seferleri, bilhassa hedefindeki İslam Dünyası'nda çok derin izler bırakmıştır. Müslüman beldeler yağmalanıp halk tüyler ürperten biçimde katledilmiş, asırların medeniyet mirası talan edilip yok edilmiştir. İslam coğrafyasında kurulan Urfa, Antakya, Kudüs ve Trablus Latin devletlerinin yeniden Müslüman egemenliğine girmesi yaklaşık iki asır sürmüştür. Haçlıların tüm kazanımlarını birinci seferde elde etmiş olmaları, bu seferin önemini fazlasıyla artırmaktadır.

Birinci Haçlı Seferi, İslâm Dünyasında bu denli derin etkiler bırakmış olmasına karşın yeterince irdelenmemiştir. Dönemin İslâm kaynaklarında çok az yer bulan bir konu olması hasebiyle Birinci Haçlı Seferi araştırılırken çağdaş Latin kaynaklara başvurmak bu nedenle zorunludur. Öte yandan Latin kaynaklar da yeterince incelenmemiştir. Birinci Haçlı Seferi'nin Latin vakayinâme yazarları, Fulcherius Carnotensis, müellifinin ismi bilinmediği için Anonim Haçlı Tarihi olarak da bilinen *Gesta*, Peter Tudebodus, Raimundus Aguilers, Guibertus Novigenti, Radulphus Cadomensis, Robertus Monachus, Ekkehard von Aura, Albertus Aquensis ve Willermus Tyrensis'tir.

Bu eserlerden en meşhuru olan *Gesta*, müellifinin muhtemelen nispeten daha alt tabakadan biri olması yüzünden dili ve üslubu konusunda daha yazıldığı dönemde sert eleştirilere maruz kalmıştır. Diğer vakayinâme yazarlarından Peter Tudebodus'un eseri, müellifi sefere katılmış olmasına karşın birkaç ayrıntı dışında *Gesta*'nın neredeyse birebir kopyasıdır. Birinci Haçlı Seferi'nin görgü şahidi vakayinâme yazarlarından Fulcherius, maiyetinde olduğu Baudouin'in ana ordudan ayrılıp Kilikya ve Ermeniyeye bölgesinde ilerleyip Urfa Haçlı Kontluğu'nu kurmuş olması nedeniyle ana ordunun Antakya ve Kudüs kuşatmalarına katılamamış, bu konulardaki bilgileri başkalarından edinmiştir. Birinci Haçlı Seferi'nin diğer bir görgü şahidi vakayinâme yazarı Raimundus, eserinde mucizevî olaylara ve hurafelere fazlasıyla yer vermesi nedeniyle tenkit edilmiştir. Sefere iştirak etmeyen Guibertus, Radulphus ve Robertus'un eserleri ise *Gesta*'yı temel alıp daha edebi dilde yazılmış kroniklerdir. Kudüs Krallığı'nın on ikinci asır tarihi için temel başvuru kaynağı konumunda olan Willermus Tyrensis, eserinin ilk bölümü için Albertus Aquensis'in eserini tek kaynak olarak kullanmıştır. Diğer vakayinâme yazarı Ekkehard'ın asıl özelliği, 1101 Haçlı Seferi'nin görgü şahidi tek kronikçi olmasıdır. Ekkhard, Birinci Haçlı Seferi'ni özetlerken ise Haçlı kontlarının Papa'ya yazdığı mektubu ve Kudüs'te gördüğü bir kitapçığı esas almıştır.

Albertus Aquensis'in *Historia*'sı, dönem kaynakları içerisinde en teferruatlısı ve hacimlisidir. 1095 yılında Kutsal Savaş çağrısı ile başlayan *Historia*, 1119 yılındaki hadiselerle sona ermektedir. Eser iki ciltten müteşekkildir ve ilk cilt, 1099 yılında Askalân Savaşı sonrası Haçlı kontlarının memleketlerine

dönüşüyle son bulmaktadır. Diğer Latin kaynaklarının söz etmediği ya da kısa bilgilerle geçiştirdiği Halkın Haçlı Seferi, Haçlıların Avrupa’da giriştikleri Yahudi katliamı, Urfa Haçlı Kontluğu’nun kuruluşuna giden hadiseler ve bilhassa ileride *Kutsal Kabrin Koruyucusu* unvanıyla Kudüs’ün yönetimini üstlenen Godfrey de Bouillon’un faaliyetleri gibi konular Albertus Aquensis’in eserinde tafsilatlı biçimde aktarılmaktadır. Bu temel başlıkların yanı sıra eser boyunca önemli birçok bilgi yer almaktadır. *Historia*’nın ilk cildinin yazılış tarihinin yaklaşık olarak 1100 civarı ya da hemen sonrası olarak tarihlendirilmesi, kapsadığı döneme çok yakın bir tarihte yazıldığı anlamına geldiğinden eserin önemini bir kat daha artırmaktadır.

Historia’nın incelendiği bu çalışmanın giriş bölümünde öncelikle Birinci Haçlı Seferiyle ilgili dönem kaynaklarının bir değerlendirilmesi yapılmış, sonrasında Birinci Haçlı Seferiyle ilgili modern görüşler, hadisenin aktörleri olan Avrupa, Bizans ve İslâm Dünyasının içinde bulunduğu siyasî durum ve bilhassa Kutsal Savaş çağrısının nedenleri değerlendirilmiştir. Yine bu bölümde modern kaynaklara göre Birinci Haçlı Seferi ana hatlarıyla aktarıldıktan sonra ikinci bölümden itibaren Albertus’un eseri incelenmiştir. Eserin değerlendirilmesi sırasında önemli hadiseler dışında anlatımı bozmamak adına, diğer dönem kaynaklarıyla kıyaslama metin içinde değil dipnotlarda yapılmış, *Historia Ierosolimitana*’nın akışına müdahale edilmemiştir. Çalışmada Albertus’un kronolojisi esas alındığından, *Historia*’nın ilk cildinin sonu olan Haçlı liderlerin memleketlerine dönüşüyle hadiseler sonlandırılmıştır. Çalışmanın sonuç kısmında verilen bilgilerin değerlendirilmesi yapılarak *Historia*’nın önemi vurgulanmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında bana her türlü desteği sunup yol gösteren, her bir ayrıntı için çok kıymetli vaktini ayırmaktan imtina etmeyen danışman hocam Doç. Dr. İhsan ARSLAN’a, bu uzun ve meşakkatli yolda daima destek olan, yardımını esirgemeyen aileme çok teşekkür ederim.

Süleyman Genç

2017

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	2
ETİK BEYAN.....	3
ÖN SÖZ.....	4
İÇİNDEKİLER.....	7
ÖZET.....	10
ASBTRACT.....	11
KISALTMALAR.....	12
GİRİŞ.....	13
Araştırmanın Konusu, Amacı ve Metodu.....	13
Araştırmanın Kaynakları.....	14
A. Latince Kaynaklar.....	14
A.1. Albertus Aquensis.....	14
A.2. Willermus Tyrensis.....	16
A.3. Fulcherius Carnotensis.....	17
A.4. Anonim Haçlı Tarihi.....	18
A.5. Raimundus Aguilers.....	19
A.6. Radulphus Cadomensis.....	20
A.7. Robertus Monachus.....	21
A.8. Ekkehard von Aura.....	22
A.9. Guibertus Novigenti.....	23
A.10. Peter Tudebodus.....	24
B. Diğer Çağdaş Kaynaklar.....	25
B.1. Anna Komnena.....	25
B.2. Urfalı Mateos.....	25
B.3. İbnü'l-Kalânisî.....	26
B.4. Azîmî Tarihi.....	26
B.5. Kemâlüddîn İbnü'l-Adîm.....	26
B.6. İbnü'l-Esir.....	27
B.7. Yahudi Kronikleri.....	27

BİRİNCİ BÖLÜM

1.	1096 ÖNCESİ SİYASİ DURUM VE I. HAÇLI SEFERİ.....	29
1.1.	Birinci Haçlı Seferi Öncesi Genel Durum.....	29
1.1.1.	Avrupa'nın Durumu	29
1.1.2.	Bizans İmparatorluğu'nun Durumu.....	34
1.1.3.	İslâm Dünyası'nın Durumu	38
1.2.	Birinci Haçlı Seferi'ne Genel Bir Bakış	42

İKİNCİ BÖLÜM

2.	KUTSAL SAVAŞ ÇAĞRISI	66
2.1.	Kutsal Savaş Çağrısı ve Clermont Konsili	66
2.2.	Halkın Haçlı Seferi	69
2.3.	Türklerle İlk Karşılaşma.....	72
2.4.	Yahudi Katliamı	74

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.	ASIL KUVVETLER	79
3.1.	Asıl Kuvvetlerin Yola Çıkışı ve Bağlılık Yemini	79
3.2.	İznik'in Muhasarası ve Zaptı.....	88
3.3.	Dorylaion Savaşı	94
3.4.	Anadolu'yu Geçiş.....	96
3.5.	Urfa Kontluğu'nun Kuruluşu	101

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.	ANTAKYA 'NİN İŞGALİ.....	110
4.1.	Antakya'nın Muhasarası ve İşgali.....	110
4.2.	Antakya Katliamı.....	128
4.3.	Kutsal Mızrak Hadisesi	132
4.4.	Selçuklu Ordusu'nun Yenilmesi.....	138

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.	KUDÜS'ÜN İŞGALİ	144
5.1.	Antakya'nın Yönetimi Meselesi.....	144
5.2.	Ma'arratünnümân Katliamı ve Yamyamlık Hadisesi	148
5.3.	Kudüs Seferi ve Şehrin Muhasarası.....	155
5.4.	Kudüs Katliamı.....	169
5.5.	Askalân Savaşı ve Haçlı Komutanların Geri Dönüşü	180
	SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	187
	KAYNAKLAR	194
	EKLER.....	202

EK-1: Pierre L'Hermit'in Ordusunun Güzergâhı	202
EK-2: Haçlı Ordularının Avrupa Güzergâhları.....	203
EK-3: 1098 Antakya Şehir Planı.....	204
EK-4: İznik Muhasarası	205
EK-5: Haçlı Ordusunun Kudüs'e İlerleyişi.....	206
EK-6: 1099 Kudüs Şehir Planı.....	207
ÖZ GEÇMİŞ	208

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı: İslâm Tarihi ve Sanatları

Tez Türü: Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. İhsan Arslan

Hazırlayan: Süleyman Genç

Yıl: 2017

ÖZET

ALBERTUS AQUENSIS'İN HISTORIA IEROSOLIMITANA ADLI ESERİNE GÖRE I. HAÇLI SEFERİ

Birinci Haçlı Seferi'nin en tafsilatlı ve önemli anlatımlarından olan Albertus Aquensis'in *Historia Ierosolimitana* adlı eserinin incelendiği bu çalışmada öncelikle Birinci Haçlı Seferi kısaca sunulmuş, ardından Albertus'un çalışması ayrıntılı biçimde değerlendirilmiştir. *Historia*'nın diğer dönem kaynaklarıyla da karşılaştırılması yapılmıştır. Albertus'un iki ciltten müteşekkil eserinin ilk cildi, Kutsal Savaş çağrısı ile başlayıp Askalân Muharebesi'nin ardından Haçlı liderlerinin memleketlerine dönmeleriyle sona ermiştir. Bu dönemdeki Haçlı faaliyetlerinin İslâm kaynaklarında gerektiği kadar yer almaması nedeniyle Batılı kaynakların incelenip değerlendirilmesi zarurî hale gelmiştir. Sonuç olarak Albertus Aquensis'in eserinin hem İslâm hem de Türk Tarihi'nde eksik kalan bir dönem için çok kıymetli bilgiler ihtiva ettiği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Birinci Haçlı Seferi, Kudüs, Albertus Aquensis

Recep Tayyip Erdogan University Graduate School of Social Sciences

Department: Islamic History and Art

Thesis Type: Master Thesis

Supervisor: Doç. Dr. İhsan Arslan

Author: Süleyman Genç

Year: 2017

ASBTRACT

THE FIRST CRUSADE ACCORDING TO ALBERT OF AACHEN'S HISTORIA IEROSOLIMITANA

In this study of Albert of Aachen's *Historia Ierosolimitana*, one of the most detailed and important narratives of the First Crusade, the First Crusade has been briefly presented, and then Albertus' work has been studied in details. *Historia* has also been compared with other contemporary sources. The first volume of Albert of Aachen's work, which is consist of two volumes, begins with the call for the Holy War and ends on Crusader leaders' returning their homes after the Battle of Ascalon. Since the Crusader activities in this period do not take place as much as necessary in the Islamic sources, it is vital to examine and evaluate the Western sources. As a result, it is understood that Albert of Aachen's work contains extremely valuable information for a period that is lacking in both Islamic and Turkish history.

Keywords: First Crusade, Jerusalem, Albert of Aachen, Historia

KISALTMALAR

a.e.	Aynı eser
a.g.e.	Adı geçen eser
a.mlf.	Aynı müellif
Bkz.	Bakınız
c.	Cilt
çev.	Çeviren
D.İ.A.	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
ed.	Editör
H.	Hicri
haz.	Hazırlayan
İ.Ü.	İstanbul Üniversitesi
mad.	Madde
no.	Numara
nşr.	Neşreden
R.T.E.Ü.	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
s.	Sayfa
S.	Sayı
S.D.Ü.	Süleyman Demirel Üniversitesi
ss.	Sayfadan sayfaya/sayfalar
T.D.V.	Türkiye Diyanet Vakfı
T.T.K.	Türk Tarih Kurumu
vd.	Ve diğerleri

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu, Amacı ve Metodu

Birinci Haçlı Seferi, Hristiyanlar açısından gerçek anlamda başarıya ulaşan tek Haçlı seferi olması hasebiyle üzerinde en çok araştırma yapılan tarihi olaylardan biridir. Ortaçağ tarihçisi Hans Eberhard Mayer, *Geschichte Der Kreuzzuge* adlı eserinde, 1958 yılına kadar Haçlı Seferleri alanında yapılmış 5,362 çalışmanın olduğunu belirtmektedir.¹ Buna karşın Haçlı Seferlerinden hem coğrafya hem de dinî yapı anlamında doğrudan etkilenen ülkemizde ise bu konuya ilgi yetersizdir. Zira akademik anlamda böyle bir veri mevcut olmadığı gibi Haçlı Seferlerini anlatan dönemin Batılı kaynakları bile henüz tam olarak incelenmemiştir. Birinci Haçlı Seferi'ne ait Latin kaynaklardan sadece üçünün kısmen Türkçesi mevcuttur; öte yandan döneme ait İslâm kaynaklarının konuya ilgisi birkaç sayfayı geçmemektedir. İslâm Tarihçiliği açısından bakıldığında ise bu konu âdeta Ortaçağ Tarihçilerine bırakılmıştır. Buna karşın İslâm Medeniyetinin bir nevi inkıtai hatta inkırazı sayılabilecek bu elim hadisenin, öncelikle İslâm Tarihçiliğinin çalışma alanı olarak düşünülmesi gerekmektedir. Bundan dolayı konunun her cihetiyle değerlendirilip yaşananların ortaya konulabilmesi için mevcut tüm kaynakların değerlendirilmesi zaruridir. Bu noktada Albertus Aquensis'in *Historia Ierosolimitana* adlı eseri, kapsamı, içeriğindeki özgün anekdotlar ve bilhassa tüm çağdaş vakayinâmeler içerisinde en tafsilatlı olması hasebiyle en başta incelenmesi gereken kaynaklardan biridir. Çalışmanın temel amacı; İslâm Tarihi'nde yeterince bilgi mevcut olmayan bu alandaki eksikliği bir nebze de olsa gidermektir.

Çalışmanın konusu, Albertus Aquensis'in söz konusu *Historia Ierosolimitana* adlı vakayinâmesinin ayrıntılı bir incelemesi ve değerlendirmesidir. Çalışmanın incelenmesinde Albertus'un eseri takip edilmiş, öne çıkan konularda diğer Latin kaynaklarla ve çağdaş ya da çağdaş sayılabilecek İslâm Tarihi kaynaklarıyla metin içinde karşılaştırma yapılmıştır.

¹ Raymond D'Aguilers, *Historia Francorum Qui Ceperunt Iherusalem*, nşr. John Hugh Hill ve Laurita L. Hill (Philadelphia: The American Philosophical Society, 1968), 1.

Batı eserlerinin Türkçeye çevrilmesinde en sık rastlanan sorunlardan biri, kişi ve yer isimlerinin yazılışdır. Bu konuda Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi esas alınmıştır. Latin kronikçilerin isimleri eserlerinde belirttikleri şekliyle, Haçlıların isimleri ise Fikret Işıltan, Işın Demirkent gibi tarihçilerin eserlerinde esas aldıkları, genel kabul gören biçimleriyle kullanılmıştır.

Araştırmanın Kaynakları

A. Latince Kaynaklar

A.1. Albertus Aquensis

Albertus Aquensis eserinde kendisinden neredeyse hiç söz etmemiştir. Albert of Aachen, Albert of Aix, Albert d'Aix ve Albericus Aquensis adlarıyla da bilinen müellif hakkında, günümüz Almanya'sının Renanya bölgesindeki Aachen civarında yaşamış bir kilise mensubu olduğu dışında hiçbir bilgi yoktur.² Albertus, *Liber Christianae Expeditionis pro Ereptione et Restitutione Sanctae Hierosolymitanae Ecclesiaeve Historia Ierosolimitana* olarak da bilinen *Historia Ierosolimitana* adlı eserinin en başında Haçlı Seferi'ne şahsen iştirak etmediğini açıkça ifade etmektedir.³ Eserin yazıldığı tarih olarak ünlü Haçlı Tarihçisi August C. Krey 1120 yılından sonrasını, Steven Runciman 1130 civarını işaret etmekte, Işın Demirkent de eserinin bitiş tarihinden ve en eski nüshasının yazılış tarihinden hareketle 1120-1158 tarihleri arasında yazıldığını söylemektedir.⁴ Albertus'un eserinin Latince'den İngilizce'ye en son neşrini yapan Susan B. Edgington ise *Historia*'nın çok daha öncesinde yazıldığını savunmakta, eserin bir bütün halinde değil parça parça yazıldığı görüşünden hareketle Kudüs'ün zaptıyla biten ilk beş bölümü Albertus'un 1100-1102 yılları civarında tamamladığı görüşündedir.⁵

Birinci Haçlı Seferi'nin en ayrıntılı anlatımını sunan *Historia*, uzun yıllar boyunca en büyük otorite olarak kabul görmesine karşın, on dokuzuncu yüzyıl

² August C. Krey, *The First Crusade The Accounts of Eye-witnesses and Participants* (Princeton: Princeton University Press, 1921) 12; Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, çev. Fikret Işıltan (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2008) 1:258; Albert of Aachen, *History of the Journey to Jerusalem*, nşr. Susan B. Edgington (Surrey: Ashgate Publishing, 2013) 1:1.

³ Albert of Aachen, a.e., 1:15.

⁴ Krey, a.e. 13; Runciman, a.e., 258; Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2013) 1:XXX.

⁵ Conor Kostick, *The Social Structure of the First Crusade* (Boston: Brill, 2008) 84-85; Albert of Aachen, a.e., 1.

tarihçilerinden von Sybel'in eleştirileri neticesinde hak ettiğinden daha az kıymet görmeye başlamıştır.⁶ Öte yandan tüm eleştirilere karşın modern tarihçilerin Haçlı Seferlerini anlatırken Albertus Aquensis'in anlatımlarını kullanmaları dikkat çekicidir; zira *Historia*'da aktarılanlar dışında eldeki bilgiler çok sınırlıdır.⁷ Türkiye'de Haçlı Seferleri tarihi alanında Fikret Işıltan'dan sonra diğer bir büyük tarihçi olan Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu* adlı eserinin temelini teşkil eden Albertus Aquensis için tüm eleştirilerin aksine, "... Araştırmamızı yaparken biz onun verdiği bilgilerin, özellikle bölgenin yerli kaynaklarının verileri ile mukayesesini yaparken, bunlarla hemen daima az çok uygunluk ve tutarlılık halinde bulunduğunu müşahede ettik,"⁸ diyerek *Historia*'nın önemini ve doğruluğunu ortaya koymuştur. Bunun yanında günümüz tarihçilerinden John France, Albertus'un eserini Birinci Haçlı Seferi'nden hemen sonra (1102 civarı) yazmış olması, sağlam ve bol kaynak kullanması göz önüne alındığında eserin görgü tanığı tarafından yazılmış gibi değerlendirilmeyi hak ettiği görüşündedir.⁹

Bununla birlikte *Historia*, Keşiş Pierre, Halkın Haçlı Seferi ve Godfrey'in (Godfroi ya da Gottfroi) Avrupa boyunca ilerleyişi ve Baudoin'in Urfa Haçlı Kontluğu'ndaki faaliyetleri konularında yegâne bilgi kaynağıdır. Ayrıca İznik, Antakya ve Kudüs kuşatmalarında diğer kaynaklara göre çok daha tafsilatlı bilgi sunar.¹⁰ Bu nedenle birinci elden kaynak olmaması, destansı öğelere yer vermesi ve bazı yer-zaman tutarsızlıkları yönündeki eleştirilere rağmen birçok tarihçi *Gesta Francorum*'dan sonra en önemli ikinci kaynak olarak *Historia*'yı göstermektedir.¹¹ Öte yandan çağdaş vakayinâmelerde görülen diğerini bir ölçüde kopya etme sorunu Albertus Aquensis'te görülmemekte, eserin tamamen özgün olması ona ayrı bir önem kazandırmaktadır.¹² Eserini olayların uzağından yazmış olması bir açıdan bakıldığında eleştiri konusu olsa da diğer açıdan çalışmasına

⁶ Runciman, a.e., 258; Susan B. Edgington, "Albert of Aachen Reappraised", *From Clermont to Jerusalem* içinde ed. Allan Murray (Brepols: Brepols Publishers, 1998) 65; Albert of Aachen, a.e., 1.

⁷ Demirkent, a.e., 1: XXX.

⁸ Demirkent, a.e., 1: XXXI.

⁹ John France, *Victory in the East: A Military History of the First Crusade* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996) 379-381.

¹⁰ Edgington, *Albert of Aachen Reappraised*, 55.

¹¹ Krey, a.e., 13; Runciman, a.e., 258; Güray Kırpık, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar* (İstanbul: Selenge Yayınları, 2009) 157; Albert of Aachen, a.e., 1.

¹² Albert of Aachen, a.e., 1: 1.

objektiflik kazandırdığı söylenebilir.¹³ Albertus Aquensis, Halkın Haçlı seferi sırasında Hristiyanların hem dindaşlarına hem de Yahudilere karşı giriştikleri katliam ve talanlar, Haçlı kontların aralarında yaşanan ihtilaflar ve karşı cephede yer alan Müslümanlara karşı çağdaşlarına göre nispeten tarafsız bir üslup izlemiştir. Bunun yanında Albertus, çağdaş tarihçilerin ortak yanılığısıyla Müslümanları putperest gösteren ifadelerine karşın, İslâm Dünyasındaki Şii-Sünni ayrımına vakıf olacak kadar bilgi sahibidir.¹⁴

Edgington çalışmasında, Albertus Aquensis'in eserinin orijinal nüshasının günümüze ulaşmadığını, fakat üçü kısmen, onu tam ya da tama yakın şekilde günümüze ulaşmayı başaran toplam on üç kopyasının olduğunu belirtmektedir.¹⁵ Bu çalışmanın ele aldığı eser, Almanya'nın Darmstadt HessischeHandes- und Hochschulbibliothek adlı üniversite kütüphanesinde 12.-13. yy tarihi bölümünde Hs-102 koduyla kayıtlı E nüshasını temel almıştır. Bunun yanında Vatikan Kütüphanesi, Biblioteca Apostolica Vaticana, MsReg. Lat. 509 Utrecht 1158 kayıtlı C nüshası, Oxford, Bodleian Kütüphanesi, MS LaudMisc. 561 ve 562 Eberbach kodlu A nüshası, Berlin, Staatsbibliothekzu Berlin Preussischer Kulturbesitz Kütüphanesi'nde MS lat. Fol. 677 Gladbach kodlu H nüshası ve Trier Staatsbibliothek Kütüphanesi'ndeki MS 1974/641 no ile kayıtlı N nüshalarından kısmi okumalara da yer verilmiştir.¹⁶ Eserin Türkçe çevirisi bulunmamaktadır.

A.2. Willermus Tyrensis

Steven Runciman'ın "bütün Haçlı Seferleri tarihçilerinin en büyüğü" olarak tanımladığı Willermus Tyrensis (Fransız literatüründe Guillaume de Tyr, Almancada Wilhelm von Tyros, İngilizcede William of Tyr), *Historia Rerum In Partibus Transmarinis Gestarum* adlı eserini Birinci Haçlı Seferi'nden yetmiş yıl sonra yazmıştır.¹⁷ Bununla birlikte, Haçlıların Kudüs'ü işgal edip yerleşmelerine kadar olan olayları Albertus Aquensis'ten, 1127'ye kadar gerçekleşen olayları da

¹³ Susan B. Edgington, "Albert of Aachen Reappraised", *From Clermont to Jerusalem* içinde ed. Allan Murray (Brepols: Brepols Publishers, 1998) 66.

¹⁴ Albert of Aachen, a.e., 1: 6-9.

¹⁵ Albert of Aachen, a.e., 1: 10.

¹⁶ Albert of Aachen, a.e., 1: 10.

¹⁷ Runciman, a.e., 1:259; Demirkent, a.e., 1:XXXIII.

Fulcherius Carnotensis'ten aktarmasına karşın kaynaklarına yöneltile eleştirilerle karşılaşmamış olması dikkat çekicidir.¹⁸ Kudüs Kralı Amaury (1163-1174) ve IV. Baudouin (1174-1185) döneminde yaşayıp Sur Başpiskoposluğu görevini yürütmesi, Bizans İmparatoru Manuel Komnenos'la görüşmek için elçi olarak görevlendirilecek kadar diplomaside etkin biri olması ve krala çok yakın olması, eserini kendi dönemi için çok kıymetli bir kaynak haline getirmiştir.¹⁹ Yirmi üç bölümden oluşan eserin Kudüs'ün zaptına kadar olan olayları anlatan kısmı Ergin Ayan tarafından Türkçeye çevrilmiştir.²⁰

A.3. Fulcherius Carnotensis

1059 yılında doğmuş olan Fulcherius Carnotensis (Fransız literatüründe Foucher de Chartres, Almandada Fulcher von Chartres, İngilizcede Fulcher of Chartres), Papa II. Urbanus'un Haçlı Seferi çağrısını gerçekleştirdiği 1095 yılındaki Clermont Konsili'ne katılıp katılmadığı kesin olmasa da Urbanus'un vaazını aktaran kronikçilerden biridir.²¹ Runciman'ın tarifıyla “bütün Latin kronistleri arasında en aydını ve en güvene layık olanı” olan Fulcherius, Stephen de Blois'nin maiyetinde ve Robert de la Normandie'nin ordusunda sefere katılıp doğuya gitmiş, 1097 yılının, Runciman'a göre Haziran'ında, Demirkent'e göre sonbaharında Baudouin (Balduin ya da Baldwin) de Boulogne'nin ordusuna katılıp hizmetine girmiştir.²² Baudouin de Boulogne'nin Kudüs Kralı olup 1118'de ölümüne kadar yanından ayrılmayan Fulcherius, *Gesta Francorum Iherusalem peregrinantium* adlı eserini üç kısım halinde 1101, 1106, 1124-1127 yıllarında kaleme almıştır. Baudouin de Boulogne'in ana ordudan ayrılıp Urfa'ya gitmesi yüzünden gerek Antakya muhasarası ve zaptı, gerekse Kudüs muhasarası ve zaptında görgü şahidi olamayan Fulcherius, bu bilgiler için Anonim *Gesta*'dan

¹⁸ Kırpık, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*, 157; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2016), 17.

¹⁹ Runciman, a.e., 1:259; Kırpık, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*, 157; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 17-19.

²⁰ Ergin Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2016).

²¹ Runciman, a.e., 1:256; Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi*, çev. İlcan Bihter Barlas (İstanbul: IQ Yayıncılık, 2009), 17; Demirkent, a.e., 1:XXVII.

²² Steven Runciman, a.e., 1:256; Ebru Altan, "Birinci Haçlı Seferinin Bir Görgü Tanığı: Fulcherius Carnotensis" *Tarih Dergisi* S. 37 (2002): ss 44-45, erişim 16 Kasım 2016, <http://istanbul.dergipark.gov.tr/iutarih/issue/9609/120013>; Işın Demirkent, a.e., 1:XXVII; Güray Kırpık, a.e., 156.

ve diğ er vakanüvis Raimundus Aguilers'den faydalanmıştır.²³ Bu nedenle Fulcherius'un eseri, Clermont Konsili, İ znik'in Muhasarası ve teslim alınışı, Dorylaion Savaşı, Baudouin de Boulogne'nın ana ordudan ayrılıp Urfa'da hâkimiyeti ele alması ve Godfrey'in ölümünden sonra Kudüs Kralı olarak faaliyetleri gibi konularda en kıymetli vakayinâme konumundadır. Fakat Antakya ve Kudüs'ün ele geçirilmesinin anlatımında aynı derecede ehemmiyete sahip değildir. Eserin Türkçeye çevirisi hem doktora tezi olarak Mukadder Yıldız hem de İlcan Bihter Barlas tarafından yapılmıştır.²⁴

A.4. Anonim Haçlı Tarihi

Birinci Haçlı Seferi tasvirleri arasında en bilineni, yazarı bilinmeyen sadece *Gesta* ya da *Gesta Francorum* adıyla meşhur *Gesta Francorum et Aliorum Hierosolymitanum* adlı eserdir.²⁵ Müellifi kimilerince bir papaz, kimi tarihçilere göre basit bir asker olan bu eser otuz dokuz fasıldan ibarettir.²⁶ Bohemund'un ordusunda yer alan müellif, liderinin Antakya'da kalması üzerine onun ordusundan ayrılıp Tancred'in kuvvetlerine katılıp Kudüs'ün zaptında yer almıştır.²⁷ Bohemund'a hayran olduğu belli olan müellifin üslubu çağdaşları tarafından sert biçimde tenkit edilmiştir. Öyle ki aynı eseri temel alıp edebi üslupla yeniden yazmayı vazife edinen kronikçiler de olmuştur. Zira *Gesta*'nın dili oldukça basittir, hatta dilbilgisi hataları mevcuttur, İncil'den başka hiçbir edebi esere atıf yoktur ve “kaba-saba” bir üslupla yazıldığı konusunda eleştirilmiştir.²⁸ Tarihçiler, müellifin bu üslubunun sebebini Haçlı liderlerle herhangi bir iletişiminin olmamasının bir sonucu olduğu kanısındadırlar. Yazarın, eserini kulaktan dolma bilgilerle kaleme alan, muhtemelen ya alt sınıftan bir

²³ Fulcherius Carnotensis, a.e., 23.

²⁴ Yıldız, Mukadder. “Fulcherius Carnotensis – Birinci Haçlı Sefer Vakayinamesi”, (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1999); Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi*, çev. İlcan Bihter Barlas (İstanbul: IQ Yayıncılık, 2009).

²⁵ Runciman, a.e., 1:257; Kırpık, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*, 158; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi* (İstanbul: Selenge Yayınları, 2013), 15.

²⁶ Runciman, a.e., 1:257; Kırpık, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*, 158; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 15.

²⁷ Runciman, a.e., 1:257.

²⁸ August C. Krey, a.e., 11; Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos The Deeds of God Through the Franks*, nşr. Robert Levine (Woodbridge: The Boydell Press, 1997) 19; Robert the Monk, *Historia Iherosolimitana*, nşr. Carol Sweetenham (Surrey: Ashgate Publishing, 2005) 77.

şövalye yahut sıradan bir asker olduğu görüşünü savunmaktadırlar.²⁹ Ayrıca, Bohemund'u ve Antakya'nın zaptını merkez alması, asıl hedef olan Kudüs'ü aynı ağırlıkta ele almaması, diğer Haçlı kontlarının seferdeki rollerini çok değersiz olarak sunması ve en önemlisi de Haçlı Seferi'ni teolojik bir altyapı olmaksızın laik sayılabilecek bir bakışla sunması en temel eleştirilerdendir.³⁰

Eserin Türkçeye çevirisini yapan Ergin Ayan'a göre ilk yirmi dokuz fasıl, müellifin Kasım 1098'de Antakya'da Bohemund'un ordusundan ayrılmasından önce, sonraki on bölüm ise 1101 başlarında Kudüs'te, muhtemelen Askalân (ya da Aşkelon) Savaşı'ndan sonra yazılmıştır.³¹ Birinci Haçlı Seferi'ni anlatan tüm kronikler içinde en yaygınının *Gesta* ve onu neredeyse tıpatıp kopya eden eserler olmasının en büyük nedeninin, Bohemund'un bu eseri kendi propaganda faaliyetleri için kullandığı ve 1106 yılında destek toplamak için gittiği Fransa'da her tarafta sattığı iddiası birçok tarihçi tarafından ifade edilmiştir..³²

A.5. Raimundus Aguilers

Raimundus Aguilers (Fransızca'da Raimond d'Agile, Almandaca Raimund von Aguilers, İngilizcede Raymond of D'Aguilers), Papa II. Urbanus'un Haçlı Ordusu'nda papalık temsilcisi olarak görevlendirdiği Le Puy Psikoposu Adhemar'ın maiyetinde sefere iştirak etmiştir. Kısa zaman içinde Toulouse Kontu Raymond St. Gilles'in (Raymund ya da Raimund) ordu vaizi ve görevli papazı olmuştur. Antakya kuşatması sırasında Pons of Balazun adında bir şövalyeyle birlikte yazmaya başladığı *Historia Francorum Qui Ceperunt Jerusalem* adlı eserini, arkadaşının Arka Kuşatmasında ölmesi yüzünden tek başına 1099'da ya da Krey'e göre 1102'de bitirmiştir.³³

Raimundus Aguilers "Bu görevin amacı esasen, savaşa uygun olmayanlar ve korkakça kaçanlar hakikatler yerine yalanları yaymaya çalıştığı için, müstakbel okuyucuların böylesi örneklerin ahbablığından ve nasihatlerinden uzak

²⁹ Krey, a.e., 11; Runciman, a.e., 1:257; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 15

³⁰ Krey, a.e., 6; Robert the Monk, a.e., 12.

³¹ Ergin Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi* (İstanbul: Selenge Yayınları, 2013)15.

³² Runciman, a.e., 1:257; Robert the Monk, a.e., 6; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 16.

³³ Krey, a.e., 8-9; Raymond D'Aguilers, a.e., 5-12; Birsal Küçüksipahioğlu, "Birinci Haçlı Seferinin Bir Görgü Tanığı: Raimundus Aguilers" *Tarih Dergisi* S. 41 (2005): ss 18-19, erişim 16 Kasım 2016, <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iutarih/issue/view/1023001519>; Güray Kırpık, a.e., 157; Conor Kostick, *The Social Structure of the First Crusade* (Boston: Brill, 2008), 27; Runciman, a.e., 1:256; Demirkent, a.e., 1:XXXII.

durmalarını sağlamaktır,” diyerek eserini yazma gayesini açıklamıştır.³⁴ Çalışmasında İncil’e ve klasik eserlere sıkça atıf yapmaktadır.³⁵ Krey, Kont Raymond ve Piskopos Adhemar’la olan samimiyetinin, Raimundus Aguilers’e çoğu bilgiye erişim imkânı vermesine rağmen eserinin hem biçim hem de içerik yönünden acımasızca tenkide uğradığını belirtmektedir. Yapılan eleştiriler, eserin bağnazca, aşırı tarafgir ve abartılı derecede mistik olduğu yönündedir.³⁶ Gerçekten de Raimundus çalışmasının büyük bölümünü Kutsal Mızrak hadisesine, buluntunun gerçekliğine ve sayısız imge ve rüyalara, mucize anlatılarına ve beyaz cübbeli azizler ordusunun ilahi yardımına ayırmıştır.³⁷ Tüm eleştirilere rağmen Antakya’nın ve Kudüs’ün ele geçirilmesine bizzat tanıklık eden üç vakayinâme yazarından biri olması ve *Gesta*’da atlanan pek çok boşluğu tamamlaması hasebiyle oldukça kıymete haizdir.³⁸ Eserin Türkçe çevirisi mevcut değildir.

A.6. Radulphus Cadomensis

Birinci Haçlı Seferi’ne katılan ya da katılanlara ulaşma imkânı olan tarihçilerin kronikleri arasında eseri en az incelenen ve bilinen Radulphus Cadomensis’tir.³⁹ Diğer Latin kronik yazarlarının aksine, Radulphus Cadomensis hakkında (Fransızca literatürde Raoul de Caen, Almancada Radulf von Caen, İngilizcede Ralph of Caen) oldukça fazla malumat vardır. İlk Haçlı Seferi sırasında yaşı yeterli olmadığı için sefere katılmayan Radulphus, Bohemund’un 1107 yılında topladığı orduya katılmıştır. Kontunun hizmetinde bir süre kaldıktan sonra Bohemund’un 1111’de ölümünün ardından Kudüs’e gidip yine bir Norman prensi ve Bohemund’un yeğeni olan Tancred’in hizmetine girmiştir.⁴⁰ Hem Bohemund’un hem de Tancred’in maiyetindeyken Haçlı Seferi sırasında yaşanan

³⁴ Raymond D’Aguilers, a.e., 15.

³⁵ Raymond D’Aguilers, a.e., 10-15;

³⁶ Krey, a.e., 8-9.

³⁷ Raymond D’Aguilers, a.e., 51-58, 65-68, 70-72, 76-78, 89, 93-103, 107-108, 111-113, 122-123.

³⁸ Krey, a.e., 9; Raymond D’Aguilers, a.e., 7; Runciman, a.e., 1:256.

³⁹ Ralph of Caen, *Gesta Tancredi*, nşr. Bernard S. Bachrach ve David S. Bachrach (Surrey: Ashgate Publishing, 2010), 1.

⁴⁰ Krey, a.e., 12; Ralph of Caen, a.e., 1-4; Tarık Tolga Gümüş, “Caen’li Ralph’ın Gözünden Türkler: Birinci Haçlı Seferi” *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi* c.5 S.14 (2014) ss 111-112, erişim 15 Kasım 2016, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ijoess/article/view/5000039443>.

olayları yazma amacında olduğunu belirtip bizzat Norman prenslerinden gerekli bilgileri edinmiştir. Ancak himayesinde olduğu prens hayattayken eserini yazmayacağını belirtmiştir.⁴¹ Tancred'in ölümünden hemen sonra kaleme aldığı *Gesta Tancredi*, Bizans İmparatoru Alexios ve Toulouse Kontu Raymond St. Gilles'e karşı aşırı hasmane üslubuna karşın yine de kıymetli bir kaynaktır. En önemli farklılığı ise olayları Norman bakışıyla ele almasıdır.⁴² Bunun yanında ana bilgi kaynaklarının doğrudan Birinci Haçlı Ordusu'nun karar mekanizmasında yer alan iki kont olması, kontların düşünce yapısının ve hareketlerinin daha iyi anlaşılmasına olanak sağlamıştır.

Eğitimli bir kilise mensubu olmasına karşın İslâm'ı bir pagan dinî ve Hz. Peygamber'i (s.a.v.) Müslümanların tanrısı olarak zikretmesi, döneminin ruhban sınıfının diğer dinler hakkındaki bilgi seviyesini göstermesi bakımından ilginçtir.⁴³ Ayrıca Kutsal Mızrağa bakışı Raimundus Aguilers'le taban tabana zıttır.⁴⁴ Eserin Türkçe çevirisi mevcut değildir.

A.7. Robertus Monachus

Birinci Haçlı Seferi kronikçilerinden Robertus Monachus'un eseri *Historia Iherosolimitana*, müellifinin, Papa II. Urbanus'un Clermont Konsili'ndeki Haçlı Seferi çağrısını yaptığı meşhur vaazına bizzat iştirak ettiği kesin üç Latin kronik yazarından biri olması nedeniyle önemlidir.⁴⁵ Urbanus, Clermont'ta üç konuşma yapmıştı; bunlardan ilki kilise işlerini, ikincisi Kutsal Savaş çağrısını ve üçüncüsü de seferin uygulanması ile ilgili talimatları kapsamaktaydı. Robertus vaazların tam metnini vermese de – ki vaazların tamamını kapsayan bir kaynak mevcut değildir – hitabı en tafsilatlı aktaran kaynaklardan biridir.⁴⁶ *Gesta*'ya yapılan eleştirilerden sonra bazılarına göre Haçlı Seferlerine teolojik bir altyapı kazandırmak ve mezkûr eserin kaba dilini düzeltmek için, bazı görüşlere göre de Bohemund'un planladığı yeni seferin ve Antakya üzerindeki hak iddiasının propaganda amacı olarak

⁴¹ Ralph of Caen, a.e., 3-4.

⁴² Krey, a.e., 12.

⁴³ Ralph of Caen, a.e., 104.

⁴⁴ Ralph of Caen, a.e., 118-121.

⁴⁵ Krey, a.e., 13.

⁴⁶ Robert the Monk, a.e., 42-43, 79-82.

yazılmıştır.⁴⁷ Ancak Robertus Monachus (Fransızca'da Robert le Moine, Almandada Robert der Mönch ve İngilizcede Robert the Monk), Fransa'nın Reims bölgesindeki St-Remi Benedict Manastırı'nda bir keşiş olduğunu, Clermont Konsili'ne bizzat iştirak etmiş olması nedeniyle Haçlı Seferi'nin tarihini yazma görevinin kendisine, *Gesta*'nın üslubundan ve Papa II. Urbanus'un vaazından bahsedilmemesinden rahatsızlık duyan manastır rahibi tarafından verildiğini ve amacının dili düzeltmek ve eksik olan başlangıç kısmını eklemek olduğunu belirtmiştir.⁴⁸

Keşiş Robert olarak da bilinen Robertus Monachus'un eserinin Latince'den İngilizce'ye neşrini yapan Carol Sweetenham, eserin muhtemelen 1106-1107 yıllarında tamamlanmış olduğu görüşündedir.⁴⁹ Yüz nüshayla en çok nüshası olan Haçlı Seferi kroniğidir.⁵⁰ Türkçe çevirisi mevcut değildir.

A.8. Ekkehard von Aura

Ekkehard von Aura, Birinci Haçlı Seferi'ne iştirak etmese de eserinde kıymetli bilgiler mevcuttur. Krey, Almanların en büyük Ortaçağ tarihçilerinden biri olarak görülen Ekkehard von Aura'nın (İngilizcede Ekkehard of Aura, Latince'de Ekkehardus Uraugiensis) Birinci Haçlı Seferi sırasında Corvey'de keşiş olduğunu bildirmektedir.⁵¹ 1101 ordularıyla Kudüs'e gittiği konusunda herhangi bir ihtilaf yoktur; zira eseri *Hierosolymita*'da, Kudüs'te ilk Haçlı Seferi'ni anlatan bir kitap görüp okuduğunu bizzat belirtmektedir.⁵² Müellifin asıl özelliği, 1101 Haçlı Seferi'nin tek görgü tanığı vakayinâme yazarı olması ve Halkın Haçlı Seferi'nden bahseden kronikçi olmasıdır.⁵³ Halkın Haçlı Seferi topluluklarından Gottschalk, Emico ve Folkmar'ın Avrupa'da yaptıkları talan ve katliamlar konusunda da anlatımları kıymete haizdir. Birinci Haçlı Seferi konusundaki ifadelerini "Kudüs'te görüp okuduğu küçük bir kitaba ve "Kont Robert'ın yazdığı

⁴⁷ Krey, a.e., 11; Robert the Monk, a.e., 6,14.

⁴⁸ Robert the Monk, a.e., 75.

⁴⁹ Robert the Monk, a.e., 7.

⁵⁰ Robert the Monk, a.e., 8.

⁵¹ Krey, a.e., 11.

⁵² King, Matthew LaBarge, "We're on a Mission from God: A Translation, Commentary, and Essay Concerning The Hierosolymita by Ekkehard of Aura" (Lisans Tezi, University of Washington, 2011), 56.

⁵³ Krey, a.e., 11.

mektuba” dayandırdığını söylemektedir.⁵⁴ Ancak bahsettiği mektup, Patrik Daimbert, Godfrey ve Raymond’ın Papa II. Paskal’a yazdığı mektuptur. Eserin Türkçe çevirisi mevcut değildir.

A.9. Guibertus Novigenti

Döneminin en büyük âlimlerinden olan Guibertus Novigenti (Fransızca Guibert de Nogent, Almancada Guibert von Nogent, İngilizcede Guibert of Nogent), 1060 yıllarında Beauvais civarında doğmuştur.⁵⁵ 1104-1121 yıllarında Nogent’ta başrahiplik görevi yapan Guibertus, Clermont Konsili’ne katılan üç kronik yazarından biridir. Krey’e göre *Gesta Dei Per Francos* adlı eserini 1108-1112 yılları arasında, Rubenstein’a göre 1108’den önce Runciman’a göre ise 1109 yılında yazmıştır.⁵⁶

Robertus Monachus’taki gibi *Gesta*’nın “... aşırı basit sözcüklerle dolu, çoğunlukla dilbilgisi kurallarını çiğneyen...” üslubunu düzeltmeye ant içerek eseri yazmıştır.⁵⁷

Gesta Dei Per Francos’un içerik olarak en büyük farkı, eserin neredeyse bir bölümünü İslâm’ın ortaya çıkışı ve Hz. Peygamber için ayırmış olmasıdır. Elbette bu bölümde objektif bir tarih aktarımı değil, ağır hakaretler ve iftiralarla dolu, vodvil⁵⁸ hatta daha da ötesi fars tarzı bir anlatım söz konusudur.⁵⁹ Krey’in “çağın en büyük âlimlerinden” biri olarak gördüğü Guibertus Novigenti’nin İslâmiyet’in bir pagan dinî olduğu fikrine dayandırdığı hakaretâmiz ifadeler, ruhban sınıfının bilgi seviyesini göstermesi açısından ilginçtir.

⁵⁴ King, Matthew LaBarge, “The Hierosolymita by Ekkehard of Aura” 56,58,60.

⁵⁵ Krey, a.e., 13; Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos The Deeds of God Through the Franks*, nşr. Robert Levine (Woodbridge: The Boydell Press, 1997), 1; Guibert of Nogent, *Monodies and On the Relics of Saints*, nşr. Joseph Mcalwany ve Jay Rubenstein (Londra: Penguin Books, 2011), 8.

⁵⁶ Krey, a.e., 13; Guibert of Nogent, *Monodies and On the Relics of Saints*, 9; Runciman, a.e., 1:1:257.

⁵⁷ Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, 19.

⁵⁸ Vodvil; Tanıma yanılmalarına ve olguların tuhaflığına dayanan kaba güldürü türüdür; fars ise ilkel, yalınç güldürme öğelerinden yararlanan, argoya da dayanan ve sadece güldürmeyi amaçlayan bu amaçlara ulaşmak için de konuyu ve olay örgüsünü dahi hiçe sayıp kimi kez inanırlığın sınırını aşan, abartılı komedidir.

⁵⁹ Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, 26-30.

Öte yandan gerek Papa II. Urbanus'un Kutsal Savaş çağrısı konusunda gerekse Haçlı Ordusu'nun yaptığı katliamlar ve yamyamlık ifadeleri konusunda dikkate değer bilgiler vermektedir. Eserin Türkçe çevirisi mevcut değildir.

A.10. Peter Tudebodus

Fransa'nın Poitou bölgesinden bir rahip olduğu ve Birinci Haçlı Seferi'ne bizzat katıldığı dışında bilgi mevcut olmayan Peter Tudebodus (Fransızca Pierre Tudebode, İngilizcede Peter Tudebode), *Historia de Hierosolymitano itinere* adlı eserin müellifidir.⁶⁰ August C. Krey tarafından, “*Gesta*'nın neredeyse harfi harfine kopyası” olarak görülen eser için Carol Sweetenham “... [*Gesta*'dan,] sadece tanık olduğu muhakkak sayılabilecek bazı materyallerin ve muhtemelen sözlü gelenekten bazı materyallerin ilavesinin farklı olduğunu,” söylemektedir.⁶¹ August C. Krey, sadece Raimundus Aguilers'ten ilaveler ve müellifin kendi tanıklığına ait birkaç gözlem dışında isimsiz yazarın eserinin aynısı olduğunu ve Tudebodus'un eserinin “en fazla *Gesta*'nın bir tanık tarafından teyidi olarak görülebileceğini” belirtir.⁶²

Bununla birlikte *Historia de Hierosolymitano Itinere*'nin Latince'den İngilizce'ye neşrini yapan John Hugh Hill ve Laurita L. Hill, eseri, *Gesta*'yla ve Raimundus Aguilers'in eseriyle titizlikle karşılaştırmaları neticesinde diğerlerinde olmayan bazı anlatımlarla karşılaştıklarını, bazı olayların en iyi anlatımının Tudebodus'ta olduğunu ve bazı noktaların da oldukça benzer olduğu sonucuna vardıklarını belirtmektedirler.⁶³ Ayrıca Tudebodus'un kaynak olarak kullandığı eserin *Gesta* değil de *Libellus* adı verilen ve günümüze ulaşamamış, Birinci Haçlı Seferi'ni kısaca anlatan bir kitapçığı temel almış olabileceği ihtimalini ortaya atmaktadırlar.⁶⁴ Son olarak tüm intihal suçlamaları bir kenara bırakılarak Birinci Haçlı Seferi'ne ait bu üçüncü görgü tanığının eserini, tarihin en yetersiz biçimde kayda geçirilmiş en büyük olaylarından birini anlamak için kullanılması gerektiği

⁶⁰ Peter Tudebode, *Historia de Hierosolymitano Itinere*, nşr. John Hugh Hill ve Laurita L. Hill (Philadelphia: The American Philosophical Society, 1974), Robert the Monk, a.e., 4.

⁶¹ Krey, a.e., 11; , Robert the Monk, a.e., 5.

⁶² Krey, a.e., 11.

⁶³ Peter Tudebode, a.e., 6.

⁶⁴ Peter Tudebode, a.e., 10-11.

görüşünü savunmaktadırlar.⁶⁵ *Historia de Hierosolymitano İtinere*'nin Türkçe çevirisi mevcut değildir.

B. Diğer Çağdaş Kaynaklar

B.1. Anna Komnena

1083 doğumlu Anna Komnena, Bizans imparatoru Alexios'un kızıdır.⁶⁶ Eseri *Alexiad*, bilhassa Birinci Haçlı Seferi, o dönemde Anadolu'nun ve Balkanların siyasî durumu, Haçlı kuvvetlerinin Bizans'ın başkentinde yaptıkları talan ve çıkardıkları kargaşalar, özellikle de Haçlı kontlarının İstanbul'a ulaşım İmparator Alexios'a bağlılık yemini edişleri konularında yegâne Bizans kaynağıdır. Anna Komnena, eserini yazmaya, olayların üstünden kırk yıl geçtikten sonra, kocası Nikephoros'un tahta geçmesi için darbeye kalkıştığı kardeşi Ioannes tarafından gönderildiği sürgün hayatı sırasında yazmıştır. Eserin dilinde babasını haklı çıkarma, hatta günahsız gösterme çabası ve Haçlı kontlarına, bilhassa Bohemund'a karşı çok tenkitçi ve hasmane bir üslup göze çarpmaktadır.⁶⁷

B.2. Urfalı Mateos

Birinci Haçlı Seferi dönemi için çok değerli bir kaynak işlevi gören Ermenice vakayinâme, ilki 952-1136 yıllarını kapsayan Urfalı Mateos'un vakayinâmesi, ikincisi ise Mateos'un öğrencisi Papaz Gregor'un zeylinin kapsadığı 1136-1162 dönemi olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Eserin müellifi Mateos'un doğum ve ölüm tarihleri ya da yaşamıyla ilgili mevcut tek bilgi, çalışmasının ikinci bölümünün girişinde kendisinin belirttiği, Urfa'da yaşayan bir manastır başrahibi olduğu ve eserini burada yazdığı bilgisidir.⁶⁸ Bilhassa Urfa ve çevresinde yaşanan olaylar, ilk Latin devleti olan Urfa Haçlı Kontluğu'nun kuruluşu ve Baudouin de Boulogne'nin faaliyetleri konusunda birinci derecede kaynak işlevi görmektedir.

⁶⁵ Peter Tudebode, a.e., 12

⁶⁶ Anna Komnena, *Alexiad*, nşr. Bilge Umar (İstanbul: İnkılap Kitabevi 1996), 5.

⁶⁷ Runciman, a.e., 255; Anna Komnena, a.e., 5.

⁶⁸ *Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi (952-1136) ve Papaz Gregor'un Zeyli (1136-1162)*, nşr. Hrant D. Andreasyan (Ankara: TTK Yayınları, 1962) xxı.

B.3. İbnü'l-Kalânîsî

Asıl adı Ebû Ya'lâ er-Reîsü'l-Ecel Mecdü'r-Rüesâ Amîd Hamza b. Esed b. Muhammed ed-Dımaşkî et-Temîmî olan İbnü'l-Kalânîsî (555/1160), Dımaşk'ta 1073-1082 yılları arasında doğmuş, ailesi kalansüve (külâh) imalatı yaptığından İbnü'l-Kalânîsî adıyla meşhur olmuştur.⁶⁹ Tüm hayatı boyunca, tarih, ilahiyat, edebiyat ve fıkıh tahsilini de aldığı Dımaşk şehrinde kalıp iki defa bu şehrin reisliğini de yapmıştır.⁷⁰ Hilâl b. Muhassin es-Sâbî'nin (448/1056), *Kitâbü't-Târîh* adlı, 360-447 (970-1056) yıllarına ait olayları ihtiva eden kitabına zeyil olarak yazdığı *Tarihü Dımaşk*, 1160 yılına kadar olan olayları ihtiva eder.⁷¹ İbnü'l-Esir'in de eserinde faydalandığı bu çalışma Haçlı Seferleri konusunda İslâm Tarihi kaynakları arasında en önemli eserlerden biridir. Latin kaynaklarıyla kıyaslandığında oldukça objektif olan eser, Haçlı Ordularının Anadolu'ya ulaşmasından sonra onlardan bahsetmesiyle İslâm Dünyasının tehdidin büyüklüğünden ne kadar haberdar olduğunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

B.4. Azîmî Tarihi

Asıl adı Ebû Abdullâh Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Azîmî et-Tenûhî (556/1160) olan müellif hakkında, Hicrî 483 yılında Halep'te doğduğu ve Arapların Tenûh kabilesine mensup olduğu dışında pek bilgi yoktur.⁷² 1160 yılı olaylarıyla sona eren İslâm Tarihi eseri *Azîmî Tarihi*'nin 1038-1143 yıllarını kapsayan dönemi Ali Sevim tarafından neşredilmiştir. Eseri, çok kısa notlar şeklinde olsa da Haçlı Seferlerine ait kıymetli birkaç bilgi içermektedir.

B.5. Kemâlüddîn İbnü'l-Adîm

Tam adı, Ebu'l-Kâsım Kemâlüddîn Ömer b. Ahmed b. Hibetullâh b. Muhammed el-Ukaylî el-Halebî (660/1262) olan müellif, 1193 yılında Halep'te doğmuş, Hicaz, Bağdat gibi şehirlerde ilim tahsilinden sonra henüz yirmi sekiz

⁶⁹ Abdülkerim Özeydın, "İbnü'l-Kalânîsî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 21 (Ankara: TDV Yayınları, 2000), 99.

⁷⁰ Özeydın, "İbnü'l-Kalânîsî", 99; Aydın Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri* (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2008), 1.

⁷¹ Özeydın, "İbnü'l-Kalânîsî", 99; Aydın Usta, a.e., 1; Runciman, a.e., 1:261.

⁷² Usta, a.e., 2; Ali Sevim, "Azîmî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 4 (Ankara: TDV Yayınları, 1994), 330.

yaşında müderrisliğe, sonra da kadılık, elçilik ve vezirlik gibi görevlere atanmıştır.⁷³ Halep şehrinin tarihine ve önde gelen kişilerine dair *Zübdetü'l-Haleb min Târîhi Haleb* ve *Buğyetü'l-Haleb min Târîhi Haleb* adlı iki eser bırakmıştır. Bu eserlerden ilki 1243 yılına kadar olan hadiseleri, Suriye'nin diğer şehirleri, Irak ve Mısır gibi çeşitli yerlerde cereyan eden olaylar, Halep'le herhangi bir şekilde ilgisi olan bölge, şehir ve kaleler, buralarda yaşayan kişileri ihtiva ettiğinden Haçlı Seferleri tarihi için kıymetli notlar içermektedir.⁷⁴

B.6. İbnü'l-Esir

Asıl adı Ebu'l-Hasen İzzüddîn Ali b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî olan ve 4 Cemâziyelevvel 555'te (12 Mayıs 1160) Cizre'de (Cezîre-i İbn Ömer) doğan müellif, babasının lakabının Esîrüddin olmasından ötürü İbnü'l-Esir (630/1233) ismiyle meşhur olmuştur.⁷⁵ Her ne kadar *el-Kâmil fi't-târih* adlı eseriyle meşhur olsa da hadis ilminde hafızlık derecesine ulaşmış, edebiyat, siyer, ensab ve eyyâmü'l-Arab ve usul-i hadis gibi ilimlerde de otorite sayılacak mertebede görülmüştür.⁷⁶ Diğer Müslüman tarihçiler gibi olaylarla ilgili kayıtları çok kısa olmasına karşın kendinden önceki eserleri dikkatle araştırıp kıyaslayıp kullanması hasebiyle Haçlı Seferleri konusunda aktarımlarıyla pek çok Batılı tarihçi tarafından en önemli İslâm Tarihi kaynağı olarak görülmektedir.⁷⁷

B.7. Yahudi Kronikleri

Kutsal Savaş çağrısının ardından belirlenen hareket vaktini beklemeden yola çıkan kitlelerin Avrupa'daki Yahudilere uyguladığı zulüm ve katliamlar Albertus Aquensis ve Ekkehard von Aura'nın vakayinâmelerinde anlatılmaktadır. Bununla birlikte söz konusu olaylar için birinci derecede kaynaklar, olayların görgü şahitleri olan Solomon bar Simson ve Rabbi Eliezer bar Nathan'ın

⁷³ Ali Sevim, "İbnü'l-Adîm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 20 (Ankara: TDV Yayınları, 1999), 478-479.

⁷⁴ Usta, a.e., 5; Sevim, "İbnü'l-Adîm" 478-479.

⁷⁵ Abdülkerim Özaydın, "İbnü'l-Esir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 21 (Ankara: TDV Yayınları, 2000), 27.

⁷⁶ Özaydın, "İbnü'l-Esir", 26.

⁷⁷ Runciman, a.e., 1:261; Özaydın, "İbnü'l-Esir", 27.

vakayinâmeleri ile Anonim Mainz vakayinâmesidir.⁷⁸ Bunlardan ilki olan bar Simson hakkında, eserinde geçen “Ben, Solomon bar Simson, şimdiye, 1140 yılına dek Mainz’de olanları kaydettim,”⁷⁹ ifadesi dışında bir bilgi mevcut değildir.

Diğer vakayinâme yazarı Rabbi Eliezer bar Nathan ise yaklaşık 1090-1170 yılları arasında yaşamış ve çağının en büyük Talmud üstatlarından eğitim almıştır. Eseri, bar Simson’inkine göre çok daha kısadır.⁸⁰ Sonuncu vakayinâmenin yazarı hakkında ise eserin adından da anlaşılacağı üzere herhangi bir kayıt yoktur. Shlomo Eidelberg tarafından İngilizceye çevrilen vakayinâmelerin Türkçe çevirisi mevcut değildir.

⁷⁸ *The Jews and The Crusades The Hebrew Chronicles of the First and Second Crusades*, çev. Shlomo Eidelberg (New Jersey: KTAV Publishing House, 1996) 8.

⁷⁹ Eidelberg, *The Hebrew Chronicles*, 55.

⁸⁰ Eidelberg, *The Hebrew Chronicles*, 73-74.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. 1096 ÖNCESİ SİYASİ DURUM VE I. HAÇLI SEFERİ

1.1. Birinci Haçlı Seferi Öncesi Genel Durum

1.1.1. Avrupa'nın Durumu

Birinci Haçlı Seferi arifesinde Avrupa; siyasî, dinî, ekonomik, sosyal açıdan karmaşa içindeydi. Ancak on birinci asır Avrupa'sına damga vuran olay, Papa VII. Gregorius'la Kutsal Roma İmparatoru IV. Heinrich arasında yaşanan “*Atama Tartışması*”dır. Avrupa'nın siyasî, dinî ve ekonomik yapısını kontrol eden güçlerden Roma'daki Papa'nın temsil ettiği Kilise ile siyasî gücü elinde bulunduran Kutsal Roma İmparatorluğu arasındaki ihtilaf, asırlar boyunca bir dengede tutulan siyasî ve dinî güçler ilişkisinin, daha fazla güç peşinde koşan Kilise tarafından bozulma teşebbüsü, ‘*Atama tartışması*’nın ardındaki asıl nedendir.

Tartışmanın kökenine bakıldığında Batı Roma İmparatorluğu yıkıldıktan sonra, Kutsal Roma İmparatorluğu henüz kurulmadan Papalık makamıyla, Bizans İmparatoru arasında bir yetki çekişmesi ortaya çıktı. Bu tartışmalar üzerine 492-496 yıllarında Papalık makamında bulunan I. Gelasius, “Çifte Kılıçlar Kuramı” olarak tanımladığı kuramıyla dinsel konularda Papa, dünyevi konularda ise İmparatorun yetkin olduğunu söylemişti.⁸¹

Papalık ve İmparatorluk yıllarca çizilen bu sınırlar çerçevesinde hareket ettiler. Ancak Papa VII. Gregorius, Mart 1075'te Papalık yetkileri hakkında sert hükümler içeren yirmi yedi maddelik *Dictatus Papae* (Papanın Emirleri, Papa Kararnameleri) olarak bilinen meşhur bildiriye yayımladı. Bu emirler arasında Papa'nın İmparatoru azletme yetkisinin olduğu, hiç kimse tarafından yargılanamayacağı, piskoposları atama/azletme ve sinod toplama yetkisinin yalnızca Papa'ya ait olduğu ve Katolik Kilisesi'ne karşı çıkan birinin Katolik sayılamayacağı gibi hükümler vardı. Alınan kararlar asırlarca süren dünyevi meseleler-dinî meseleler çizgisini ortadan kaldırıp Papa'yı her iki alanda da

⁸¹ Sayime Durmaz, “Yüksek Ortaçağ'da Papa İmparator Çatışması” *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* c.1 S.1(2010) ss 93 -120, erişim 05 Mart 2017, http://sbedergi.karatekin.edu.tr/Makaleler/2069226887_5-kitapcik.pdf.

mutlak otorite kılıyordu.⁸² Emirler, papalığın dünyevi sınırlarını genişletme gayesinin açık kanıtıydı.

1058'deki Papalık seçimine o sırada çocuk yaşta olan IV. Heinrich müdahale edemedi. Dolayısıyla bu tarihten beri zaten Papalık seçimi, kardinaller arasında gerçekleştiriliyordu. Bu nedenle Gregorius ve Heinrich arasında asıl sorun imparatorun, Milano Piskoposluğuna atama yapmasıyla patlak verdi. VII. Gregorius, IV. Heinrich'in atama yapmasını Kilise'nin egemenliğine saldırı olarak görmüştü. Ancak kilise mensubu ve dinî yapının bir üyesi olan piskoposlar, aynı zamanda mülk sahipleri olarak soylu sınıfa da mensup olduklarından İmparatorun dünyevi otoritesine de bağlıydılar.⁸³ Dolayısıyla bu kişilerin Papalık tarafından atanmasını da İmparator kendi egemenlik alanının ihlali olarak görüyordu.

1076 yılında iki tarafın ayrı ayrı topladığı sinodlarda⁸⁴ taraflar birbirlerini görevden aldıklarını ilan etiler. İmparatorluktaki iç karışıklık nedeniyle İmparator'un Gregorius'tan af dileyip günah çıkarmasıyla bir süre sükûnet evresine girse de taraflar hiçbir zaman birbirlerine güvenmediler. 1077 yılında Alman soylularının Swabia Dükü Rudolf'u Karşı Kral seçmesiyle patlak veren iç savaş sonunda Rudolf'un öldürülmesiyle Heinrich iktidarını sağlamlaştırdı. Bu sırada Heinrich'e bağlı Alman piskoposlar, 25 Haziran 1080'de düzenlenen Brixen Sinod'unda Papa VII. Gregorius'un yerine Ravenna Başpiskoposu Guiberto'yu III. Clemens (1080 -set000) olarak başka ifadeyle 1080 yılında iki Papa ve iki İmparator vardı.⁸⁵ 1084 yılında, Roma'yı ele geçiren IV. Heinrich, VII. Gregorius'u sürgüne gönderdi ve Papalık makamına III. Clemens oturdu. Gregorius, Robert Guiscard'a sığınmıştı; Robert Guiscard da İmparatorun şehirden ayrılmasının ardından Roma'ya girip şehri yağmaladı ve Gregorius'u makamına iade etti. Ancak Roma halkı ayaklanıp hem Normanları hem de VII.

⁸² Durmaz, "Kılıç ile Âsâ'nın Savaşı", 98-100.

⁸³ Durmaz, "Kılıç ile Âsâ'nın Savaşı", 102.

⁸⁴ **Sinod**; Hristiyanlıkta dinî veya idarî problemleri çözmek için din adamlarının oluşturduğu genel ya da yerel kurul.

⁸⁵ Durmaz, "Kılıç ile Âsâ'nın Savaşı", 103-108. Kaleli, Emrullah, "Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılılar (1096-1204)", (Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2011)19-20; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 47. Bu durum çağdaş kaynaklara da yansımıştır. Örneğin Fulcherius Carnotensis, kroniğinin giriş cümlesinde, "(...) 1095 senesinde *sözde* İmparator Henry Almanya'da, Kral Philippe ise Fransa'da hüküm sürerken(...)" diyerek Kilise'nin İmparator Henry'nin meşruiyetine bakışını ortaya koymaktadır. Fulcherius Carnotensis, a.e., 45.

Gregorius'u şehirden çıkardı.⁸⁶ Halkın kime itaat edeceğini bilmediği iki Papa durumu, Gregorius'un bir yıl sonra sürgünde ölümüne dek devam etti.⁸⁷ Ancak III. Clemens'i tanımayanlar için Papalık makamı iki yıl boş kaldıktan sonra meşru kardinaller tarafından seçilen III. Victor 1087 yılında ölünce, kardinaller meclisi bu makama 1088 yılında, tıpkı Gregorius gibi Cluny Tarikatından olan Ostia Kardinali Odo'yu, II. Urbanus unvanıyla Papa seçti.⁸⁸

Haçlı Seferleri öncesinde Avrupa'da yaşanan Kilise-İmparator çatışmaları incelendiğinde, Bizans İmparatoru VII. Mikhail Dukas'ın yardım çağrısına Papa VII. Gregorius'un hemen olumlu yanıt vermesinin, Bizans tahtında gerçekleşen bir darbeye Roma'daki Papa'nın karşılık verip yeni İmparator Nikephoros Botaneiates'i aforoz etmesinin, hatta bu aforoz kararını müteakip imparator Alexios'u da dâhil etmesinin ve son olarak Papa Urbanus'un Kutsal Savaş çağrısının Kilise açısından arka planı ortaya çıkmaktadır. Reformcu Cluny Tarikatına mensup mezkûr iki Papa'nın da temel gayesi Kiliseyi evrensel güç kılmaktır. Gregorius'un Avrupa'da İmparator'un etkisinden kurtulma, Kilisenin gücünü pekiştirme çabaları sırasında Bizans'tan gelen yardım talebi, Kiliseler birliğini sağlama ve Roma'yı tek evrensel güç kılma imkânı da vereceğinden âdeta altın tepside sunulmuş bir fırsat gibidir. Bu nedenle Gregorius'un, böylesi önemli bir amaca ulaşmasını sağlayacak Mikhail Dukas'ı devirenlerle, dolayısıyla ulvî gayesine engel oluşturanlarla sıcak münasebet kurması beklenemezdi. Nikephoros Botaneiates ve Alexios Komnenos'un aforoz edilmesini bu açıdan değerlendirmek daha sağlıklı olacaktır. Bununla birlikte Urbanus'un yaşamı boyunca sürdürdüğü faaliyetler ve Kutsal Savaş çağrısı da aynı amaca hizmet etmektedir.

Görüldüğü üzere Haçlı Seferleri öncesinde Avrupa'da egemen güçlerden Kutsal Roma İmparatoru IV. Heinrich ve Papalık büyük bir çekişme halindeydi. Bu durum aynı zamanda birinci Haçlı Seferi'ne neden kralların katılmadığı

⁸⁶ P. M. Holt, *Haçlılar Çağı*, çev. Özden Arıkan (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999) 18; Durmaz, "Kılıç ile Âsâ'nın Savaşı", 108; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 48.

⁸⁷ Kemal Beydilli "Avrupa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 4 (Ankara: TDV Yayınları, 1991), 137; Fulcherius Carnotensis, 54-57; Durmaz, "Kılıç ile Âsâ'nın Savaşı", 109; Vejdi Bilgin, "İslâm Düşünce-Siyaset Tarihinde Laikliğin İzini Sürmek" ed. İsmail Serin. *Özgürlük, Eşitlik ve Kardeşlik, Birinci Uluslararası Felsefe Kongresi* (Bursa: Asa Kitabevi Yayınları, 2010) 602; Runciman, a.e., 1:77-78; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 47.

⁸⁸ Durmaz, "Kılıç ile Âsâ'nın Savaşı", 109; Runciman, a.e., 1:79.

sorusunun da cevabıdır; zira o dönemde Avrupa'daki en güçlü hükümdar olan IV. Heinrich'in, çatışma halinde olduğu Papalığın önderlik ettiği bir harekete katılması düşünülemezdi. Avrupa'daki hâkim gücün katılmadığı ve uzun süreceği muhakkak bir sefere, işlediği zina suçundan dolayı aforoz edilen Fransa Kralı Philippe ya da kendi sorunlarıyla uğraşan İngiltere Kralı da katılamazdı.

On birinci asır başlarında Avrupa'daki siyasî durum incelendiğinde Bizans İmparatorluğu'nun siyasî sınırları, Tiren Denizi kıyısındaki Terracina'dan Adriyatik'teki Termoli'ye kadar uzanıyordu. Ancak bu hat boyunca sadece Apulya ve Kalabriya eyaletleri doğrudan merkezi yönetime bağlı, diğerleri vasallık adı verilen özerk yapıyla bağlıydı ve Sicilya Adası hâlâ Müslüman hâkimiyetindeydi.⁸⁹ Öte yandan yüzyıl başından beri bu bölgeye, arazi yetersizliği sıkıntısı çekilen Kuzey Fransa'dan, yani Normandiya'dan gelen Normanların yoğun göçü yaşanmaktaydı. Bu Normanlardan Tancred de Hauteville'in altı oğlunun 1040 yılında Apulya Dağlarındaki Melfi şehrini ele geçirerek kurdukları beylik, 1053 yılında kendilerini bölgeden atmak için gelen Papa IX. Leo ve Kutsal Roma İmparatoru III. Heinrich'in müttefik ordusunu yenip Papa'yı esir alınca dengeler değişti. Birkaç yıl süren karşılıklı sükûnet devrinden sonra 1059 yılında yeni Papa II. Nicolaus, Tancred'in oğullarından hayattaki en büyüğü Robert Guiscard'a "Apulya-Kalabriya ve Sicilya Dükü" unvanını verdi.⁹⁰ İtalya üzerinde genişlemeye devam eden Robert Guiscard, Draç'a kadar Bizans topraklarını kendi ülkesine kattı.

Bizans İmparatorluğu, Balkanlarda 1072 yılında patlak veren Zeta (Sırp) Hükümdarlığı isyanını güçlkle bastırmıştı. 1076 yılında Papa VII. Gregorius, Zeta Hükümdarı Demetrius'u vasalı tayin etmiş, 1077'deki Zeta Hükümdarı da krallık tacını alarak Bizans'la bağını tamamen koparmıştı. Bu esnada ardı arkası kesilmeyen Peçenek seferleri ve Macar baskınları Balkanlardaki huzursuzluğu zirveye taşımıştı.⁹¹

Kralların katılmadığı Birinci Haçlı Seferi'ne halkın ve şövalyelerin büyük şevkle koşmasının arka planı, dönemin sosyo-ekonomik yapısı incelendiğinde

⁸⁹ Runciman, a.e., 1:43-44.

⁹⁰ Holt, *Haçlılar Çağı*, 17; Kaleli, *Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılılar*, 15; Runciman, a.e., 1:44-45.

⁹¹ Ostrogorsky, a.e., 320.

daha net ortaya çıkmaktadır. Kuzeyden Norman istilası, Doğudan Türk kavimlerinin saldırısı ve Avrupa milletleri arasında bitmek bilmeyen savaşlar kıta çapında bir huzursuzluk ve kargaşa ortamına neden olduğu bilinmektedir.⁹² John Riley-Smith bu konuda bilhassa Fransız toplumunda aşırı derecede şiddet olayları yaşandığını, uzun süre savaş ortamında yaşayan toplumda ganimet ve talanla hayatını sürdüren bir kesimin oluştuğunu ve çatışmalar azaldığında bu grupların civar yerleşim yerlerini yağmaladıklarını belirtmektedir.⁹³ Bu nedenle kimi tarihçiler, Haçlı Seferleri düşüncesinin arka planında zaten Avrupa'da egemen olan bu şiddeti, Hristiyan olmayanların üzerine yönlendirme politikası olduğunu teşhis etmişlerdir.⁹⁴

Sefere en büyük katılımın, ilk çocuğun tüm miras hakkına sahip olduğu, diğer çocukların mülksüz kaldığı ve yukarıda zikredilen şiddet olaylarının yaşandığı Kuzey Fransa'dan olması tesadüf olarak görülmemelidir. Bunun yanında Viking ve Türk kavimlerinin istilasıyla arazilerin büyük kısmının kullanılmaz hale gelmesi, ormanların kesilip yeni araziler açılma taleplerinin bu ormanlarda avlanan soylular tarafından reddedilmesi, ayrıca ardı arkası kesilmeyen eşkıya saldırıları alt tabakanın bu çağrıya coşkuyla iştirak etmesine neden olmuştur.⁹⁵ Papa Urbanus'un Clermont Vaazı'nda, kıtanın artık halkı doyurmaya yetmediği, bu nedenle sürekli birbirleriyle savaştıkları ve süt ve bal nehirlerinin aktığı Kutsal Toprakları diyar edinmeleri gerektiği söylemi, halkın yaşadığı sıkıntıları gözler önüne sermektedir.⁹⁶

⁹² Örneğin dönemin vakayiname yazarlarından Willermus Tyrensis, adalet, hak ve hukukun yerine şiddetin egemen olduğunu, ihanet, aldatma ve kötülüğün topluma hâkim olduğunu belirtmiştir. Tyrensis'in aktardığına göre Haçlı Seferleri öncesinde toplumda emniyetsizlik ve anarşinin hâkim olduğunu, kiliselerin bile bu zulüm ve soygunlardan nasiplerini aldıklarını dile getirmektedir. Willermus daha da ileri giderek, dönemin din adamlarının "aptal, dikkatsiz, havlamaya cesaret gösteremeyen dilsiz köpekler gibi" olduklarını söylemiştir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 38-39.

⁹³ Jonathan Riley-Smith, *The First Crusade and the Idea of Crusading* (London: Continuum, 2003) 3.

⁹⁴ Kaleli, *Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılılar*, 32.

⁹⁵ Runciman, a.e., 1:72,89-90. Nitekim Fulcherius Carnotensis de eserinde, Avrupa'nın her tarafını gittikçe artan kötülükler sardığını, kralların sürekli savaş halinde olduğunu, gasp, adaletsizlik ve zulmün hüküm sürdüğünü, evlerin hatta kiliselerin yakıldığını aktarmaktadır. Fulcherius Carnotensis, a.e., 45-46.

⁹⁶ Robert the Monk, a.e., 80-81. Şaban Ali Düzgün'e göre Papa bu durumu, Clermont Vaazı'nda bilhassa bir motivasyon unsuru olarak kullanmıştır. Düzgün, Şaban Ali. "Bir Şiddetin Anatomisi: Latin Batı'nın Haçlı Terörü." *Dinî Araştırmalar* c.7 s. 20 (2004): 75.

Çağdaş Latin kaynakları incelendiğinde, göktaşlarına, kuyruklu yıldızlara, salgınlara geleceğe dair kehanetler gözüyle bakan dönemin dogmatik düşünce sistemi ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında İsa'nın, Meryem'in ve diğer azizlerin kendilerine görüldüğünü söyleyen kişiler ya da papazlar askeri kararlara dahi karışıp yön verebilmektedir.⁹⁷ Bu şekilde düşünen bir topluluk, tüm günahlarının affedileceği, tarifsiz zenginliklere kavuşacakları müjdesine, haliyle koşarak iştirak etmiştir.

1.1.2. Bizans İmparatorluğu'nun Durumu

Kutsal Savaş çağrısı yapıldığı dönemde Bizans İmparatorluğu'nun durumu, önceki dönemlere göre daha iyiydi; zira Bizans, ilk bin yılın başından beri boğuşmakta olduğu sorunları kısmen de olsa halletmiş, Alexios yönetiminde tekrar güç kazanmaya başlamıştı.

Bununla birlikte Bizans'ı asker talebine götüren nedenler Alexios'tan önceki dönemlere dayanıyordu. Bizans İmparatorluğu'nda, fetihlerin azalmasıyla birlikte topraklarını genişletmek isteyen zenginlerin ve kilisenin, zor durumdaki toprak sahiplerinin mülklerini satın almasıyla onuncu yüzyıldan itibaren başkente meydan okuyacak kadar güçlü ve zengin bir asil sınıfı teşkil etmeye başladı.⁹⁸ Kraliçe Theodora öldüğünde, saray sınıfı ve ordu gücünü elinde bulunduran asilzade sınıfı arasındaki çatışma en üst seviyede idi. Theodora'nın ölmeden önce tahta çıkardığı Mikhaıl Stratiokos'a ordunun isyan edip başkente yürümesiyle iki grup arasındaki ilk hamleyi aristokratlar kazandı ve 1 Eylül 1057'de tahta komutan İsaakios Komnenos çıktı.⁹⁹

Yeni İmparator, devleti düzeltmek için aldığı tedbirlere bizzat devlet memurlarının ayak diretmesi ve diğer güç kilisenin entrikalarıyla iki yıl içinde tahttan feragat edip, oğlu olmadığı için yerine Konstantinos Dukas'ı seçti. Ancak İsaakios'un askeri darbeye İmparator olması ve hazinelerin bomboş, fakat ordunun tehlikeli derecede güçlü olması İmparator Konstantinos Dukas'ı silahlı

⁹⁷ Raimundus Aguilers'in eseri bu tür rivayetlerin en çok görüldüğü kaynaktır. Kutsal Mızrak hadisesinden sonra Peter Bartholomeus'nun Raymond'ın kararlarını belirlemesi buna bir örnektir. Raymond D'Aguilers, a.e., 54-6; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 118.

⁹⁸ Runciman, a.e., 1:42-43.

⁹⁹ Runciman, a.e., 1:42-43; Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2015) 313.

kuvvetlerin sayısını azaltma çaresine başvurmak zorunda bıraktı. Ancak Dukas'ın asker karşıtı tedbirleri, devletin en büyük dış tehditlerle karşı karşıya olduğu bir döneme denk geldiği için çok feci sonuçlar doğuracaktı.¹⁰⁰ Bir başka ifadeyle Haçlı Seferlerine yol açan yardım çağrısının en önemli nedenlerinden biri, Konstantinos Dukas'ın aldığı orduyu küçültme kararıydı.

İmparator'un orduyu küçülttüğü sırada Norman Reisi Robert Guiscard, 1059'dan sonra Bizans İmparatorluğu'na karşı muazzam başarılar elde ediyordu. Kıyı kesimini tamamen hâkimiyet altına alan Guiscard, Bizans'a sadece bölgenin başkenti Bari'yi bırakmıştı.¹⁰¹ 1064 yılındaki Macar saldırısıyla Tuna kıyısındaki Belgrad işgal edilmişti. Kuman baskısıyla Güney Rusya ovalarından kitleler halinde göçen Oğuzlar, 1064'te Balkan Yarımadası'na girip Bulgar Krallığı, Makedonya, Trakya hatta Yunanistan'a kadar kargaşaya sebebiyet verdiler. Mezkûr Türk kavimlerinin baskısı yüzünden "Avrupa'nın bütün ahalisi göç etmeyi düşünmüştü".¹⁰²

İmparatorluğun doğudaki durumu daha vahimdi. Abbasi Hilafetinin gücünü kaybetmesiyle Irak fakirleşmiş, güvensizlik ortamıyla Uzakdoğu'yla bağlantıyı sağlayan ticaret yolları değişmişti. Bunun yanında Abbasiler, Bizans için Orta Asya'daki kavimlerle kendi egemenlik sahası arasında bir tampon vazifesi de görmekteydi. Bu gücün ortadan kalkması, hem devleti Türk akınlarına açık hale getirmiş hem de Bizans'ın büyük doğu-batı ticaret yolu üzerinde olma hüviyetini kaybetmesine neden olarak ekonomik açıdan büyük darbe indirmişti.¹⁰³ Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan'ın Ermeni bölgesini aşır 1065'te Ani'yi ele geçirmesi, 1067'de de Kilikya civarını ve Kayseri'yi almasıyla Bizans'ın doğu hâkimiyeti iyice sarsıldı.

Konstantinos Dukas'ın ölümünden sonra saltanat naibesi karısı Eudokia, General Romanos Diogenes'le evlenince 1 Ocak 1068'de Bizans tahtı Diogenes'e kaldı. İmparator, çoğunluğu Peçenek, Oğuz, Kuman, İskandinav ve Norman gibi farklı milletlerden paralı askerlerden oluşan ordusuyla Ermeniyeye'yi geri almak için 1071 baharında sefere çıktığı sırada İtalya'daki son toprak parçası da

¹⁰⁰ Runciman, a.e., 1:43; Ostrogorsky, a.e., 317.

¹⁰¹ Runciman, a.e., 1:45; Ostrogorsky, a.e., 317.

¹⁰² Ostrogorsky, a.e., 317.

¹⁰³ Runciman, a.e., 1:46; Ostrogorsky, a.e., 318.

Normanların eline geçti. 19 Ağustos Cuma günü gerçekleşen ve Bizans Ordusu'nun bozgunuyla sonuçlanan Malazgirt Savaşı, Bizans İmparatorluğu'nun yaşadığı en büyük felaketlerdendi.¹⁰⁴ Romanos Diogenes'in Alparslan tarafından, yıllık haraç, şahsı için fidye, esirlerin serbest bırakılması ve gerektiğinde Selçuklulara askeri takviye sağlaması şartlarıyla serbest bırakılmasına karşın başkente döndüğünde büyük üvey oğlu Mikhail Dukas ve karısı Eudokia'nın tertiplelediği entrikayla devrildi ve yerine 20 Ekim 1071'de VII. Mikhail Dukas geçti.¹⁰⁵

Doğuda Türk tehdidinden, batıda Norman istilasından bunalan VII. Mikhail Dukas, Papa VII. Gregorius'tan yardım istedi.¹⁰⁶ Papa, hemen durumu öğrenmesi için Venedik Patriği'ni Konstantinapol'e gönderdi. İmparator'un çağrısıyla Papa'nın amacı, İspanya'da başarıya ulaşan Kutsal Savaşı, Asya'ya taşıyıp doğu Hristiyanlarını da Roma Kilisesi'nin yüksek hâkimiyeti altına almaktı.¹⁰⁷ Ancak gerek Papa'nın içinde bulunduğu durum gerekse Konstantinapol'deki siyasî yapının değişmesi, Gregorius'un fikrini fiiliyata geçirmesini engelledi.

Bu sırada İmparator Mikhail Dukas'ın, Doğu'da Türk akınlarına karşı yardım aldığı Normanlardan Bailleul Dükü Roussel Anadolu'da bir Norman devleti kurmak için harekete geçti. Süleyman Şah'tan yardım alınarak güçlkle bastırılan bu isyan neticesinde Normanlar, Bizans nazarında artık güvenilmez bir millet olarak yer etti.¹⁰⁸ İtalya'da zaten Norman istilasıyla boğuşmuş ve bu bölgedeki hâkimiyetinden vazgeçmek zorunda kalmış olan Bizans'ın, Haçlı Seferleri esnasında Bohemund'a karşı duyduğu güvensizliğin altyapısını muhtemelen bu hadiseler oluşturmaktadır.

İmparator'a isyan eden Anadolu valilerinden Nikephoros, kendisine doğrudan bağlı bir askeri güç olmadığından Türklerden oluşturduğu ücretli

¹⁰⁴ Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları*, 23; Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2003), 183-185; Mehmet Altan Köymen, *Selçuklular Devri Türk Tarihi*, (Ankara: TTK, 2013) 272-277; Mükrimin Halil Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, haz. Refet Yinanç (Ankara: TTK, 2013) 1:66-67; V. Gordlevski, *Anadolu Selçuklu Devleti*, çev. Azer Yaran, (Ankara: Onur Yayınları, 1988), 38-39; Runciman, a.e., 1:49-50; Ostrogorsky, a.e., 319.

¹⁰⁵ Ostrogorsky, a.e., 319; Yinanç, *Türkiye Tarihi*, 1:71.

¹⁰⁶ Ostrogorsky, a.e., 320.

¹⁰⁷ Runciman, a.e., 1:77. Ostrogorsky, a.e., 320.

¹⁰⁸ Runciman, a.e., 1:51-53.

askerleri Erdek, İznik, İzmit hatta Üsküdar'a yerleştirdi.¹⁰⁹ 1078 yılında kendini İmparator ilan eden Nikephoros Botaneiates, tahta geçer geçmez Papa VII. Gregorius tarafından aforoz edildi.¹¹⁰ 1081 yılında Alexios Komnenos'un tahta çıkışına uzanan saray entrikaları ve isyanlarda, gerek isyan edenler gerekse imparator ve ona bağlı güçler Türklerden yardım aldılar. Süleyman Şah'ın, genellikle işgal ettikleri yerlerin kendilerine bırakılması şartıyla sağladığı askeri yardımlar neticesinde Anadolu'nun fethi oldukça kolaylaşmış, 1080 yılına gelindiğinde Kilikya'dan Marmara'ya kadar bütün Anadolu, Türklerin hâkimiyetine girmişti.¹¹¹

Alexios tahta çıktığında ilk olarak Süleyman Şah'la yaptığı Dragos Suyu Anlaşması'yla Türkler İstanbul Boğazı'ndan Dragos Suyu'na kadar çekilecekti. Bu anlaşmayla Selçukluların Anadolu'daki hâkimiyetini ve fetihlerini kabul etmek zorunda kalan Alexios, bunun karşılığında Marmara Denizi'nin doğu kıyılarını ve İzmit'i geri kazanmıştı.¹¹² Alexios dikkatini hemen Norman sorununu halletmeye yöneltse de Draç'ı kuşatan Robert Guiscard karşısında yenildi. Robert, 1082 yılında İtalya'da patlak veren isyanla ilgilenmek için kumandayı oğlu Bohemund'a verip geri dönmek zorunda kalınca, Bizans kuvvetleri Draç'ı geri almayı başardı. Fakat Norman tehdidinin ortadan kalkması, ancak 1085 yılı başlarında Robert Guiscard'ın bir salgında ölmesiyle gerçekleşti.¹¹³

Asya'da Bizans hâkimiyetinde sadece Karadeniz kıyısı, güneyde başkentle bağı kalmamış birkaç şehir ve Antakya kalmıştı.¹¹⁴ Ancak 1085 yılında Antakya ve Çukurova'daki şehirler Süleyman Şah'a teslim oldu. Türk akınları nedeniyle Toroslara ve Fırat civarına göç eden Ermenilerin yaşadığı Urfa, Thoros (Toros ya da Theodore) adında bir Ortodoks'un, Malatya da onun kayınpederi Gabriel'in, Maraş ise Bizans Valisi Tatul'un hâkimiyetindeydi.¹¹⁵

¹⁰⁹ Runciman, a.e., 1:53; Yinanç, *Türkiye Tarihi*, 1:82.

¹¹⁰ Runciman, a.e., 1:78.

¹¹¹ Gordlevski, a.e., 39; Runciman, a.e., 1:53-54; Yinanç, *Türkiye Tarihi*, 1:87; Ostrogorsky, a.e., 322-324.

¹¹² Yinanç, *Türkiye Tarihi*, 1:92; Runciman, a.e., 1:60; Işın Demirkent, *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014) 4.

¹¹³ Runciman, a.e., 1:58; Ostrogorsky, a.e., 330-331.

¹¹⁴ Runciman, a.e., 1:56.

¹¹⁵ Turan, *Selçuklular Tarihi*, 286; *I. ve II. Haçlı Seferleri Vekayinamesi*, çev. Vedii İlmen (İstanbul: Yaba Yayınları, 2005) 10; Çelik, Sebahattin, "Anonim Süryani Vakayinamesine

Alexios, Norman tehdidini bertaraf ettikten sonra gözünü doğudaki sorunlara çevirdi. İzmir, Ege sahilleri, Midilli, Sakız, Sisam ve Rodos Adalarını hâkimiyeti altına alan Çaka Bey güçlü bir donanma kurmuştu ve hedefinin Konstantinapol olduğu biliniyordu. Süleyman Şah'ın Tutuş'la girdiği savaşta öldürülmesinden sonra Çaka Bey'i de damadı Kılıçarslan'a öldürten Alexios, en büyük iki rakibinden kurtuldu.¹¹⁶ Alexios başkentteki, Avrupa'daki ve Anadolu'daki rakiplerini bertaraf etmişti. İmparatorluğu eski ihtişamına kavuşturmak için artık kaybettiği yerleri yeniden ele geçirmesi için önünde bir engel olmasa da buna yetecek askeri gücü yoktu. Bu amaçla mevcut Papa II. Urbanus'tan kendisine paralı asker göndermesi için yardım istedi.¹¹⁷ Görüldüğü üzere Bizans İmparatorluğu'nun durumu, Birinci Haçlı Seferi arifesinde, önceki dönemlere göre çok daha iyiydi. Türk ileri hareketi durmuş, Bizans'ın doğudaki tehditleri güç kaybetmişti. Bir başka ifadeyle Alexios'un asker talebi ülkesini sıkışık durumdan kurtarmaktan ziyade Bizans'a eski ihtişamını kazandırmak içindi.

Sonuç olarak VII. Mikhail Dukas'ın, Papa VII. Gregorius'tan yardım çağrısı, Haçlı Seferlerine giden yoldaki mihenk taşlarından biridir. Zira II. Urbanus'un yaptığı Gregorius'un büyük gayesini uygulamaya koymaktır. Bu nedenle olsa gerek Alexios'un paralı asker çağrısını bir Kutsal Savaş çağrısına dönüştürmüştür.

1.1.3. İslâm Dünyası'nın Durumu

Birinci Haçlı Seferi'nin düzenlenmesinde en önemli sebeplerden biri, 1071 yılında gerçekleşen Malazgirt Savaşı'yla Bizans İmparatorluğu'nun Anadolu hâkimiyetinin kırılmasıydı. Ancak gerek Alparslan gerekse onun ölümünün ardından tahta çıkan oğlu Sultan Melikşah, Anadolu'ya bizzat sefer düzenlemediler. Anadolu'yu fetih görevi Melikşah tarafından amcasının oğlu,

Göre 1. Haçlı Seferi", "Y. Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, 2006) 43; Mehmet Ersan, *Selçuklular Zamanında Ermeniler* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2007) 43,53,74,112; Runciman, a.e., 1:58.

¹¹⁶ Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları*, 155-156; Köymen, *Selçuklular Devri*, 108; Turan, *Selçuklular Tarihi*, 286; Runciman, a.e., 1:60.

¹¹⁷ Durmaz, "Haçlılar ve Doğu Hristiyanlığı", 14, 19; Runciman, a.e., 1:81-82; Ostrogorsky, a.e., 334-335.

Kutalmış oğlu Süleyman Şah'a verildi.¹¹⁸ Yukarıda zikredildiği gibi Bizans komutanlarının ve imparatorlarının gerek birbirlerine karşı gerekse Norman tehdidine karşı Süleyman Şah'tan yardım istemeleri sayesinde Türk ilerleyişi İznik'e kadar ulaştı.¹¹⁹ 1081 yılında, başkenti İznik, kurucusu ve ilk hükümdarı Süleyman Şah olan Rum Selçuklu Sultanlığı adıyla da bilinen Anadolu Selçuklu Devleti mevcuttu.¹²⁰ Arap tarihçiler tarafından "Anadolu Fatih'i" olarak görülen Süleyman Şah, 1084 yılının Aralık ayında Antakya'yı ele geçirmek için sefere çıkarken İznik ve civarının yönetimini Ebu'l-Kâsım adlı komutanına bıraktı.¹²¹ Devletin diğer bölgelerinin yönetimlerini de başka komutanlara bırakan Süleyman Şah, Antakya'nın fethinden bir süre sonra Halep hâkimiyeti sebebiyle Suriye Selçuklu Hükümdarı Tutuş'la giriştiği savaşta öldü.¹²²

Süleyman Şah'ın ölümünün ardından geçici süre için şehirlerin yönetimini bıraktığı kumandanlar kendi hâkimiyetlerini ilan ettiler. Bu esnada Kuzey Suriye bölgesindeki karışıklıkları gidermek için başkent İsfahan'dan yola çıkan Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah, bölgedeki sorunları halledip Süleyman Şah'ın Antakya'nın yönetimini bıraktığı valinin yerine Yağısıyan'ı vali olarak bıraktı. Bu sırada Süleyman Şah'ın Antakya'daki oğulları Kılıçarslan ve Kulan Arslan'ı da yanına alarak İsfahan'a götürdü.¹²³ Melikşah'ın Anadolu'daki hâkimiyeti yeniden sağlama ve bu bölgedeki kumandanları birbirine düşüren Bizans İmparatoru'yla ittifak yapıp sorunu tamamen ortadan kaldırma planı, Sultan'ın 1092'de ölümüyle gerçekleşemedi.¹²⁴

¹¹⁸ Runciman, a.e., 1:50. Buna karşın, Osman Turan, Süleyman Şah'ın fetih için gönderilen şehzade ve beyler arasında olmadığını, ancak Alparslan'ın ölümünden sonra hareket alanı bulup hakimiyet sağlamaya başladığını ortaya koymaktadır. Turan, *Selçuklular Tarihi*, 280-281.

¹¹⁹ Gordlevski, a.e., 39; Turan, *Selçuklular Tarihi*, 281; Yinanç, *Türkiye Tarihi*, 1: 91-92; Runciman, a.e., 1:53-54; Ostrogorsky, a.e., 322-324.

¹²⁰ Gordlevski, a.e., 40; Anadolu Selçuklu Devleti'nin kuruluşu 1075'tir. Bkz. Turan, *Selçuklular Tarihi*, 281. Köymen ise devletin 1073'te kurulduğunu, Süleyman Şah'ın devletin başına geçiş tarihinin ise 1077 olduğunu bildirmektedir. Bkz. Köymen, *Selçuklular Devri*, 102, 106.

¹²¹ Gordlevski, a.e., 39; Yinanç, *Türkiye Tarihi*, 1:991; Turan, *Selçuklular Tarihi*, 286; Köymen, *Selçuklular Devri*, 109; Demirkent, *Kılıçarslan*, 1; Ali Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi* (Ankara: TTK, 2000), 109.

¹²² Yinanç, *Türkiye Tarihi*, 1:124; Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları*, 119-123; Köymen, *Selçuklular Devri*, 108; Turan, *Selçuklular Tarihi*, 284; Runciman, a.e., 1:60; Demirkent, *Kılıçarslan*, 1.

¹²³ Demirkent, *Kılıçarslan*, 2. Yinanç da Demirkent'le aynı görüştedir. Yinanç, *Türkiye Tarihi*, 1:191. Köymen'e göre Horasan'a götürülmüşlerdir. Köymen, *Selçuklular Devri*, 109.

¹²⁴ Turan, *Selçuklular Tarihi*, 205; Runciman, a.e., 1:60; Demirkent, *Kılıçarslan*, 2-3.

Melikşah'ın ölümünün ardından oğlu Sultan Berkyaruk, Kılıçarslan'ın Anadolu'ya dönmesine izin verdi. 1093 yılı başlarında İznik'e gelip, yönetimi Ebu'l-Kâsım'ın kardeşi Ebu'l-Gâzî'den devraldı.¹²⁵ Bozulan birliği yeniden tesis etmeye koyulan Kılıçarslan, Ege kıyılarında ve adalarında hâkimiyet kuran Çaka Bey'in kızıyla evlenerek gücünü pekiştirdi. Ancak Çaka'yı İmparatorluk için doğrudan bir tehdit olarak gören Alexios, Kılıçarslan'a bir mektup göndererek kayınpederinin asıl gayesinin İznik tahtına geçmek olduğunu söyleyerek kışkırttı. Bu durum, Kılıçarslan'ın Çaka Bey'i zehirleyerek öldürmesiyle sonuçlandı.¹²⁶ Tüm bu gelişmelerden sonra Birinci Haçlı Seferi öncesinde Anadolu'nun hâkimiyeti büyük oranda Kılıçarslan'daydı.¹²⁷

Bu sırada İslâm Dünyası'nın en büyük gücü olan Büyük Selçuklu Devleti'nde, Melikşah'ın ölümünün ardından taht kavgaları hâkimdi. Melikşah'ın ölümünün ardından hem çocukları hem de kardeşleri taht iddiasında bulundular. Berkyaruk, önce kardeşi Mahmut'un hükümdar olmasını isteyen Türkan (Terken) Hatun'la mücadele etti; bu esnada önce Türkan Hatun'un, sonra da Mahmut'un ölümüyle bir rakibinden daha kurtulduğu sırada karşısına amcası, Suriye Selçuklu Hükümdarı Tutuş çıktı. Tutuş'un Elcezire'yi kontrol altına almasının ardından, 1095 yılında yapılan savaşta Tutuş, savaş meydanında öldürüldü.¹²⁸ Batıda gerçekleşen bu taht mücadelelerine Melikşah'ın doğudaki kardeşi Arslan Argun'un bağımsızlığını ilan etmesi eklendi. Yapılan birkaç çarpışma neticesinde yenilen Arslan Argun 1096 yılında kölesi tarafından öldürülünce Berkyaruk bir tehlikeyi daha bertaraf etmiş oldu.¹²⁹

Berkyaruk'un, kardeşi Mehmed (Muhammed) Tapar'la girdiği mücadeleler 1104 Şubatı'na kadar devam etti ve nihayet devletin iki kardeş

¹²⁵ Yinanç, *Türkiye Tarihi*, 1:191; Turan, *Selçuklular Tarihi*, 286; Runciman, a.e., 1:60; Demirkent, *Kılıçarslan*, 17.

¹²⁶ Anna Komnena, Çaka Bey'in zehirlenerek değil bizzat Kılıçarslan tarafından kılıçla öldürüldüğünü söylemektedir. Anna Komnena, a.e., 271. Runciman Çaka Bey'in öldürülme tarihi olarak 1092 yılını vermektedir; fakat Demirkent, Kılıçarslan'ın 1093 yılında tahta çıktığını iddia ettiği için Çaka Bey'in öldürülmesi, en erken 1093 yılından sonra olmalıdır. Öte yandan Mükrimin Halil Yinanç, Çaka Bey'in 1094'te askeri faaliyetlerinden bahsedip 1095 yılında Kılıçarslan ve Alexios arasındaki anlaşmadan önce zehirletildiğini söylemektedir. Runciman, a.e., 1:60; Yinanç, *Türkiye Tarihi*, 1:194-195; Turan, *Selçuklular Tarihi*, 286; Demirkent, *Kılıçarslan*, 17-19.

¹²⁷ Raymond D'Aguilers, a.e., 28; Turan, *Selçuklular Tarihi*, 286.

¹²⁸ Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları*, 155-156; Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2003) 226-227.

¹²⁹ Köymen, *Selçuklular Devri*, 72-78.

arasında taksim edilmesiyle neticelendi.¹³⁰ Taht iddiasında bulunanlar arasında yaşanan bu savaşlar, Haçlı tehdidinin tamamen göz ardı edilmesine ve kaynakların kardeş kavgalarıyla tüketilmesine yol açmıştır.

Büyük Selçuklu İmparatorluğu'na bağlı devlet statüsündeki Suriye Selçuklu Devleti'nde ise Tutuş'un ölümünden sonra tahta oğlu Rıdvan geçti; ancak Tutuş'un diğer oğlu Dukak da taht iddiasıyla kardeşiyle mücadeleye girişti. Suriye Selçuklu Devleti'nin ikiye bölünmesiyle sonuçlanan bu sürecin sonunda Rıdvan, Halep'in kontrolünü sağlarken kardeşi Dukak, Şam'da hüküm sürmeye başladı.¹³¹ Sonuç olarak Haçlı seferleri öncesinde, sefere karşı koyabilecek en büyük güç olan Büyük Selçuklu Devleti gibi seferin hedefinde yer alan Suriye Selçukluları da taht kavgalarıyla güçsüz düşüp bölünmüştü. Bundan sonraki süreç iki kardeşin birbirleriyle giriştikleri güç mücadelesi şeklinde gelişmiştir.¹³²

Birinci Haçlı Seferi sırasında Anadolu'daki diğer güçler, Erzurum civarında hüküm süren Saltuklular,¹³³ Erzincan-Kemah-Divriği civarında hüküm süren Mengüçlüler,¹³⁴ Tokat-Niksar-Elbistan-Amasya civarında hüküm süren Dânişmendlilerdir.¹³⁵ Ancak Haçlılarla mücadelede en etkin rolü Anadolu Selçukluları Hükümdarı Kılıçarslan, Dânişmendli Melîki Gümüştegin ve Kudüs'ün Haçlıların eline geçmesinin ardından Artuk Bey'in oğulları İlğazi ve Sökmen üstlenmiştir.¹³⁶

Birinci Haçlı Seferi sırasında bölgedeki Büyük Selçuklu Devleti'ne bağlı diğer yerel güçler ise Hıms (Humus) Emiri Cenahüddle Hüseyin, Musul Valisi Kürboğa (Körboğa ya da Gürboğa), Suruç Emiri Artukoğlu Sökmen, Sincar Emiri Arslantaş ve Sümeysat Emiri İlğazi oğlu Süleyman'dı. Bu sırada Antakya Valisi

¹³⁰ Abdülkerim Özeydin, *Sultan Muhammed Tapar Devri Selçuklu Tarihi*, (Ankara: TTK, 1990) 13-39; Turan, *Selçuklular Tarihi*, 229; İbrahim Kafesoğlu, *Harezşahlı Devleti Tarihi* (Ankara: TTK, 2000) 23; Köymen, a.e., 79-93.

¹³¹ Yinanç, *Türkiye Tarihi*, 1:195-196; Turan, *Selçuklular Tarihi*, 256; Köymen, a.e., 116.

¹³² Turan, *Selçuklular Tarihi*, 256; Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları*, 166-178.

¹³³ Gürbüz, Osman, "Saltuklular", (Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2002), 63; Abdülkerim Özeydin, "Saltuklular", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 36 (Ankara: TDV Yayınları, 2009) 54-6.

¹³⁴ Faruk Sümer, "Mengüçlüler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c.29 (Ankara: TDV, 2004) 138; Kırpık, Güray, "Haçlılar (1095-1120)", (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2005) 118-9.

¹³⁵ Abdülkerim Özeydin, "Dânişmendliler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 8 (Ankara: TDV Yayınları, 1993) 469-474; Kırpık, "Haçlılar", 99-100.

¹³⁶ Kırpık, "Haçlılar", 105; Bozhan, Zelal, "Türkiye Selçukluları ile Danişmendiler Arasındaki İlişkiler", (Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi, 2013) 23.

ise Yağısyan'dı.¹³⁷ Bu dönemde İslâm Dünyası için en büyük tehditlerden ve devrin güç merkezlerinden biri de Hasan Sabbah'ın 1090 yılında ele geçirdiği Alamut Kalesi merkezli Haşhaşilerdi.¹³⁸ Hasan Sabbah, Büyük Selçuklu Veziri Nizâmülmülk'le başlattığı suikastlarıyla bölgede terör estirmiş, gerek Melikşah gerekse Berkyaruk döneminde Haşhaşilik başta olmak üzere Batınî akımlar İslâm ülkeleri için ciddi tehdit oluşturmuşlardır.¹³⁹ Haçlıların nihai hedefi Kudüs ise, Artukoğlu Sökmen'in yönetimindeydi; ancak Haçlıların Antakya önünde Türkleri yenmesini fırsat bilen Fatımîler, el-Efdal b. Bedrû'l-Cemâlî komutasındaki bir orduyla, kırk günlük muhasaranın ardından 489 yılı Şaban ayında (Temmuz-Ağustos 1096) emân ile Kudüs'ü ele geçirdiler.¹⁴⁰

Yukarıda zikredilenlerin sadece dönemin etkin güç odakları oldukları, bunun dışında neredeyse her vilayette şartlar gerektiğinde farklı bir güç unsuruna bağlılık bildiren emirlerin ve valilerin bulunduğu parçalanmış bir yapı olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bununla birlikte bu ayrıntılara, çalışmanın kapsamının dışında olacağından yer verilmemiştir.

John ve Laurita Hill'in, Birinci Haçlı Seferi'nin başarılı olma nedeninin, Türk Devletlerinin ayrılıkçı karakteri olduğu izahı, Müslüman Dünyası'nın yapısını ortaya koymaktadır.¹⁴¹ Sonuç olarak Birinci Haçlı Seferi öncesinde sadece Türkler değil tüm İslâm devletleri bir parçalanma ya da gerileme dönemindedirler. Zaten dönemin İslâm kaynakları incelendiğinde Hristiyan ordularının Anadolu'ya gelişi ya satır aralarında yer bulabilmiş ya da hiç bulamamıştır; zira dönem kaynaklarının büyük bölümü Müslüman yöneticilerin sürtüşmeleri ve çatışmalarıyla doludur.

1.2. Birinci Haçlı Seferi'ne Genel Bir Bakış

Haçlı Seferlerinin nedenleri konusunda birçok fikir ortaya konmuştur. Dönem kaynakları, Aydınlanma Çağı düşünürleri ve modern tarihçiler, Haçlı Seferi'nin ardında yatan gerekçeler konusunda birbirinden çok farklı görüşler

¹³⁷ Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları*, 183.

¹³⁸ Bernard Lewis, *Haşîşiler*, çev. Ali Aktan (İstanbul: Sebil Yayınevi, 1995) 38.

¹³⁹ Özaydın, *Sultan Muhammed Tapar Devri*, 74; Lewis, *Haşîşiler*, 41-44.

¹⁴⁰ İbnü'l-Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, nşr. Abdülkerim Özaydın (İstanbul: Bahar Yayınları, 1987) 10: 235; Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları*, 168-169. Azîmî'ye göre Şevval ayında Fâtımîlerin eline geçmiştir. *Azîmî Tarihi*, 37.

¹⁴¹ Raymond D'Aguilers, a.e., 28.

ortaya koymuştur. Örneğin Latin kronikçiler, Kutsal Savaş'a akın eden kalabalıkların tek gayelerinin "İsa'nın Kutsal Kabri'ni kurtarmak ve Tanrı'nın rızasını kazanmak" olduğunu vurgulamaktadır.¹⁴² Dönemin İslâm kaynakları ise sebeplerin neler olduğunu irdelemek bir yana, ancak Haçlı Orduları İstanbul'a ulaştıktan sonra gelişmeler hakkında kısa bilgiler vermeye başlamaktadır.¹⁴³ Batılıların Haçlı Seferlerine bakışı ise tarih içinde farklılaşıp değişmiştir.¹⁴⁴ Dönemin Latin kroniklerinde yukarıda zikredilen bakış, aydınlanma çağında yerini, Voltaire, Edward Gibbon, Hume, Walter Scott gibi aydınların başını çektiği ve bağınaz Hristiyan toplulukların, para-mal ya da toprak kazanma hırsıyla, Papa'nın siyasî gayesini gerçekleştirmek için dinî kisve altında medeni İslâm ülkelerine saldırması olarak özetlenebilecek görüşe bırakmıştır.¹⁴⁵ Örneğin Thomas Müller bu konuda Papa II. Urbanus'un dindarlık kisvesi altında asıl amacının Kudüs, Antakya ve İstanbul gibi Doğu kiliselerini Roma'nın tahakkümü altına almak, Hristiyan âleminin tam kontrolünü sağlamak ve yola gelmeyen, güçlü düşmanlarını sefere gönderip ıslah etmek son olarak da sefer için toplanan paralardan maddi çıkar sağlamak olduğunu iddia etmiştir.¹⁴⁶ Bununla birlikte günümüzdeki en büyük Ortaçağ tarihçilerinden biri olan John Riley-Smith'in,

¹⁴² Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 49-50; Fulcherius Carnotensis, a.e., 59. Bu konuda belki de en objektif değerlendirme, yine dönem kaynaklarından biri olan Anna Komnena'dan gelmektedir. Bizans İmparatoru'nun kızı Haçlıları iki kategoriye ayırmaktadır. Buna göre ordudaki yoksul halkın amacı gerçekten Kutsal Kabir'de saygı duası etmek, kutsal mekânları görmektir. Buna karşın bilhassa Bohemund ve "onun yordakçıları gibi sapık adamlar", bu seferi, İstanbul'u ele geçirme umuduyla bir çıkar sağlama vesilesi olarak görmekteydi. Anna'ya göre bu soylular, samimi kalabalıkları aldatıp Türklerle savaşmaya gidiyormuş gibi yaparak aslında kendileri için kılıç zoruyla yeni araziler ve mülkler ele geçirmek niyetindeydiler. Anna Komnena, *Alexiad*, 305, 308;

¹⁴³ İslâm kaynaklarından sadece İbnü'l-Esir bu konuda iki sebep sunmaktadır. Bunlardan ilki Kral Baudouin'in İfrikiyye'ye saldırmak için büyük bir ordu kurduğunu öğrenen Sicilya Kontu Roger'ın, Kral'ı bu gayeden vazgeçirip Kudüs'ü ele geçirmek için uğraşmanın daha mantıklı ve iftihar vesilesi olacağını söylemesidir. İkincisi ise Selçukluların güçlenişini hazmedemeyen Şii Mısır Fâtımîlerinin Avrupa'dan yardım talebidir. İbnü'l-Esir, *el-Kamil* 10:227-228.

¹⁴⁴ Jonathan Riley-Smith, "The Crusading Movements and Historians", *The Oxford Illustrated History of the Crusades* içinde, ed. Jonathan Riley-Smith (New York: Oxford University Press, 1995) 3-12; Jonathan Riley-Smith, *The Crusades: A History* (London: Bloomsbury Publishing, 2014) 2-12.

¹⁴⁵ Kostick, *The Social Structure*, 290; Paul F. Crawford, "Four Myths about the Crusades", *Intercollegiate Review* 46, sy. 1 (2011),13-22, erişim 12 Mart 2017, https://isistatic.org/journal-archive/ir/46_01/crawford.pdf; Paul F. Crawford, "The First Crusade: Unprovoked Offense or Overdue Defense?", *Seven Myths of the Crusades* içinde, haz. Alfred J. Andrea ve Andrew Holt (Indiana: Heckett Publishing, 2015); Alfred J. Andrea ve Andrew Holt, "Once More into the Breach: The Continuing War Against Myths". *Seven Myths of the Crusades* içinde, haz. Alfred J. Andrea ve Andrew Holt (İnTürkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisine: Heckett Publishing, 2015) xx.

¹⁴⁶ Thomas Fuller, *The History of the Holy War*, (London: William Pickering, 1840) 18-19.

Haçlı Seferlerinin esasında bir “sevgi eylemi” olduğu teorisi, kendilerine “Plüralist Ekol” adı veren tarihçilerin görüşlerini dayandırdığı temel dayanak noktası olmuştur.¹⁴⁷ Kendisi de kökenleri Haçlı Seferleri dönemine dayanan Malta ve Saint John Şövalyelikleri gibi dinî örgütlere mensup bir Katolik olan John Riley-Smith, Kutsal Savaşı vazedendenlerin kullandıkları “İsa aşkı, dindaş sevgisi, komşu sevgisi” gibi kavramlardan yola çıkarak Kudüs’e akın eden kalabalıkların tek gayesinin din kardeşlerine ve tanrıya duydukları sevgi olduğunu savunmaktadır.¹⁴⁸ Halbuki o, bu görüşünü ortaya attığı makalesinde “iddiasının sadece Doğu’ya yapılan Haçlı Seferlerinin gerekçesi” olduğunu söylemektedir.¹⁴⁹ Bununla birlikte Riley-Smith’in de mensubu olduğu Plüralist Ekol, Haçlı Seferlerini sadece 1096-1291 (Birinci Haçlı Seferi’yle Akka’nın düşüşü) arasındaki seferlerle sınırlayan Geleneksel ya da Minimalist Ekol’in aksine Haçlı Seferi’ni, Balkanlar, Ege Denizi, Kuzey Afrika, Fransa, İtalya, Baltık Bölgesi, Orta ve Doğu Avrupa gibi farklı bölgelerde gerçekleşen, Papa’nın yetkisi ve sevgiyle din düşmanlarına karşı girişilen tüm savaşlar olarak tanımlamaktadır.¹⁵⁰ Bir başka ifadeyle Riley-Smith’in Haçlı Seferlerinin nedeni olarak sunduğu gerekçe, kendi ekolünün iddiasıyla çelişmektedir.

Riley-Smith’in sevgi teorisi, aynı ekole mensup Paul F. Crawford, Thomas F. Madden gibi Ortaçağ uzmanları tarafından daha da geliştirilmiştir.¹⁵¹ Özellikle 11 Eylül saldırısından sonra ABD eski Başkanı Bill Clinton’ın Georgetown Üniversitesi’nde yaptığı ve adı geçen terör saldırısının kökeninin Birinci Haçlı Seferi’nde Kudüs’te gerçekleştirilen mezalime dayandığı şeklinde özetlenebilecek konuşmasından sonra, Plüralist Ekol sertleştirdiği görüşlerini daha da yüksek sesle savunmaya başlamıştır.¹⁵² Bu görüşe göre Haçlı Seferleri “savunma amaçlıdır” ve

¹⁴⁷ Andrea ve Holt, *War Against Myths*, xvii.

¹⁴⁸ Jonathan Riley-Smith, “Crusading As an Act of Love”, *History* c. 65, No. 214 (1980): 177-192; Kostick, *The Social Structure*, 291.

¹⁴⁹ Riley-Smith, *Crusading As an Act of Love*, 65:177.

¹⁵⁰ Andrea ve Holt, *War Against Myths*, xvii; Jonathan Riley-Smith, *Haçlılar Kimlerdi*, çev. Berna Kılınçer (İstanbul: Bileşim Yayınevi, 2005) 18-9.

¹⁵¹ Thomas F. Madden, "The Real History of the Crusades." *Crisis* 20, sy. 4 (April 2002), erişim 6 Mart 2017, <http://www.crisismagazine.com/2002/the-real-history-of-the-crusades-2;> Crawford, *Four Myths about the Crusades*; Conor Kostick, *The Social Structure of the First Crusade* (Boston: Brill, 2008); Thomas F. Madden, *The Concise History of the Crusades* (Plymouth: Rowman & Littlefield, 2014); Crawford, *Unprovoked Offense or Overdue Defense*.

¹⁵² Bill Clinton, A struggle for the soul of the 21st century, erişim 14 Mart 2017, http://www.salon.com/2001/11/10/speech_9/

Müslümanların yayılcılığına ve saldırılarına cevaben bir “karşı saldırıdır.”¹⁵³ Runciman gibi mutedil tarihçilerin eserlerini “berbat”¹⁵⁴ olarak tanımlayan bu tarihçilere göre sefere katılanların amacı iddia edildiği gibi talan ya da mal edinme hırsı değildir; zira sefere katılmak başlı başına büyük bir maddi külfet gerektirmektedir. Zaten sefere katılanların pek çoğu fakirdir ve geri dönmeyi başarabilenler de eli boş dönmüşlerdir.¹⁵⁵ Nitekim Dördüncü Haçlı Seferi’nde İstanbul’un yağmalanması da bu parasızlığın sonucudur.¹⁵⁶ Hristiyanlığın en önemli şehirlerinden üçü olan Kudüs, İznik ve Antakya’nın Müslümanların eline geçmiş olması, bir diğeri İstanbul’un da doğrudan Müslüman tehdidiyle karşı karşıya olmasıyla, Hristiyanların savunma saldırısı yapmaktan başka çareleri kalmamıştır; zaten dönemin egemen gücü Hristiyanlık değil İslâmiyet’tir.¹⁵⁷ Sonuç olarak Bizans İmparatoru Alexios’un çaresiz biçimde art arda yardım çağrısı göndermesinin ardından, Hristiyan âleminin dindaşlarını korumak ve kurtarmak için toplanması, Müslümanların saldırgan yayılcı politikalarının ve hükümler altındaki Hristiyanlara yaşattıkları zulümlerin tabii bir sonucudur.¹⁵⁸ Hatta Crawford tezini daha da ileri taşıyıp Müslümanların yıllar boyunca Haçlı Seferlerine nefretle bakmadıklarını, bugünkü öfkeli bakışın bizzat Voltaire, Gibbon, Walter Scott gibi Batılı Tarihçilerin seferleri kötölemesinden kaynaklandığını söyleyerek “Müslümanlara Haçlı Seferlerinden nefret etmeyi biz Batılılar öğrettik,” demektedir.¹⁵⁹ Diğer bir Ortaçağ tarihçisi Geoffrey Hindley ise aynı görüşü savunarak dönemin Müslüman ülkelerinin kendi iç sorunlarıyla meşgul oldukları ve *cihad* kavramının, Zengi ya da Selahaddin gibi sonraki liderler tarafından bayraklaştırılıp siyasî amaçları için kullanıldığını ima etmektedir.¹⁶⁰

¹⁵³ Madden, *The Real History of the Crusades*; Crawford, *Four Myths about the Crusades*, 14; Madden, *The Concise History*, x;

¹⁵⁴ Madden, *The Real History of the Crusades*.

¹⁵⁵ Madden, *The Real History of the Crusades*; Riley-Smith, *Haçlılar Kimlerdi*, 61-64; Crawford, *Four Myths about the Crusades*, 16-17; Madden, *The Concise History*, 12.

¹⁵⁶ Crawford, *Four Myths about the Crusades*, 17.

¹⁵⁷ Crawford, *Four Myths about the Crusades*, 16.

¹⁵⁸ Madden, *The Real History of the Crusades*; Crawford, *Four Myths about the Crusades*, 14-15; Madden, *The Concise History*, 12.

¹⁵⁹ Crawford, *Four Myths about the Crusades*, 19-20.

¹⁶⁰ Geoffrey Hindley, *Bir İslâm Kahramanı Selahaddin*, çev. Süleyman Genç (İstanbul: Doruk Yayınları, 2011) 71-88.

Görüldüğü üzere Plüralist ekol, Birinci Haçlı Seferi'nin en önemli nedenini, Hristiyanlığın en kıymetli “beş kentinden biri olan İstanbul’un Müslüman tehdidinden kurtarılması” olarak sunmaktadır. Ancak Dördüncü Haçlı Seferi’nde bu şehrin bizzat Haçlılar tarafından yağmalanması Haçlıların ganimet ve talan hırsıyla kendi dindaşlarını dahi dikkate almadıklarının en önemli göstergesiyken bu durumun Crawford tarafından Haçlı Seferlerinin çok masraflı operasyonlar oldukları ve sırf ganimet elde etmek için parasız bir topluluk tarafından gerçekleştirilemeyeceğine delil olarak sunulması büyük bir ironidir. Bunun yanında sefere katılanların büyük bölümünü fakirlerin oluşturduğu gerçeğini bizzat Madden ve Crawford gibi tarihçiler söylemektedir.¹⁶¹ Ayrıca İmparator Alexios’un yardım çağrısı, rutin paralı asker talebidir ve sadece Anadolu’daki Müslüman tehdidi için değil, Bizans’ı Avrupa’dan tehdit eden Peçenekler ve bilhassa Normanlara karşı asker talebidir.¹⁶² Bunun yanında Bizans’ın paralı asker kullanması, daha önceden defalarca örneği görülmüş bir uygulamadır.¹⁶³ Her milletten, her sınıftan büyük kitlelerin imparatorluk sınırına dayandığını öğrenen Alexios’un şaşkınlığını bizzat kızı Anna Komnena kaydetmektedir.¹⁶⁴ Çaka Bey’i ortadan kaldırtan, Peçeneklere boyun eğdiren, Süleyman Şah’ın ölümünün ardından Kılıçarslan’la ittifak kuran Alexios, iddia edilenin aksine tehdit altında değil, aksine kaybettiği toprakları geri kazanmak için karşı saldırıya geçmeyi düşünecek kadar güçlü bir dönemdeydi.¹⁶⁵ Öte yandan el-Hâkim’in Kutsal Kabir Kilisesi’ni yaktırıp Hristiyanlara uyguladığı zulüm haricinde bölgedeki Hristiyan nüfusun Müslümanların egemenliğinden rahatsız olmadıkları, hatta dinî ibadetlerini yerine getirmelerine engel olan Bizans hâkimiyetine Müslümanları tercih ettiklerini yine Madden belirtmektedir.¹⁶⁶

¹⁶¹ Madden, *The Concise History*, 11.

¹⁶² Cécile Morrison, *Haçlılar*, çev. Nermin Acar (Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2005) 20-22; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 43; Jonathan Harris, “Byzantium and the First Crusade: Three Avenues of Approach”, *Estudios Byzantinos*, S 2 (2014) 126,131, erişim 18 Mart 2017, http://www.publicacions.ub.edu/revistes/ejecuta_descarga.asp?codigo=1024

¹⁶³ Morrison, *Haçlılar*, 20-23; Harris, *Byzantium and the First Crusade*, 135-137.

¹⁶⁴ Anna, babasının gelen ordulardan çekindiğini de eklemektedir. Anna Komnena, *Alexiad*, 302, 309.

¹⁶⁵ Morrison, *Haçlılar*, 22-23, 28-29; Runciman, a.e., 1:60-61; David Nicolle, Birinci Haçlı Seferi 1096-99, çev: L. Ece Sakar (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013) 7.

¹⁶⁶ Madden, *The Concise History*, 4; Morrison, *Haçlılar*, 22-23; Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, çev. Ekin Duru (İstanbul: Say Yayınları, 2014) 50. Öte yandan Latin Kilisesi’nin ve mensuplarının Ortodokslara, Süryanilere ve hatta Yahudilere bakışı da sorunludur. Dindaşlarına yardım ve Kutsal Kabir Kurtarma söylemlerine rağmen bu gruplar sapkın olarak

Ortaçağ tarihçisi Moshe Gil, Filistin tarihini incelediği eserinde, Kudüs'ün Hz. Ömer tarafından 638 yılında fethinde şehirde Yahudilerin ibadet edebilecekleri bir sinagog olmadığını, ancak İslâm hâkimiyeti sırasında Kudüs'te ve Ramla'da sinagoglar olduğunu ortaya koymuştur.¹⁶⁷ Hristiyanların ise dinî ibadetlerini yerine getirme ve mabetlerini ayakta tutma özgürlüklerinin olduğu, yeni mabet yapılmasına izin verilmese de eski olanları onarmalarının mümkün olduğu, şehirde çok sayıda kilise bulunduğu ve belli kısıtlamalar içerisinde yaşamlarını sürdürdükleri diğer bir vakiydir.¹⁶⁸ Bir başka deyişle Müslüman egemenliğindeki Hristiyan tebaa, zımmî statüsüyle çağın şartlarına göre iyi durumda yaşamaktaydı; zira dönemin karışıklıkları ve parçalanmış yapısı Müslümanların hayat şartlarını da etkilemekteydi.

Plüralist Ekol'ün Haçlı Seferlerini bir savunma savaşı olarak tanımlaması ise dönemin İslâm Devletlerinin gücüyle çelişmektedir. Zira yukarıda incelendiği gibi Birinci Haçlı Seferi'nin başarıya ulaşma nedeni, bizzat Batılı tarihçiler tarafından dönemin Müslüman ülkelerinin birbiriyle çatışmacı yapısı olarak gösterilmektedir. Hatta Carole Hillenbrand, Haçlı Seferleri döneminde Müslümanların muazzam bir bölünmüşlük içinde olduklarını, kendi aralarındaki sorunlar nedeniyle Haçlılarla işbirliği yapmakta dahi sakınca görmediklerini vurgulamaktadır.¹⁶⁹

Plüralist Ekol'ün savunma savaşı ya da karşı saldırı görüşünün dışında Peter Frankopan ve Jonathan Harris, Haçlı Seferlerinin aslında Bizans İmparatoru Alexios'un projesi olduğu görüşündedirler. Bilhassa Frankopan'a göre Avrupa'ya ulaşan Müslümanların Hristiyanlara uyguladığı zulüm hikâyeleri de Alexios'un kurnaz planının bir parçasıdır.¹⁷⁰

görülmektedir. Hatta Haçlı Kontlarının 1098 yılında Antakya'yı ele geçirdikten sonra Papa II. Urbanus'a yazdıkları mektupta Papa'dan duruma el koyup bu sapkınların "kökünü kurutması" istenmektedir. Krey, a.e., 193; Fulcherius Carnotensis, a.e., 95.

¹⁶⁷ Moshe Gil, *A History of Palestine, 634-1099*, (Cambridge: Cambridge University Press: 1997) 161. Bununla birlikte İslâm kaynaklarında Kudüs'ün fethi, Hicri 15. sene olayları arasında zikredilmekte, ancak İbnü'l Esir Hicri 16. Yılın Rebiülevvel ayında olduğunu söyleyenlerin de olduğunu eklemektedir. Bkz. Taberi 3:75-76; İbnü'l Esir, 2:457; İbn Kesir, 7:97-99.

¹⁶⁸ Gil, *A History of Palestine*, 160; Akın, Tuğba, "Haçlı Seferleri ve Doğu Hristiyanları", (Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, 2011) 23-24; Adrian J. Boas, *Jerusalem in the Time of the Crusades: Society, Landscape, and Art in the Holy City Under Frankish Rule* (London: Routledge, 2001) 102-132.

¹⁶⁹ Carole Hillenbrand, *The Crusades: Islamic Perspectives*, (New York: Routledge, 2000) 20.

¹⁷⁰ Peter Frankopan, *The First Crusade: The Call from the East*, (Massachusetts: Belknap Press of Harvard University Press. 2012) 101, 111; Harris, *Byzantium and the First Crusade*, 134-136.

Diğer bir Ortaçağ Tarihçisi Susanna A. Throop ise Riley-Smith'in "sevgi hareketi" teorisine karşılık, yine Kutsal Savaş çağrısı vaazlarında ya da dönem vakayinâmelerinde geçen "intikam" ifadelerinden hareketle Haçlı Seferlerinin bir "intikam hareketi" olduğu görüşünü savunmaktadır. Throop'a göre bu kavram sadece basit intikam duygusunu değil aynı zamanda "sevgi, kefare, savunma, özgürlük" gibi kavramlarını da içermektedir.¹⁷¹ Netice itibariyle Throop'un, Riley-Smith'inkine rakip bir teori geliştirmede, sadece biraz daha geliştirme çabası içinde olduğu açıktır. Batılı tarihçilerin Haçlı Seferlerini tanımlama çabası aslında seferlerin nedenlerini dinî ya da haklı bir nedene oturtma uğraşdır. Bundan dolayı yukarıda belirtilen tanımlamaların hepsi aslında ideolojik tarih okuması olarak görülebilir.

Mutedil Ortaçağ tarihçileri ise Latin kronikçilerin anlatımlarının, hadiselerle dönemin din adamlarının bakışı olduğunun farkına vararak bu muazzam hareketin amilleri arasında dinî sebeplerin yanında, dönemin sosyolojik, ekonomik, siyasî ve hatta askerî yapısının da etkili olduğunu ortaya koymaktadırlar. Söz gelimi Cécile Morrison, Birinci Haçlı Seferi'nin öncesinde, yaklaşık on yıl boyunca art arda gelen bir dizi doğal felaket yüzünden Kuzey Fransa'da hayat altüst olduğundan, "süt ve bal akan" Vaat Edilmiş Topraklar imgesi sayesinde maddi beklentilerin oluştuğunu belirtmektedir.¹⁷² İhsan Süreyya Sırma ve Işın Demirkent gibi tarihçiler ise "Kutsal Toprakları Kurtarma" söyleminin asıl hedef değil, siyasî, sosyal ve ekonomik açıdan zor durumdaki Avrupa'nın, bu durumdan çıkış çabasını perdeleme uğraşı olduğu görüşündedirler.¹⁷³

Meşhur Haçlı Seferleri Tarihçisi Runciman, "Türk maceraperestleri, Normanların Hristiyan Avrupa'ya sızmaları gibi, bütün Müslüman dünyasına sızmış ve yayılmışlardı" diyerek bin yılın başlangıcındaki göçlerin seferlere

¹⁷¹ Susanna A. Throop, *Crusading as an Act of Vengeance* (Surrey: Ashgate Publishing, 2011) 3-5.

¹⁷² Morrison, *Haçlılar*, 25-26.

¹⁷³ Râşid Ezer, *Türklere Karşı Haçlı Seferleri*, haz. Ahmed Yüksel Özemre (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2002) 31; Işın Demirkent, "Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri", *Tarih Dergisi*, S 35, (1994) 65-78, erişim 13 Şubat 2017, <http://dergipark.gov.tr/iutarikh/issue/9607/119973>; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 1; Durmaz, "Haçlılar ve Doğu Hristiyanlığı", 15; İhsan Süreyya Sırma, *Haçlı Seferleri* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2014) 27.

etkisini ortaya koymaktadır.¹⁷⁴ *Haçlı Savaşlarının Etkisi Altında Sünni-Şii İlişkileri*'nin müellifi Şankıtî ise Runciman'ın bu tespitini daha da ileri götürerek "(...) Haçlı Seferlerinin görece yeni Hristiyan olmuş Franklarla görece yeni Müslüman olmuş Türkler arasındaki bir çatışma olduğu(...)" fikrini savunmuştur.¹⁷⁵ Şankıtî, bu iddiasını desteklemek için "Taarruz safhasında Hristiyanlığa karşı asırlar boyunca İslâm'ın kılıcı olan Araplar ve asırlar boyunca İslâm'a karşı Hristiyanlığın kalkanı olan Yunanlılar, Haçlı seferlerinin askeri harekâtları esnasında çok büyük roller oynamadılar" tespitini kullanmaktadır.¹⁷⁶ Şankıtî'ye göre Haçlı Seferleri aslında bir Türk-Frank çatışmasıdır.¹⁷⁷ Gerçekten de Haçlı Seferleri içerisinde askeri çatışmalar bu iki güç arasında gerçekleşmiştir. Ayrıca gerek Avrupa'da gerekse Bizans İmparatorluğu sınırları içerisinde, Haçlı Seferi çağrısına giden siyasî olayları tetikleyenler Batı'daki Norman istilas ve Doğu'daki Türk akınlarıdır. Bu iki dinamik gücün yaşattığı değişim, Bizans İmparatorlarının yukarıda zikredilen kararları ve Avrupa'da gücünün zirvesine çıkan Kilise'nin Hristiyan birliği mefkûresi, Kutsal Savaş düşüncesinin ortaya çıkmasında büyük rol oynamıştır.

Kutsal Savaş çağrısı için yukarıda değinilen farklı görüşlerin bulunduğu nokta, seferlerin fitilini ateşleyen Bizans İmparatoru Alexios Komnenus'un Papa II. Urbanus'tan yardım talebidir.¹⁷⁸ Papalık ve Bizans arasında 1089 yılındaki Melfi Konsili'nde düzelmeye başlayan ilişkilerin neticesinde, 1095 yılının Mart ayında toplanan Piacenza Konsili'ne katılan Bizans elçileri Papa'dan askeri yardım talep etti.¹⁷⁹ Papa II. Urbanus, selefi VII. Gregorius'un gerçekleştirmeye fırsat bulamadığı Hristiyan birliği gayesini ve Kilise'nin güç alanını genişletme arzusunu sağlayacak bu talebi hemen uygulamaya koydu. Papa, yaz dönemini bu amaçla çalışmalar yürüterek geçirdikten sonra aynı yılın Kasım ayında toplanan Clermont Konsili'ndeki meşhur vaazında, 27 Kasım 1095

¹⁷⁴ Runciman, a.e., 1:47.

¹⁷⁵ Muhammed b. el-Muhtar eş-Şankıtî, *Haçlı Savaşlarının Etkisi Altında Sünni-Şii İlişkileri*, çev. İdris Çakmak (İstanbul: Mana Yayınları, 2012) 11.

¹⁷⁶ eş-Şankıtî, a.e., 59-60.

¹⁷⁷ eş-Şankıtî, a.e., 59.

¹⁷⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 5; Anna Komnena da seferin ateşleyicisi ve fikir babasının Keşiş Pierre olduğu görüşündedir. Anna Komnena, a.e., 303.

¹⁷⁹ Christopher Tyerman, *England and the Crusades, 1095-1588*, (Chicago: University of Chicago Press, 1996) 8; Charanis, Peter "I. Haçlı Seferinin Nedeni Hakkında Bir Grek Kaynağı" çev. İlcan Bihter Barlas, *Tarih Okulu Dergisi*, S. 13 (2012) 204; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 4; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 49.

tarihinde Kutsal Savaş çağrısını ilan edip hareket günü olarak 15 Ağustos 1096 tarihini belirledi.¹⁸⁰ Kaynaklara göre konsil öncesinde tasarlanan bir şekilde sefere katılacağını ilk ilan eden Le Puy Piskoposu Adhemar oldu.¹⁸¹ Sefer çağrısına olumlu cevap veren ilk soylu ise Toulouse Kontu Raymond St. Gilles'ti.¹⁸² Raymond St. Gilles, sefere katılacak kontlar içinde en varlıklı ve asker sayısı en fazla olanıydı.¹⁸³ Muhtemelen Clermont Konsili'nden önce Papa II. Urbanus'la meseleyi görüşmüştü.¹⁸⁴ Hatta Raymond'ın biyografisini yazan John ve Lourita Hill, Raymond'ın, ordularıyla birlikte İstanbul'a varmadan önce İmparator Alexios'la da görüşüğünü ortaya atmaktadırlar. Onlara göre Papa'nın Kiliseler birliği amacını en doğru anlayan ve sefer boyunca bu gaye için uğraşan tek kişi Raymond'dır. Ancak Bohemund'un 1105-1106 yılında Avrupa'ya gelip asker toplama propagandası yaptığı sırada Raymond'la aralarındaki ihtilaf yüzünden Toulouse Kontu'nun itibarına saldırdığını savunmaktadırlar. Bu "Norman propagandası" etkilerini asırlar boyunca göstermiş ve sefere katılan diğer tüm kontlar yiğitlikleri ve başarılarıyla kahramanlaştırılırken Raymond, açgözlü, hırslı biri olarak görülmüştür.¹⁸⁵

Sefere katılan diğer gruplar ise İstanbul'a varış sıralarına göre şu şekildedir: Hugh de Vermandois komutasındaki Fransız ordusu, Aşağı Lorraine Dükü Godfrey de Bouillon, kardeşleri Baudouin ve Eustache komutasındaki Lorraine Bölgesi Fransızlarından oluşan ordu, Güney İtalya Normanlarının reisi Robert Guiscard'ın oğlu Bohemund ve yeğeni Tancred'in komutasındaki Norman Ordusu, Toulouse Kontu Raymond St. Gilles komutasındaki, Provençal olarak da bilinen Güney-Fransızlarından oluşan ordu ve Normandiya Kontu Robert, kız kardeşinin kocası Stephen de Blois ve kuzeni Flander Kontu II. Robert

¹⁸⁰ Dana Carleton Munro, "The Speech of Pope Urban II. At Clermont, 1095", *The American Historical Review* Vol. 11, 2 (Ocak 1906): 231; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 8-9; Ebru Altan, "Anadolu'da Haçlılara Karşı Savaş (1097-1190)" *Tarih Dergisi*, Prof. Dr. Ali İhsan Gencer Hatıra Sayısı, 47 (2008), s. 76-77, erişim 15 Kasım 2016, <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iutarih/article/view/1023016928/1023016140>.

¹⁸¹ Runciman, a.e., 1:85; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 9; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 34.

¹⁸² Runciman, a.e., 1:86; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 9.

¹⁸³ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 26; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 338.

¹⁸⁴ Simon Lloyd, "The Crusading Movements 1096-1274", *The Oxford Illustrated History of the Crusades* içinde, ed. Jonathan Riley-Smith (New York: Oxford University Press, 1995) 34; Durmaz, Sayime. "Haçlılar ve Doğu Hristiyanlığı – XI.- XII. Yüzyıllar", (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2004), 5; Runciman, a.e., 1:8.

¹⁸⁵ John Hugh Hill ve Laurita Lyttleton Hill, *Raymond IV Count of Toulouse* (New York: Syracuse University Press, 1962) 159-161.

komutasındaki birliklerden oluşan Kuzey-Fransızları Ordusu'dur.¹⁸⁶ Daha ziyade Robert Curthose olarak bilinen Normandiya Kontu Robert, İngiltere Kralı Fatih William'ın oğludur. Haçlı Seferi'ne katılabilmek için topraklarını kardeşi Kral II. William'a ipotek ettirmiştir.¹⁸⁷ Papalık legati (temsilcisi) Le Puy Piskoposu Adhemar da Raymond St. Gilles'le birlikte hareket etmekteydi.¹⁸⁸ Bu soylulardan Baudouin de Boulogne ve Bohemund, topraksız soylulardan olup sefere çıktıklarında amaçları geri dönmeyip Yakın Doğu'da kendi hükümlük alanlarını oluşturmaktı.¹⁸⁹

Haçlı Seferleri'nin bir diğer tartışmalı yönü ise, sefere katılanların ve karşılaştıkları Müslüman ordularının sayılarıdır. Dönem kaynaklarında birbirinden çok farklı sayılar kaydedilmiştir. Örneğin Willermus, İznik önlerinde Haçlıların sayısını kadın-erkek altı yüz bin yaya ve yüz bin süvari olarak vermektedir.¹⁹⁰ Albertus Aquensis, Haçlı Ordusu'nun sayısı dört yüz bin, İznik'in kuşatıldığı haberini alan Kılıçarslan'ın komutasındaki Müslümanların sayısını ise beş yüz bin olarak vermektedir.¹⁹¹ Fulcherius ise "Kutsal yolculuk için evlerinden ayrılanların hepsi şu anda aramızda bulunsaydı şüphesiz altı milyon savaşçımız olurdu," demektedir.¹⁹² Bir başka dönem tarihçisi Urfalı Mateos'a göre Kürboğa'nın ordusu sekiz yüz bin atlı, üç yüz bin piyadeden oluşmaktadır.¹⁹³ İbn Kesîr'e göre ise Haçlıların sayısı bir milyondur.¹⁹⁴ Türk tarihçilerinden Şehbenderzâde Ahmed Hilmi, Keşiş Pierre'in ordusunun yüz bin, ardından gelen asıl kuvvetlerin yedi yüz bin kişi oldukları, Mükrimin Halil Yinanç ise altı yüz bin kişi olduklarını kaydetmiştir.¹⁹⁵ Modern tarihçiler bu sayıları oldukça aşağıya çekme eğilimindedirler. Söz gelimi Steven Runciman, Haçlıların yirmi ila otuz bin, Pierre L'Hermit'in ordusunun yirmi bin, Kürboğa'nın ordusunun ise otuz bin

¹⁸⁶ Tyerman, *England and the Crusades*, 8; Altan, *Anadolu'da Haçlılara Karşı Savaş*, 77; Robert the Monk, a.e., 94; Fulcherius Carnotensis, a.e., 57; Demirkent, *Haçlı Serleri Tarihi*, 21-7; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 37.

¹⁸⁷ Raymond D'Aguilers, a.e., 25.

¹⁸⁸ Raymond D'Aguilers, a.e., 15.

¹⁸⁹ Runciman, a.e., 1:113, 119.

¹⁹⁰ Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 112.

¹⁹¹ Albert of Aachen, a.e., 1:61.

¹⁹² Fulcherius Carnotensis a.e., 66.

¹⁹³ Urfalı Mateos, a.e., 196-197.

¹⁹⁴ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 12:304-305.

¹⁹⁵ Şehbenderzâde Ahmed Hilmi, *İslâm Tarihi*, der. Ziya Nur Aksun (Ankara: Ötüken Neşriyat, 2011) 2:52; Yinanç, *Türkiye Tarihi*, 1:200.

civarında olduklarını iddia etmektedir.¹⁹⁶ Bununla birlikte günümüz Ortaçağ tarihçilerinden John France, Birinci Haçlı Seferi'nin asıl kuvvetlerinin elli ila altmış bin, Pierre L'Hermit'le beraber hareket edenlerin ise yirmi bin civarında olduğunu iddia etmektedir.¹⁹⁷ Yirminci asır tarihçileri ise Haçlı kuvvetlerinin on binin altında olduğunu savunacak kadar sayıyı düşürmüşlerdir.¹⁹⁸ Buna mukabil Işın Demirkent gibi tarihçiler de modern Batılı tarihçilerin ortaya attıkları sayıların inandırıcılıktan uzak olduğunu savunmaktadır.¹⁹⁹ Sonuç olarak dönem tarihçilerinin kayıtlarından kesin biçimde ortaya çıkan, Birinci Haçlı Seferi'nin, o tarihe kadar eşi görülmemiş büyüklükte bir hareket olduğudur.

Haçlı ordusunun komuta mevzuunda ise dönem müelliflerinden Albertus Aquensis'in ve Raimundus Aguilers'in eserlerinde Haçlı ordusunun genel komutanının Stephen de Blois olduğuna dair birkaç kayıt yer almaktadır.²⁰⁰ Ancak bu bilgilerin mezkûr müelliflerin eserlerinin sonraki nüshalarına girmiş olması muhtemeldir; zira birinci Haçlı Seferi'nin oluşumunda ve gelişiminde tek bir kişinin liderliği söz konusu değildir.²⁰¹ Kararlar genel olarak liderlerin bir araya geldiği konseylerde alınmıştır.

Haçlı kontlarının sefere hazırlandıkları sırada Pierre L'Hermit gibi köy köy dolaşan vaizlerin ateşli konuşmalarla harekete geçen çoğunluğu köylü yirmi bin kadar kişi, Papa II. Urbanus'un belirlediği hareket tarihini beklemeden yola çıktı.²⁰² Ancak başta Pierre L'Hermit'le beraber hareket eden Meteliksiz Walter (ya da Gautier Sans Avoir) önderliğindeki birkaç bin kişi Keşiş Pierre'i de beklemeden Ren ve Tuna Nehirleri boyunca ilerleyip Macaristan sınırına ulaştılar. Macar Kralı Koloman'la anlaşıp Sava Nehri üzerinden Bizans hâkimiyetindeki Belgrad'a girdiler. Şehir çevresini yağmalayınca imparatorluk askerleriyle

¹⁹⁶ Runciman, a.e., 1:263-7.

¹⁹⁷ France, *Victory in the East*, 141-2.

¹⁹⁸ Demirkent; *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi*, 1:7-9.

¹⁹⁹ Demirkent; *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi*, 1:7-12.

²⁰⁰ Raimundus Aguilers, a.e., 59; Albert of Aachen, a.e., 1:60.

²⁰¹ Örneğin *Azîmî Tarihi*'ndeki "başlarında altı hükümdarın olduğu üç yüz bin Frank'ı taşıyan gemiler İstanbul limanına geldiler" kaydı, Müslümanların da Haçlıların tek lider komutasında olmadıklarından haberdar olduğunu ortaya koymaktadır. *Azîmî Tarihi*, 36.

²⁰² Morrison, *Haçlılar*, 27; Runciman, a.e., 1:96; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 11-12; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 37.

yaşanan çatışmada birçoğu öldü. Geride kalan az sayıda kişi Temmuz ortasında İstanbul'a vardı.²⁰³

20 Mayıs'ta Köln'den yola çıkan Pierre L'Hermit komutasındaki ordu da önceki kabileyle aynı güzergâhtan ilerledi. Macar Kralı'nın izniyle buradan sorunsuzca geçip Zemun şehrine vardıklarında, önceki Haçlı güruhunun başına gelenleri bahane ederek kaleye saldırıp dört bin Macar'ı öldürdü. Macar Kralı'nın intikam alacağı korkusuyla hemen Sava Nehri'ni geçip Bizans'a bağlı Bulgar şehirlerine girdiler. Haçlılarla mücadele edemeyeceğini düşünen Bizans Valisi Niketas, Belgrad şehrini boşaltıp Niş'e çekildi. Haçlılar bunun üzerine boş buldukları Belgrad'ı yağmalayıp ateşe verdiler. Niş'e gelene kadar talanlarını sürdürdülerse de Vali Niketas'ın taarruzuyla dağıldılar. Hayatta kalmayı başaran yaklaşık yedi bin kişi önce Sofya'ya, oradan Filibe üzerinden 1 Ağustos 1096'da Konstantinapol'e vardılar.²⁰⁴

Bizans İmparatoru Alexios bu kalabalığın önce sur dışında Haliç civarında kamp kurmalarına izin verse de yağma ve hırsızlıklarına ara vermeyerek kargaşa oluşturdukları için 6 Ağustos'ta gemilerle Anadolu yakasına gönderdi. İmparatorun, asil orduyu beklemeleri yönündeki ısrarlı talimatına karşılık etrafta yağmaya giriştiler. Altı bin kişilik bir Alman-İtalyan grubu, İznik (Nikea) yakınlarındaki Kserigordon Kalesi'ni zapt edince Kılıçarslan'ın gönderdiği Selçuklu ordusu kaleyi tekrar geri aldı, Müslüman olduklarını söyleyenlerin dışındakiler esir edildi ya da kılıçtan geçirildi. Kserigordon Kalesi'nin Alman birliği tarafından ele geçirildiği haberi Hersek civarındaki Kibotos (Civetot)'taki ana kampa gelince diğerleri de ganimet aşkıyla savaşa hazırlandılar. Bu esnada gerçeği öğrenince ganimet aşkı paniğe dönüştü. Bazı askerler Pierre L'Hermit'in İstanbul'da olmasından istifade ederek kadınlar ve çocuklar dışında herkesi galeyana getirdi. Bunun akabinde Selçuklu ordusuyla çarpışıp intikam almak üzere 21 Ekim'de karargâhtan ayrıldılar. Drakon Vadisi'ne geldiklerinde Türklerin pususuna düştüler. Yirmi bin kişilik Haçlı ordusu kısa sürede bozguna uğradı. Kaçmayı başarabilenlerin bir kısmı eski bir kaleye sığındı, Pierre L'Hermit'in durumu öğrenmesiyle Bizans gemileriyle kaleden çıkarılarak ana

²⁰³ Runciman, a.e., 1:96-97; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 12-13; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 37.

²⁰⁴ Morrison, *Haçlılar*, 29; Runciman, a.e., 1:97-100; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 13-15; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 37.

orduyu beklemek üzere tekrar sur dışına yerleştirildi.²⁰⁵ Halkın Haçlı Seferi olarak bilinen bu sefer bu şekilde büyük bir bozgunla sonuçlanmış oldu.

Pierre L'Hermit'in başarısız seferinin ardından 1096 Mayıs'ında önce Volkmar, ardından Gottschalk komutasındaki kabileler kimi tarihçilere göre sefer için gereken parayı tedarik etmek için kimilerine göre Hristiyanlığın en büyük düşmanı olarak gördükleri için Ren ve Bavyera bölgesindeki Prag gibi şehirlerde büyük bir Yahudi katliamına giriştiler.²⁰⁶ Ancak Macar Krallığı sınırında aynı eylemleri sürdürmek isteyince Macar kuvvetleri tarafından yok edildiler.²⁰⁷

Bununla birlikte Birinci Haçlı Seferi sırasında Yahudilere karşı girişilen katliamların en büyüğü Leisingen Kontu Emich (ya da Emicho) tarafından gerçekleştirildi. Emicho, yaklaşık on bin askerden oluşan ordusuyla Speyer, Worms, Mainz, Köln ve Trier gibi pek çok şehirde Yahudileri katledip mallarını yağmaladı.²⁰⁸ Macar Krallığı'ndan geçiş izni, daha önceki grupların çıkardığı kargaşa yüzünden reddedilince sınırı izinsiz geçip Wieselburg Kalesi'ni kuşattılar. Kale garnizonunun ani hücumuyla çoğu öldürüldüyse de Emicho kaçmayı başardı.²⁰⁹ Bu başarısız seferler ve bilhassa Avrupa'da giriştikleri Yahudi katliamı, bu konudaki iki vakayinâme yazarı Albertus Aquensis ve Ekkehard von Aura tarafından da nefretle ifade edilmiştir.²¹⁰ Papalık, benzeri hadiselerin olmaması için uğraş göstermiş olsa da galeyana getirilen büyük kitlelerin bağnazca harekete geçtiklerinde neler yapabilecekleri görülmüştür. Öte yandan

²⁰⁵ Altan, *Anadolu'da Haçlılara Karşı Savaş*, 77; Runciman, a.e., 1:101-103; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 16-18; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 43-45.

²⁰⁶ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 19-20. Yahudi kaynaklarında Pierre L'Hermit ve Godfrey'in Almanya ve Fransa'daki Yahudilerden rüşvet aldıkları için herhangi bir katliama girişmedikleri bilgisi mevcuttur. Bkz. *The Hebrew Chronicles*, çev. Shlomo Eidelberg, 4, 62. Eidelberg'e göre Yahudi nefretinin nedeni, Yahudilerin o dönemde Fransa ve Alman krallarına dahi sık sık borç verecek kadar finans gücünü ellerinde bulundurmasından kaynaklanan kıskançlıktır. Bkz. a.e., 6.

²⁰⁷ Runciman, a.e., 1:106-107; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 20.

²⁰⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 20. Yahudi vakayinamelerine göre Emicho'nun ordusu, bu kabileler içinde Yahudilere en çok zarar veriydi. Speyer'de on iki, Worms'ta beş yüz, Mainz'de ise bin Yahudi katledildi. Emicho'nun ordusundan ayrılan bir grup Metz'de 22 Yahudiyi öldürdükten sonra Neuss, Wevelinghofen, Eller ve Xanten'de karşılarına çıkan Yahudilere zulmetmeye devam ettiler. Bu esnada Emicho'nun ana ordusu Cologne üzerinden Prag'a kadar katliamlarını sürdürmekteydi. *The Hebrew Chronicles*, çev. Shlomo Eidelberg 4-6; Robert Chazan, *In the Year 1096 The First Crusade & The Jews* (Philadelphia: The Jewish Publication Society, 1996) 28-49; Emrullah Kaleli, "Haçlı Seferleri Zamanında Avrupa'da Antisemitizm (1096-1190)" *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* c. 13 S.1 (2013): ss 23-27, erişim 15 Kasım 2016, http://tdid.ege.edu.tr/d-50/cilt13_say1.html

²⁰⁹ Runciman, a.e., 1:106-109; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 20;

²¹⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:37-41; King, *Hierosolymita*, 53-55.

gerek dönem kaynaklarının gerekse günümüz tarihçilerinin Yahudi katliamına gösterdikleri reaksiyonu, Yakın Doğu'da Müslümanlara karşı girişilen benzeri, hatta daha şiddetli katliamlara göstermemesi dikkat çekicidir.

Pierre L'Hermit'in başarısız seferinin ardından asıl kuvvetler belirlenen tarihte harekete geçip İstanbul'a gelmeye başladı. İlk kabile, Hugue de Vermandois komutasındaki birlikti. Deniz yoluyla gelen Hugue de Vermandois'nin ordusu büyük bir fırtınada harap olmuş, Dük az sayıda askerle kıyıya vurup canını zor kurtarmıştı. Hugue de Vermandois, İmparator'a vasallık yemini etmesine rağmen gözaltında / ya da göz hapsinde tutuluyordu.²¹¹

Aşağı Lorraine Dükü Godfrey de Bouillon, kardeşleri Baudouin ve Eustache komutasındaki Lorraine Bölgesi Fransızlarından oluşan ordu, 23 Aralık 1096'da İstanbul'a vardı.²¹² Nisan başına kadar süren anlaşmazlık ve çatışmalardan sonra nihayet İmparator'a bağlılık yemini eden Godfrey'in ordularıyla Anadolu'ya geçişinden hemen sonra, 9 Nisan'da Güney İtalya Normanlarının reisi Robert Guiscard'ın oğlu Bohemund ve yeğeni Tancred'in komutasındaki Norman Ordusu İstanbul'a ulaştı.²¹³ İmparator tarafından dostane biçimde karşılanıp cömert hediyeler sunulan Bohemund, bağlılık yemini ettikten sonra 26 Nisan günü ordularıyla Anadolu'ya geçti. Ancak yeğeni Tancred bu yemini etmemek için gece gizlice Boğaz'ı geçmişti.²¹⁴

1096 Ekim'inde yola çıkan ordulardan Toulouse Kontu Raymond St. Gilles komutasındaki, Provençal olarak da bilinen Güney-Fransızlarından oluşan ordu İstanbul'a daha önce vardı. Diğer kontların aksine Raymond, doğrudan bir bağlılık yemini yerine İmparator'un onuruna ve canına aykırı davranmayacağı şeklinde yemin etti.²¹⁵ Normandiya Kontu Robert, kız kardeşinin kocası Stephen

²¹¹ Morrison, *Haçlılar*, 29; Runciman, a.e., 1:110-111; Fulcherius Carnotensis, a.e., 56-57; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 56. Robert the Monk, a.e., 93; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 21.

²¹² Komnena, *Alexiad*, 313; Runciman, a.e., 1:113-115; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 21; Albert of Aachen, a.e., 1:49; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 56.

²¹³ Runciman, a.e., 1:115-118; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 22-23; Albert of Aachen, a.e., 1:56; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 58-59. Robert the Monk, a.e., 96; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 41-42; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 94-95.

²¹⁴ Anna Komnena, *Alexiad*, 322; Albert of Aachen, a.e., 1:56-57; Ralph of Caen, a.e., 31; Runciman, a.e., 1:121-122; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 26.

²¹⁵ Morrison, *Haçlılar*, 31; Runciman, a.e., 1:125-126; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 26.

de Blois ve kuzeni Flander Kontu II. Robert komutasındaki birliklerden oluşan Kuzey-Fransızları Ordusu ise İstanbul'a en son ulaşan ordu oldu.²¹⁶

Nisan sonunda Pelekanon'da toplanan Haçlı orduları buradan harekete geçip 6 Mayıs'ta İznik'i muhasara altına aldı.²¹⁷ Kılıçarslan, Pierre L'Hermit komutasındaki ordu karşısında alınan kolay zaferden sonra Malatya'ya muhasaraya gitmişti. İznik'teki durumu haber alınca ordusunun bir kısmını hemen yardıma gönderdi. Ardından kendisi de kuşatmayı kaldırıp başkentine dönmek üzere yola çıktı. Kılıçarslan'ın öncü kuvvetleri kuşatmayı yarmayı deneyip başarısız olunca geri çekilip ana ordunun gelişini bekledi. Bu esnada kaledeki Türk garnizonuyla Bizans İmparatoru'nun elçisi Manuel Boutoumites'e arasında şehrin teslimi konusunda mektuplaşmalar sürmekteydi. Ancak Kılıçarslan'ın ordusuyla gelmek üzere olduğu haberini alan Türk garnizonu teslim olmaktan vazgeçti. Mayıs ayı sonunda İznik surlarına varan Selçuklu ordusu hemen taarruza geçti. Türkler, şiddetli çarpışmalarda Haçlılara zayıt verdirmelerine rağmen kuşatmayı yarmayı başaramadılar.²¹⁸ Bunun üzerine Kılıçarslan geri çekilip şehrin teslim edilip edilmeme kararını Türk garnizonuna bıraktı. Tüm kuşatma süreci boyunca İznik'in göl kıyısı kuşatılamamıştı; dolayısıyla kaleye buradan sürekli erzak ve yardım ulaştırılabiliyordu. Haçlıların talebiyle Alexios Gemlik üzerinden gönderdiği hafif gemileri karadan taşıtarak göle indirtti. Göl yolunun da kesilmesiyle dışarıyla hiçbir bağlantısı kalmayan Türk garnizonu Boutoumites'le yürüttüğü müzakereler sonucunda, altı haftalık kuşatmanın ardından 18 Haziran gecesi İznik, Bizans komutanına teslim edildi.²¹⁹ İmparator, Sultan'ın eşi ve çocuklarına saygıyla muamele edip önce İstanbul'a ve çok geçmeden fidye talep etmeden Kılıçarslan'a gönderdi. Haçlı ordusuna ise sadece küçük gruplar halinde şehre girip kutsal mekânları görme izni verildi. Bu duruma içerlenen Haçlı liderleri cömert hediyelerle sakinleştirildi.²²⁰

²¹⁶ Albert of Aachen, a.e., 1:57; Ralph of Caen, a.e; 33-34; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 66; Runciman, a.e., 1:128-129; Fulcherius Carnotensis, a.e., 59-60; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 26;

²¹⁷ Morrison, *Haçlılar*, 31; Runciman, a.e., 1:135-6; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 29;

²¹⁸ Runciman, a.e., 1:136-137; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 30; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 46-47.

²¹⁹ Morrison, *Haçlılar*, 31; Runciman, a.e., 1:138; Altan, *Anadolu'da Haçlılara Karşı Savaş*, 78; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 30-33;

²²⁰ Runciman, a.e., 1:138; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 33; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 48-50.

İznik'te bir hafta kalan Haçlı ordusu, Pelekanon'daki Bizans karargâhında İmparator Alexios'la görüşen kontların geri dönmesiyle 26 Haziran'da Anadolu içlerine doğru yola koyuldular.²²¹

Bizans İmparatoru'nun elçisi Kumandan Tatikios rehberliğinde Lefke, Dorylaion (Eskişehir) üzerinden güney istikametinde Akşehir (Philomelion), Konya (İkonion ya da İkonía) ve Ereğli (Heraklea) üzerinden Antakya'ya gitmeyi planlıyorlardı. Ancak ordunun kalabalık olması yüzünden gerek konakladıkları yerlerde gerek güzergâh boyunca hem iâşe ve erzak eksikliği hem de alan sıkışıklığı yaşamamak için iki gruba ayrıldılar. Flander Kontu Robert, Stephen de Blois ve rehberlik yapan Tatikios'un birlikleri, Bohemund komutasında önceden yola çıktılar; Raymond St. Gilles, Godfrey ve Hugh de Vermandois'nin orduları ise bir gün sonra yola çıktılar.²²²

Haçlıların Eskişehir yönünde ilerlediği haberini alan Kılıçarslan, İznik'ten çekildiğinden beri topladığı orduyla 30 Haziran gecesini Eskişehir'in kuzeybatısındaki Sarısu Vadisi'nin alçak tepelerine ve yamaçlarına pusu kurdu. Aynı gece buraya ulaşarak kamp kuran Haçlı ordusunun ilk kafilesine 1 Temmuz sabahı taarruza geçti.²²³ Bohemund'un komutasındaki güçler bozguna uğrayıp dağılmalarına rağmen gerideki diğer birliklere haber göndermeyi başardılar.²²⁴ Haçlıların ikinci kafilesinin arkadan gelmesiyle, düşmanın tüm güçlerini karşılarındaki güçler olduğunu zanneden Selçuklu Ordusu şaşırıp dağıldı. Daha fazla kayıp vermek istemeyen Kılıçarslan, kalan birliklerini geri çekti ve Haçlılarla doğrudan çatışmaya girmek yerine yıpratma taktiği uygulamaya başladı.²²⁵

3 Temmuz'da tekrar harekete geçen Haçlılar, Akşehir üzerinden Konya'ya indiler. Kılıçarslan'ın yol boyunca su kuyularını ve erzak alanlarını tahrip etmesiyle büyük bir susuzluk çekseler de önce Meram'da sonra Ereğli'de su ve erzak ihtiyaçlarını giderip dinlendiler.²²⁶ Burada önce Bohemund'un yeğeni Tancred, hemen ardından Godfrey'in kardeşi Baudouin de Boulogne ana ordudan

²²¹ Runciman, a.e., 1:140-141; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 34;

²²² Runciman, a.e., 1:141; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 34;

²²³ Morrison, *Haçlılar*, 31; Runciman, a.e., 1:141-142; Altan, *Anadolu'da Haçlılara Karşı Savaş*, 78; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 34; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 51.

²²⁴ Morrison, *Haçlılar*, 31; Runciman, a.e., 1:142; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 34;

²²⁵ Runciman, a.e., 1:142; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 34; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 51.

²²⁶ Runciman, a.e., 1:144-145; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 36; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 52.

ayrılıp Gülek Boğazı'ndan Çukurova'ya geçtiler.²²⁷ Ana ordu ise Antakya'ya, Maraş, Göksun yolundan Anti-Toros Dağları üzerinden ilerlemekteydi. Bu esnada Tancred, Kilikya bölgesinde ele geçirdiği Ermeni yerleşimlerini hemen ardından daha kalabalık bir asker grubuyla gelen Baudoin'e bırakmak zorunda kalmıştı.²²⁸ İki Haçlı kontu arasındaki çekişme zaman zaman silahlı çatışmalara kadar varsa da Baudoin, İznik'te tanıştığı Bagrat adındaki Ermeni'nin tavsiyesine uymuştu. Urfa'nın Ermeni Valisi Thoros'un yardım çağrısına cevap vererek Kilikya bölgesinden çekildi.²²⁹ Maraş'ta ağabeyi Godfrey'le görüşükten sonra yanına aldığı az sayıda askerle Urfa'ya geçti. 6 Şubat'ta ulaştığı Urfa'ya, Türk saldırılarına karşı davet edilmiş olmasına karşın çok geçmeden Thoros'a karşı düzenlenen bir darbenin içinde yer alarak 10 Mart 1098 tarihinde bölgedeki ilk Haçlı devletini kurdu.²³⁰

Ana Haçlı ordusu ise Antakya'ya ilerleyişini ancak 20 Ekim'de tamamlayıp ertesi gün surları kuşattı.²³¹ Bu sırada Antakya, Vali Yağısıyan'ın yönetimindeydi.²³² Haçlıların çok kalabalık olduğunu gören Yağısıyan, hemen civar Müslüman yöneticilerden yardım talep etti.²³³ Kış soğukları bastırmadığından ve hasat dönemi olduğundan kuşatmanın ilk evresinde sorun yaşamadılar. Ancak kış soğukları bastırıp bekledikleri askeri yardım gelmeyince büyük açlık çektiler.²³⁴ Bu sırada Mısır Fatımî Halifesi'nin elçileri ordugâha gelip Haçlılara ittifak önerdi; öneri Haçlılar tarafından kabul görüp bir elçi heyeti Mısır'a gönderildi. Ancak çok geçmeden yaşanan açlık yüzünden Marangoz William ve Pierre L'Hermit gibi ordunun önde gelen isimleri kaçmaya çalıştı.²³⁵ Bu esnada Musul Valisi Kürboğa komutasında büyük bir Selçuklu ordusunun

²²⁷ Morrison, *Haçlılar*, 31-32; Runciman, a.e., 1:145-146; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 37; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 52-53.

²²⁸ Runciman, a.e., 1:152-153; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 37.

²²⁹ Morrison, *Haçlılar*, 32; Runciman, a.e., 1:154-155; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 37; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 53.

²³⁰ Morrison, *Haçlılar*, 32; Runciman, a.e., 1:156-158; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 38; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 54-56.

²³¹ Morrison, *Haçlılar*, 32; Runciman, a.e., 1:165; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 39; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 58.

²³² Runciman, a.e., 1:164; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 39; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 60.

²³³ Runciman, a.e., 1:165; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 39; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 60-61.

²³⁴ Runciman, a.e., 1:170-171; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 39; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 61.

²³⁵ Morrison, *Haçlılar*, 33; Robert the Monk, a.e., 127; Runciman, a.e., 1:171; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 40; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 65.

yardıma geldiği haberi duyuldu.²³⁶ Bunun üzerine Haçlı ordularının genel komutanı olduğuna dair kayıtlar olan Stephen de Blois bile hastalığını bahane ederek İskenderun'a çekildi.²³⁷ Bizanslı Kumandan Tatikios, yardım getireceğini söyleyerek geri döndü.²³⁸ Yaşanan tüm bu gelişmeler Haçlı ordusunun moralini tamamen altüst etmişti. Fakat Kürboğa'nın Antakya'ya gelmeden önce Urfa'yı muhasaraya etmesi, Haçlıların kaderini tamamen değiştirdi; zira Bohemund uzun süreden beri, Antakya surlarındaki "İki Kız Kardeş Kulesi" olarak bilinen burcun komutasındaki Firuz adında bir Ermeni'yle görüşüyordu.²³⁹ Firuz, kimi kaynaklara göre Yağısıyan'a olan nefretinden, kimi kaynaklara göre ise para için Bohemund'la şehrin teslimi için anlaşmıştı.²⁴⁰ Kürboğa'nın yaklaştığını öğrenen Bohemund, şehrin kendisine bırakılması karşılığında surları aşacağı konusunda diğer kontları ikna edince 2 Haziran gecesini plan uygulamaya konuldu.²⁴¹ İki Kız Kardeş Kulesine, Firuz'un uzattığı halattan tırmanan Haçlılar önce muhafızları öldürdü, sonra sur kapılarını içeriden açarak diğer kuvvetleri içeri aldı.²⁴² Türk garnizonu olayların farkına vardığında Haçlılar şehrin kontrolünü sağlamış, dönemin Latin vakayinâme yazarlarını bile dehşete düşüren katliama girişmişlerdi.²⁴³ Yalnızca az sayıda asker ve halk iç kaleye sığınıp buranın kontrolünü sağlamayı başarmıştı.²⁴⁴ Bu esnada şehir valisi Yağısıyan da kaçarken birkaç Ermeni tarafından öldürülmüş, kesilen başı mükâfat için Haçlı kontlarına götürülmüştü.²⁴⁵ Sonuç olarak Haçlılar, Kudüs yolunda en büyük engellerden biri olarak gördükleri Antakya'yı, bir sakininin ihanetiyle de olsa 3 Haziran 1098'de ele geçirdiler.²⁴⁶

²³⁶ Morrison, *Haçlılar*, 33; Runciman, a.e., 1:176-177; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 41; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 65.

²³⁷ Morrison, *Haçlılar*, 33; Runciman, a.e., 1:178; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 41; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 65-66.

²³⁸ Morrison, *Haçlılar*, 33; Runciman, a.e., 1:172.

²³⁹ Runciman, a.e., 1:177-178; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 41; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 65.

²⁴⁰ Morrison, *Haçlılar*, 33; Runciman, a.e., 1:178-179; Ralph of Caen, a.e; 87; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 41; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 66.

²⁴¹ Runciman, a.e., 1:179; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 41;

²⁴² Runciman, a.e., 1:179-180; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 41; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 66.

²⁴³ Runciman, a.e., 1:179-180; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 41; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 71.

²⁴⁴ Runciman, a.e., 1:180; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 41.

²⁴⁵ Runciman, a.e., 1:180; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 41; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 66.

²⁴⁶ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 12:303; Morrison, *Haçlılar*, 33; Runciman, a.e., 1:180; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 41; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 67.

Haçlılar Antakya'ya hâkim olduklarında şehirde neredeyse hiç yiyecek ve erzak olmadığını gördüler. Hemen St. Symeon limanına yiyecek tedariki için bir birlik gönderdiler. Birlik geri döndükten hemen sonra, 7 Haziran'da Kürboğa'nın ordusu şehir surlarını kuşattı.²⁴⁷ Haçlılar, aldıkları erzakın da tükenmesiyle büyük bir açlık yaşadılar. Kaynaklarda aktarıldığına göre kontlar dahi muazzam sefalet içindeydiler. İç kale ele geçirilemediğinden sur içinde de güvende değillerdi. Alexios'tan gelecek yardım dışında kurtuluş ümitleri yoktu. Bununla birlikte Kürboğa'nın ordusunun büyüklüğünü gören Stephen de Blois, kendini İskenderun'da da güvende hissetmeyip dönüş yoluna çıktı. Bu esnada İmparator Alexios, Haçlılara yardım için büyük bir ordu toplamış, Antakya'ya doğru yola çıkmıştı. Ancak yolda karşılaştığı Stephen de Blois, Frankların yiyeceklerinin tükendiğini, iç kalenin Müslümanların elinde olduğunu, Kürboğa'nın ordusunun azametini anlatıp arkadaşları henüz ölmemişse bile sonlarının çok yakın olduğunu söyleyerek İmparator'u geri dönmeye ikna etti.²⁴⁸ Bunun üzerine İmparator, Kürboğa'nın Antakya'yı fethettikten sonra Bizans üzerine hücumla geçebileceğini hesap edip yol üzerindeki tüm kaleleri yakarak geri döndü.²⁴⁹

Haçlılar son ümitleri de tükenmiş olduğunda Peter Bartholomeus adında bir papazın, İsa'nın göğsüne saplanan mızrağın yerinin rüyasında kendisine söylendiğini iddia etmesiyle durum değişti. 14 Haziran günü Aziz Petrus Kilisesi'nde, bu papazın söylediği yerde yapılan kazıda bulunan demir parçası, tüm orduda büyük bir heyecan ve şevk oluşmasını sağladı.²⁵⁰ Dönem vakayinâmelerine göre daha bulunduğu anda dahi Adhemar'ın bile kuşkuyla yaklaştığı Kutsal Mızrak'ın gerçekliği bir süre söz konusu edilmedi; zira halk arasında oluşturduğu etki muazzamdı.²⁵¹ Yardım gelmeyeceğini anlayan, erzakları tamamen tükenen Haçlılar, kale içinde açlıktan ölmektense savaşarak ölmeye karar vererek 28 Haziran'da şehir kapılarını açarak taarruza geçti.²⁵² Kürboğa, düşmanı tamamen yok etmek için Haçlıların tamamının dışarı çıkmasını beklemiş,

²⁴⁷ Morrison, *Haçlılar*, 33; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 42; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 66.

²⁴⁸ Morrison, *Haçlılar*, 33; Runciman, a.e., 1:183-184; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 43; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 67.

²⁴⁹ Runciman, a.e., 1:183-184; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 118; Fulcherius, a.e., 83-84; Albert of Aachen, a.e., 1:165-166; Robert the Monk, a.e., 161-163; Raimundus Aguilers, a.e., 57.

²⁵⁰ Morrison, *Haçlılar*, 33; Runciman, a.e., 1:185-187; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 45; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 68.

²⁵¹ Fulcherius, a.e., 83-84; Robert the Monk, a.e., 161-163.

²⁵² Runciman, a.e., 1:190; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 45-46; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 68.

düşman savaş düzeni alınca kendi ordusu âdeti savaştan dağılmıştı.²⁵³ Latin kaynaklarda muazzam bir çarpışma olarak adlandırılan bu savaş için Müslüman kaynaklar Kürboğa'yı suçlamakta, ordusunu bir arada tutamadığı için şiddetle eleştirmektedir.²⁵⁴ Bununla birlikte Haçlılar taarruza geçtiğinde Müslüman Ordusu'ndaki dağılmanın temel nedeni, ordu içindeki ayrılıklar ve kazanılacak bir zaferin Kürboğa'yı bölgede daha da güçlü hale getireceği endişesiydi.²⁵⁵

Haçlılar, Kürboğa tehdidini de bertaraf ettikten sonra yaz sıcakları geçip ordu dinlenene kadar bekleyip sonbaharda yola çıkmaya karar verdiler.²⁵⁶ Ancak yazın yaşanan şiddetli salgın yüzünden Adhemar dâhil pek çok kişi öldü.²⁵⁷ Adhemar'ın ölümü ve Antakya'nın yönetiminin kimde olacağı meselesi Haçlı kontlarının arasında bir fikir birliği oluşmasını engelliyordu. Raymond St. Gilles, Alexios'a ettikleri yemini öne sürerek Bohemund'un yönetimi alma arzusuna karşı çıkıyordu.²⁵⁸ Bu nedenle iç kalenin yönetimi Raymond'da, şehrin diğer kısmının yönetimi Bohemund'da kaldı.²⁵⁹ Ordunun bir an önce Kudüs'e gitme ısrarıyla Raymond askerlerin başına geçip ilk iş olarak Ma'arratünnümân şehrini kuşattı. Bu esnada Raymond'ın şehirden çıkmasını fırsat bilen Bohemund, iç kalenin kontrolünü alıp şehrin tek hâkimi oldu.²⁶⁰ 27 Kasım'da başlayan Ma'arratünnümân kuşatması, yaklaşık iki hafta süren muhasaranın ardından Haçlıların şehri ele geçirmesiyle sonuçlandı.²⁶¹ Kuşatmaya sonradan katılan Bohemund'un teslim olanları bağışlayacağını söylemesine rağmen af dileyen herkesin öldürülmesi, şehirde girişilen kanlı katliam ve hemen ardından yaşanan açlık neticesinde Haçlıların, Müslüman cesetlerini pişirip yemesi, dönemin Latin kaynaklarında yer bulan, tarihin en vahşet dolu hadiselerinden birini teşkil

²⁵³ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 12:303; Morrison, *Haçlılar*, 33-34; Raimundus Aguilers, a.e., 64; İbnü'l-Esir, *El-Kamil*, X:231; Anna Komnena, *Alexiad*, 342; Runciman, a.e., 1:190; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 69; İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Haleb*, 92-93.

²⁵⁴ Raimundus Aguilers, a.e., 63-64; İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, 10:231; Anna Komnena, *Alexiad*, 342; İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Haleb*, 92-93; Albert of Aachen, a.e., 1:173; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 264-267.

²⁵⁵ Runciman, a.e., 1:191; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 46.

²⁵⁶ Runciman, a.e., 1:192; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 46; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 71.

²⁵⁷ Morrison, *Haçlılar*, 36; Runciman, a.e., 1:194; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 46; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 71-72.

²⁵⁸ Runciman, a.e., 1:191-193; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 46; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 71.

²⁵⁹ Runciman, a.e., 1:193, 199.

²⁶⁰ Runciman, a.e., 1:201.

²⁶¹ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 12:304; Morrison, *Haçlılar*, 36; Runciman, a.e., 1:199-200; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 46; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 72.

etmektedir.²⁶² Bununla birlikte hadislerin görgü şahitlerinin kroniklerine rağmen hem yamyamlık hem de kanlı katliam genellikle ikinci plana itilmekte, Emicho'nun ordusunun Worms'ta öldürdüğü birkaç yüz Yahudi kadar modern Batılı kaynaklarda yer bulmamaktadır.

Ordunun bir an önce Kudüs'e gitme ısrarını Ma'arratünnümân'ın surlarını yerle bir edecek kadar ileri taşınmasıyla 1099 yılının Ocak ayında tekrar yola çıkıldı.²⁶³ Bölgedeki Arap yöneticilerin, Türklerin gücünün kırılmasına sevinmesiyle Haçlılar yol boyunca herhangi bir zorlukla karşılaşmadılar. Birçok emir Haçlı kontlarına hediyeler gönderiyordu. Hatta Trablus'un Benû Ammâr ailesine mensup emiri Raymond'a cömert hediyeler, daha rahat ilerlemeleri için rehber ve Kudüs'ü fethederlerse Hristiyanlığa geçeceği sözünü verdi.²⁶⁴ Buna rağmen şehrin zenginliğini gören Haçlılar, şehri kuşatırlarsa emirin daha fazla para göndereceğini hesap ederek Trablus'u kuşattılar. Bekledikleri gibi daha fazla hediye ve para elde edince kuşatmayı kaldırıp yola devam ettiler.²⁶⁵ Kont Raymond ve birlikleri Trablus'un ardından bölgedeki diğer büyük şehir olan Arka'yı kuşattılar. Üç ay süren başarısız kuşatmayı 13 Mayıs'ta kaldırsalar da bu sırada 17 Şubat'ta liman kenti Tartus'u ele geçirmişlerdi.²⁶⁶

Bu esnada bilhassa Kont Raymond'ın, himayesindeki Peter Bartholomeus'nun ihamlarına ve kehanetlerine göre kararlar alması, zaten tartışmalı olan Kutsal Mızrak'ın gerçekliğinden de iyice kuşku duyulmasına yol açtı. Haçlıların buna buldukları çözüm, Bartholomeus'nun elinde mızrakla yanan ateşin üzerinden geçerek imtihan edilmesi idi. Ateşle imtihan neticesinde Bartholomeus feci şekilde yandı. Ancak Raimundus Aguilers gibi Kutsal Mızrak'ın gerçekliğinden hiç kuşku duymayanlar için etrafındakilerin son anda şevkle ona sarılmasıyla düşmüş, diğerlerine göre yalan söylediği için

²⁶² Robertus Monachus, a.e., 186; Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, 108; Fulcherius Carnotensis, a.e.,96; Ralph of Caen, a.e; 116; Runciman, a.e., 1:199-201; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 47; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 72.

²⁶³ Morrison, *Haçlılar*, 37; Runciman, a.e., 1:201; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 47.

²⁶⁴ Runciman, a.e., 1:206-208, 212; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 47.

²⁶⁵ Runciman, a.e., 1:208-211; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 47; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 75.

²⁶⁶ Morrison, *Haçlılar*, 37; Runciman, a.e., 1:208; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 47.

cezalandırılmıştı.²⁶⁷ Peter Bartholomeus, imtihandan sonra öldü; Haçlılar arasında Kont Raymond dışında Mızrak'ın gerçekliğine inanan kalmamıştı.²⁶⁸

Haçlılar 13 Mayıs'ta Arka kuşatmasını kaldırıp tekrar yola çıktılar. Kudüs kuşatmasının daha fazla gecikmemesi için Beyrut, Sayda, Sur, Akka, Hayfa, Kaysâriye ve Arsuf şehirlerine girmeden yola devam edip 3 Haziran'da Ramla (ya da Remle) kentine ulaştılar.²⁶⁹ 6 Haziran'da ana ordudan ayrılan Tancred, Bethlehem'i ele geçirdi.²⁷⁰ Tancred'in tekrar orduya katılmasıyla 7 Haziran günü Kudüs surları önünde ordugâh kurdular.²⁷¹

Haçlılar geldiğinde Kudüs Fatımîlerin hâkimiyetindeydi.²⁷² Vali İftihâruddevle kuşatmaya karşı, civardaki kuyuları kapattırması, şehirdeki Hristiyan tebaayı sur dışına çıkartmıştı.²⁷³ Haçlılar, ordugâhlarını kurup bir süre dinlendikten sonra 13 Haziran'da hücumla geçtiler.²⁷⁴ Latin kaynaklarda, Haçlıların elinde birkaç merdiven ve kuşatma aracı olması halinde o gün Kudüs'ü ele geçirecekleri kaydı yer almaktadır.²⁷⁵ Gerekli aletler olmadan başarılı olamayacaklarını anlayan Haçlılar, muhasara aletlerinin yapımı için gereken keresteleri bulmaya çalıştılar. Kerestelerin nasıl elde edildiği konusunda farklı görüşler mevcuttur: söz gelimi Albertus Aquensis, Fatımîlerin Kudüs muhasarasından kalan keresteleri sakladıkları yeri Haçlıların bulmasıyla bu sorunu çözdüklerini söylemektedir; kimi kaynaklarda ise yardım için Yafa Limanı'na gelen Ceneviz filosunun gereken araçları getirdiği, kimisinde ise yardım gemilerini söküp kerestelerini kullandıkları bilgisi yer almaktadır.²⁷⁶ Sonuç olarak Haçlılar gereken malzemeleri temin edip muhasara araçları yapımına koyuldular. Ancak kulelerin inşası Kudüs garnizonunun göremeyeceği bir noktada gerçekleştirildi. 13 Temmuz gecesi iki koldan taarruza geçtiler.²⁷⁷

²⁶⁷ Runciman, a.e., 1:210-211; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 49.

²⁶⁸ Fulcherius Carnotensis, a.e., 84-85; Ralph of Caen, a.e; 118-119.

²⁶⁹ Runciman, a.e., 1:192; Runciman, a.e., 1:45; Ralph of Caen, a.e; 128; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 49; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 76.

²⁷⁰ Morrison, *Haçlılar*, 37; Runciman, a.e., 1:212-214; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 49.

²⁷¹ Morrison, *Haçlılar*, 37; Runciman, a.e., 1:214; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 49; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 81.

²⁷² Runciman, a.e., 1:214; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 50; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 76-77.

²⁷³ Runciman, a.e., 1:215; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 50; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 81.

²⁷⁴ Runciman, a.e., 1:215-216; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 53.

²⁷⁵ Runciman, a.e., 1:217; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 53.

²⁷⁶ Morrison, *Haçlılar*, 37; Runciman, a.e., 1:217; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 53.

²⁷⁷ Morrison, *Haçlılar*, 37; Runciman, a.e., 1:219; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 54; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 82.

Raymond'ın kulesi ile surlar arasında büyükçe bir savunma hendeği olduğu için Kont adamlarına hendeği doldurma emri vermişti. Bu sırada 15 Temmuz'da Godfrey diğer taraftan kulesini surlara yanaştırmayı başardı.²⁷⁸ Godfrey, adamlarıyla birlikte surları aştığında Raymond hâlâ hendeği doldurmaya çalışmaktaydı.²⁷⁹ Surları aşan Godfrey, şehir kapılarını açarak tüm ordunun şehre girişini sağladı.²⁸⁰ Kudüs 15 Temmuz 1099'da Haçlıların eline geçmişti.²⁸¹

Haçlılar şehre girdikten sonra tam bir katliam ve talan gerçekleşti. Davud Burcu'na sığınan İftihâruddevle ve adamlarına, kapıları açmaları halinde başlanacakları teminatı veren Raymond, sözünü tutup valinin adamlarıyla birlikte çıkışına izin verdi.²⁸² Ancak Mabet Tepesi olarak bilinen el-Aksa Camisi'nin bulunduğu alana sığınan halk acımasızca katledildi.²⁸³ Tüm çağdaş Latin kaynaklarda gayet teferruatlı biçimde betimlenen Kudüs katliamının boyutu, günümüzde bazı tarihçiler tarafından küçültülmeye çalışılsa da Kudüs'te o gün çok az sayıda Müslüman'ın hayatta kaldığı tarihsel bir vakıadır.²⁸⁴ Hatta bu çalışmanın konusunu oluşturan Albertus Aquensis'in eserine göre tüm Müslümanlar katledilmiştir.²⁸⁵ Katliam ertesi gün devam etmiş, katliamın ardından yağmaya girişilmiş ve nihayet yola çıkış gayelerini hatırlayıp Kutsal Kabir Kilisesi'ne gidip gözyaşı dökmüşlerdi.²⁸⁶ Haçlılar bu esnada, şehrin

²⁷⁸ Runciman, a.e., 1:220; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 54.

²⁷⁹ Runciman, a.e., 1:220.

²⁸⁰ Runciman, a.e., 1:220; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 55.

²⁸¹ İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, 10: 236; İbn Kesir, *el-Bidâye*, 12:304-305; Tyerman, *England and the Crusades*, 9; Robert the Monk, a.e., 199; Fulcherius Carnotensis, a.e., 104; Morrison, *Haçlılar*, 37; Runciman, a.e., 1:192; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 54; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 155; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 81; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 370.

²⁸² Runciman, a.e., 1:220; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 55.

²⁸³ Raymond D'Aguilers, a.e., 127-128; Peter Tudebodus, a.e., 118-119; Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, 121; Ralph of Caen, a.e., 148; Albert of Aachen, a.e., 1:224; Robert of Monk, a.e., 200-201; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 155-6; Fulcherius Carnotensis, a.e., 104; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 362.

²⁸⁴ Raymond D'Aguilers, a.e., 127-128; Peter Tudebodus, a.e., 118-119; Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, 121; Morrison, *Haçlılar*, 37-38; Ralph of Caen, a.e., 148; Albert of Aachen, a.e., 1:224; Robert of Monk, a.e., 200-201; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 155-156; Fulcherius Carnotensis, a.e., 104; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 83-85; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 362.

²⁸⁵ Albert of Aachen, a.e., 1:222-229.

²⁸⁶ Peter Tudebodus, a.e., 119; Runciman, a.e., 1:221; Albert of Aachen, a.e., 1:226; Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, 121; Fulcherius Carnotensis, a.e., 105; Morrison, *Haçlılar*, 37-38; Robert the Monk, a.e., 201; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 156-157; Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği, a.e., 363.

düşmesiyle birlikte kaçarak sinagoga sığınan Yahudilere de acımayıp mabedi ateşe vererek içeridekileri diri diri yakmışlardı.²⁸⁷

Kudüs'ün fethinden sonra şehri kimin yöneteceği meselesi sorun oldu. Toplanan liderler konseyi bu teklifi önce Raymond St. Gilles'e yaptı; ancak Raymond, teklifi reddedince bu defa Godfrey'e teklif götürüldü. Godfrey ise kral unvanını reddederek *Kutsal Kabrin Koruyucusu* unvanıyla şehri yönetmeyi kabul etti.²⁸⁸ Fatimî Halifesinin gönderdiği ordunun 12 Ağustos 1099'da Askalân'da yenilgiye uğratılmasıyla Haçlılar son tehdidi de bertaraf edip Kudüs hâkimiyetlerini kabul ettirmiş oldu.²⁸⁹

Sonuç olarak tek bir liderin komutasında olmayan, dönemin şartlarına göre imkânsız sayılabilecek mesafeleri aşan, birçoğu birbirinden farklı dil konuşan ve süreç içerisinde yaşanan açlık, hastalık ve sefalet yüzünden defalarca dağılma noktasına gelen Haçlılar, karşılarında dağınık bir siyasî yapı olması, düşmanlarının bir araya gelme basiretini gösterememesi ve tehlikenin ciddiyetini fark edememiş olmaları gibi nedenler sayesinde amacına ulaşmıştır. İslâm devletleri, Birinci Haçlı Seferi sırasında gösterdikleri basiretsizliği ve parçalanmışlığı müteakip seferlerde göstermedikleri için ilk Haçlı Seferi, sloganlaştırdıkları hedefe tam olarak ulaşan tek teşebbüs olarak kalmıştır.

²⁸⁷ Runciman, a.e., 1:221; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 56; İbnü'l-Kalânîsî, *Şam Tarihine Zeyl*, 6.

²⁸⁸ Raymond D'Aguilers, a.e., 129; Albert of Aachen, a.e., 1:231; Morrison, *Haçlılar*, 38; Robert of Monk, a.e., 202; Runciman, a.e., 1:225-6; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 59; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 87.

²⁸⁹ Tyerman, *England and the Crusades*, 9; Morrison, *Haçlılar*, 38; Runciman, a.e., 1:228-229; Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi*, 86; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 88-89.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KUTSAL SAVAŞ ÇAĞRISI

2.1. Kutsal Savaş Çağrısı ve Clermont Konsili

Haçlı Seferi için Kutsal Savaş çağrısı Clermont Konsili'nde yapılmıştır. Ancak Albertus ve onu kaynak alan Willermus Tyrensis, bu konuda diğer kaynaklardan ayrılmaktadır. Zira bu çalışmanın temelini oluşturan Albertus Aquensis, Haçlı Seferlerinin fitilini ateşleyen kişinin Papa II. Urbanus değil, Pierre L'Hermite, Pierre l'Ermite ya da Keşiş Pierre adıyla bilinen bir rahip olduğunu belirtmektedir.²⁹⁰ Albertus Aquensis'e göre Pierre L'Hermit, Haçlı Seferlerinden birkaç yıl önce hacı olmak için Kutsal Topraklara giderken yol boyunca çektiği çileler ve Kudüs'teki Hristiyanların yaşadığı zulümleri gördükten sonra bu toprakların kurtarılması için mücadeleye başladı. Bunun yanında dönemin Kudüs Patriği de Pierre L'Hermit'ten tüm Hristiyanların yardımını getirmesini istedi; ayrıca aynı gece İsa, Pierre L'Hermit'in rüyasına girip patrikten yardım çağrısı için bir mektup alıp Avrupa'ya iletmesini ve tüm Hristiyanları Kudüs'ü kurtarmaya çağırmasını emretti. *Historia*'ya göre Pierre L'Hermit, söylenildiği gibi mektubu alıp yola çıkıp deniz yoluyla Bari limanına, oradan da karayoluyla Roma'ya gitti. Papa'yı bulup durumu izah ettikten sonra mektubu verdi. Albertus Aquensis'in hikâyesine göre Papa, bu şekilde harekete geçip Alpleri aşarak önce Le Puy'da bir konsil, sonrasında da Clermont Konsili'ni topladı.²⁹¹ Albertus'un bu iddiası, eserinin ilk bölümünde temel kaynak olarak Albertus'u kullanan Willermus Tyrensis tarafından da haliyle tekrarlanmıştır. Öte yandan Munro makalesinin henüz ilk cümlesinde, "Birinci Haçlı Seferi'nin fitilini ateşleyen kişinin Keşiş Pierre olduğu inancı uzun zaman önce terk edilmiştir," diyerek doğruca Clermont vaazının içeriğini incelemeye geçmiştir.²⁹² Albertus'un diğer tüm çağdaş kronikçilerin aksine neden böyle bir iddia ortaya attığı

²⁹⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:15-16. Haliyle çalışmasının ilk bölümünde Albertus Aquensis'i kaynak olarak kullanan Willermus Tyrensis de Kutsal Savaş çağrısını başlatan kişinin Pierre L'Ermite olduğu iddiasını yinelemektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 44-46. Bunun yanında Anna Komnena da Kutsal Topraklar'a gitme amacını gerçekleştiremeyen Pierre'in sefer çağrısını yapan kişi olduğu görüşündedir. Anna Komnena, *Alexiad*, 303.

²⁹¹ Albert of Aachen, a.e., 1:15-18.

²⁹² Munro, "The Speech of Pope Urban II. At Clermont", 231.

sorusunun cevabını dönemin siyasî yapısında aramak gerekmektedir. Kendisi de Alman olan Albertus, IV. Henry ile Papa II. Urbanus arasında hüküm süren çekişmede muhtemelen tercihini ırkdaşı imparatorundan yana yapmış, eseri boyunca da gerek Urbanus'un gerekse onun Birinci Haçlı Ordularındaki temsilcisi Le Puy Piskoposu Adhemar'ın rolünü ikinci plana itmiştir.

Albertus Aquensis dışındaki tüm kronikçilerin Haçlı Seferlerinin başlatıcısı olduğunda hemfikir oldukları Papa II. Urbanus, 18-28 Kasım 1095 tarihleri arasında Fransa'nın Clermont kentinde bir konsil toplamıştır. Papazların evlenmesi, ruhanilerin dünyevî makamlar tarafından tayini ve Kral Philippe'in zina suçu gibi kilise işleri ile ilgili bir takım meseleleri görüştüğten sonra 27 Kasım 1095, Salı günü halka açık bir konuşma gerçekleştirmiştir.²⁹³ Dönemin Latin kronikçilerinden dördünün eserinde Papa'nın vaazı yer almaktadır; bunlardan sadece Robertus Monachus hitap sırasında bizzat orada olduğunu belirtmektedir.²⁹⁴ Diğer kronik yazarlarından Baldricus Dolensis için Runciman "...sanki orada imişler gibi yazmaktadır" demesine karşın, Clermont vaazının tüm kaynaklarının değerlendirmesini yapan Munro, Baldricus'un, eserinin iki paragrafında konsile katıldığını belirttiğini aktarmaktadır.²⁹⁵ Diğer kaynaklardan Fulcherius vaazın bir özetini vermekte, Guibertus Novigenti ise nispeten tafsilatlı bir anlatım sunmaktadır.

II. Urbanus'un Clermont'daki vaazını aktaran tüm kronikçiler farklı ifadeler kullanmış, hiçbiri vaazı aynen aktardığı iddiasında bulunmamıştır; bununla birlikte hepsi de eserlerini on ikinci yüzyılda, yani vaazdan en az beş-altı yıl sonra yazmışlardır.²⁹⁶ Bu nedenle ancak vaazın temel başlıklarını belirlemek mümkündür. Vaazın içeriği genel olarak, Müslümanların Kudüs'te Hristiyanlara uyguladıkları zulüm ve vahşetin, kitleyi galeyana getirecek ifadelerle anlatımı, Kutsal Topraklardaki kilise ve diğer ibadet mekânlarının Müslümanlar eliyle kirletildiği, Hristiyan kadınlarına ve kızlarına, hatta erkeklerine papanın ağzına almaya bile utandırdığı fenalıklar yapıldığı ve Türklerin fetih hareketinin Bizans'ın

²⁹³ Munro, "The Speech of Pope Urban II. At Clermont, 1095", 231; Robert the Monk, a.e., 79-81; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 5; Runciman, a.e 83-84; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 48-57.

²⁹⁴ Robert the Monk, a.e., 75.

²⁹⁵ Munro, "The Speech of Pope Urban II. At Clermont", 233; Steven Runciman, a.e., 1:84.

²⁹⁶ Munro, "The Speech of Pope Urban II. At Clermont", 233; Steven Runciman, a.e., 1:84.

başkentine kadar dayandığı iddiaları şeklinde özetlenebilir.²⁹⁷ Bunun yanında İsa'nın intikamının alınması gerekliliği, sefere katılan herkesin tüm günahlarının affedileceği, Kudüs'ün kutsiyeti, diğer konu başlıkları olarak sayılabilir.²⁹⁸

Bununla birlikte vaazın bizzat tanığı olduğunu belirten Robertus Monachus'un ifadeleri, Haçlı Seferlerinin arka planında yatan düşünceyi ortaya koyması açısından önemlidir:

“(...)Zira ikamet ettiğiniz, dört bir yandan denizler arasına hapsedilmiş, dağ tepeleriyle sarılmış bu topraklar, bunca kalabalığınıza yetemiyor: zenginliklerle dolup taşmak bir yana aslında ürün yetiştirenler için dahi yetecek kadar yiyeceği kıt kanaat sağlıyor. İşte bu yüzden birbirinizle kavga edip gözyaşı döküyorsunuz, bu yüzden daima birbirinizle savaş halindesiniz, birbirinizi yaralayıp öldürüyorsunuz. Bu yüzden artık aranızdaki tüm kavgalar dursun, münakaşalar sessizliğe gömülsün, savaşlar sona ersin ve tüm anlaşmazlıklar nihayete ersin. Kutsal Kabir'e doğru yola koyulun, o toprakları – Tanrı tarafından İsrail'in oğullarına verilen topraklar, Kutsal Kitabın söylediği gibi, 'süt ve bal akan toprakları' - habis ırttan kurtarıp mülkiyetinize alın (...)”²⁹⁹

Görüldüğü üzere Robertus Monachus'un yukarıdaki ifadelerinden, birçok Batılı tarihçi ve tüm çağdaş kronik yazarları tarafından dinî saiklerle yapıldığı iddia edilen Kutsal Savaş çağrısının, aslında Avrupa'nın içinde bulunduğu ekonomik ve siyasî buhrandan bir çıkış yolu olarak tasarlandığı anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak Papa II. Urbanus'un çağrısı büyük yankı uyandırdı ve Albertus Aquensis'in tabiriyle, “farklı diyarlardan ruhanî sınıftan olmayan pek çok soylu ve prens yanında dindarlar kadar, zina yapan, katil, hırsız, yalancı şahit, soyguncu... günahkâr adam seve seve bu yolculuğa akın edip...”³⁰⁰ Kudüs'e doğru yola çıktı. Bilhassa ilk kabileler göz önüne alındığında, askeri disiplinden yoksun, belki de yegâne ortak noktaları, dinî bağnazlıkları ve talan hırsı olan toplulukların yol boyunca sayısız soruna yol açıp muazzam karmaşaya neden olmalarının nedenlerinden biri de Albertus Aquensis'in yukarıda belirttiği sosyal yapıdır.

²⁹⁷ Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, 31; Robert the Monk, a.e., 79-80; Fulcherius Carnotensis, a.e., 47-51.

²⁹⁸ Munro, “The Speech of Pope Urban II. At Clermont”, 242; Durmaz, “Haçlılar ve Doğu Hristiyanlığı”, 9; Steven Runciman, a.e., 1:84; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 49-53.

²⁹⁹ Robert the Monk, a.e., 80-81.

³⁰⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:16.

2.2. Halkın Haçlı Seferi

Papa Urbanus'un hareket tarihi olarak ilan ettiği vakit, hasat yapıp gerekli iaşeler sağlanması için ertesi yılın, yani 1096'nın 15 Ağustos'uuydu. Fakat köy köy, mahalle mahalle dolaşan vaizlerin galeyana getirdiği bazı topluluklar bu tarihi bekleyemedi.³⁰¹ Herhangi bir devletin ya da soylunun liderliği olmadan, düzenli orduların öncesinde yola çıkan, çoğunluğunu, Albertus'un yukarıda zikrettiği gibi macera ya da servet peşinde koşan, suçlu, katil veya köylülerin oluşturduğu, askeri düzenden yoksun, halk hareketine Halkın ya da Köylülerin Haçlı Seferi denilmektedir. Bu sefer konusunda mevcut bilgilerin dayandığı en önemli kaynak Albertus Aquensis'tir.

Albertus Aquensis, Halkın Haçlı Seferi'ni oluşturan toplulukların başlarında sırasıyla Meteliksiz Walter, Pierre L'Hermit, Gottschalk ve Emicho'nun olduğu dört kabile halinde hareket ettiklerini anlatmaktadır. Albertus'a göre Pierre L'Hermite'in çağrısına cevap veren ilk kişi, Meteliksiz Walter ya da Gautier Sans Avoir adıyla bilinen bir Fransız şövalyesidir.³⁰² *Historia*'ya göre 8 Mart'ta beraberinde sadece sekiz şövalye ve çok sayıda Frank piyadesiyle yola çıkıp Macaristan topraklarına giren Walter, Macar Kralı Koloman tarafından sağlanan güvenli geçiş ve gıda maddesi satın alabilme izni sayesinde, herhangi bir büyük sorunla karşılaşmadan Zemun şehri içinden Macar topraklarını geçip Bulgar sınırına vardı.³⁰³ Oradan Sava Nehri'ni karşıya geçip Bulgar topraklarına girdi. Albertus daha sonra yaşanacak tüm olayları, bu sırada silah satın alma gayesiyle Walter'dan habersiz Sava Nehri'ni geçmeyip geride kalan on altı kişinin, Macarların saldırısına uğrayıp tüm silahları ve eşyaları alındıktan sonra çırılçıplak soyularak serbest bırakılmasına dayandırmaktadır.

Histoira'ya göre Walter, Bulgar Kralı'ndan da benzeri ruhsat talebinde bulundu, ancak Haçlıların yaptıkları tahribat yüzünden bu talep reddedilince şehir dışında otlayan sürüleri yağmaladı. Bulgar askerleriyle aralarında çıkan tartışma çatışmaya dönünce ordusu dağılan Walter askerleriyle birlikte kaçtı. Haçlıların

³⁰¹ Işın Demirkent, a.e., 12; Fulcherius Carnotensis, insanların Mart ayından itibaren kabileler halinde yola çıktığını aktarmaktadır. Fulcherius Carnotensis, a.e., 56.

³⁰² Albert of Aachen, a.e., 1:18. Fulcherius ise Pierre L'Hermit'in Macaristan'dan geçen ilk kişi olduğu ve bu ordunun komutanı olan Meteliksiz Walter'ın İzmit ile İznik arasında askerleriyle birlikte Türkler tarafından öldürüldüğü, ifadeleriyle Halkın Haçlı Seferi bahsini geçmektedir. Fulcherius Carnotensis, a.e., 57.

³⁰³ Albert of Aachen, a.e., 1:18-19; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 58-59.

sığındıkları şapeli ateşe veren Bulgarlar, Walter'ın altmış adamının yanarak can vermesine neden oldu. Birçoğu kaçıp canını zor kurtardı. Walter etrafta kaçışan adamlarını arkada bırakıp beraberindekilerle ormanlık alana kaçtı. Sekiz gün boyunca Bulgar Krallığının ormanlarında ilerleyip yine aynı krallıkta yer alan Niş kentine ulaştı. Şehrin yöneticisine başından geçenleri aktarıp yardım istedi. Şehrin lordu Walter'ın zararlarının tazmin edip Sofya, Plovdiv ve Edirne şehirlerinden güvenli geçiş ve yiyecek satın alma izni verdi. Bu güzergâh boyunca ilerleyen Meteliksiz Walter doğrudan Konstantinapol'e vardı. İmparator'dan, sefer arkadaşı Pierre L'Hermit'in ordusu gelene ve birlikte Boğaz'ı geçerek Türklerle savaşına dek kamp kurabilecekleri bir alan ve yiyecek satın alma ruhsatı talep etti. Albertus Aquensis'e göre imparator tüm bu talepleri büyük bir cömertlikle karşıladı.³⁰⁴ Diğer çağdaş Latin kroniklerde Bizans İmparatoru Alexios için hakarete varan ifadeler yer almaktayken Albertus'un, bilhassa eserinin başında, imparator'dan oldukça olumlu bahsetmesi dikkat çekicidir. Öte yandan *Historia*'nın esas kahramanı Godfrey ortaya çıkınca ve bilhassa Antakya muhasarası sırasında bu bakış açısı değişecektir.

Meteliksiz Walter'ın büyük kayıplar vererek de olsa Bizans'a ulaşmasının ardından *Historia*, Pierre L'Hermit'in yolculuğunu anlatmaya başlamaktadır. Albertus'un tabiriyle, "Frenklerden, Svabyalılara, Bavyeralılara, Lorrainelilere kadar, farklı krallıklardan denizdeki kumlar kadar çok" Hristiyan, Kudüs'e gitmek üzere Pierre L'Hermit'in idaresinde Macar Krallığı'nın topraklarına girip Sopron şehrinin kapısı önünde çadır kurdu.³⁰⁵ Macar hükümdarından talep ettikleri geçiş izni, krallık topraklarında en ufak talan yapmamaları şartıyla verildi. Böylece Pierre ve ordusu Zemun'a kadar herhangi bir sorunla karşılaşmadan ilerlediler. Ancak bu kente vardıklarında, Guz adında bir Macar soylusuyla, aynı zamanda Belgrad yöneticisi olan Nikita adında bir Bulgar'ın, Haçlıları iki taraftan sıkıştırıp yağmalamayı planladıkları şayiası kulaklarına geldi. Albertus'a göre Pierre önce buna inanmak istemedi, ancak Meteliksiz Walter'ın ordusundan on altı askerin

³⁰⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:19-20.

³⁰⁵ Albert of Aachen, a.e., 1:20. Raimundus Aguilers, Frenk tabirinin, Burgonya, Auvergne, Gaskonya ve Gothia bölgelerinden gelen Provençaller dışında herkesi kapsadığını söyleyip Müslümanların ise bu ayrımı bilmedikleri için Haçlıların tamamını bu şekilde adlandırdıklarını belirtmektedir. Raymond D'Aguilers, a.e., 34. Willermus, ordunun sayısının kırk bin olduğunu söylemektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 60.

silahlarını ve eşyalarını surlardan asılı halde görünce yanındakilere kaleye saldırmalarını emretti.

Historia'ya göre o gün Zemun'da dört bin Macar, yüz kadar da Haçlı öldü. Kaleyi ele geçiren Pierre, şehirdeki bol erzak yüzünden beş gün daha orada kaldı. Altıncı gün Albertus'un adını vermediği bir kasabadan Pierre'e bir haberci geldi. Gelen mesajda Macar Kralının ülkenin her yanından asker topladığı ve adamlarının intikamını alacağı, Pierre'in tek bir adamının bile kaçmasına izin vermeyeceği bildiriliyordu. Pierre, hemen adamlarını toplayıp Sava Nehri'ni zorlukla da olsa geçti. Bulgar Krallığının ormanlarını aşarak Niş şehrine yaklaştı. O sırada Niş'te olan Dük Nikita'ya elçi gönderip yiyecek satın alma izni talep etti. Daha önce yaşananlar yüzünden ancak rehine olarak birilerinin verilmesi karşılığında elde ettikleri alışveriş ruhsatıyla o gece sorunsuz biçimde erzak temin ettiler. Ancak geceyin ordunun artçı birliklerinden bir grup, bir alışveriş meselesi yüzünden yedi tane değirmeni ateşe verdi. Bununla da yetinmeyip şehrin dışındaki bazı evleri de ateşe verdiler.³⁰⁶

Bunun üzerine şehir halkı Dük'ün huzuruna çıkıp Pierre ve beraberindekilerin Hristiyanlıkla ilgilerinin olmadığını söyleyip yaptıkları taşkınlıklardan şikâyetçi oldular. Böylelikle ordusunu toparlayan Dük, Pierre L'Hermit'in ardından yola çıktı. Haçlı kafilesinin artçı birliklerini oluşturan erzak arabalarını ve muharip sınıfı olmayan ahaliyi ele geçirdiler. Ön tarafta durumdan habersiz ilerleyen Pierre, geridekilerden atını hızla sürüp gelen Lambert adında birisi sayesinde yaşananlardan haberdar oldu. Pierre'in tabiriyle “şuursuz Almanların” neden olduğu karmaşayı düzeltmek için ordu geri döndü ve tekrar Niş önlerinde çadır kurdu. Pierre L'Hermit, Dük Nikita'dan özür dilemeye hazırlanırken bin kadar “dik kafalı, ahmak, aşırı sorumsuz, azgın ve disiplinsiz genç” söz dinlemeden şehir kapılarına taarruz etti. Onları gören bin kadar daha genç de taarruza katıldı. İki bin kişilik bu isyancı gençler dışında kalanlar, geride durup bunlara yardım etmiyordu. Saldırganlara destek gelmediğini gören Bulgarlar hemen saldırıya karşılık verdiler. Yoldaşlarının kılıçtan geçirilmesine daha fazla seyirci kalamayan Haçlılar da taarruza geçince bir anda büyük bir çarpışma patlak verdi. Pierre L'Hermit'in Dük'le görüşmeleriyle sükûnet tekrar

³⁰⁶ Albert of Aachen, a.e., 1:21-27; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 62-63.

sağlandığında Haçlılar tamamen dağılmıştı. Pierre borazanlar çaldırarak etrafa dağılan hacıları toplamaya çalıştı. Ancak tüm gayretleri sonunda *Historia*'da verilen sayılara göre kırk bin kişilik ordusundan on bin kişi ölmüş, iki bin arabalık erzakının tamamı kaybolmuş, Pierre'in hazine sandığı Bulgarların eline geçmişti.³⁰⁷ Sonuç olarak Kudüs'ü Müslümanlardan kurtarmayı amaçlayan bu kabile, daha Bizans topraklarına girdiğinde büyük kayıplar vererek İmparatorun merhametine muhtaç hale gelmişti.

2.3. Türklerle İlk Karşılaşma

Pierre L'Hermit'in ordusu, yol boyu yaşadıkları ve neden oldukları sıkıntılardan sonra Bizans topraklarında da kargaşaya neden oluyor, civar yerleşim yerlerini yağmalıyordu. 1 Ağustos'ta İstanbul'a ulaşan Pierre L'Hermit ve ordusu, neden oldukları huzursuzluklar yüzünden beş gün sonra İmparator Alexios tarafından doğruca Boğaz'dan geçirilip Anadolu yakasına yerleştirildi.³⁰⁸ Erzak ve iâşe yönünden bir sıkıntı yaşamadan bolluk içinde geçen iki aydan sonra "ahmak ve asi insanlar"³⁰⁹ Pierre'in lafını dinlemeyip civar yerlerde küçük yağma akınlarına başladılar. Çok geçmeden yedi bin piyade, üç yüz şövalyeden oluşan bir birlik, İznik surlarına yaklaşabildikleri kadar yaklaşma amacıyla talana çıktılar.³¹⁰ Yedi yüz öküz ve çok sayıda başka hayvanla geri dönünce Fransızların bu başarısını kıskanan Almanlar da üç bin piyade, yüz süvariden müteşekkil bir

³⁰⁷ Albert of Aachen, a.e., 1:21-27; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 62-63. Diğer kaynaklarda yer almayan bir anekdotta el-Azimi, ilk kafilenin bu şekilde İstanbul'a varmasından önce Bizans İmparatoru'nun Müslümanlara mektup yazıp Haçlıların geldiğini haber verdiğini söylemektedir. el-Azimi, *Azîmî Tarihi*, 35.

³⁰⁸ Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 52. *Alexiad'*a göre Pierre L'Hermit'in İstanbul'a varış tarihi 30 Temmuz'dur. Anna, Pierre'in ordusunun seksen bin yaya ve yüz bin atlıdan oluştuğunu ve İmparator'un Pierre'e diğer kontların gelişini beklemesini tavsiye ettiğini söylemektedir. Anna Komnena, *Alexiad*, 306.

³⁰⁹ Albert of Aachen, a.e., 1:28.

³¹⁰ *Alexiad'*da bu birliğin Normanlardan oluştuğu ve sayılarının on bin olduğu bilgisi yer almaktadır. Anna Komnena, "(...) Bunlar, ordunun geri kalanından ayrıldılar ve herkese zalimliğin son mertebesini göstererek, İznik dolaylarını talan etmeye koyuldular. Örneğin ana kucağındaki süt bebeklerini ya parça parça ettiler ya da şişlere takıp ateşte kızarttılar," diyerek diğer kaynaklarda yer almayan yamyamlık hadisesinden söz etmektedir. Anna Komnena, a.e., 306. Halkın Haçlı Seferini oluşturan ordunun gerek Rumeli'de gerekse Anadolu'da yaptıkları yağma ve bozgunculuk faaliyetleri *Gesta Francorum'*da da yer almaktadır. *Gesta Francorum'*a göre "Bu Hristiyanlar iğrenç şekilde davranarak şehrin saraylarını yağmalayıp yaktılar, kiliselerin çatılarındaki kurşunları çaldılar (...) buna hiddetlenen imparator Boğaz'ı geçmelerini emretti. Haçlılar Boğaz'ı geçtikten sonra da kötü işlerini bırakmayıp Kiliseler gibi evleri de tahrip ettiler." Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 20; Robert the Monk, a.e., 85.

birlik oluşturup yağma akınına çıktı. Bu birlik İznik'e üç mil mesafede, Selçukluların hâkimiyetinde bir kaleye rastladı. Kaleye saldırıp ele geçiren yağma birliği, surlar içindeki Hristiyan Rumlar dışında herkesi kılıçtan geçirdi. Kale içindeki bol erzakla keyiflenen askerler, asıl kuvvetler gelene kadar Selçuklu topraklarına akınlar düzenleyebilecekleri iyi bir üs elde ettiklerini düşünüyorlardı.³¹¹

Haçlıların mezkûr kaleyi ele geçirdiklerini duyan Kılıçarslan, iki gün sonra geldiği İznik'ten ordusuyla Almanların ele geçirdiği kaleye yürüdü. Kaleye saldıran Türkler, Almanların direnişi karşısında daha fazla uğraşmaya gerek görmeden kaleyi ateşe verdiler. Almanların bazıları yanarak can verirken bazıları surlardan atlayıp ölmüş, kimisi de dışarı çıkınca Türkler tarafından kılıçtan geçirilmişti.³¹²

Alman birliğinin başına gelenler Pierre L'Hermit'in ordugâhına ulaşınca Haçlılar arasında intikam çılgınlıkları yükselmeye başladı. Ancak Pierre, erzak tedariki hususunda sorunları halletmek için İmparatorun huzurunda olduğundan, Haçlılara önderlik edecek sadece Walter vardı. Meteliksiz Walter'ın çabalarıyla sakinleşen Haçlıların sükûneti sadece sekiz gün sürdü. Bilhassa piyade askerlerin reisi Godfrey Burel, süvarileri korkaklıkla suçlayınca halk galeyana gelip kardeşlerinin intikamını almak üzere Çarşamba sabahı hazırlandı. Albertus'un sayılarını yirmi beş bin piyade, beş yüz süvari olarak verdiği Haçlı Ordusu, İznik'e doğru harekete geçti. Kılıçarslan da diğer taraftan yola çıkmıştı. Haçlıların yaklaştığını öğrenince açık alana çıkıp düşmanlarını beklemeye başladı. Yaşanan çarpışmada başta Meteliksiz Walter olmak üzere çok sayıda Haçlı öldürüldü. Piyadelerin reisi Godfrey Burel gibi önde gelen Hristiyanların savaş meydanından kaçması, Haçlıların bozgununu hızlandırdı. Pierre'in ordugâhına kadar düşmanı kovalayan Türkler ordugâhtaki muharip sınıftan olmayan herkesi kılıçtan geçirip bazılarını esir aldılar. Bu katliamdan kaçmayı başarabilen Haçlılar Hersek civarındaki eski, metruk bir kaleye sığındılar. Bir haberciyle durumu ilettikleri Pierre L'Hermit, İmparator'dan yardım istedi. İmparatorun oluşturduğu yardım birliği kaleye gidene kadar Türkler ganimeti ve esirleri alıp çoktan oradan

³¹¹ Albert of Aachen, a.e., 1:29-30; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 53. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 66.

³¹² Albert of Aachen, a.e., 1:30-1; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 67.

uzaklaşmıştı.³¹³ Raimundus Aguilers, bu çatışmada altmış bin Hristiyan'ın öldürüldüğünü belirtmektedir.³¹⁴

Görüldüğü üzere ilk Haçlı kafilesinin asıl kuvvetleri beklemeden giriştikleri bu harekât tam bir felaketle sonuçlanmıştır. Öte yandan Kılıçarslan'ın bu kolay zaferi, Haçlıları, karşılaştığı bu düzensiz güruhtan ibaret sayma yanılığısına kapılıp diğer kabileleri önemsememesine ve tekrar Malatya seferine çıkma hatasına düşmesine yol açmıştır.

2.4. Yahudi Katliamı

Papa II. Urbanus'un belirlediği hareket gününü beklemeyenler, Pierre L'Hermit'in ordusuyla sınırlı değildi. Keşiş Pierre dışında Gottschalk ve Emicho komutasındaki iki Alman kafilesi, orduların düzensiz yapısı nedeniyle Halkın Haçlı Seferleri arasında sayılırken tamamen Alman kaynaklı olmaları hasebiyle bazı kaynaklarda *Alman Haçlı Seferi* olarak da geçmektedir.³¹⁵ Mezkûr Alman seferleri konusunda Albertus kadar tafsilatlı olmasa da diğer kaynak Alman kronikçi Ekkehard von Aura'nın *Hierosolymita* adlı eseridir.

Historia, sözde Kudüs'e gitme amacıyla harekete geçip Avrupa'da talan ve yağmaya girişen toplulukları Gottschalk'ın ordusuyla başlatmaktadır.³¹⁶ Buna karşın Ekkehard von Aura'ya göre ilk güruh, Folkmar ya da Volkmar adıyla bilinen biri etrafında toplananlardır. Ekkehard'ın aktardığına göre bu ordu, Bohemya'yı geçip bir Pannonia kenti olan Nitra'ya kadar karşılarına çıkan çok sayıda kişiyi katletti.³¹⁷

Albertus Aquensis'in aktardığına göre Pierre L'Hermit'ten kısa bir süre sonra Rhineland'da yaşayan bir Alman olan Gottschalk adında bir papaz Pierre'in vaazlarını duyup aynı amaçla vaazlar verdi. Etrafına topladığı, sayısı on beş bini aşkın şövalye ve piyadeyle muazzam miktarda para ve erzakla Macar Krallığı'na kadar bir sorun çıkarmadan ilerlediler. Macar Kralı Koloman, bu topluluğu iyi bir şekilde karşılayıp talan yapmamaları kaydıyla alışveriş yapma izni verdi. Ancak

³¹³ Albert of Aachen, a.e., 1:32-35; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 68-69.

³¹⁴ Raymond D'Aguilers, a.e., 27. Willermus, ordugâhtan çıkan yirmi beş bin piyade ve beş yüz süvariden çok azının canını kurtarabildiğini kaydetmektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 68.

³¹⁵ Steven Runciman, a.e., 1:104.

³¹⁶ Albert of Aachen, a.e., 1:35.

³¹⁷ King, "Hierosolymita by Ekkehard von Aura, 53.

birkaç günlük huzur evresinden sonra Gottschalk'ın askerleri “aptalca aşırı içip” etrafta dolaşmaya, hırsızlık yapmaya başladılar. Albertus'un ifadeleriyle, “asi, gün görmemiş, kaba alışkanlıklarını sergileyen ahmak insanlar gibi hepsini anlatmaya dilimizin varmayacağı (...) suçlar” işleyip pazarda genç bir Macar'ı bıçakladılar.³¹⁸ Yapılanlar Macar Kralı'na bildirilince kral, ordusuna hazırlanmalarını, hacılardan hiçbirinin bağışlanmamasını emretti. Bunu duyan Haçlılar, Albertus Aquensis'e göre Belgrat yakınlarında Aziz Martin Manastırı civarında toplandı. Öte yandan *Historia*'nın İngilizce neşrini yapan Edgington, Albertus'un yanıldığını, bu çatışmanın Pannonhalma kasabasında gerçekleştiği konusunda herhangi bir fikir ayrılığı yaşanmadığını söylemektedir.³¹⁹

Historia'ya göre, iki ordu karşılaştığında Almanların sayıca kalabalık olduğunu gören Macarlar, silahlarını bırakıp teslim olmaları ve af dilemeleri halinde işledikleri suçları kralın affedeceğini söylediler. Zor durumda kalan Haçlılar bu teklifi kabul edip silahlarını ve tüm paralarını Macar subaylarına teslim edince Macar Ordusu katliama girişti. Albertus, o sırada orada bulunan ve canını zor kurtaran kaynağının yemin ederek “Belgrat Ovası'nın tamamen cesetle ve kanla kaplandığını, bu şehadetten sadece birkaç kişinin canını kurtardığını” söylediğini kaydetmektedir.³²⁰

Albertus, Gottschalk'ın ordusu için ağır ifadeler kullansa da Gottschalk'ın Kutsal Topraklara gitmek için can atan bir papaz olduğu görüşündedir.³²¹ Buna karşın Ekkehard von Aura, Gottschalk'ın kesinlikle Tanrının gerçek bir hizmetkârı olmadığını, yalancı olduğunu söylemektedir.³²² Ekkehard, Gottschalk'ın “yapmacık dinî tavırlarla” eski bir kaleye yerleşip buradan bölgede yağmalar gerçekleştirdiklerini ve Macarların çok geçmeden kaleyi onlardan alıp çoğunu kılıçtan geçirdiklerini ya da esir aldıklarını kaydetmiştir.³²³

Albertus Aquensis, aynı yılın yaz aylarında, başlarında kimin olduğunu belirtmediği bir topluluğun, Pierre L'Hermit ve Gottschalk'tan sonra “ilahi aşkla

³¹⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:35.

³¹⁹ Albert of Aachen, a.e., 1:36.

³²⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:37. Willermus da her tarafın ceset olduğunu ve kan gölüne dönüştüğünü belirtilip on beş bin kişilik ordudan geride hiç kimsenin kalmadığını bildirmektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 71.

³²¹ Albert of Aachen, a.e., 1:35.

³²² King, “Hierosolymita by Ekkehard von Aura”, 53.

³²³ King, “Hierosolymita by Ekkehard von Aura”, 53.

haç işaretleri kuşanarak” yollara düştüklerini söylemektedir. Bununla birlikte bu topluluğun “zinadan vazgeçmediğini, kadınlarla-kızlarla eğlenmeden geri durmadıklarını” da ekleyip kınamaktadır. Bu grubun tüm şehirlere dağılmış olan Yahudi topluluklarına saldırdıklarını anlatmaktadır. *Historia*’ya göre Yahudilere karşı girişilen ilk katliam, Cologne kentinde, şehirdeki Hristiyanlarca gerçekleştirilmiştir. Albertus’un aktardığına göre, Hristiyanlar aniden şehirdeki küçük Yahudi cemaatine saldırıp evlerini ve sinagoglarını yıktılar. Gece karanlığında kaçmaya çalışan iki yüz Yahudi’yi fark edip hiçbirini sağ bırakmadılar. Sonra da tüm mallarına el koydular.³²⁴

Albertus Aquensis, bu olaylardan kısa süre sonra yollarına devam eden Haçlıların, Mainz’e ulaştıklarını söylemektedir. *Historia*’ya göre, bu sırada bölgenin en kudretli adamlarından olan ve Ekkehard von Aura’nın tabiriyle “zalimliğiyle meşhur” Kont Emicho, beraberindeki kalabalık Alman ordusuyla Kudüs’e doğru harekete geçmeden diğer yerlerden gelecek hacıların varmasını bekliyordu.³²⁵ Ekkehard von Aura, Emicho’nun kendisinin vahiyle yeni Şaul (Kur’ân’da Talut) olduğunu iddia ettiğini ve böylelikle on iki bin kişilik bir Haçlı topluluğunun başına geçtiğini kaydetmiştir. Ekkehard’a göre Rhine, Mainz şehirlerinden ve Tuna’dan geçerken ordusu katlanarak büyümüş ve karşılarına çıkan tüm Yahudileri yok etmişlerdir.³²⁶

Historia ise sadece Mainz katliamından, ancak tafsilatıyla söz etmektedir. Albertus Aquensis’e göre Mainz şehrindeki Yahudi cemaati dindaşlarının uğradığı katliamı duyunca canlarını kurtarabilmek için paha biçilmez hazinelerle birlikte şehrin piskoposu, Ruthard’a sığındılar. Piskopos ona emanet edilen parayı bir kenara koyup Yahudileri, Kont Emicho ve beraberindekilerin gözlerinden uzaktaki evine aldı. Ancak şafak vakti Emicho ve adamları kapıları kırıp içeri girdiler ve yaklaşık yedi yüz civarında Yahudiyi yaşına ya da cinsiyetine bakmadan kılıçtan geçirdiler.³²⁷ Albertus, nakletmenin dahi korkunç olduğunu söyleyerek yaşananları şöyle aktarmaktadır:

³²⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:37-38.

³²⁵ King, “Hierosolymita by Ekkehard von Aura”, 53; Albert of Aachen, a.e., 1:38.

³²⁶ King, “Hierosolymita by Ekkehard von Aura, 53-54. Willermus, Emicho’nun ordusunu, iki yüz bin yaya, üç bin süvari olarak vermektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği*, a.e., 73.

³²⁷ Albert of Aachen, a.e., 1:38.

“(...)Hristiyan düşmanların, onlara, ufacık çocuklara nasıl hücum ettiklerini, küçük-büyük demeden hiçbirinin canını bağışlamadıklarını gören Yahudiler, kendi yoldaşlarına, çocuklarına, kadınlarına, annelerine ve çocuklarına dönüp birbirlerini öldürdüler. Göğsünde çocuğunu emziren anneler – nakletmesi dahi korkunç – yavrularının boğazlarını kesiyor, sünnetsizlerin silahlarıyla öldürülmektense kendi elleriyle ölmeyi tercih edip birbirlerini bıçaklıyorlardı.”³²⁸

Historia'ya göre Emicho, çok az Yahudi'nin kaçabildiği, bir kısmının da ölüm korkusuyla Hristiyan olduğu katliamın ardından Macar Krallığı istikametinde ilerleyişini sürdürdü. Albertus, sayısını, üç bini süvari toplam iki yüz bin asker olarak verdiği Alman Haçlı Ordusu'nun önde gelen isimleri olarak Emicho, Clarembald ve Thomas isimlerini zikretmektedir. Albertus'a göre normalde tüm hacılara açık olan kral yolu, daha önceki Haçlıların gerçekleştirdiği katliamlardan ötürü kapalıydı. Haçlı Ordusu'nun ileri gelenleri, Macar Kralından geçişlerine izin vermelerini talep ettiler. İstekleri karşılanmayınca yol açılana kadar Moson Kalesi'nin kapılarının önünde ordugâh kurmaya karar verdiler. Haziran ayının ortalarına dek bu şekilde beklerken bir yandan da kaleye saldırılar gerçekleştiriyorlardı. Bu saldırılardan birinde Macar Ordu komutanını öldürdüler. Emicho'nun ordusu, inşa ettikleri muhasara araçları ve köprü üzerinden taarruzların şiddetini artırdı. Çatışmalar neticesinde kale garnizonu zayıflamaya başlayınca Kral Koloman, Rus topraklarına kaçmak zorunda kalabilirler diye şehrin diğer tarafındaki yıkık köprüleri tamir ettirdi. *Historia*'dan anlaşıldığı kadarıyla Macar Kralı yenilgiyi kabullenip kaçmaya hazırlanmaktaydı. Ancak Haçlı Ordusu surlarda gedik açtığı sırada sebepsiz biçimde Emicho'nun ordusu dağıldı. Ordunun önde gelenlerinin kaçtığını gören askerler de kaçmaya başladı. Bunun üzerine Macarlar tüm güçleriyle taarruza geçip Haçlıları kılıçtan geçirdi. Albertus, kale çevresindeki Tuna ve Leitha nehirleri binlerce cesetle kaplandığı için epeyce süre suyun görünmediğini söylemektedir. Yaşanan bozguna rağmen Emicho, Clarembald, William ve Thomas gibi Haçlı liderleri kaçıp yara almadan canlarını kurtardılar. Albertus, Alman Haçlı Ordularının yaşadığı bu yenilgileri, ordu içindeki zina, iffetsizlikler ve ilahi adaleti sağlamak için değil, para hırsından

³²⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:39.

dolayı gerçekleştirdikleri Yahudilere katliamları yüzünden Tanrının cezalandırması olarak görmektedir.³²⁹

Sonuç olarak hem Albertus Aquensis hem de Ekkehard von Aura'nın kronikleri, Haçlı Seferi sırasında gerçekleşen Yahudi katliamlarını kınayan bir üsluba sahiptir. Bu nedenle yaşananların en azından eğitimli Hristiyanlarca tasvip edilmediği sonucu çıkarılabilir. Ancak diğer dönem kaynaklarında bu katliamlardan söz edilmemiş olması dikkat çekicidir. Öte yandan modern tarihçiler de Yahudi katliamına karşı duruş sergilemektedir. Her ne kadar Yahudilerin, tefecilik sayesinde dönemin finans gücünü ellerinde buldurmalarının, Hristiyanlar arasında bu azınlığa karşı nefret oluşmasına yol açtığını söyleyerek satır aralarında katliamı izah çabasına girseler de genel olarak Yahudi katliamını telin etmektedirler.³³⁰ Bununla birlikte modern tarihçilerin izah uğraşı, dönem kaynaklarının gösterdiği net karşı duruşu ortaya koyamamış olmaları, günümüzde yükselen Haçlı Tarihi yazıcılığının objektif olabilme konusunda Albertus Aquensis'in dahi gerisinde kaldıklarının en bariz göstergelerinden biridir. Bunun yanında Yahudi katliamını dahi tevil çabasına giren bu yeni bakış açısının, Birinci Haçlı Seferi'nin ilerleyen safhalarında Müslümanlara karşı uygulanan çok daha büyük katliamları objektif değerlendirmesi beklenemez.

³²⁹ Albert of Aachen, a.e., 1:40-41.

³³⁰ Bkz. France, *Victory in the East*, 90; Robert Michael, *Holy Hatred: Christianity, Antisemitism, and the Holocaust* (New York: Palgrave Macmillan, 2006) 62-63. Haçlı Seferleri tarihi alanında en büyük otoritelerden biri olarak görülen Jonathan Riley-Smith bu konuda çok iyi bir örnektir. Riley-Smith, *The First Crusade and the Idea of Crusading* adlı eserinin büyük bölümünde Yahudi katliamından söz ederken Haçlıların Müslümanlara uyguladığı katliamlardan neredeyse hiç bahsetmez. Bkz. Riley-Smith, *The First Crusade and the Idea of Crusading*, 50-53.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ASIL KUVVETLER

3.1. Asıl Kuvvetlerin Yola Çıkışı ve Bağlılık Yemini

Felaketle sonuçlanan Halkın Haçlı Seferi'nden sonra düzenli ordular Avrupa'dan yola çıkmaya başladı. Albertus Aquensis, *Historia*'sının ikinci kitabına Birinci Haçlı Seferi'ndeki asıl kuvvetlerin yola çıkışıyla başlamaktadır. Müellifin anlatımının odağında Aşağı Lorraine Dükü Godfrey de Boulogne (ya da Bouillon) olduğu için hikâyesine, haliyle Godfrey, ağabeyi Eustace de Boulogne ve kardeşi Baudouin de Boulogne'nın ordularıyla birlikte 15 Ağustos'ta Kudüs'e gitmek üzere yola çıkışıyla başlamaktadır.³³¹

Historia'da anlatıldığına göre Eylül ayının üç haftası boyunca Avusturya topraklarında yer alan Tulln şehri yakınlarında kalan Godfrey, araçlar vasıtasıyla Macar Kralı'ndan, kendinden önceki Haçlı birliklerine neden geçiş izni vermeyip savaş açtığına izahını istedi. Kral, mektupla durumu izah edip diğer orduların yaptıkları talan ve katliamları anlattı. İyi niyetini göstermek için Godfrey'i sarayına çağırdı. Godfrey, elçilerini gayet iyi ağırlayan kralın çağrısına uyup yanına aldığı az sayıda askerle saraya gitti. Yapılan görüşmeler neticesinde Godfrey, Kralın iyi niyetini görüp anlaştı. Yapılan anlaşmaya göre Godfrey'in ordusu Macar topraklarından güvenli geçiş ve alışveriş izni elde etmekteydi. Buna karşılık ordu en ufak bir yağmaya girişmeyecek ve Godfrey'in kardeşi Baudouin de geçiş süresince ailesiyle birlikte krala rehin olarak verilecekti.³³² Ancak Albertus, Baudouin'in bu teklife şiddetle karşı çıktığını söylemektedir; hatta kardeşinin ısrarı karşısında Godfrey'in rehin olarak gidip ordunun komutasını Baudouin'e bırakmaya karar verdiğini iddia etmektedir. Fakat nihayetinde Baudouin rehin olarak gitmeyi kabul etmiştir. *Historia*'ya göre Baudouin'in rehin olarak verilmesiyle Macar Kralı da sözünü tutup güvenli geçiş ve alışveriş ruhsatı verdi. Godfrey de ordusuna kesinlikle yağmaya kalkışmamalarını, herhangi bir huzursuzluğa neden olmamalarını, aksi takdirde ölümle cezalandırılacaklarını ilan etti. Böylelikle herhangi bir sorunla karşılaşmadan Tuna'nın kollarından olan Drava Nehri'ne kadar ulaştılar. Albertus Aquensis'in aktardığına göre Macar

³³¹ Albert of Aachen, a.e., 1:43; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 77.

³³² Albert of Aachen, a.e., 1:44-47; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 79-80.

Kralı bir süvari birliğinin refakatinde, rehineri Baudouin ve ailesiyle birlikte yol boyunca Haçlı Ordusu'nun sağ tarafında onlara eşlik etmekteydi. Oradan günümüz Slankamen kasabasına ulaşır üç gün konakladılar. Gerekli erzak teminini gerçekleştirdikten sonra Zemun şehrine varıp Tuna'nın diğer bir kolu Sava Nehri kıyısında beş gece konakladılar. Artık Bulgar sınırına geldikleri için İmparator'un ordularının önlerini kesebileceği endişesiyle öncü bir keşif kolu gönderdiler; ancak sadece üç gemi tespit edince bin kişilik bir birlikle nehrin diğer kıyısını kontrol altına aldılar. Albertus ise ordunun kalanının ağaç kütükleri ve asmalarla nehrin karşısına geçtiği ayrıntısını vermektedir.³³³ *Historia*'da anlatılanlara göre tüm ordu karşıya geçtiğinde Macar Kralı elindeki rehineri cömert hediyeler verip serbest bıraktı.

Godfrey'in ordusu, kısa süre önce Pierre L'Hermit komutasındaki ordunun yağmalayıp yaktığı Belgrat'ta geceyi geçirdi. Sabah yola çıkacakları vakit Bizans elçisi ordugâha ulaştı. İmparator, hâkimiyetindeki topraklara girdiklerini, talan ve kargaşa çıkarmamaları kaydıyla erzak alışverişi için izin verileceğini bildirmişti. İmparatorun iyi niyetini gören Godfrey, ordusuna yağmayı yasakladı. Bu şekilde Niş şehrine vardıklarında büyük bir bolluk ve imparatorun hediyeleriyle karşılaştılar. Niş'te dört gün geçirdikten sonra Sofya'da, oradan sonra ulaştıkları Plovdiv'de de benzeri bolluk ve hediyelerle karşılandılar. Sekiz gün kaldıkları bu şehirde, Fransa Kralı'nın kardeşi olan ve Büyük Hugh adıyla da bilinen Hugh de Vermandois'nin yanı sıra Drogo ve Clarembald'ın İmparator'un elinde tutsak oldukları haberi Godfrey'e ulaştı.³³⁴

Hugh de Vermandois'nin esareti başı başına bir tartışma konusudur. *Gesta Francorum*, Hugh'un Draç Valisi'nin tuzağına düşerek tutuklanıp bağlılık yemini etmesi için muhafızlar eşliğinde İstanbul'a gönderildiğini söylemektedir.³³⁵ Anna Komnena ise Hugh'un Haçlı Seferi için yola çıktığında Bizans İmparatoru Alexios'a bir mektup yazıp "hükümdarlar hükümdarı" ve "gökler altında yaşayanların en büyüğü" olduğunu belirtip İstanbul'a varır varmaz şanına yaraşır biçimde kendisini karşılamaya gelmesini istediğini söylemektedir. Anna, küstahça

³³³ Albert of Aachen, a.e., 1:47.

³³⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:48.

³³⁵ Robert the Monk, a.e., 93; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 56. Fulcherius ise Hugh'un halk tarafından yakalandığı görüşündedir. Fulcherius Carnotensis, a.e., 57.

yazılan bu mektuba binaen İmparatorun valilerini uyardığını eklemektedir.³³⁶ Ayrıca Hugh'un bulunduğu donanmanın fırtınaya yakalandığını ve Draç yakınlarında kıyıya vurduğunu söyleyip bu noktadan sonra valinin gözetiminde, “ama tam bir özgürlük içinde olmadan” ağırlanarak başkente gönderildiğini söylemektedir. Anna Komnena'ya göre İstanbul'da ikramla ve bolca hediyelerle karşılanan Hugh de Vermandois, “hemen oracıkta Latinlerin geleneksel bağlılık andını” içti.³³⁷

Albertus Aquensis'e göre esaret haberini alan Godfrey, hemen İmparator'a bir elçi gönderip tutuklu soyluları derhal serbest bırakmasını talep etti. Bu arada yola devam edip Edirne'yi geçtiler ve Silivri civarında kamp kurdular. Godfrey tutsakların hâlâ serbest bırakılmadığını öğrenince ordusuna bölgeyi talan etmelerini emretti. Sekiz gün süren yağmalar sonunda tüm civar harap oldu.

Hükümranlığındaki toprakların “feci biçimde” tahrip edildiğini duyan imparator, Rodolph Peeldelau ve Dogobert oğlu Roger adında iki soyluyu Godfrey'e gönderip yağmalama faaliyetlerini bir an önce durdurmasını, mahkûmları serbest bırakacağını ilettiler. Bunun üzerine Godfrey ordusuna talanı yasakladıktan sonra Konstantinapol'e ilerleyip ordugâhı buraya kurdu. İmparatorun serbest bıraktığı Hugh de Vermandois, Marangoz William ve Clarembald burada Godfrey'le buluştu. İmparator, salıverdiği tutuklularla birlikte elçi de gönderip Godfrey'i huzuruna çağırılmış, ancak ordunun kalan kısmının şehir surları dışında kalmasını istemişti.³³⁸

Godfrey, imparatorun mesajını aldığı anda, Albertus Aquensis'in sadece “Frenk diyarından bazı yabancılar” şeklinde tanımladığı bir grup da gizlice ordugâha geldi.³³⁹ Bu kişiler Godfrey'e, “imparatorun hilelerine, zehirli

³³⁶ *Alexiad*'a göre büyük orduların yola çıktığı haberini alan Alexios bazı komutanlarını Draç ve Avlonya bölgelerine yollayarak gelenleri hoş karşılamalarını, erzak ve iâşe yardımı sağlamalarını ancak sürekli takip edip göz hapsinde bulundurmalarını, civarda talana girişecek olurlarsa uyarı mahiyetinde hafif çatışmalarla yağmaları önlemelerini emretti. Ayrıca bu komutanların yanlarına Latince bilen tercümanlar da verdi. Anna Komnena, *Alexiad*, 305.

³³⁷ Anna Komnena, a.e., 308-309. Fulcherius ise Hugh'un “tamamen özgür olmadığını” belirtmekle yetinir. Fulcherius Carnotensis, a.e., 57. Willermus da Hugh'un tutuklanıp zincire vurulduğunu söylemektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 82.

³³⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:49. İstanbul'a ilk gelen büyük ordunun Godfrey'in ordusu olduğu kaydedilen *Gesta*'da da bu bilgi teyit edilmektedir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 56. Anna Komnena, 23 Aralık 1096 tarihinde on bin süvari ve yetmiş bin piyadeyle Godfrey'in İstanbul'a ulaştığını belirtmektedir. Anna Komnena, *Alexiad*, 313.

³³⁹ Albert of Aachen, a.e., 1:50.

hediyelerine ve hilekâr vaatlerine karşı dikkatli olmasını” ve “[imparator] ne tür tatlı sözler ederse etsin kesinlikle hiçbir şart altında huzuruna çıkmamasını, surların dışında kalmasını” tavsiye ettiler.³⁴⁰

Historia'da bu noktaya kadar Bizans İmparatoru Alexios'tan olumlu şekilde bahseden Albertus Aquensis'in üslubu, mezkûr yabancıların söylediklerinden sonra değişmektedir. *Historia*'nın ilerleyen bölümlerinde giderek artan olumsuz bir bakış açısı söz konusudur. Öte yandan diğer çağdaş Latin kroniklerle kıyaslandığında yine de nispeten tarafsız kalabildiği görülecektir.

Albertus'a göre Godfrey bu tavsiyelerden sonra imparatorun huzuruna çıkmayı reddetti. Bunun üzerine Alexios erzak alışveriş ruhsatını iptal etti. Godfrey'in bu hamleye cevabı, imparatoru ruhsat vermeye zorlamak için tekrar ordusuna yağma emri vermek oldu. Albertus Aquensis, araya Noel girdiği için iki tarafın yatıştığını, karşılıklı barış ilan edildiğini söylemektedir. Buna karşın Anna Komnena bu ateşkesin Noel değil Paskalya sırasında gerçekleştiği görüşündedir.³⁴¹ *Historia*'da ateşkesin dört gün sürdüğü belirtilmektedir. Dört günün ardından ordugâha gelen heyet Godfrey'den ordugâhını bulunduğu mevkiden, boğaz kıyısındaki evlere ve köşklere taşınmasını talep etti. Buna neden olarak da soğuk hava ve yağmur yüzünden ordunun perişan olacağını söylediler. Bu talebi makul bulan Godfrey, ordusunu söylenilen mevkie taşıdı. Albertus Aquensis, Haçlı Ordusu'nun boğaz kıyısındaki ordugâhının otuz mil boyunca uzandığını söylemektedir.³⁴² Albertus Aquensis'in aktardığına göre imparatorun, Godfrey'in saraya gelmesi ısrarını sürdürmesine rağmen onun tutumunda bir değişiklik olmadı. Nihayetinde imparator, Haçlıların erzak alışveriş izninin kaldırılmasının yanında Latin kronikçilerin Türkopol³⁴³ adını verdiği paralı askerlerden bir birlik gönderdi.³⁴⁴

³⁴⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:50.

³⁴¹ Anna Komnena, *Alexiad*, 315. *Alexiad*'a göre İmparator kutsal günde çatışma çıkmaması için elinden geleni yapmış, Frankların tüm taşkınlıklarına karşın saldırı emri vermemiştir. Anna Komnena, *Alexiad*, 315. Öte yandan *Gesta Francorum*'da Godfrey'in Noel'den iki gün önce İstanbul'a geldiği söylenmektedir. Bu nedenle muhtemelen Albertus Aquensis'in tarihlenmesi daha doğrudur. Bunun yanında *Gesta*'ya göre Godfrey'in masumane biçimde adamlarını erzak teminine göndermesine rağmen İmparator kendi birliklerine saldırı emri vermiştir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 56.

³⁴² Albert of Aachen, a.e., 1:51.

³⁴³ Türkopol terimi başta Albertus Aquensis olmak üzere Ekkehard von Aura, Raimundus Aguilers ve Ordericus Vitalis tarafından da kullanılmıştır. Guibertus Novigenti ise “Turcopolitan” terimini tercih etmiştir. Latin kronik yazarları bu askerleri, Hristiyan anne,

Historia, Türkopollerin Haçlı Ordusuyla savaştığını anlatmaktadır. Albertus, sayılarını beş yüz olarak verdiği paralı asker birliğini karşılarında gören Godfrey'in ikamet ettikleri evlerin ateşe verilmesini emrettiğini söylemektedir. Bunun üzerine Türkopoller saldırıya geçip Haçlılara zayıat verdince Godfrey ertesi sabah Bizans topraklarının yağmalanması emrini verdi. *Historia* bu yağmanın tam altı gün boyunca devam ettiğini aktarmaktadır. Albertus'a göre altı gün boyunca süren yağmadan sonra İmparator, Godfrey'in güvenini kazanmak için rehine vermeyi teklif etti.³⁴⁵ Bu noktada sadece *Historia*'da yer alan ilginç bir ayrıntı, Haçlı Ordusu'nun en büyük liderlerinden olan Bohemund'un asıl gayesini ortaya koymaktadır. Albertus, imparatorun teklifinin hemen ardından gönderdiği elçiler aracılığıyla Bohemund'un Godfrey'e, imparatorun dostluk elini geri çevirmemesini, ama bir yandan da ordusunu Edirne ve Plovdiv şehirlerine çekip Mart ayı başında birlikte Bizans'a saldırıp işgal etmeyi önerdiğini söylemektedir.³⁴⁶ Albertus Aquensis'e göre Godfrey, "Hristiyanları mahvederek kazanç elde etmek için memleketini terk etmediğini" söyleyerek bu teklifi reddetmiştir.³⁴⁷ *Historia*'nın neşrini yapan Edgington bu teklifin Bohemund'un kişiliğine aykırı olmadığı görüşündedir.³⁴⁸ Bununla birlikte bu anekdotun, Bulgar Prensiği sınırından itibaren belli sebepler öne sürerek Bizans topraklarını yağmalayan, hatta İstanbul'da kalmaları için kendilerine verilen evleri dahi yaktıran komutanı masum gösterme çabası olması da mümkündür.

Albertus Aquensis'in aktardığına göre İmparator Alexios, Bohemund'un elçilerinin Godfrey'e gittiğini öğrenince barış görüşmelerini hızlandırmaya karar verdi. Bu nedenle Godfrey'in güvenini kazanıp huzuruna gelmeye ikna etmek için kendi oğlunu rehin olarak gönderdi. Bunun üzerine Godfrey, İmparatorla yüz yüze görüşme teklifini kabul edip saraya çıktı; kardeşi Baudouin bu esnada orduyla birlikte kıyıda bekliyordu. Albertus'a göre İmparator, Godfrey'i oldukça samimi,

Türk babadan olma, hafif süvari sınıfı atlı okçulardan oluşan paralı askerler biçiminde izah etmektedirler. Ordericus Vitalis, *Ecclesiastical History England And Normandy*, Nşr. Thomas Forester (Londra: H.G. Bohn, 1854) 3:87; Raymond D'Aguilers, a.e 37; Ralph of Caen, a.e., 25; Albert of Aachen, a.e., 1:51; King, "Hierosolymita by Ekkehard von Aura", 39.

³⁴⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:51.

³⁴⁵ Albert of Aachen, a.e., 1:51-52.

³⁴⁶ Albert of Aachen, a.e., 1:53; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 89.

³⁴⁷ Albert of Aachen, a.e., 1:53; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 89.

³⁴⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:53. Anna Komnena da eserinde birkaç defa Bohemund'un asıl amacının bu olduğunu vurgulamaktadır. Anna Komnena, *Alexiad*, 305, 308, 322.

hatta “evlatlığı” gibi karşıladı.³⁴⁹ *Historia*’ya göre ikili arasındaki görüşme gayet olumlu seyretmiş ve nihayetinde Godfrey, bağlılık yemini ederek İmparatorun tabiiyetine girmiştir.³⁵⁰

Haçlı Kontlarının tabiiyeti ya da tebaa olma meselesi, Batılı tarihçilerin en çok tartıştıkları mevzulardan biridir. Söz gelimi Ortaçağ Tarihçisi Pryor, Bizanslıların ve Haçlıların bağlılık yeminini tamamen farklı anladıklarını, Haçlı Kontların, imparatora sadakat yemini etmelerine karşın tabiiyetine girmediklerini ileri sürmektedir.³⁵¹ Pryor, bu düşüncesini, Anna Komnena’nın tarihi değerini tartışmaya açarak savunmaya çalışmaktadır; zira İstanbul’a ilk ulaşan ve İmparator’a bağlılık yemini eden ilk Haçlı lideri Hugh de Vermandois ve bu olayın tek kaynağı Anna Komnena’dır. Pryor’ın Komnena’ya getirdiği eleştiri, bağlılık yemini esnasında orada olmamasıdır. Avustralyalı Ortaçağ Tarihçisi bununla da yetinmeyip tüm tabiiyet meselesini inceleyen tarihçileri “fevkalade saf” ve “sorunları izah etmede kullandıkları kaynakları tenkitten tamamen uzak” olmakla suçlamaktadır.³⁵² Pryor’ın ithamlarının arkasında, Haçlı liderlerinin İmparatora verdikleri sözü çiğnedikleri suçlamasını mesnetsiz bırakma çabası olabilir. Öte yandan “Bizanslıların ve Haçlıların bağlılık yeminine çok farklı baktıkları” teorisine karşın *Historia*’daki ifadeler oldukça nettir: “(...) İmparatorun huzur veren, müşfik sözleriyle büyülenip hoşnut olan Dük, o diyarda adet olduğu gibi imparatorun sadece oğlu değil (...) tebaası da olmuştu.”³⁵³

Albertus Aquensis, Alexios’un cömert hediyelerle ödüllendirdiği Godfrey’in ardından, her hafta dört adamla birlikte para gönderdiğini kaydetmektedir.³⁵⁴ İmparatorun, Haçlı kontlarına oldukça cömert davrandığı ve hediyelere boğduğu tüm kaynakların ittifak ettiği bir bilgidir.³⁵⁵

³⁴⁹ Albert of Aachen, a.e., 1:54; Ayan, *Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği*, a.e., 91.

³⁵⁰ Anna Komnena, *Alexiad*, 317; Albert of Aachen, a.e., 1:54-5. İbnü'l-Esir’in eserinde de tüm kontların yemin ettiği bilgisi yer almaktadır. Ancak mezkûr eserde yemin, İmparator’un, “Antakya’yı ele geçirdiğinizde bana vereceğinize dair yemin etmezseniz Boğaz’dan geçişinize izin vermem,” diyerek Haçlılara şart koştuğu şekilde yer almaktadır. a.mlf, *el-Kamil* 10:228.

³⁵¹ J. H. Pryor, “The oaths of the leaders of the First Crusade to Emperor Alexios I Comnenus: fealty, homage” *Parergon* S 2, (1984), ss 111-141 erişim 13 Şubat 2017, <https://muse.jhu.edu/article/490894/summary>

³⁵² Pryor, “The oaths of the leaders” ss 111-141

³⁵³ Albert of Aachen, a.e., 1:55.

³⁵⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:55.

³⁵⁵ Anna Komnena, *Alexiad*, 309; Fulcherius Carnotensis, a.e., 64-5; Ayan, *Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği*, a.e., 65, 90, 92.

Historia'ya göre Godfrey, İmparatorla anlaşmasının ardından ordugâhına döndü. Rehin olarak gönderilen imparatorun oğlunu onurlandırarak geri gönderdi.³⁵⁶ Alexios'la yaptıkları anlaşma gereği Haçlı Ordusu, erzak alışveriş izni elde etmişti. Albertus Aquensis'in gerek Konstantinapol'de gerekse Haçlıların erzak alışverişi yapma ruhsatı elde ettiği Macar Krallığı ya da Bulgar Prenslığı'nde alışverişin, "adaletli ölçü ve tartıyla"³⁵⁷ yapılacağını bilhassa altını çizmesi, bu konuda dolandırıcılıklar yaşandığının emaresi olarak görülebilir.

Albertus Aquensis, bir süre sonra imparatorun Godfrey'den ordusunu Boğazın karşı tarafına geçirmesini istediğini söylemektedir. Ancak Anadolu'ya geçtiklerinde fiyatlar günden güne artmıştır.³⁵⁸

Historia'ya göre Godfrey, erzak konusunda sarayla görüşmeler yaparken üç hafta geçti. 1097'nin Paskalya Bayramı geldiğinde, yani 5 Nisan'da Bohemund, beraberinde on bin süvari ve çok sayıda piyadeyle Avlonya ve Draç üzerinden Konstantinapol surlarına ulaştı.³⁵⁹ Albertus Aquensis, Bohemund'u karşılayan kişinin Godfrey olduğunu söylemektedir. Hatta bu iddiasını daha da ileri taşıyıp Godfrey'in, bağlılık yemini etmesi için Bohemund'u ikna etmeye çalıştığını ortaya atmaktadır.³⁶⁰ *Historia*'ya göre Bohemund teklifi önce reddetti, sonra" Godfrey'in vaatleri ve sözleriyle" ikna oldu.³⁶¹ *Historia*'ya göre, böylelikle Bohemund, İmparatorun "lütfu ve rızası" olmadıkça onun hâkimiyetindeki toprakların hiçbir parçasına el koymayacağına ant içip bağlılık yemini etti.

³⁵⁶ Albert of Aachen, a.e., 1:55.

³⁵⁷ Albert of Aachen, a.e., 1:56.

³⁵⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:56.

³⁵⁹ Albert of Aachen, a.e., 1:56. *Gesta Francorum*'a göre Kutsal Savaş çağrısını duyduğunda Bohemund Amalfi'yi kuşatmıştı. Hemen kuşatmayı amcası Roger'a bırakıp sefere iştirak etti. Öte yandan *Gesta*'da zikredilen bir ayrıntı, Avrupa boyunca ilerleyen Bohemund'un ordusunun kendi dönemlerinde Avrupa'da nasıl görüldüğünü gözler önüne sermektedir. *Gesta Francorum*'da, "Halk bizi hacı olarak değil, ülkelerini tahrip etmeye ve kendilerini öldürmeye gelen yağmacılar olarak görüyordu," denilmektedir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 58-9. *Gesta*'nın isimsiz yazarının bu ifadesi, Willermus'un anlattıklarıyla örtüşmektedir. Willermus'a göre Bohemund'un ordusu henüz Avrupa'dayken kendilerine göre sapkın gördükleri bir yerleşim yerine saldırıp halkı öldürdüler, evleri yakıp her yeri talan ettiler. Robert the Monk, a.e., 96; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 94-95.

³⁶⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:56; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 98.

³⁶¹ Albert of Aachen, a.e., 1:56. Anna Komnena ise tam aksine asker sayısı ve maddi gücü yetersiz olan Bohemund'un İmparator'la iyi geçinmek için çok uğraştığını, hatta İmparator'un emrine girip Anadolu orduları başkomutanı olmayı talep ettiğini, "[Bohemund'un] düzenlediği tezgâhları bilen ve bu kişinin hilekâr, tuzaklar kurucu huyunu çoktan beri tanıyan İmparator" Alexios'un gönül okşayıcı sözlerle bu talebi geçiştirdiğini kaydetmektedir. Anna Komnena, *Alexiad*, 321, 323.

Alexios buna karşılık olarak Bohemund'a' "tahayyül edilemeyecek hazineler" hediye etti.³⁶²

Öte yandan Bohemund'un bağlılık yemini meselesi *Gesta Francorum*'da çok daha farklı sunulmaktadır. *Gesta*'ya göre imparator, Haçlıların tüm güvenliğini sağlayacağına, bir ordu ve donanma tahsis edeceğine, karada ve denizde erzak temin edeceğine, Haçlıların kaybettikleri tüm eşyaları telafi edeceğine ve hac yolunda Haçlıların tacize uğramasına izin vermeyeceğine söz verdi. Bunun yanında Bohemund'a, yeminine bağlı kalması kaydıyla, "Antakya'nın ilerisinde, at koşumu on beş günlük uzunlukta, sekiz günlük genişlikte" topraklar vereceğini vaat etti.³⁶³ Yine *Gesta* yazarına göre Bohemund bu teklifi, "umutsuz durumda oldukları ve ihtiyaçları yüzünden buna zorlandıkları" için kabul etmişti.³⁶⁴ *Gesta*'daki bu ifadeler, Bohemund'un Antakya'nın yönetimini Alexios'a vermeyip elinde tutmasının izah çabası olarak düşünülebilir. *Gesta*'nın müellifinin eseri boyunca İmparator'a karşı sürekli "alçak, iğrenç" gibi hakaret dolu ifadeler kullanması da muhtemelen yazarın, efendisini mazur gösterme çabasıdır.

Öte yandan *Gesta Francorum*'da yer alan diğer bir ayrıntı, Bohemund'un iddia edildiği gibi bağlılık yeminini mecburen etmediğini göstermektedir. Zira *Gesta*'ya göre Konstantinapol'e sonradan gelip surlar dışında ordugâh kuran Raymond St. Gilles,³⁶⁵ yanına gelip İmparator'a bağlılık yemini etmesini isteyen Godfrey ve Flander Kontu Robert'ın³⁶⁶ önerisini geri çevirip Alexios'a saldırmayı

³⁶² Anna Komnena, *Alexiad*, 322; Albert of Aachen, a.e., 1:56-7. Radulphus Cadomensis'e göre Bohemund, İmparator'un vaatleriyle akli çelinip bağlılık yemini etmeye mecbur kalmıştır. Ralph of Caen, a.e; 31

³⁶³ Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 64-5. "Atla on beş günde gidilecek uzunlukta, sekiz günlük genişlikte" toprak verileceği iddiası *Gesta Tancredi*'de de kaydedilmiştir. Ralph of Caen, a.e; 32.

³⁶⁴ Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 65.

³⁶⁵ Raymond St. Gilles, Raimundus Aguilers'in anlatımına göre Dalmaçya, İskodra üzerinden Draç'a varmıştır. Burada İmparator Alexios'un yeğeni ve komutanı John Comnenus tarafından Kıpçak, Peçenek ve Kumanlardan oluşan birliklerin refakatinde yola devam etmiştir. Yolculuk sırasında iki ordu arasında patlak veren çatışmalar, Le Puy Piskoposu Adhemar'ın Bizanslı askerlerce yakalanmasına, Haçlıların Keşan'a saldırıp yağmalamalarına kadar varmıştır. Raimundus Aguilers, bu çatışmalardan olsa gerek Alexios'tan sürekli nefretle söz etmiş, İmparator'u "hainlikle, ihanetle ve döneklikle" suçlamıştır. Raymond D'Aguilers, a.e., 16-23. Raymond'ın yolculuğu Albertus ve Willermus tarafından da aktarılmıştır. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 101-2.

³⁶⁶ Willermus'a göre Flander Kontu Robert, Bohemund'dan sonra İstanbul'a varmıştır. Robert, Bari'den Draç'a geçtikten sonra baharda tekrar yola koyulup İstanbul'a ulaştı. Diğer kontlarda olduğu gibi beraberinde az sayıda adamla saraya kabul edildi ve burada İmparator'a bağlılık

planlıyordu.³⁶⁷ Bohemund ise, Raymond yemin etmeyip saldırdığı takdirde İmparatorun yanında savaşaacağını ilan etti.³⁶⁸ Görüldüğü gibi Bohemund yemini şayet mecburen yapmış olsaydı, Haçlı kuvvetleri içinde en güçlüsü olan Raymond St. Gilles'e bu kadar çabuk cephe alıp imparatorun yanında yer almazdı.

Haçlı Ordusu'nun en büyük gücünü oluşturan Raymond St. Gilles'in yemini konusunda *Gesta Francorum, Historia* ve Raymond'ın ordu vaizi Raimundus Aguilers'in kroniği arasında çelişki söz konusudur. *Historia*'da, Raymond'ın Konstantinapol'e vardıktan sonra İmparator'dan bolca hediye alıp bağlılık yemini ettiği kaydedilmiş, herhangi bir ihtilaftan söz edilmemiştir.³⁶⁹ Hâlbuki *Gesta*'da Raymond'ın yemin etmeyi reddettiği, hatta Alexios'la savaşmayı planladığı, nihayetinde diğer kontların baskısıyla sadece İmparatorun hayatına ve onuruna saygı göstermeye yemin ettiği, bunun dışında bir yemini hayatı pahasına bile olsa etmeyeceğini söylediği bilgisi yer almaktadır.³⁷⁰ Raimundus Aguilers ise Raymond'ın Bizans İmparatorunun emrine girmeyi sadece imparatorun, Haçlı Ordularıyla birlikte Kudüs seferine katılması şartıyla kabul edeceğini belirtmektedir.³⁷¹ Raimundus'a göre İmparator, ülkesinin içinde bulunduğu karışıklıkları öne sürerek sefere katılması halinde Almanların, Bulgarların, Kumanların ve diğer milletlerin kargaşa çıkartacağı mazeretiyle Kudüs'e gidemeyeceğini belirtti. Bunun üzerine ve diğer kontların yukarıda bahsedilen tazyikleriyle Raymond St. Gilles sadece İmparatorun hayatına ve mülküne zarar vermeyeceği şeklinde yemin etti.³⁷²

yemini ettikten sonra diğer kontları beklemeye başladılar. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 100.

³⁶⁷ Robertus da Raymond'ın İstanbul'a saldırma düşüncesinin olduğunu savunmaktadır. Eserinde aktardığına göre bir Hristiyan şehri ve kutsal mekânları yağmalamanın doğru olmayacağı düşüncesiyle bundan vazgeçmiştir. Robert the Monk, a.e., 99. Albertus'un bu iddiasına karşılık, *Alexiad*'a göre İmparator, "ruhsal üstünlükleri, yüreğinin doğruluğu ve yaşamının temizliği nedeniyle" Raymond'dan hoşlanırdı. Raymond, "Güneşin tüm yıldızlardan üstün olması gibi diğer Latinlerden üstündü." Anna Komnena, *Alexiad*, 323. Anna'ya göre İmparator, Bohemund'un ettiği yemini çiğneyeceğini biliyordu ve Raymond'ı bu konuda uyardı. Raymond da elinden geldiğince ve gücü yettiğince İmparator'un buyruklarını yerine getirmeye çabalayacağına söz verdi. Anna Komnena, *Alexiad*, 324.

³⁶⁸ Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 65.

³⁶⁹ Albert of Aachen, a.e., 1:58. Albertus'u kaynak olarak kullanan Willermus da herhangi bir ihtilaftan söz etmeden Raymond'ın İmparator'a bağlılık yemini ettiğini aktarmaktadır. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 108.

³⁷⁰ Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 65; Robert the Monk, a.e., 100.

³⁷¹ Raymond D'Aguilers, a.e., 25.

³⁷² Raymond D'Aguilers, a.e., 26. Fulcherius Carnotensis ise Raymond hariç tüm kumandanların vasallık yemini ettiklerini kaydetmektedir. Fulcherius Carnotensis a.e., 64.

Historia, Bohemund'un yemin etmesinin ardından yeğeni Tancred'in gizlice Anadolu'ya geçtiğini aktarmaktadır.³⁷³ Albertus Aquensis, bu esnada Flander Kontu Robert'ın da Konstantinapol'e ulaştığını ve saraya çıkarak İmparatorun tabiiyetine girdiğini söylemektedir.³⁷⁴

Historia'da anlatılanlara göre Haçlı Ordusu'nu oluşturan kuvvetlerden sadece Raymond St. Gilles ve Le Puy Piskoposu Adhemar'ın kuvvetleri bu esnada henüz Konstantinapol'e varmamıştı. Ancak Raymond'ın diğer kontlara haberci gönderip beklemelerini istemelerine karşın diğerleri ağır ağır ilerleyeceklerini bildirip acele etmesini istediler.³⁷⁵ Böylelikle Haçlı Orduları, Raymond St. Gilles ve Adhemar olmadan İznik'e doğru yola çıktılar. Kudüs'e ulaşmayı amaçlayan Haçlılar gerçek düşmanlarıyla yüzleşmek üzereydiler. Ancak anlaşıldığı kadarıyla İmparator, Türkler konusunda Haçlıları uyarılmış olmasına karşın iki taraf da düşmanın gücünü hafife almış görünmektedir.

3.2. İznik'in Muhasarası ve Zaptı

Haçlı Ordusu, İznik'e doğru yola çıktığında, Kılıçarslan Malatya'yı muhasara etmişti. Bu durum Kılıçarslan'ın, Pierre L'Hermit'in öncülüğündeki ilk kafile karşısında elde ettiği kolay zafer nedeniyle durumun ehemmiyetini idrak edemediğini göstermektedir.

Albertus Aquensis'in aktardığına göre Anadolu'ya geçen Haçlılar, Raymond ve Adhemar'ı beklemeden yola çıktılar. İzmit'e varan ordu burada Pierre L'Hermit ve Halkın Haçlı Seferi'nden arta kalanlarla birleştiler.³⁷⁶

³⁷³ Tancred, Bohemund'un pek çok cömert vaadinden sonra emrine girmeyi kabul etmiştir. Ralph of Caen, a.e.; 24.

³⁷⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:57; Ralph of Caen, a.e.; 33-4; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 66.

³⁷⁵ Albert of Aachen, a.e., 1:58. Bununla birlikte Raimundus Aguilers, kuşatmanın bu aşamasında Raymond St. Gilles'in olduğunu, ancak Normandiya Dükü Robert'ın olmadığını kaydetmektedir; Normandiya Dükü Robert ve Stephen de Blois'nin müşterek ordusunda yer alan Fulcherius da İznik'e vardıklarında, şehrin Mayıs ayından itibaren Godfrey, Flander Dükü Robert ve Raymond'ın kuşatması altında olduğunu bildirmektedir. Raymond D'Aguilers, a.e., 25; Fulcherius Carnotensis a.e., 65. Albertus'u kaynak alan Willermus ise bu konuda kaynağından biraz uzaklaşıp Haçlıların 15 Mayıs'ta İznik'i kuşatmaya başladıklarını, ancak Raymond'ın İmparator'un yanına gidip bolca hediyelerle ağırlanıp işlerini hallettikten sonra İznik'e döndüğünü aktarmaktadır. Willermus, eserinin hemen devamında Raimundus ve Fulcherius'la örtüşen bir şekilde Normandiya Dükü Robert, Stephen de Blois ve Godfrey'in kardeşi Eustace'mın en son geldiklerini, İstanbul'da imparatora bağlılık yemini ettikten sonra Boğaz'ı geçip İznik'e gittiklerini kaydetmektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 109-111.

³⁷⁶ Ana ordunun İznik'e varış tarihi 6 Mayıs'tır. Robert the Monk, a.e., 103.

Albertus'a göre ordunun hedefi, "çok asil ama aynı zamanda bir kâfir olan Süleyman"³⁷⁷ tarafından yönetilen ve "kâfir Türkler tarafından haksız bir şekilde ele geçirilip hükmedilen"³⁷⁸ İznik şehrini ele geçirmektir. Görüldüğü üzere diğer Latin kroniklerde olduğu gibi *Historia*'da da Kılıçarslan'dan Süleyman olarak bahsedilmektedir.

Historia'nın müteakip iki bölümü, Haçlı birliklerin kuşatmada aldıkları pozisyonları listelemektedir. Bu noktada *Historia*'da Stephen de Blois'den "tüm ordunun başı ve konseyin lideri" olarak söz edilmesi dikkat çekicidir.³⁷⁹ Albertus, komutanlarıyla birlikte tüm birliklerin konumlarını uzun uzun anlattıktan sonra surların bir kısmı ve göl kıyısı haricinde şehrin her taraftan kuşatıldığını söylemektedir.³⁸⁰ Boş bırakılan bu bölge, Kont Raymond'ın birlikleri için ayrılmıştır.

Albertus, Haçlı Ordusu'nun sayısını dört yüz bin, İznik'in kuşatıldığı haberini alan Kılıçarslan'ın komutasındaki Müslümanların sayısını ise beş yüz bin olarak vermektedir.³⁸¹ *Historia*'ya göre kuşatma haberini alıp İznik dağlarına yaklaşan Kılıçarslan, kuşatmanın dördüncü günü keşif için iki casus gönderdi. Ancak bu casuslar Haçlılar tarafından fark edilince biri öldürüldü, diğeri de yakalandı. İşkenceyle konuşurulan asker Kılıçarslan'ın saldırı vaktini ve planını Haçlılara anlattı. Müslümanların ertesi gün saat üçte saldıracağını öğrenen Haçlılar, Raymond St. Gilles ve Adhemar'a haber gönderip acele etmelerini

³⁷⁷ Albert of Aachen, a.e., 1:58. Albertus'un bu iddiası, Anna tarafından da teyit edilmektedir. Anna'ya göre ordunun kalabalık olması nedeniyle yiyecek sıkıntısı baş gösterdiğinden Raymond'ı beklemeden yola çıkıldı. İznik'e vardıklarında surlarda Raymond'a düşen alan boş bırakıldı. Bu esnada Alexios da Pelekanon'da ordugâh kurmuştu. Anna Komnena, *Alexiad*, 325.

³⁷⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:57. Willermus ise kaynağı gibi "haksızca ele geçirme" iddiası yerine, Anadolu'nun Türkleşmesinin Malazgirt Savaşı'na dayanan köklerini aktarmaktadır. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 115-6.

³⁷⁹ Albert of Aachen, a.e., 1:60. Fulcherius Carnotensis, Stephen'in ordusunun Haziran son haftasında kuşatmaya katıldıklarını ifade etse de tarih muhtemelen yanlıştır; zira müellif bu ifadesinin akabinde İznik'in 19 Haziran'da teslim olduğunu ifade etmektedir. Fulcherius Carnotensis a.e., 66.

³⁸⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:59-61. Raimundus Aguilers ise daha kısa bir anlatımla şehri Bohemund'un kuzeyden, Godfrey'in doğudan, Raymond ve Adhemar'ın güneyden muhasara ettiğini belirtmektedir. Raymond D'Aguilers, a.e., 25-26. *Gesta Francorum*'da ordunun İznik'e varışı 6 Mayıs, kuşatma başlangıcı ise 14 Mayıs olarak kaydedilmiştir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 67.

³⁸¹ Albert of Aachen, a.e., 1:61.

istediler. İlerleyişini hızlandıran Raymond ve Adhemar, İznik'e varıp boş bırakılan güney kapısının karşısında yerlerini aldılar.³⁸²

Türk Ordusu taarruza geçtiğinde Albertus Aquensis, düşman birliklerine duyduğu hayranlığı gizlememektedir: “(...) Hepsi çok güçlü ve savaş konusunda çok tedbirli (...) zırhlarla, miğferlerle ve altın kalkanlarla tepeden tırnağa silahlı [Türkler] ellerinde muazzam güzellikte çok sayıda sancak taşıyorlardı”³⁸³ Albertus ayrıca Türklerin ilk taarruz hattını oluşturan sayılarını on bin olarak verdiği okçu birlikleri için “(...) Hepsi de savaşta çok mahir ve çok çevik atların üstünde kemik ve boynuzdan yaylarını sonuna kadar germiş atışa hazır (..)” diyerek takdirini belirtmektedir.³⁸⁴

Historia'ya göre Raymond'ın birliklerini hesaba katmayan Türkler geri çekilmek zorunda kaldılar. Haçlılar öldürdükleri Müslümanların başlarını keserek atlarının eyerlerine bağlayıp yanlarında götürdüler. Kaledeki Türk garnizonunun moralini bozmak için kesik başları şehre fırlattılar. Bin kadar kesik başı da Hersek limanına götürüp gemilerle İmparator'a gönderdiler. Bu duruma fazlasıyla sevinen Alexios, Haçlıları bolca para ve erzakla ödüllendirdi.³⁸⁵ Albertus Aquensis, Haçlı liderlerin bağlılık yeminini ilk çarpışmadan sonra tekrar belirtme ihtiyacı hissetmiştir:

“Bu yiyecek bolluğuyla keyiflenip neşelenirken, şehri ele geçirip imparatorun hükmüne teslim edinceye dek gitmeyecekleri konusunda hemfikir olup teyit ettiler; zira imparatorun arzusu ve hediyesi olmadıkça onun krallığının hiçbir parçasını, hiçbir kalesini ve hiçbir şehrini alıkoymayacaklarına yemin edip söz vermişlerdi.”³⁸⁶

Albertus Aquensis, karşılıklı saldırılarla geçen yedi hafta boyunca bazı kontların mancınık, demir mahmuzlu şahmerdan gibi muhasara araçları inşa ettirdiklerini söylemektedir.³⁸⁷ *Historia*'ya göre Haçlılar bilhassa burçlardan birine saldırdılar. Diğer kaynakların aksine adı *Historia*'da adı belirtilmeyen bu

³⁸² Albert of Aachen, a.e., 1:62-63.

³⁸³ Albert of Aachen, a.e., 1:63.

³⁸⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:63. Willermus, Kılıçarslan'ın taarruz birliğinin sayısını on bin süvari olarak verip çarpışma sonunda yaklaşık dört bin zayıat verip geri çekildiğini kaydetmektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 118-119.

³⁸⁵ Albert of Aachen, a.e., 1:64-65.

³⁸⁶ Albert of Aachen, a.e., 1:65.

³⁸⁷ Raimundus Aguilers ve Fulcherius Carnotensis muhasara süresini beş hafta olarak belirtmektedir. Raymond D'Aguilers, a.e., 26; Fulcherius Carnotensis a.e., 67.

burç, şiddetli mancınık taarruzuyla çok zarar görse de kale garnizonunun burcun içini taşlarla doldurmuş olması, mukavemetini artırmıştır.³⁸⁸

Albertus Aquensis, Haçlıların bir gece, kaledeki Türklerin göl üzerinden asker, erzak ve silah tedarik ettiğini fark ettiklerini söylemektedir. Bunun üzerine gölü kontrol altına almadıkça kalenin hiçbir zaman yiyecek ve erzaktan yoksun kalmayacağına kanaat getirdiler. Böylelikle, daha önce imparatorundan talep ettikleri ve onun da kendilerine hediye ettiği Hersek Limanı'nda demirli gemileri kullanmaya karar verdiler. Gemileri, hazırladıkları tekerlekli araçlarla karadan, atlarla ve askerlerle çektiler. Albertus, her biri yüz asker alabilen bu gemilerin, gece karanlığında yedi mil boyunca karadan çekildiğini söylemektedir.³⁸⁹ *Historia*'ya göre güneş doğduğunda gemiler İznik Gölü'ne indirilmiş, birine deniz savaşlarına aşına Türkopol okçular, diğerlerine de Galyalı askerler yerleştirilmiştir.³⁹⁰ Böylelikle şehrin tamamı muhasara alınmış, kale garnizonunun tüm destek yolları kapatılmıştır.

Historia'da bu noktada, çok cesur bir Haçlı şövalyesinin taarruz esnasında Türklerce öldürülüp cesedinin kale surlarından asıldığı anlatılmaktadır. Haçlıların ilk çarpışmada öldürdükleri Türklerin başlarını kesip mancınıklarla kaleye fırlatmasını olağan biçimde sunan Albertus Aquensis, Türklerin cesedi surlara asmasını “gayr-ı insanî davranış”³⁹¹ olarak nitelemektedir.

Albertus, Haçlıların uzunca süreden beri inşasına uğraştıkları bir muhasara aracını nihayet bitirdiklerini söylemektedir. Müellifin anlattığına göre bu araç, içindeki askerleri karşı tarafın tüm saldırılarından koruyordu ve eğimli yapısı sayesinde atılan meşaleler, zift çömleri ya da taşlar aracın üstünde duramayıp düşüyordu. Böylelikle Haçlılar burcun yanına kadar sokulup kazmaya başladılar. Albertus, temeli kazılan burcun, askerleri uykularından uyandıran bir gürültüyle çöktüğünü söylemektedir.³⁹² Albertus Aquensis, çıkan gürültüden korkan Kılıçarslan'ın karısının, artık şehirde güvende olmadığını anlayarak iki oğluyla

³⁸⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:66-67.

³⁸⁹ Albert of Aachen, a.e., 1:67-68.

³⁹⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:68. *Gesta Francorum*'a göre bu öneri kontlardan gelmiştir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 69.

³⁹¹ Albert of Aachen, a.e., 1:70.

³⁹² Albert of Aachen, a.e., 1:70-71.

birlikte göl üzerinden kaçmaya çalışırken Haçlılarca fark edilip yakalandığını belirtmektedir.³⁹³

Historia'ya göre burcun çöktüğünü ve sultanın ailesinin Frenklerin eline düştüğünü görünce umutsuzluğa kapılan Türk garnizonu, Haçlılara haber gönderip can güvenliklerinin sağlanması kaydıyla şehri İmparatora teslim edeceklerini bildirdi.³⁹⁴ Bu haber üzerine Alexios'un Haçlı Ordusu'na destek için gönderdiği kuvvetlerin komutanı olan "kesik burunlu" Tatikios³⁹⁵ durumu Haçlı konseyine taşıdı. Bunun üzerine Haçlı kontları, muhtemelen 18 Haziran 1097'de³⁹⁶, şehrin ve sultanın ailesinin İmparator'a teslim edilmesi şartıyla garnizonun şehirden ayrılmasını kabul etti.³⁹⁷

Albertus Aquensis'in anlatımında şehrin teslimi tamamen Haçlı kontların kontrolünde gerçekleşmiş gibi sunulmaktadır.³⁹⁸ Buna karşın diğer çağdaş kaynaklar durumun daha farklı olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin Albertus'un aksine kuşatmanın beş hafta sürdüğünü söyleyen Raimundus Aguilers, gölün ablukaya alınmasının ardından garnizonun İmparator'a teslim olduğunu söylemektedir.³⁹⁹ Teslim şartlarından ve detaylarından hiç söz etmeyen Raimundus, İmparatorun şehrin teslim alınması için kontlara İznik'teki tüm altınları, gümüşleri ve atları vermeyi vadettiğini iddia etmektedir. Bunun yanında şehirde bir Latin manastırı ve imarethanesi kurmaya söz verdiği Raimundus

³⁹³ Albert of Aachen, a.e., 1:72.

³⁹⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:72; Robert the Monk, a.e., 106.

³⁹⁵ Tatikios, Bizans İmparatoru Alexios'un en güvendiği kumandanlarından. Alexios tarafından hem kılavuzluk yapması ve yardımcı olması hem de Bizans'ın menfaatlerini koruması, yani ele geçirilecek yerlerin yönetimini devralması amacıyla Haçlı Ordusu'na gönderildi. Bununla birlikte dönemin Latin kaynaklarında sürekli "hain, aşağılık, düzenbaz" olarak anılmıştır. Anna Komnena, *Alexiad*, 332; Albert of Aachen, a.e., 1:72; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 112. İznik kuşatmasına Bizans iki bin askeriyle iştirak etmişti. Anna Komnena, *Alexiad*, 328.

³⁹⁶ Raymond D'Aguilers, a.e., 26. Willermus ise teslim tarihini 20 Haziran olarak vermektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 128.

³⁹⁷ Albert of Aachen, a.e., 1:72; Ralph of Caen, a.e.; 40. Fulcherius, teslim tarihini 19 Haziran olarak vermektedir. Fulcherius Carnotensis a.e., 67.

³⁹⁸ Buna karşın eserinin ilk bölümünde temel kaynak olarak Albertus'u alan Willermus, bu noktada kaynağından uzaklaşmaktadır. Willermus'un aktardığına göre şehir kumandanı, teslim olma önerisini İmparator'a gönderdi. Ancak Haçlı kontları, çektikleri çilelere ve verdikleri zayıatlara karşılık şehri yağmalamayı umuyordu. Ordudakiler de hevesle ganimeti beklerken şehrin imparatora teslimine çok kırıldılar. Kontların imparatorla yaptıkları anlaşma gereği ele geçirdikleri yerler imparatora bırakılacak ancak ganimet ve yağmaya imparator ses çıkarmayacaktı. Haçlı kontları bu durumu anlaşmanın ihlali olarak görüyordu. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 127.

³⁹⁹ Raymond D'Aguilers, a.e., 26.

Aguilers'in diğeri iddiasıdır.⁴⁰⁰ Raimundus, “(...) [İmparator] bunlardan başka, o kadar çok şey vermeyi vadetti ki ordudaki her bir asker daima onun hizmetinde olmayı arzu ederdi” diyerek Alexios'un verdiği sözlerin azametini ortaya koymaktadır.⁴⁰¹ Raimundus, imparatorun bu sözlerini tutmadığı için daima “nankör” ve “hain” olarak anılacağını kaydetmektedir.⁴⁰² Bununla birlikte zaten ele geçirdikleri tüm eski Bizans topraklarını İmparator'a teslim etmeye yemin ederek Anadolu'ya geçen Haçlı liderlerine, şehrin teslimi için ayrıca neden bu sözlerin verildiği sorusu cevapsız kalmaktadır.

İzmit'in teslimi, *Gesta Francorum*'da “yedi hafta üç gün boyunca kuşatılan şehrin” doğrudan imparatora teslim edildiğini, “aptal ve düzenbaz olan imparatorun” Türklerin istedikleri güvenceyi vererek “Frankların ve Haçlıların vereceği zararlardan korumak üzere gözaltında nakletti” şeklinde anlatılmaktadır.⁴⁰³ *Gesta*'nın isimsiz yazarının İmparatora öfkesi ve Haçlıların şehre ya da esirlere zarar vereceği endişesi dikkat çekicidir.

Şehrin teslimi, Alexios'un kızı Anna Komnena'nın kroniğinde çok daha farklı sunulmaktadır. *Alexiad*'da anlatılanlara göre Kılıçarslan'dan yardım gelmediğini gören Türk garnizonu şiddetli saldırılar altında bulunduğu sırada İmparatorun en sadık komutanlarından Boutoumites, kaledekilere teslim olma önerisi ilettiler. Elindeki fermanda imparator, şehirdeki herkesin canını bağışladığını ilan ediyor, bununla yetinmeyip para ödülleri ve sultanın ailesinin onurlarına yaraşır şekilde muamele göreceği sözünü veriyordu. Türk garnizonu öneriyi kabul edip şehri Boutoumites'e teslim etmeye karar verdi. Ancak Haçlılara güvenmediği için bunu duyurmadan savaşma esnasında şehri ele geçirmişler gibi yaptılar.⁴⁰⁴

Historia'da yer almayan bu ayrıntılar, Kutsal Savaşın henüz başında, Bizans ve Haçlılar arasında derin güvensizlikler olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum gerek Anna Komnena'da gerekse dönemin Latin kaynaklarında açık biçimde ortaya konulmaktadır. Sözde Bizans'a yardıma gelen kuvvetlerin ve

⁴⁰⁰ Raymond D'Aguilers, a.e., 26.

⁴⁰¹ Raymond D'Aguilers, a.e., 26.

⁴⁰² Raymond D'Aguilers, a.e., 27.

⁴⁰³ Robert the Monk, a.e., 106; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 69-70. *Alexiad*'da aktarılanlara göre İmparator'un endişesi de tam olarak Haçlıların şehri talan edeceğiydi. Anna Komnena, *Alexiad*, 331. İbnü'l-Kalânisî, Haçlıların verdikleri sözü tutmadıklarını ve şehri İmparator'a teslim etmeyi reddettiklerini iddia etmektedir. a.mlf, *Şam Tarihine Zeyl*, 2-3.

⁴⁰⁴ Anna Komnena, a.e., 328-329.

onları isteyen Bizans'ın birbirlerinden bu derecede nefret etmesi ve her fırsatta diğlerinin arkasından entrika yürütmeleri oldukça dikkat çekicidir.

3.3. Dorylaion Savaşı

İznik'in Haçlılar tarafından ele geçirilmesi, başkentini ve ailesini kaybeden Kılıçarslan için büyük bir darbeydi; bu nedenle Kılıçarslan güçlerini toparlayıp Haçlılarla tekrar karşılaşmaya hazırlanıyordu.

Historia'ya göre İznik'in teslim alınmasının ertesi günü şafak vakti Haçlı Ordusu yola çıktı.⁴⁰⁵ Kılıçarslan'ın yenilmesiyle karşılına bir düşman çıkabileceği endişesi taşımıyorlardı. İki gün boyunca tek kol halinde ilerledikten sonra ordunun çok kalabalık olması nedeniyle daha bol yiyecek ve saman bulabilmek ve sıkışık ordu kampı içinde herkesin daha ferah hareket edebilmesi için orduyu iki kola ayırmaya karar verdiler.⁴⁰⁶ Albertus Aquensis, “üzerinden bir köprü geçen bir nehrin olduğu iki dağ doruğu arasında” haçlı liderlerin bir araya geldiğini söylemektedir.⁴⁰⁷ Anna Komnena ise ordunun iki günlük yürüyüşün ardından Bilecik iline bağlı Lefke'ye varınca isteği üzerine öncü kol görevinin Bohemund'a verildiğini kaydetmektedir.⁴⁰⁸ *Gesta*'nın yazarı ise ilk gün yürüyüp bir köprüye vardıklarını, burada iki gün konakladıklarını, üçüncü gün şafak vaktinde, hava çok karanlık olduğu için bir araya toplanamadıklarından iki kola ayrıldıklarını söylemektedir.⁴⁰⁹

Öncü kol kuvvetlerinde Bohemund'un yanı sıra Normandiya Kontu Robert, Stephen de Blois ve Tancred yer almaktadır. Raymond St. Gilles, Godfrey, Adhemar ve Hugh de Vermandois'nin birlikleri ise öncü kuvvetlerin daha sağında bir istikamet izlemiştir.⁴¹⁰

Histoira'ya göre ilerleyişine devam eden Bohemund askerler için erzak, hayvanlar için de otlak bulma umuduyla “Orellis” adını verdiği, Eskişehir

⁴⁰⁵ Willermus hareket gününü 29 Haziran olarak vermektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 129.

⁴⁰⁶ Raimundus Aguilers, ordunun ikiye ayrılma nedenini, şaşırtma taktiği olarak belirtmektedir. Raymond D'Aguilers, a.e., 27.

⁴⁰⁷ Albert of Aachen, a.e., 1:74.

⁴⁰⁸ Anna Komnena, a.e., 332.

⁴⁰⁹ Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 71. Robertus'a göre ilk iki gün tek kafil olarak ilerlediler. Robert the Monk, a.e., 107.

⁴¹⁰ Fulcherius Carnotensis, a.e., 69, 71; Albert of Aachen, a.e., 1:74; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 71. Raimundus'a göre iki ordu arasındaki mesafe iki mildir. Raymond D'Aguilers, a.e., 27.

yakınlarındaki Dorylaion Vadisine girdi.⁴¹¹ Kamp kurmak için atlarından indikleri sırada Kılıçarşlan'ın saldırısıyla karşılaştılar.⁴¹² Tüm çağdaş vakayinâmelerde Haçlı kuvvetlerinin bu saldırıda bozguna uğradığı kaydedilmektedir.⁴¹³ Hatta Fulcherius, “hepimiz koyun sürüsü gibi birbirimize sokulmuş, titriyor, korkuyorduk,”⁴¹⁴ diyerek yaşanan şaşkınlığı dile getirmektedir. Albertus ise Türklerin kadın-erkek, çoluk-çocuk demeden herkesi katlettiğini, hatta bebeklerin bile öldürüldüğünü gören güzel soylu kızların alelacele giyinip süslenerek canlarını bağışlamaları için kendilerini Türklere sunduklarını söylemektedir.⁴¹⁵ *Gesta*'da ve Fulcherius'ta sayısı üç yüz altmış bin, Raimundus Aguilers'de yüz elli bin olarak verilen Türk Ordusu için *Alexiad*'da ise, sadece Hasan adını verdiği bir komutanın idaresinde seksen bin asker olduğu bilgisi yer almaktadır.⁴¹⁶ Sonuç olarak Haçlı Ordusu'nun sadece karşılaştığı kadar olduğunu zanneden Kılıçarşlan tüm gücüyle hücum ederken Hristiyanlar neredeyse tamamen dağılmış durumdaydı. Albertus'a göre bu esnada Bohemund, artçı kuvvetlere bir haberci gönderip derhal yardımına gelmelerini istedi. Hemen yardıma gitmezlerse kontların ölümünün dahi an meselesi olduğunu öğrenen Godfrey orduya hazırlanmalarını emretti. *Historia*'ya göre altmış bin süvari, piyadelerle birlikte kılıç kuşanıp ordugâhtan çıktı.⁴¹⁷ Haçlı Ordusu'nun kalan kısmının yardıma geldiğini gören Türkler arada kalınca şaşırıp dağıldı. Kılıçarşlan dağlık alana çekilip orduyu yeniden toparlamaya çalışsa da Haçlıların şiddetli taarruzu karşısında geri çekildi. Albertus Aquensis'e göre Haçlılar, Türkleri altı mil boyunca izledikten sonra kovalamaktan vazgeçti.⁴¹⁸ *Gesta*, yardım kuvvetleri gelmemiş olsaydı, öncü birliklerden hiç kimsenin kurtulamayacağını belirtip

⁴¹¹ Albert of Aachen, a.e., 1:74.

⁴¹² Albert of Aachen, a.e., 1:74.

⁴¹³ Raymond D'Aguilers, a.e., 27; Fulcherius Carnotensis, a.e., 69; Albert of Aachen, a.e., 1:74; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 71.

⁴¹⁴ Fulcherius Carnotensis, a.e., 69.

⁴¹⁵ Albert of Aachen, a.e., 1:74-75.

⁴¹⁶ Raymond D'Aguilers, a.e., 27; Anna Komnena, a.e., 332; Fulcherius Carnotensis, a.e., 69; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 73. Robertus Monachus ise Türklerin üç yüz bin kişi olduklarını kaydetmiştir. Robert the Monk, a.e., 107.

⁴¹⁷ Albert of Aachen, a.e., 1:76. Robertus ve Willermus bu sayıyı kırk bin olarak vermektedir. Robert the Monk, a.e., 109; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 132.

⁴¹⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:75-77. Fulcherius'a göre üç gün boyunca peşlerinden gittiler. Fulcherius Carnotensis a.e., 71. Willermus Haçlıların kaybını dört bin, Müslümanların kaybını ise üç bin olarak vermektedir. Ancak Willermus'a göre Türklerin kaybı, tanınmış, üst düzey insanlarken Haçlılarınki alt tabakadandır. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 133.

savaşın altı saat sürdüğünü söylemektedir.⁴¹⁹ Savaş sonunda Haçlıların muazzam bir ganimet elde ettikleri konusunda tüm çağdaş kaynaklar hemfikirdir.⁴²⁰

Anna Komnena dışında *Gesta*, Fulcherius, Raimundus ve Albertus'un aktarımları genel hatlarıyla örtüşmektedir. 1 Temmuz 1097 tarihinde gerçekleşen Dorylaion Savaşı, Türklerin saldırısıyla Bohemund'un öncü kuvvetlerinin dağıldığı, çok zayıf verdikleri ve nihayetinde yardıma gelen diğer kuvvetlerle savaşın seyrinin tamamen değiştiği şeklinde özetlenebilir.⁴²¹ Ancak *Alexiad*'da yardım kuvvetlerinden hiç söz edilmediği gibi kazanılan zafer tamamen Bohemund'un kahramanlığı olarak sunulmaktadır.⁴²²

Dorylaion Savaşı'nın bir diğer özelliği, Haçlıların, Türklerin savaşçılığına büyük hayranlık duymaya başlamasını sağlamasıdır. Örneğin *Gesta*'nın isimsiz yazarı, Türklerin cesaret ve atılganlığını övdükten sonra “[Türkler] şayet Hristiyanlık inancında olsalardı, teslisi kabul etselerdi (...) yeryüzünde onlardan daha güçlü askerler olmayacağını ve bizim tarafımızdan yenilmeyeceklerini hiç kimse inkâr edemez”⁴²³ demektedir. Görüldüğü kadarıyla İznik muhasarası ve akabinde Dorylaion Savaşı'yla Haçlılar ve Türkler düşmanlarının askeri kapasitelerinin artık kesin biçimde farkına varmıştır.

3.4. Anadolu'yu Geçiş

Kılıçarslan tehdidinin bertaraf edilmesiyle Haçlıların Anadolu geçişleri önünde bir engel kalmamıştı; buna karşın Haçlılarla doğrudan karşılaşmaktan kaçınan Kılıçarslan'ın iâşe ve su kaynaklarını yok etmesiyle büyük açlık ve susuzluk çekeceklerdi.

⁴¹⁹ Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 73.

⁴²⁰ Raymond D'Aguilers, a.e., 28; Albert of Aachen, a.e., 1:77; Fulcherius Carnotensis, a.e., 72; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 73. Robertus savaşın ertesi günü Türklerin mezarlarının Haçlılar tarafından açılıp soyulduğunu bildirmektedir. Robert the Monk, a.e., 112.

⁴²¹ Raimundus, eserinin büyük bir bölümünde başvurduğu mucizevi anekdotlara burada da başvurmuş ve çarpışma esnasında parlak zırlı iki yakışıklı şövalyenin Haçlıların önünde savaştıklarını, Türklerin kılıç ve mızrak darbelerinin bu şövalyelere işlemediğini aktarmıştır. Raymond D'Aguilers, a.e., 27; Fulcherius Carnotensis, a.e., 69; Anna Komnena, a.e., 332; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 73. İbnü'l-Kalânisî'nin verdiği bilgilere göre de Selçuklu Ordusu ağır bir yenilgi almıştır. a.mlf, *Şam Tarihine Zeyl*, 2.

⁴²² Anna Komnena, a.e., 332.

⁴²³ Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 74. Fulcherius ise, “Gerçek korkuyu bilmeyen Türklerin ise cüreti ve cesareti dikkat çekiciydi,” diyerek Türklerin savaşçılığını övmektedir. Fulcherius Carnotensis a.e., 69.

Historia'nın üçüncü kitabı, Dorylaion Savaşı'nın ardından dördüncü günün şafağı Haçlı Ordusu'nun çadırları toplayıp yola koyulmasıyla başlamaktadır. Robertus Monachus ise ordunun hareket tarihini 3 Temmuz olarak vermektedir.⁴²⁴ Birinci Haçlı Seferi'nin görgü şahidi olan Raimundus Aguilers ise ilginç bir şekilde Dorylaion Savaşı'ndan hemen sonra Antakya Muhasarasına geçmiş, Haçlı Ordusu'nun Anadolu'daki çetrefilli yolculuğundan hiç söz etmemiştir.

Albertus Aquensis, bu bölümde henüz yola çıkılmış olmasına rağmen Ağustos sıcağının neden olduğu kuraklıktan bahsederek ciddi bir kronoloji hatası yapmaktadır.⁴²⁵ Bunun yanında Albertus'un eserini neşreden Edginton, ordunun ilk konaklama yeri olarak müellifin verdiği Kara Dağlar tabirini, diğer kronikçilerin Amanos Dağları için kullandıklarını belirterek diğer bir coğrafi hataya dikkat çekmektedir.⁴²⁶

Albertus, "Ağustos" sıcağı yüzünden çok şiddetli bir kuraklık yaşandığını, sadece bir cumartesi günü beş yüz kişinin susuzluktan öldüğünü bildirmektedir.⁴²⁷ *Historia*'ya göre aşırı sıcaklar yüzünden hamile kadınlar yollarda herkesin içinde düşük yapıyor, yollarda kimi ölü kimi ölmek üzere yeni doğmuş bebekler bulunuyordu.⁴²⁸ Hayvanların da etkilendiği susuzluk neticesinde atlarını kaybeden pek çok şövalye binek hayvanı olarak öküzleri, yük hayvanı olarak da koyunları ya da keçileri kullanıyordu.⁴²⁹ Albertus, aynı zamanda cins av tazılarının ve şahinlerin de öldüğünü belirtmektedir.⁴³⁰ Çekilen susuzluğun ardından buldukları nehirde aşırı su içmekten çok sayıda hayvan ve insan ölmüştür. Edginton bu nehrin Sakarya olabileceği görüşünü savunmaktadır.⁴³¹

Albertus Aquensis'e göre dar boğazlardan çıkmayı başardıklarında kalabalık yüzünden ordunun ikiye ayrılmasına karar verildi. Tancred ve Baudouin, ayrı gruplar halinde ana ordudan ayrıldı. *Historia*'ya göre ilk ayrılan grup Tancred'in kuvvetleriydi. Tancred, Selçuklu hâkimiyetindeki Akşehir, Ereğli

⁴²⁴ Robert the Monk, a.e., 113.

⁴²⁵ Albert of Aachen, a.e., 1:79.

⁴²⁶ Albert of Aachen, a.e., 1:79.

⁴²⁷ Albert of Aachen, a.e., 1:79.

⁴²⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:79-80; *Gesta Francorum'da* ve Fulcherius da aynı sıkıntılar benzeri ifadelerle anlatılmıştır. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 75-76; Fulcherius Carnotensis a.e., 72.

⁴²⁹ Fulcherius Carnotensis, a.e., 76; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 76.

⁴³⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:80; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 135.

⁴³¹ Albert of Aachen, a.e., 1:80.

ve Konya üzerinden yoluna devam etti.⁴³² Bu esnada Baudouin'in kuvvetleri ise dağlık yollarda ciddi yiyecek sıkıntısı çekmekteydi.⁴³³

Albertus Aquensis'in aktardığına göre Godfrey, Bohemund, Robert ve Raymond St. Gilles'in kuvvetlerinden müteşekkil ana ordu ise kral yolunu takip ederek Antiochia Caesareia adıyla maruf, günümüz Yalvaç ilçesi yakınlarında mola verdi.⁴³⁴ Burada buldukları ormanlık alanda, eğlenmek, talim yapmak ve tazılarını sınamak için av bulabileceklerine kanaat getirip ormana girdiler. "Tüm badirelerde her daim Hristiyan yoldaşlarına yardıma hazır ve alışkın"⁴³⁵ Godfrey, devasa bir ayının, kuru dal toplamaya çıkan bir hacıyı köşeye sıkıştırdığını gördü. Kılıcını çekip hayvana saldırdı. Uzunca bir boğuşmadan sonra kılıcıyla kendini yaralayıp bacağına ciddi biçimde kesti. Diğer adamın çığılığını duyan askerler yetişip hayvanı öldürdü.⁴³⁶

Ayı saldırısı hadisesinin en çarpıcı özelliği, Godfrey'in aslında kendi kendini sakatlamış olmasına karşın bir kahramanlık gibi sunulmasıdır. Fulcherius, *Gesta Francorum* gibi diğer kaynaklarda pek tabii olarak hiç yer bulmayan bu hadise, Albertus Aquensis'in ırkdaşını ön plana çıkarma uğraşının en somut örneklerinden biridir.

Albertus, Godfrey'in yaralanmasının ardından ona bağlı birliklerin yavaşladıklarını belirtip ana orduyu bir kenara bırakarak Tancred ve Baudouin'in yolculuklarını anlatmaktadır.⁴³⁷

Günümüz Ortaçağ tarihçilerinden John France, Tancred ve Baudouin'in bu seferinin bireysel bir teşebbüs olmadığı görüşünü savunmaktadır. France'e göre

⁴³² Albertus burada bir kez daha coğrafi bir hata yapmıştır; zira Ereğli'den önce Konya'dan geçmeleri gerekmektedir. Radulphus Cadomensis'e göre de ikili ayrı ayrı yola çıkmıştır. Ana ordu, verimli araziler boyunca ilerleyen kolay yolu izlerken Tancred ormanlarla kaplı dağlık, sarp ama kestirme güzergâhı izleyerek Kilikya civarına yöneldi. Ralph of Caen, a.e; 56.

⁴³³ Albert of Aachen, a.e., 1:81. *Gesta Francorum'da* Ereğli yakınlarında Müslümanların pususundan ve akabinde dağılarak kaçmalarından söz edilmektedir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 77-8.

⁴³⁴ Albertus, eserinde, "Ereğli'nin yanında yer alan Antiochia Caesareia" demektedir. Albert of Aachen, a.e., 1:81. Ancak Yalvaç'la Ereğli arasında yaklaşık üç yüz km mesafe bulunmaktadır.

⁴³⁵ Albert of Aachen, a.e., 1:81.

⁴³⁶ Albert of Aachen, a.e., 1:81-82; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 136-137.

⁴³⁷ Fulcherius, ana orduyla birlikte Maraş'a kadar geldikten sonra orada Baudouin'in emrine girdiğini ve onunla birlikte ana ordudan ayrılıp Tell Bâşir'e döndüklerini söylemektedir. Fulcherius'un belirttiği kuyruklu yıldız görünmesinden tarihin 17 Ekim 1097 olduğu anlaşılabilir, buradan hareketle, Baudouin'in Kilikya seferinin ardından muhtemelen karısının hastalığı sebebiyle tekrar ana orduyla buluğu sırada Fulcherius'un onunla birliklerine katıldığı sonucu çıkartılabilir. Fulcherius Carnotensis, a.e., 72-73.

amaç, Kudüs Seferi için doğudan ve güneyden gelebilecek tehditleri bertaraf etmek için bir nevi tampon bölge oluşturmaktır. John France, Haçlı kontlarının bu hassas planı bizzat Bizans İmparatoru Alexios'la görüştiklerini, fakat planın ancak Dorylaion Savaşı'ndan sonra uygulamaya konulabildiğini iddia etmektedir.⁴³⁸

Albertus Aquensis'in anlattığına göre kıyıya doğru kral yolunu izleyen Tancred, Pozantı Vadisi'nden inerek antik dönemde Kilikya Kapısı olarak bilinen günümüzdeki Gülek Boğazı mevkiinden geçerek Tarsus'a Baudouin'den önce ulaştı.⁴³⁹

Albertus Aquensis, Tancred'in yanında, bir süre önce tanıştığı bir Ermeni'nin varlığından söz etmektedir. Albertus'a göre, bu Ermeni, şehirdeki Ermeni nüfusu ikna ederek şehrin hâkimi Türklerin haberi olmadan yönetimi devralacakları sözünü verdi. Ancak şehir halkı "korkaklık edip Ermeni kardeşlerinin tavsiyesini dinlemedi."⁴⁴⁰ Bunun üzerine Tancred civar yerleşimleri yağmalayıp kuşatma için hazırlandı. Türk garnizonunu, kaleyi teslim etmeleri, yoksa Bohemund'un ordusunun yaklaştığını söyleyerek tehdit etti. Kapıları açmaları halinde Bohemund'un lütfuna mazhar olacaklarını, canlarını kurtarmanın yanı sıra pek çok mükâfat elde edeceklerini ilan etti.⁴⁴¹ Bu noktada dikkat çekici olan Tancred'in hem tehdidinde hem de teklifinde kendini değil de Bohemund'u ön plana çıkarmasıdır. Bu durum, Tancred'in Kilikya faaliyetlerini şahsı adına değil, bağlı olduğu Bohemund adına yürüttüğünü ortaya koymaktadır.

Historia'ya göre Türk garnizonu, teslim olmaları halinde başka hiçbir ordunun kendilerine musallat olmayacağı teminatını istedi. Tancred bu şartı kabul edip Bohemund'un namına şehir kalesine sancağını çekti. Bu esnada farklı güzergâh izleyip ıssız, sarp yollarda açlıkla mücadele ederek üç gün kaybeden Baudouin nihayet Tarsus kalesini yukarıdan gören bir dağa ulaştı. Baudouin'in

⁴³⁸ France, *Victory in the East*, 186-195. *Gesta Tancredi*'de geçen, Tarsus kuşatması sırasında Tancred'in birlikleri arasında Türkopol okçularının olduğu iddiası, France'in teorisiyle örtüşmektedir. Ralph of Caen, a.e; 58.

⁴³⁹ *Gesta*'da iki komutanın birlikte Tarsus'a girdiği bilgisi yer almasına karşın *Historia*, hem Tancred'in izlediği güzergâh hem de daha önce vardığı hususunda nettir. Albert of Aachen, a.e., 1:82-3; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 77.

⁴⁴⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:83.

⁴⁴¹ Albert of Aachen, a.e., 1:82.

ordusunu uzaktan gören Türk garnizonu kendileri için yardım birlikleri geldiğini sanarak anlaşmayı bozdu. Bunun üzerine Tancred savaş durumuna geçti.⁴⁴²

Albertus'un bu noktadan sonra anlattıkları, John France'in yukarıda zikredilen görüşüyle tezat oluşturmaktadır. Zira *Historia*'ya göre Baudouin'in kuvvetleri şehre yaklaşınca kaleye Tancred'in sancağının çekili olduğunu gördü. Bu durum karşısında küplere binen Baudouin, gerek Bohemund gerekse Tancred için ağır sözler söyleyip aşağıladı. Araya giren akil insanlar şehre kimin hükmedeceğine şehir halkının karar vermesini tavsiye ettiler. Şehir halkı Kutsal Sefer'den önce dahi tüm Yunan, Rum ve Suriye diyarında Bohemund'un namını duyduklarını, hâlbuki Godfrey'in adını ilk defa işittiklerini söyleyerek tercihlerini ilkinden yana yaptılar.⁴⁴³

Albertus Aquensis'in aktardığına göre Baudouin bu cevap karşısında daha da öfkelenip tehditler yağdırdı. Ağabeyinin, Bohemund'dan çok daha kudretli olduğunu, hatta Roma İmparatoru Augustus'un soyundan geldiğini iddia etti.⁴⁴⁴ “Şehirdeki herkes, her şeyiyle birlikte Godfrey'in kılıcı ve gazabıyla yok olup gidecek (...) ne Bohemund ne de bu Tancred sizi koruyabilecek ne de kendileri elimizden kaçabilecek.”⁴⁴⁵ Baudouin'in tehditleri karşısında şehir halkı Tancred'in sancağını indirip çamurluk bir yere attı, yerine Baudouin'inkini astı.⁴⁴⁶

Albertus Aquensis'e göre Tancred, kendi sancağının indirilmesine çok üzüldü; fakat sayı ve silah yönünden Baudouin'den daha zayıf olduğu için duruma rıza gösterip komşu Adana şehrine yöneldi.⁴⁴⁷

⁴⁴² Albert of Aachen, a.e., 1:83-86.

⁴⁴³ Albert of Aachen, a.e., 1:86-87. Willermus, Baudouin'in durumu silaha sarılmaya hatta kan akıtmaya kadar götürdüğünü kaydetmiştir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 141.

⁴⁴⁴ Bu iddia diğer kaynaklarda yer almamaktadır.

⁴⁴⁵ Albert of Aachen, a.e., 1:87.

⁴⁴⁶ Albert of Aachen, a.e., 1:87. Tancred – Baudouin ihtilafına *Gesta*'da da değinilmiş, ancak bu kadar tafsilatlı anlatılmamıştır. *Gesta*'ya göre Baudouin'in şehri birlikte yağmalama önerisi, “Hristiyanları soymaya niyeti” olmadığını ve “şehrin halkının onların efendisi olmasını istediğini” söyleyen Tancred tarafından reddedilmiştir. Ancak askerleri az olduğu için geri çekilmek zorunda kalmıştır. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 78. Aslında bu durum Baudouin'in neden daha sonra Tarsus ve diğer Kilikya kalelerinden çekildiğinin yanıtı olarak da düşünülebilir; zira *Gesta Francorum*'dan anlaşıldığı kadarıyla Tancred'in amacı şehrin yöneticisi olmakken Baudouin'in amacı sadece yağmalamaktır.

⁴⁴⁷ Albert of Aachen, a.e., 1:87. Ralph of Caen, a.e.; 62-63. Fulcherius da Tancred'in “Türklerin” rızasıyla şehre alındıklarını ancak Baodouin tarafından şehirden çıkarıldığını teyit etmektedir. Fulcherius Carnotensis, a.e., 73. Robertus ise yaşananlardan Tancred'i sorumlu tutmakta, Baudouin'in müşterek idare önerisini tüm hâkimiyetin tek başına kendinde olmasını istediği için reddederek çatışmayı ateşlediğini savunmaktadır. Robert the Monk, a.e., 116.

Netice itibariyle John France'in dediği gibi tüm liderlerin üzerinde konuşup karar kıldığı, hatta Alexios'la mutabık kalınan "ayrıntılı" bir plan söz konusu olsaydı, Tarsus için iki kontun savaşın eşiğine gelmesi düşünülemezdi.

3.5. Urfa Kontluğu'nun Kuruluşu

Albertus Aquensis, *Historia*'sının müteakip on dört faslını Baudouin de Boulogne'nun Urfa Haçlı Kontluğu'nun kuruluşuna giden faaliyetlerine ayırmıştır. Bu açıdan *Historia*, Baudouin'in ordusunda yer alıp mezkûr hadiselerin bizzat şahidi olan Fulcherius Carnotensis'in birkaç paragrafı geçmeyen anlatımıyla kıyaslandığında muazzam derecede öneme sahiptir.

Historia'ya göre Tancred'in ayrılmasının ardından Tarsus halkı kapıları mecburen Baudouin'e açıp kaledeki iki büyük burcu ona tahsis etti. Bu esnada France'in teorisiyle çelişen ve Baudouin'in kendi askerleri tarafından dahi şiddetle tenkit edilmesine sebep olan bir olay gerçekleşti. Ana ordudaki Bohemund'un askerlerinden üç yüz kadarı, Tancred'in izlerini takip ederek Tarsus'a ulaştı. Ancak Baudouin, bu askerlerin şehre girişine izin vermedi. *Historia*'da aktarıldığına göre dindaşlarının kaleye kabul edilmemesi Baudouin'in ordusunda öyle büyük bir huzursuzluğa yol açtı ki birliğin içeri alınması için herkes yalvardı. Fakat Baudouin sözünden geri adım atmadı.⁴⁴⁸

Dışarıdaki askerlerin durumuna üzülen Haçlılar, surlardan yiyecek uzatarak büyük açlık çeken arkadaşlarının sıkıntılarını bir nebze olsun azalttılar. Gece yarısı olup herkes dinlenmeye çekildiğinde Baudouin'in sözlerine güvenmeyen kaledeki Türk garnizonu kendi aralarında istişare ederek toplayabildikleri hazineleri yanlarına alıp şehrin ortasından geçen nehir yoluyla gizlice surlardan dışarı çıktılar. Albertus, kaçan Türklerin sayısını üç yüz olarak vermekte ve ahali tabakasından iki yüz kişiyi geride bıraktıklarını belirtmektedir.⁴⁴⁹ *Historia*'ya göre şehirden kaçan Türk askerleri, surların dışındaki Haçlıları uyur vaziyette görünce saldırıp hepsini öldürdü. Ertesi sabah uyanıp durumu gören Baudouin'in askerleri, intikam almak için Türklerin bulunduğu burcun kapısını kırıp içeri girdiler ve geride kalan iki yüz Müslüman'ı

⁴⁴⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:87-88.

⁴⁴⁹ Albert of Aachen, a.e., 1:88.

öldürdüler. Albertus'a göre kaledeki Türkleri öldürmelerine rağmen hınçlarını alamayan Haçlılar Baudouin'e başkaldırdılar. Önceleri durumu anlamayıp herkese evlerine gitmelerini emreden Baudouin, karmaşa daha da artıp kendi askerlerinin saldırısıyla karşılaşınca ok yağmurundan kurtulmak için kaleye sığındı. *Historia*'dan anlaşıldığı kadarıyla Baudouin'in askerlerini teskin etmesi epey zaman almış, tüm suçlamalara karşı kendini savunmak zorunda kalmıştır.⁴⁵⁰ Albertus, askerlerini yatıştıran Baudouin'in, daha sonra tüm burçlara baskın yaparak buldukları tüm Türkleri öldürdüğünü anlatmaktadır. Bu noktada, girdikleri bazı evlerde, kulakları ve burunları kesilmiş Hristiyan kadınlar buldukları iddiası yer almaktadır. *Historia*'ya göre bu kadınlar, Türklerin cinsel isteklerine boyun eğmedikleri için böyle cezalandırılmışlardır.⁴⁵¹

Albertus, Baudouin'in askerlerinin bu olaydan birkaç gün sonra, üç mil ötedeki denizde farklı türden çok sayıda gemi gördüklerini kaydetmiştir. Müellife göre Haçlılar ilkin bunun, kaleden kaçan Türklerin yardım çağrısıyla gelen takviye kuvvetler olduğunu sandılar. *Historia*'yı neşreden Edginton, Ordericus Vitalis'te "İngiltere'den ve diğer adalardan Kutsal Kabre gitmek için yola çıkan yaklaşık yirmi bin hacıdan"⁴⁵² bahsedildiğine atıf yaparak Tarsus açıklarında görülen filonun muhtemelen bu kafiye olduğu görüşünü savunmaktadır.⁴⁵³ Fakat Ordericus, bu kafilenin "kâfirler Antakya'yı kuşatıp Hristiyanları ablukaya aldığı sırada Lazkiye'de karaya" çıktığını belirtmektedir.⁴⁵⁴ Dolayısıyla hem zaman hem de yer olarak böyle bir olasılık söz konusu değildir.

Albertus, Baudouin'in askerlerinin silahlarını kuşanıp sahile gittiklerini, ancak karşılına, Godfrey'in abisi Kont Eustace'nin maiyetinden Winemar adında birinin komutasında Haçlılar çıkınca çok sevindiklerini belirtmektedir. *Historia*'ya göre Winemar'ın yanındakiler, yol boyunca elde ettikleri ganimetleri gemilerden indirip Baudouin'in kuvvetleriyle Tarsus'a döndüler. Winemar, Tarsus'ta birkaç gün dinlendikten sonra üç yüz adamını şehrin savunması için

⁴⁵⁰ Willermus Baudouin'in halktan özür dilediğini kaydetmektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 146.

⁴⁵¹ Albert of Aachen, a.e., 1:89.

⁴⁵² Ordericus Vitalis, a.e., 250.

⁴⁵³ Albert of Aachen, a.e., 1:90.

⁴⁵⁴ Ordericus Vitalis, a.e., 250.

verip iki yüz adamıyla Baudouin'in askerlerine katıldı ve güç gösterisi yapmak için davullar çalarak yola çıktılar.⁴⁵⁵

Historia'ya göre Tarsus'tan ayrılıp Adana'da konaklayan Tancred bu esnada Misis (Mamistra) kalesini muhasara edip ele geçirdi.⁴⁵⁶ Şehirde ele geçirdiği bol erzakla eksiklerini tamamlayıp birliklerini birkaç gün dinlendirdiği sırada Baudouin'in ordusunun yaklaştığını gördüler. Albertus'a göre yakın akrabası, Salerno Prensi Richard'ın yoğun tahrikiyle Tarsus'un intikamını almak için Baudouin'in ordusuna saldırdı. Ancak kuvvetlerinin daha az olması nedeniyle çok sayıda zayıt verip güçlkle kaleye sığındı.⁴⁵⁷ İki Haçlı birliği arasında yaşanan bu savaş, Haçlı komutanları arasındaki ihtilafın vardığı en son nokta olması açısından ilktir. Yukarıda da zikredildiği üzere Baudouin'in Ermeni bölgesindeki seferi ve faaliyetleri, ana ordunun nihai istikametine giderken güvenliğini sağlaması açısından stratejik olarak çok önemli olsa da Baudouin ve Tancred arasında yaşanan ihtilaflar ve nihayetinde gerçekleşen silahlı mücadele, France'in mezkûr teorisini çıkmaza götürmektedir.

Historia, çarpışmanın ertesi günü Haçlıların önde gelenlerinin araya girmesiyle iki komutan arasında barış tesis edildiğini söylemektedir. Albertus, bu noktada tekrar Tancred'i bırakarak Baudouin'in seferine dönüş yapmaktadır.

Albertus Aquensis, Baudouin'in beraberinde yedi yüz askerle, Bagrat (Pakrad) adlı bir Ermeni askerin tavsiyesiyle Ermeni topraklarına girdiğini söylemektedir.⁴⁵⁸ Bagrat'ın kimliği tarihçiler arasında tartışma konusu olmuştur. Willermus Tyrensis, Bagrat'ın, bölgedeki Ermeni valilerden Goğ-Vasil'in kardeşi

⁴⁵⁵ Albert of Aachen, a.e., 1:90.

⁴⁵⁶ Albert of Aachen, a.e., 1:90; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 78. Willermus ve Radulphus ayrıca Misis'te karşısına çıkan herkesi katlettiğini de belirtmektedir. Ralph of Caen, a.e., 63; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 143.

⁴⁵⁷ Albert of Aachen, a.e., 1:90-91; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 148-149.

⁴⁵⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:92. Willermus, Baudouin'in, Maraş'a ulaşan ana orduyla buluştuktan sonra Ermeniyeye seferine çıktığını söylemektedir. Bu ifade, diğer çağdaş kaynaklarla daha uyumludur; zira birçok modern kaynağın, Baudouin'in Maraş'a gitme sebebini bir şekilde izah bulma çabasına girmiş olmasına rağmen, Albertus'un bu noktayı atlamış olması dikkat çekicidir. Bazı modern kaynaklar Baudouin'in Maraş'a gitme nedenini, karısının hastalığıyla izah etmeye çalışırken bazıları da Urfa'dan gelen talebi kardeşi Godfrey'le görüşmek için gittiği görüşündedir. Buna karşın çağdaş kaynaklardan Willermus, Maraş'a giden Baudouin'in, kardeşi Godfrey'in ayı saldırısının ardından sağlığına kavuştuğunu görünce huzursuzlanmaya başladığını söylemesi, Baudouin'in Urfa'ya gitme nedeni olarak üçüncü bir seçeneği ortaya çıkarmaktadır. Godfrey'in ölüm ihtimaline karşı miras beklentisi. Bunun yanında Willermus iddiasını biraz daha ileri taşıyarak Tancred'in Kilikya başarılarının Baudouin'i kıskandırdığını, bu nedenle Bagrat'ın tavsiyesine uyduğunu bildirmektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 153-154.

olduğunu iddia etmektedir.⁴⁵⁹ Bununla birlikte Albertus'ta böyle bir kayıt geçmez; ancak Bagrat'ın güvenilir biri olduğu, hainlikleri Alexios tarafından bilindiği için tutuklu olduğu ve İznik'te gözaltında tutulduğu bilgisi yer alır.⁴⁶⁰ Buradan Baudouin'in maiyetine muhtemelen İznik'te girdiği sonucu çıkarılabilir.

Historia'ya göre Baudouin, Bagrat'ın tavsiyesiyle Telbâşir (Tılbaşar) kalesini muhasara etti. Kuşatmanın ardından şehrin Ermeni ahalisi kendi aralarında istişare edip Baudouin'le anlaşta ve Türkleri kaleden çıkartarak şehri Baudouin'e teslim etti.⁴⁶¹ Yine aynı şekilde Râvendân kalesini kuşattı; kaledeki Türk garnizonunun korkup kaçmasıyla şehre hâkim oldu. Albertus Aquensis, Antakya'ya doğru yol alan Haçlı Ordusu'nun verdiği korkuyla onun, bu şekilde birçok şehri ele geçirdiğini söylemektedir.⁴⁶²

Albertus'a göre Râvendân'ı ele geçiren Baudouin, şehrin yönetimini Bagrat'a verdi. Fakat Bagrat "hainlik edip" buraya oğlunu yerleştirdi ve Baudouin'in askerlerinden hiç kimseyi içeriye almaması talimatını verdi. Bunu üzerine Telbâşir'in komutanı olan Fer ve aynı şehirde kaleleri, geniş arazileri olan Nicusus adında iki Ermeni soylusu durumu Baudouin'e bildirdi. Baudouin, işkence edip kaleyi geri vermesini istese de Bagrat direndi. Nihayetinde adamlarına, Bagrat'ın kollarını ve ayaklarını teker teker koparmalarını emredince Bagrat kaleyi çaresiz teslim etmek zorunda kaldı. Baudouin kaleye kendi adamlarını yerleştirdikten sonra yol boyu civar yerleri hâkimiyeti altına alarak Telbâşir'den, Bersabee'ye çekildi.⁴⁶³

Albertus Aquensis'e göre Baudouin'in ünü giderek artınca Edessa (Urfa) Dükü Thoros, şehrin piskoposuyla birlikte on iki yöneticisini Baudouin'e gönderip askerleriyle birlikte Edessa'ya gelmesini ve Türk saldırılarına karşı kendilerini korumaları şartıyla şehrin tüm gelirlerini ve yönetimini ortaklaşa idare etmeyi önerdi.⁴⁶⁴ Bununla birlikte Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi*

⁴⁵⁹ Eserde bu iki kardeş *Pankratius* ve *Kovasilius* olarak geçmektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 283.

⁴⁶⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:92. Willermus ikilinin İznik'te tanıştıklarını söylemektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 154.

⁴⁶¹ Ralph of Caen, a.e; 66-69.

⁴⁶² Albert of Aachen, a.e., 1:92; Fulcherius Carnotensis, a.e., 73.

⁴⁶³ Albert of Aachen, a.e., 1:92-93.

⁴⁶⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:93-94. Willermus'a göre teklif, Thoros yaşadığı müddetçe şehrin bütün gelirlerinin eşit paylaşılması, Thoros öldükten sonra Baudouin'in tüm haklara sahip olması şeklindeydi; ancak Baudouin'e gösterilen teveccühü kıskanan Thoros teklifini,

eserinde bu daveti yapan asıl unsurun Thoros değil, şehir eşrafı olduğu, Thoros'un da baskıya boyun eğdiği görüşündedir.⁴⁶⁵

Historia'ya göre Baudouin, teklifi kabul edip askerlerini, Râvendân, Telbâşir ve hâkimiyetine aldığı diğer kalelere dağıtıp yanına sadece iki yüz süvari alarak yola çıktı. Ancak Bagrat'ın girişimleriyle durumu öğrenen Türkler yirmi bin kişilik bir kuvvetle Baudouin'in gidebileceği güzergâhları kestiler. Baudouin mecburen geri dönüp Türklerin ayrılmasını bekledi.⁴⁶⁶

Tehlike geçtikten sonra yine iki yüz süvariyle yola çıkıp Edessa'ya ulaştı. *Historia*'ya göre Baudouin'e burada muazzam bir ilgi gösterildi. Baudouin'in gördüğü ilgiyi kıskanan Thoros, sözünden dönerek yönetimde ortak olmasına izin vermeyeceğini, ancak emri altına girip tebaası olarak Türk saldırılarına karşı savaşırca bolca altın ve mülk vereceğini söyledi.⁴⁶⁷ Demirkent Thoros'un vaadini değiştirmesini, Latin kaynakların sonradan vuku bulacak isyanda Baudouin'i haklı gösterme çabası olarak görmektedir.⁴⁶⁸

Albertus, Baudouin'in bu teklifi kabul etmediğini ve dönmeye karar verdiğini söyler. *Historia*'ya göre bunun üzerine mezkûr on iki senatör Baudouin'i mutlaka ikna etmesi yönünde Thoros'a baskı yaptı. Baskılar karşısında Thoros, "geleneksel" bir evlat edinme töreniyle Baudouin'i oğul edindi. Thoros'un Baudouin'i elbisesinin altına alıp çıplak tenlerinin birbirine değmesiyle gerçekleşen bu tören, Urfalı Mateos ve Fulcherius Carnotensis'te yer almasa da Willermus Tyrensis, Baldricus Dolensis ve Guibertus Novigenti'nin vakayinâmelerinde anlatılmaktadır.⁴⁶⁹ Guibertus, Thoros'un karısının da bu ilginç merasime iştirak ettiğini söylemektedir.⁴⁷⁰

Albertus'a göre, Thoros bu törenin ardından Baudouin'den, eskiden Edessa sınırları içinde yer alan, fakat Balduk adında bir Türk beyi tarafından ele geçirilen Samsat Kalesi'ne sefer düzenleyip tehdidi bertaraf etmesini istedi.

Türklere karşı koruma sağlaması şartıyla belli bir yıllık ücret şeklinde değiştirdi. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 157.

⁴⁶⁵ Demirkent, a.g.e, 1:21; *Anonim Süryani Vakayinamesi*'nde de aynı görüş zikredilmektedir. Çelik, *Anonim Süryani Vakayinamesi*, 46.

⁴⁶⁶ Albert of Aachen, a.e., 1:94. Fulcherius, Baudouin'in yanına 80 asker aldığını aktarmaktadır. Fulcherius, ayrıca düşman kuvvetlerin Samsat şehrinde olduklarını kaydetmektedir. Carnotensis, a.e., 74.

⁴⁶⁷ Albert of Aachen, a.e., 1:94.

⁴⁶⁸ Demirkent, a.e., 1:20.

⁴⁶⁹ Albert of Aachen, a.e., 1:95.

⁴⁷⁰ Guibert of Nogent, *Gesta Dei*, 62.

Ancak “dikkatsizce ve ağır savaşı, kadın gibi Ermenilerden”⁴⁷¹ müteşekkil birlikleri yüzünden başarısız olan Baudouin, kuşatmayı kaldırıp adamlarının çoğunu Samsat’a çok yakın St. John adında bir kaleye yerleştirerek sadece on iki şövalyesiyle geri döndü.⁴⁷² Urfalı Mateos, Türk garnizonun Samsat’ı muhasara eden Ermeni birliklerin sayısı yüzünden saldırıya geçmeye cesaret edemediğini, ancak Ermenilerin amacının sadece civarı yağmalamak olduğunu görünce üç yüz kişiyle saldırıp bin kişiyi öldürdüklerini kaydetmiştir.⁴⁷³

Albertus’a göre, Baudouin Urfa’ya döndükten kısa bir süre sonra senatörler ve tüm şehir halkı toplanıp Baudouin’i başa geçirmeyi kararlaştırdılar. Topladıkları konseye çağırdıkları Konstantin adlı kişi, “kendilerine adaletsizce davranan, herkesten zorla çok miktarda altın ve gümüş alan”⁴⁷⁴ Thoros’u öldürmeleri gerektiğini söyledi. Teklifi götürdükleri Baudouin, böylesi bir suçla asla ortak olamayacağını, baba edindiği birinin kanına girip Hristiyan Ordusu içindeki itibarını değersiz kılamayacağını söyleyerek isyancılara katılmadı. Ancak Thoros’la konuşabilmek için izin istedi. Thoros’un sığındığı kuleye çıkıp durumu anlatınca Thoros canını kurtarmak için tüm servetini teklif etti. Bu esnada kapıyı kırıp içeri giren Ermeniler Thoros’u öldürdüler, kestikleri başı mızrağa geçirip şehirde dolaştırdılar. Ertesi gün “hiç istememesine ve itiraz etmesine rağmen” Baudouin’i Dük ve şehrin prensi olarak tayin ederek Thoros’un tüm servetini ona bağışladılar.⁴⁷⁵

Meşhur Ermeni kronikçi Urfalı Mateos ise isyanı daha farklı anlatmaktadır. Albertus’un aktarımına göre olaylar Baudouin’in dışında gerçekleşmiş, onun isyancıları yatıştırmak ve Thoros’un hayatını kurtarmak için yaptığı girişimler sonuçsuz kalınca görevi ve serveti bir nevi kabul etmek zorunda kalmıştır. Urfalı Mateos ise Baudouin’in başından beri isyanın içerisinde yer aldığını vurgulamaktadır. Müellif, Thoros’un şehre çok iyiliğinin dokunduğunu, Urfa’nın “onun akıllı idaresi ve cesareti sayesinde zalim Müslümanların

⁴⁷¹ Albert of Aachen, a.e., 1:95.

⁴⁷² Albert of Aachen, a.e., 1:96.

⁴⁷³ Urfalı Mateos, a.e., 194.

⁴⁷⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:96.

⁴⁷⁵ Albert of Aachen, a.e., 1:96-97. Çelik, *Anonim Süryani Vakayinamesi*, 47-8. Fulcherius’a göre Baudouin’in bu plandan şehre geldikten on beş gün sonra haberi olmuştur ve Thoros’un öldürülmesini önleyemeyen Baudouin ve adamları duruma çok üzölmüşlerdi. Fulcherius Carnotensis, a.e., 75.

tabiiyetinden”⁴⁷⁶ kurtulduğunu söyleyerek durumun hiç de Albertus Aquensis’in resmettiği gibi olmadığını ortaya koymaktadır. Hatta Urfalı Mateos, isyancıların önce Thoros’a bağlı eşrafın evlerine saldırıp yağmaladıklarını söylemektedir ki bu ifade Albertus’un, şehirdeki herkesin Thoros’a isyan ettiği söylemiyle çelişmektedir. Mateos’a göre, aşağı kalede köşeye sıkışan Thoros, can güvenliğinin sağlanması şartıyla her şeyi bırakıp Malatya’ya gideceğini söyledi. Bu konuda Baudouin’dan tüm peygamberler, melekler, patrikler ve şehitleri şahit tutarak yemin aldı. Baudouin, bahsedilen şekilde yemin edip teminat verince kaleyi ona teslim etti. Ancak Baudouin, asilerin Thoros’a saldırıp feci şekilde öldürmesine engel olmadı. Mateos’un ifadesiyle “Allah’a karşı çok ağır bir günah işleyen bu adamlar,” sonrasında “yeminlerini inkâr ettiler.”⁴⁷⁷

Urfalı Mateos’un, Urfa halkı gibi Bağımsız Ermeni Kilisesi’ne mensup bir papaz olduğu, buna karşın Thoros’un Ortodoks olduğu⁴⁷⁸ bilgisi, Mateos’un eserini mezhep taassubuyla yazmadığını ortaya koymakta ve verdiği bilgilerin önemini bir kat daha artırmaktadır. Öte yandan Demirkent, “(...) [Mateos’un] Ermenilerin Haçlı idaresinde başlarına gelen felaketi aynı çevrede yaşamayı dolayısıyla ve cezalandırılmak korkusu içinde frankları açıkça kötülediğini”⁴⁷⁹ söylemekte, buna karşın kullandığı ifadelerin “batılı müverrihleri oldukça tedirgin ettiğini” bu yüzden sahip olduğu batıl inançlar nedeniyle Urfalı Mateos’un suçlayarak tarihçi yetkinliğini küçümsediklerini vurgulamaktadır.⁴⁸⁰

Historia’da aktarılanlara göre Baudouin’in Thoros’un tahtına geçmesinden sonra gerçekleşen diğer bir hadise, İslâm Dünyası’nın içinde bulunduğu durumu gözler önüne sermesi açısından çok önemlidir. Albertus Aquensis’e göre Baudouin’in Urfa Kontluğu’nun hükümdarı olduğunu duyan Samsat Kalesi’nin Türk komutanı Balduk, on bin Bizans sikkesi karşılığında kaleyi satışa çıkardı. Ayrıca anlaşabileceği miktarda para verilirse bizzat Haçlıların hizmetine gireceğini de bildirdi. Baudouin bu teklife önce soğuk baksa da onu kabul edip kaleyi satın aldı.⁴⁸¹

⁴⁷⁶ Urfalı Mateos, a.e., 194.

⁴⁷⁷ Urfalı Mateos, a.e., 195.

⁴⁷⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:94.

⁴⁷⁹ Demirkent, a.e., XXXIV.

⁴⁸⁰ Demirkent, a.e., XXXV.

⁴⁸¹ Albert of Aachen, a.e., 1:98.

Historia'da zikredilen Müslüman-Haçlı münasebetlerine bir örnek de Albertus'un adını Balak olarak verdiği Belek bin Behram bin Artuk'la Baudouin arasındadır. *Historia*'ya göre Belek bin Behram, Urfa'ya bir heyet gönderip kendisine vergi vermeyip isyan eden Suruç kentine yapacağı sefere destek vermesi halinde şehri ona vereceği sözünü verdi. Baudouin teklifi kabul edince bunu haber alan Suruç halkı, kendilerini korumak için önce Balduk'tan yardım istese de Baudouin'in kaleyi kuşatmasıyla direnmeden teslim oldular. Belek bin Behram'dan kaleyi devralan Baudouin, komutayı Fulcher of Chartres adında bir askere bırakıp Urfa'ya döndü.⁴⁸² Demirkent'e göre zikredilen iki olay da Kürboğa'nın Antakya önündeki yenilgisinden sonradır; bunun yanında Baudouin'i ilk Samsat kuşatmasını püskürten Balduk'la daha sonra kaleyi satan Balduk aynı kişiler değildir.⁴⁸³ Gerçekten de Albertus, *Historia*'sını kaleme alırken kronolojiden ziyade olay bütünlüğünü ön planda tutmuştur. Ayrıca Albertus, eserinin bir sonraki kitabında Kürboğa'nın komutasında Antakya önüne getirdiği ordudaki komutanlar arasında Samsatlı Balduk ismini de zikreder ki⁴⁸⁴ sadece bu kayıt bile Demirkent'in her iki iddiasını desteklemek için yeterli sayılabilir. Ancak burada asıl dikkat çekici olan, nihai amacı Anadolu'dan Kudüs'e kadar olan ve Elcezire ile Mezopotamya civarını içine alan topraklardaki Müslüman hâkimiyetini kırmak olan bir orduyla Müslüman yöneticiler anlaşmaktan hatta hizmetlerine girmekten çekinmemiştir. Zaten birçok kez dağılmanın eşiğine gelen Haçlı Ordusu'nun amacına ulaşmasının başlıca sebebi İslâm Dünyası'ndaki parçalanmışlıktır.

Baudouin'in Ermeni bölgesindeki faaliyetleri konusunda John France, Ermeni vilayetlerine yapılacak seferin bizzat Bizans İmparatoru Alexios'la, muhtemelen İznik'in ele geçirilmesinin ardından ya Konstantinapol'de ya da Pelekanon'daki Bizans ordugâhında görüşüldüğü fikrini savunmaktadır.⁴⁸⁵ Demirkent ise Pelekanon'daki görüşmede "Haçlıların bundan sonra izleyecekleri yol kesin olarak bu toplantıda tespit edildi" diyerek Ermeni planından hiç bahsetmez.⁴⁸⁶ Ancak Demirkent, Urfalı Mateos'un, Haçlıların ilerleyişi

⁴⁸² Albert of Aachen, a.e., 1:99.

⁴⁸³ Demirkent, a.e., 44-47, 48-50.

⁴⁸⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:139.

⁴⁸⁵ France, a.e., 190.

⁴⁸⁶ Demirkent, a.e., 21.

konusunda Urfa ve Kilikya yöneticilerinin mektupla haberdar edildiği kaydını, Ermenilerden Haçlıları desteklemeleri istendiği şeklinde yorumlamaktadır.⁴⁸⁷ Bu yorumu için ortaya koyduğu diğer bir kanıt, gerek Baudouin'in gerekse Tancred'in oldukça az sayıda askerle mezkûr sefere çıkmasıdır. Zira *Historia*'ya göre Baudouin Kilikya seferine yedi yüz süvariyle, Urfa seferine ise sadece iki yüz adamıyla çıkmıştır.⁴⁸⁸ Demirkent, çalışmasının bir bölümünde Baudouin'e ana ordunun paralelinde ilerleyerek asıl kuvvetlerin sol tarafını koruma vazifesi verildiğini savunmaktadır.⁴⁸⁹ Tüm bunlar France'in görüşünü desteklemekte, Baudouin'in ana ordu tarafından verilen vazifeyi yerine getirdiği görüşü ağırlık kazanmaktadır. Buna karşın Baudouin'e böyle bir görevin tevdi edilmiş olması, Tancred'i Tarsus'tan zorla çıkarması, bir başka Haçlı kontu Tancred'e, dolayısıyla Godfrey'e teslim olmuş bir şehri tehdit etmesini açıklayamamaktadır. Bunun yanında zaten kontrolü altına girmiş Urfa Kontluğu'nda Thoros'a karşı düzenlenen isyanın da bu teoriyle izahı mümkün değildir.

Sonuç olarak Albertus Aquensis'in eserinde Baudouin'in faaliyetleri anlatılırken, Demirkent'in bahsettiği "Baudouin'in sonraki tutumuna bir ölçüde mazeret bulabilme gayreti"⁴⁹⁰ açıkça görülmektedir. Zira Ermeni vilayetleri seferini bir stratejik hamle olarak gören France'in görüşünün aksine Baudouin muhtemelen Bagrat sayesinde Ermeni bölgesini kendine bir hükümlanlık alanı olarak en başta belirlemiş, bu yüzden olası rakip olarak gördüğü Tancred'le çatışmaktan çekinmemiştir.

⁴⁸⁷ Urfalı Mateos, a.e., CLI, 190-1; Demirkent, a.e., 21.

⁴⁸⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:94. Willermus da iki yüz atlı zikretmektedir; ancak ayrıca "kalabalık bir piyade grubu" olduğunu da eklemektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 154.

⁴⁸⁹ Demirkent, a.e., 14.

⁴⁹⁰ Demirkent, a.e., 20.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ANTAKYA'NIN İŞGALİ

4.1. Antakya'nın Muhararası ve İşgali

Historia, Baudouin'in Urfa Haçlı Kontluğu'nu kurma çalışmalarından sonra Tancred'in faaliyetlerine dönüş yapmaktadır. Albertus'un anlatımından, olayların kronolojik sırasını gözetmekten ziyade anlatım bütünlüğünü korumaya daha çok önem gösterdiği anlaşılmaktadır; zira Baudouin'in Urfa'da hâkimiyeti ele alması aslında Tancred'in Kilikya seferinden ve ana ordunun Maraş'a ulaşmasından sonradır.

Historia'ya göre Misis (Mamistra)'da Baudouin'den ayrılan Tancred, güçlerini artırarak Albertus'un Kızlar Kalesi, Çoban Kalesi ve Gençler Kalesi olarak isimlendirdiği kaleleri fethetti. Sonra Küçük İskenderiye Kalesi'ni ele geçirdi. Karşısına çıkan tüm Türkleri ya kılıçtan geçirdi ya da tutsak etti.⁴⁹¹

Albertus, Tancred'in başarılarını aktardıktan sonra asıl kuvvetlere dönüş yapmaktadır. *Historia*'ya göre ana ordu bu esnada Maraş'a ulaştı. Albertus Aquensis, ordunun azametini gören Türk garnizonun şehirden kaçtığını söylemektedir. Baudouin'in karısı burada ölünce defin işlemlerinden sonra ordu ilerleyişine devam etti. Maraş'tan ayrıldıktan sonra, günümüz Reyhanlı sınırları içinde yer alan Artah Kalesi'ni ele geçirmek üzere Flander Kontu Robert komutasında bin kişilik bir kuvvet ordudan ayrıldı. Kaledeki Türk garnizonu şehri müdafaaya hazırlanırken Ermeni ahali ayaklanıp Türk askerlerini öldürdü ve kapıları Haçlılara açtı. Albertus, bu Ermeni ayaklanmasının da sadece, Türklerin yıllarca süren "tecavüzleri, zorbalıkları ve zulümleri"⁴⁹² yüzünden bıkan halkın Haçlı Ordusu'nun gelişiyile cesaret bulması şeklinde sunmak için Müslümanların Ermenilere yaptığı kötülükleri uzun uzun sıralamaktadır.⁴⁹³

⁴⁹¹ Albert of Aachen, a.e., 1:99-100. Willermus, Tancred'in Kilikya seferini, "(...) rastladığı bütün düşman kalelerini basıp yakarak, halkını kılıçtan geçirdikten sonra Kilikya'yı geçti," diye özetlemektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 150.

⁴⁹² Albert of Aachen, a.e., 1:101. İbnü'l-Adîm de Artah halkının ihanetini Yağısyan'ın kötü yönetimine bağlamaktadır. Buna karşın *el-Kâmil'de* Yağısyan'ın muhasara boyunca büyük kahramanlıklar gösterdiği, diğer emirlerin aksine ileri görüşlü, akıllı ve tedbirli biri olduğu belirtilerek hakkında oldukça olumlu ifadeler kullanılmıştır. İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, 229; İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Haleb*, 88.

⁴⁹³ Albert of Aachen, a.e., 1:101.

Historia, Artah'la Antakya arası yaklaşık 10 mil olduğu için Türklerin uğradığı katliam haberinin kısa sürede Antakya'ya ulaştığını söylemektedir.⁴⁹⁴ Albertus'a göre kısa sürede toplanan yirmi bin kişilik bir Türk kuvveti Artah'ı Haçlılardan geri almaya geldi. Kısa süreli kuşatmanın ardından Haçlıların ana ordusunun yaklaştığını öğrenen Türkler kuşatmayı kaldırıp Antakya'ya çekildi.⁴⁹⁵

Ertesi gün Artah'ı ele geçiren kuvvetler, Tancred ve Welf of Boulogne'nın birlikleri ana orduya katıldı. Toparlanan ordu, tek bir konvoy halinde Asi Nehri üzerindeki köprüye doğru ilerledi. Albertus Aquensis, köprünün kontrolü için Haçlılarla Müslümanlar arasında şiddetli bir çarpışma yaşandığını, ancak nihayetinde Türklerin geri çekilmek zorunda kaldığını söylemektedir.⁴⁹⁶

Albertus, şehrin muhasarasına geçmeden önce Antakya Emiri Yağısyan'ın kuşatma hazırlıklarından kısaca bahsedip Haçlı Ordularının dizilimini anlatmaktadır.⁴⁹⁷

Tüm çağdaş kroniklerde Hristiyanlar için önemi, tarihi ve güzelliği anlatılan Antakya, Haçlılar için hem dinî hem de stratejik olarak çok önemli bir hedefti.⁴⁹⁸ Bu amaçla Haçlı Ordusu, 21 Ekim 1097, Çarşamba günü Antakya surlarını kuşattı.⁴⁹⁹ Albertus Aquensis, Haçlı Ordusu'nun sayısını en az üç yüz bin asker ve ayrıca çok sayıda kadın-çocuk gibi savaşçı olmayan insan olarak vermektedir.⁵⁰⁰

⁴⁹⁴ Aslında mesafe kabaca 25 mil (40 km) civarındadır.

⁴⁹⁵ Albert of Aachen, a.e., 1:102-104.

⁴⁹⁶ Albert of Aachen, a.e., 1:105-106; Gesta'ya göre bu çarpışmanın ardından Türkler iki hafta boyunca Haçlılara saldırmaya cesaret edememiştir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 82.

⁴⁹⁷ Albert of Aachen, a.e., 1:107-108. Haçlıların yaklaştığı haberini alan Yağısyan, bu sırada Melik Rıdvan'la birlikte Humus'u ele geçirmek üzere seferdeydi. Haberi alınca hemen Antakya'ya dönüp iki oğluna verdiği mektupları Melik Dukak, Tuğtekin, Cenahüdevle Hüseyin, Kürboğa ve diğer yöneticilere göndererek yardım istedi. İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Haleb*, 86-87. İbnü'l-Esir, ise Yağısyan'ın şehrin dışına hendek kazdığını ve erkek Hristiyan tebaayı sur dışına çıkarttığını kaydetmektedir. a.mlf; *el-Kamil*, 229. Bu durum *Gesta Francorum'da* da zikredilmektedir; *Gesta'ya* göre bu Hristiyanlar, Müslümanlara, Haçlılar hakkında yanlış bilgiler vererek yanıltıyorlardı. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 83.

⁴⁹⁸ Raymond D'Aguilers, a.e., 30-31; Fulcherius Carnotensis, a.e., 76-77; Ralph of Caen, a.e; 73; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 139; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 165-168.

⁴⁹⁹ Peter Tudebode, a.e., 43; Robert the Monk, a.e., 120; Albert of Aachen, a.e., 1:109; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 82. İbnü'l-Adîm saldırı tarihini 8 Ekim olarak vermektedir, ancak kastedilen muhtemelen Haçlıların Antakya'ya varmadan önce gerçekleştirdikleri yağma akınları olmalıdır. İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Haleb*, 88.

⁵⁰⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:108. Raimundus Aguilers, şehirdeki Türk garnizonun sayısını iki bin seçkin, dört-beş bin civarı normal süvari ve yaklaşık on bin piyade olarak vermektedir. Raymond D'Aguilers, a.e., 31. Buna karşın Willermus Tyrensis, Haçlıların Anadolu ilerleyişleri esnasında onlardan kaçıp müstahkem buldukları Antakya'ya sığınan çok sayıda soylu yüzünden şehirdeki halkın ve yardımcı atlı birliklerin sayısının 6-7 bini bulunduğunu,

Peter Tudebodus ve Raimundus Aguilers, kuşatmayı iki evreye ayırmaktadır; her iki müellife göre Haçlı Orduları ilk evrede; erzakın bol olması ve şehir surlarının çok geniş bir alana yayılması yüzünden sadece belli bölgelerde ordugâhlar kurdu. Bu esnada kale ahali dışarıya çıkabilmekte, erzak temin etmekte sorun yaşamamaktaydı. İkinci evrede ise; şehir surlarından tüm çıkışların kontrol altına alınarak şehrin dışarıyla tüm bağlantısı kesildi.⁵⁰¹

Albertus Aquensis'in, şehrin iki mil uzunluğunda, bir buçuk mil genişliğinde olduğunu söylemesi, Demirkent'in surların toplam uzunluğunu 12 kilometre olarak vermesi, Tudebodus'un surların uzunluğu iddiasını doğrulamaktadır.⁵⁰²

Albertus, ilk olarak Tancred'in Altalon denilen mevkide ordugâhını kurduğunu söylemekte, diğer birliklerin Aziz Paul Kapısı olarak bilinen yerden itibaren kuzeyden başlayarak güney istikametinde sırasıyla geride Bizans komutanı Tatikios, sonra sırasıyla Bohemund, Normandiya Dükü Robert, Flander Kontu Robert, Stephen de Blois ve Hugh de Vermandois'nin birlikleri, Köpek Kapısı olarak bilinen kapının karşısına Toulouse Kontu Raymond St. Gilles ve Le Puy Piskoposu Adhemar'ın orduları, Dük Kapısı olarak bilinen kapının karşısına da Godfrey de Bouillion'un ordusunun konuşlandığını anlatmaktadır.⁵⁰³ Öte yandan şehrin, İskenderun ve günümüzde Samandağ olarak bilinen St. Symeon kentine giden asıl çıkış kapısının karşısının ise yeterli sayıda asker olmadığından boş bırakıldığını belirtmektedir.⁵⁰⁴ Zaten kuşatmanın ilk evresi taarruz

muharip piyade sayısının ise 15-20 bini geçtiğini aktarmaktadır. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 170. Radulphus ise Türklerin on beş bin kişi olduklarını bildirmektedir. Ralph of Caen, a.e; 89.

⁵⁰¹ Peter Tudebode, a.e., 43-52; Raymond D'Aguilers, a.e., 30-44. Raimundus Aguilers ilk evredeki kuşatma biçimini tenkit ederek, "[Antakya'ya] vardığımızda paldır küldür konuşlanıp hiç nöbetçi dikmeden öyle ahmakça hareket ettik ki düşman bunu bilmiş olsaydı ordugâhımızın herhangi bir yerini basıp talan edebilirdi," demektedir. Bunun yanında "şövalyelerin bencilce amaçları için muhasarayı terk edip civar kalelere gittiklerini (...) hayvanların sadece but ve sırt etlerini yiyip döşlerine tenezzül etmeyecek" kadar lüks içinde yaşadıkları eleştirisini getirmektedir. Raymond D'Aguilers, a.e., 31. Willermus da aynı israftan söz etmektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 177.

⁵⁰² Albert of Aachen, a.e., 1:109; Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 39. İbnü'l-Adîm'e göre Haçlılar, şehir garnizonunun saldırılarından korunmak için sur çevresine hendek kazmışlardır. a.mlf, *Zübdetü'l-Haleb*, 89.

⁵⁰³ Albert of Aachen, a.e., 1:109; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 172.

⁵⁰⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:110. Willermus da kadınlar ve çocuklar hariç Haçlıların muharip sayısının üç yüz bini bulmasına karşın surların uzunluğu yüzünden şehrin her taraftan kuşatılamadığını kaydetmektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 171.

hareketinden ziyade mevcut kapıların ve köprülerin kontrolünü ele geçirme mücadelesi şeklinde geçecektir.

Historia'ya göre Haçlı Orduları, Albertus Aquensis'in Farfar Nehri olarak isimlendirdiği nehrin üzerindeki köprüleri ele geçirebilmek için çok sayıda teşebbüste bulundu. İlk iş olarak Köpek Kapısının karşısındaki ahşap köprüyü yıkıp muhasara aracı yapıp aynı mevkideki taş köprüyü ele geçirmeye çalıştılar. Zira kaledeki Müslüman birlikleri bu köprülerden ansızın çıkış hareketleri yaparak Haçlı birliklerine zayıt verdirilmekte, pusu kurup Hristiyan ordularının yiyecek arama çabalarını hüsrana uğratmaktaydı. Fakat taş köprüyü ele geçirme çabaları kale garnizonu tarafından püskürtüldü ve yaptıkları muhasara aracı yakıldı; bu yüzden çözümü etraftan topladıkları “meşe ağaçları ve yerinden güçlükle kımıldatılabilen büyük kayalarla” köprüyü kapatmakta buldular.⁵⁰⁵ Hemen ardından kale garnizonunun erzak teminini ve pusu kurmalarını önlemek için Dük Kapısı'nın karşısına tekneleri birbirine bağlayarak geçici bir köprü kurdular. Albertus Aquensis'in ifadesine göre kurulan bu köprüyle müstahkem taş köprü arasındaki mesafe yarım mil kadardı.⁵⁰⁶

Tüm bunlara rağmen üç yüz Haçlı askeri yağma akını için nehri geçtiğinde onları fark eden Türk garnizonu, taş köprü yoluyla kaleden çıkıp Haçlıların yağma birliğini kılıçtan geçirdi. Bunun üzerine toplanan Haçlı kontları Tancred'e iki kapının da koruma görevini verdi.⁵⁰⁷ Bu noktada dikkat çekici olan, Haçlı Seferi'ne dinî saikle çıkıldığı iddiasına karşın Tancred'e bu görev için aylık kırk gümüş mark ödenmesinin kararlaştırılmasıdır.⁵⁰⁸ *Gesta Francorum*'da ise bu görevin kontlar tarafından sırayla yapıldığı belirtilmektedir.⁵⁰⁹

Albertus Aquensis kendi ifadesiyle, “her bir günün sabahı, öğleni ve akşamında kıyım, pusu ve saldırılar gerçekleşip her gün ordugâhta ağıt sesleri yükselirken...” âdeta okuyucularında Türk nefreti oluşturma amacıyla bir elma bahçesinde birlikte zar atarken Türklerce yakalanan başdiyakozun öldürülüp yanındaki kadının kaleye götürülerek tüm gece işkence edildikten ve “aşırı

⁵⁰⁵ Albert of Aachen, a.e., 1:110-111.

⁵⁰⁶ Albert of Aachen, a.e., 1:112.

⁵⁰⁷ Albert of Aachen, a.e., 1:112-3.

⁵⁰⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:113.

⁵⁰⁹ Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 85.

şehvetleriyle iffetsiz ilişkiye zorlandıktan” sonra öldürülmesi hadisesini uzun uzun anlatmaktadır.⁵¹⁰

Antakya önlerine sonbaharda geldikleri için ilkin büyük bir yiyecek bolluğuyla karşılaşan Haçlı Orduları, muazzam kalabalıkları nedeniyle kısa sürede mevcut yiyecekleri bitirince orduda büyük bir erzak ihtiyacı baş gösterdi. Yakın civardaki tüm yiyecek kaynaklarını da yağmalayıp tükettiklerinden konsey toplanarak o ana dek talan edilmemiş topraklara büyük bir yağma akını yapılmasını kararlaştırdı.⁵¹¹

Gesta Francorum'a göre 28 Aralık 1097'de çıkılan, Bohemund ve Flander Kontu Robert komutasındaki yirmi bin kişilik ordu için Albertus komutanlar arasında Tancred'in de olduğunu ve on beş bin piyade, iki bin seçkin süvariden müteşekkil bir birlik olduğunu söylemektedir.⁵¹²

Yağma harekâtını öğrenen Türk garnizonu ani bir gece baskısıyla Bohemund ve Robert'ın etrafını kuşattı. Bu noktada Bohemund'un ordusunda yer alan ve komutanına abartılı hayran *Gesta*'nın isimsiz yazarıyla Albertus Aquensis'in anlatımları birbirine taban tabana zıttır. *Gesta*, kahramanca direnen Bohemund ve Robert'ın Türk birliğini püskürtüp büyük bir ganimetle geri döndüklerini söylemektedir.⁵¹³ Buna karşın Albertus Aquensis, Türkleri karşısında gören Haçlı komutanlarının “serseme dönüp umutsuzca can derdine düştüklerini,” fırsatını bulan Bohemund'un sadece on beş bin piyadesini değil Robert'ı dahi geride bırakıp ormanlık alana kaçtığını ve Türklerin, piyadelerin hepsini kılıçtan geçirdiklerini aktarmaktadır.⁵¹⁴ Ayrıca Robert'ın dağılan birlikten iki yüz adamını tekrar bir araya getirip Türklerin artçı birliklerine saldırarak bir miktar ganimet elde etmeyi başardığını eklemektedir.⁵¹⁵ Muhtemelen *Gesta*'da zikredilen zafer ve dönerken yanlarında getirdikleri ganimet de budur. Ancak

⁵¹⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:114-5.

⁵¹¹ Albert of Aachen, a.e., 1:116-117.

⁵¹² Albert of Aachen, a.e., 1:117; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 87. Raimundus, hadisenin “kuşatmanın üçüncü ayında” gerçekleştiğini söyleyerek kesin tarih vermemektedir. Raymond D'Aguilers, a.e., 33.

⁵¹³ Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 87.

⁵¹⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:117-118. Raimundus Aguilers'in aktardıkları da Albertus'la örtüşmektedir. Raimundus, Adhemar'ın sancaktarının da ölümüyle sonuçlanan bu çarpışmada Haçlıların silahlarını bırakıp “hiç utanmadan kaçtıklarını” hatta canlarını kurtarmak için nehre atladıklarını ve bir kısmının da bu şekilde boğularak öldüğünü belirtmektedir. Raymond D'Aguilers, a.e., 33.

⁵¹⁵ Albert of Aachen, a.e., 1:118.

Albertus'un anlatımına göre bahsedilen bu ganimet de Haçlıların yiyecek ihtiyacını ortadan kaldırmadı. Kısa sürede tüketilen talan malları neticesinde daha önce on şiline alınabilen bir öküzün fiyatı iki marka, küçük bir kuzunun fiyatı ise beş şiline yükseldi.⁵¹⁶ Antakya muhasarası sırasında çekilen açlık, tüm çağdaş kroniklerde yer bulmuştur; ancak Haçlıların yaşadıkları açlığın hangi boyuta ulaştığını en tafsilatlı şekilde Fulcherius Carnotensis aktarmaktadır:

Açlıktan ölmek üzere olan insanlar henüz büyümekte olan fasulye saplarını, olgunlaşmamış otları tuzlayarak yiyor ve hatta odun olmadığından deve dikenlerini çığ çığ yutmaya çalışarak dillerinin parçalanmasına neden oluyorlardı. Ayrıca atları, eşekleri, develeri, köpekleri hatta fareleri yiyenler bile vardı. Yoksullar ise hayvan derilerini ve hububat tohumu olarak kullanılan gübreleri de yiyorlardı.⁵¹⁷

Radulphus Cadomensis ise açlık nedeniyle kuşatma başlangıcında mevcut her on attan sadece birinin canlı kalabildiğini, diğerlerinin açlıktan telef olduğunu, ayrıca kış şartları nedeniyle tüm savaş teçhizatını pas sardığını, kalkanların çivilerinin ve derilerinin çürüyüp koptuğunu aktarmaktadır.⁵¹⁸ Raimundus Aguilers ise Bohemund'un, kendisinin kaynakları sınırlı biri olduğunu ve uzun bir muhasaraya maddi olarak gücünün yetmeyeceğini söyleyerek diğer kontları geri dönmekle tehdit ettiğini belirtmektedir. Raimundus, Bohemund'un bu çıkışının nedenini, "daha sonra Antakya'ya göz koyduğu için böyle dediğini öğrendik" diyerek ortaya koymaktadır.⁵¹⁹

Gesta'da aktarılanlara göre, yerel Ermeni ve Süryani halk Haçlı Ordusu'nun perişanlığını görüp onlara yiyecek sağlamış, ancak çok fahiş fiyata

⁵¹⁶ Albert of Aachen, a.e., 1:118. Robert the Monk, a.e., 127. Willermus da benzeri fahiş fiyatlardan söz ettikten sonra yaşanan büyük yiyecek eksikliği yüzünden Haçlılar Antakya'ya geldiklerinde sahip oldukları altı bin attan geriye iki bin kaldığını belirtmektedir. Bu ifade, aynı müellifin ordunun mevcudu olarak verdiği üç yüz bin sayısı ile çelişkili görünmektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 178.

⁵¹⁷ Fulcherius Carnotensis, a.e., 79-80.

⁵¹⁸ Radulphus Cadomensis ayrıca yaşanan büyük yiyecek sıkıntısı esnasında Suriye, Kilikya, Rodos ve bilhassa zengin kaynaklara sahip Kıbrıs'tan yardım geldiğini, bunun yanında Sakız, Sisam, Girit gibi çok sayıda diğer adadan yardım geldiğini belirtmektedir. Radulphus, bu adalardan gönderilen yardımın, İmparator Alexios'un elçilerinin çalışmasıyla olduğunu söyleyerek Latin vakayiname yazarlarının Bizans'ın yardım göndermediği suçlamasını çürütmektedir. Ralph of Caen, a.e; 80-81

⁵¹⁹ Raimundus Raymond St. Gilles dışında tüm kontların, Antakya ele geçirildiğinde şehri Bohemund'a vermeyi önerdiklerinden söz etmektedir. *Gesta Francorum'da* da benzeri bir kayıt yer alsa da Raimundus bu önerinin *Gesta'da* kaydedildiği gibi şehir ele geçirilmeden hemen önce değil, kuşatmanın henüz başında olduğunu iddia etmektedir. Raymond D'Aguilers, a.e., 35-37.

satarak kazanç elde etmiştir.⁵²⁰ Yerel Hristiyan halkın, ‘onları kurtarmaya gelen’ dindaşlarına bu yaklaşımı, Haçlı Seferlerinin bölgede nasıl algılandığı konusunda çok önemli bir ipucudur.

Albertus’a göre Haçlılar açlıkla boğuşurken İmparator Alexios’un temsilcisi Tatikios, Haçlıların yaşadığı sıkıntıları görünce kuşatmanın kaldırılmasını ve yiyeceğin bol olduğu komşu şehirlerde kışı geçirdikten sonra imparatorun ordusunu beklemeyi önerdi. Bu öneriden sonra Bizans Ordusu’nun hazırlanması ve erzak temini için Haçlılardan ayrıldı. Tatikios’un ayrılışı, Latin kaynaklarda şiddetle eleştirilmiş, Tatikios “korkaklıkla, ihanetle, yalan söylemekle” suçlanmıştır.⁵²¹ Ayrıca Raimundus Aguilers, Tatikios’un Antakya’dan ayrılmadan önce Adana, Tursol (muhtemelen Tarsus)⁵²² ve Misis (Mamistra) şehirlerini Bohemund’a bıraktığını kaydetmiştir;⁵²³ ancak bu bilgi diğer hiçbir kaynakta yer almamaktadır.

Albertus Aquensis, eserinin müteakip birkaç faslına yiyecek ihtiyacı için başıboş biçimde etrafa dağılan Haçlıların Türk garnizonu tarafından pusuya düşürülüp öldürülmesi hadiselerine ayırmıştır. Dağlık arazi şartları nedeniyle kuşatamadıkları kapıdan Türklerin yaptığı ani hücumlardan bunalan Haçlılar, çareyi bu noktanın karşısına bir istihkâm yapmakta buldu. Böylelikle Türklerin şehir kapısından çıkarak dağlık patikalardan geçip baskın yapmalarını engellemiş oldular.⁵²⁴

Historia’ya göre Türk garnizonu yine bu şekilde pusuya çıkınca, Kont Raymond’ın koruduğu istihkâm sayesinde Haçlılar tarafından fark edildi. Karşı saldırıda bir Türk asilzadesinin oğlu, Haçlıların eline esir düştü. Haçlı kontları, gencin ailesinin koruduğu kuleyi kendilerine teslim etmeleri karşılığında çocuğu vermeyi teklif edince bu görüşmeleri öğrenen Yağısıyan’ın oğlu Şemsüddeve, aileyi o kuleden çıkartıp olası bir ihaneti önledi.⁵²⁵ Diğer vakayinâmelerde

⁵²⁰ *Gesta*’da Marangoz William ve Pierre L’Hermit’in bu erzaklardan çalıp kaçtıkları anlatılmaktadır. Tancred’in hemen bu ikiliyi yakaladığı, Pierre’le ilgili ayrıntı verilmesi de William’ı sert biçimde azarladığı ve benzeri bir girişimde bulunmayacağına dair yemin aldığı aktarılmaktadır. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 88-90; Ralph of Caen, a.e.; 86.

⁵²¹ Raymond D’Aguilers, a.e., 37; Albert of Aachen, 162; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 91; Ayan, *Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği*, a.e., 183.

⁵²² Krey, a.e., 292.

⁵²³ Raymond D’Aguilers, a.e., 37.

⁵²⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:120.

⁵²⁵ Albert of Aachen, a.e., 1:121.

değinilmeyen bu hadisede Haçlıların gence yaptıkları işkenceler ve nihayetinde herkesin gözü önünde katledilmesi, gencin kendi elleriyle binden fazla Hristiyan'ı öldürdüğü bahanesiyle izah edilmeye çalışılmıştır.⁵²⁶

Albertus Aquensis'in anlatımına göre Haçlı Ordusu'nun çektiği sıkıntıların sebebi olarak işlenen günahlar görülmüştür; toplanan konsey neticesinde din adamlarının kararıyla hırsızlık, zina, alışverişte hile gibi suçlar kesin biçimde yasaklanıp sert yaptırımlar uygulamaya konuldu. Bunun sonucu olarak suçlu bulunanlardan bazıları zincire vuruldu, bazıları kırbaçlandı, bazıları da tıraş edildi ya da herkesin ortasında çırılçıplak soyularak elleri arkadan bağlanıp kırbaça cezasına çarptırıldı.⁵²⁷

Albertus, daha sonra, ayı saldırısı sonucu ağır yaralanan Godfrey'in nihayet sağlığına kavuştuğunu ve Bohemund'un hezimetle sonuçlanan ganimet seferinden sonra ilk defa Haçlı kontlarının yeniden yağma akınına çıkıp çok az bir ganimetle geri döndüklerini anlatmaktadır.⁵²⁸

Albertus Aquensis bu noktada Haçlı Seferleri esnasında İslâm Dünyasının içinde olduğu durumu çok net biçimde ortaya koyan diğer hikâyesine geçmektedir. Albertus'un ifadesiyle Haçlılar uzun kuşatma sırasında açlıkla, meşakkatli biçimde tetikte beklemeye, hastalıkla ve Türk garnizonunun ardı arkası kesilmeyen baskınlarıyla bunalmışken Mısır'daki Fatımîlerden bir heyet geldi.⁵²⁹ Albertus Aquensis her ne kadar elçinin mesajında, Kudüs'ün Fatımîlerin eline geçtiği gibi bir kronoloji hatası yapsa da Fatımî-Selçuklu ilişkisini gayet doğru tespit ederek iki hanedan arasında yıllardır süregelen bir nefret ve anlaşmazlık yaşandığını belirtmektedir.⁵³⁰ Ayrıca Fatımî Halifesinin, “[Selçuklular tarafından] haksız biçimde gasp edilen Antakya şehri, tekrar Rum İmparatoru ve Hristiyanlara iade edilene dek muhasaradan vazgeçmemeleri”

⁵²⁶ Albert of Aachen, a.e., 1:121.

⁵²⁷ Albert of Aachen, a.e., 1:122. Fulcherius da aynı ifadeleri kullanmıştır. Ona göre şehrin ele geçirilememesinin nedeni, günahların, kibrin, yağmacılığın, lüks tutkusu ve açgözlülüğün Haçlıları lekelemesiydi. Bunun üzerine daha da kirlenmemek için evli-bekâr ayrımı yapmaksızın tüm kadınlar ordugâh dışına çıkarılmış, yersiz yurtsuz kalan bu kadınlar komşu kasabalarda sığınacak yer aramışlardı. Fulcherius Carnotensis, a.e., 79.

⁵²⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:122.

⁵²⁹ Albert of Aachen, a.e., 1:123; Robert the Monk, a.e., 131-2. Raimundus Aguilers de Fâtımî heyetinden bahsetmiş, ittifak sağlamak için Haçlılarca görevlendirilen bir heyetin Fâtımî heyetiyle birlikte Mısır'a gittiğini belirtmiştir. Raymond D'Aguilers, a.e., 40-41.

⁵³⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:123.

konusunda Haçlıları uyardığını aktarmaktadır.⁵³¹ Mısır yönetiminin bu çağrısı, Birinci Haçlı Seferi'nin neden başarıyla sonuçlandığını izah için yeterlidir.

Albertus Aquensis, kaledeki Türk garnizonunun bu sırada boş durmayıp yardım çağrısında bulduklarını ve kısa sürede otuz bin kişilik bir yardım kuvveti toplandığını belirtmektedir.⁵³² *Historia*'ya göre bunu öğrenen Haçlı kontları, düşman ordugâhına ani bir taarruz yapmak için seçkin şövalyelerden yedi yüz kişilik bir birlik oluşturdu; bu önlem ordunun kalanından tamamen gizli yapıldı. Bohemund, Tancred, Flander Kontu Robert, Normandiya Dükü Robert ve Godfrey'in de içinde olduğu bu birlik önceden kararlaştırılan yerde, Roger de Barneville ile buluştular. Albertus bu noktada ileride Antakya'yı ihanetle Haçlılara teslim edecek Firuz'dan bahsetmektedir.⁵³³ Albertus Aquensis'in adını vermeyip sadece Bohemund sayesinde Hristiyanlığa geçip vaftiz olmuş bir Türk olarak söz ettiği Firuz, Walter of Domedart'la birlikte önden keşif için gönderilerek yardım kuvvetlerinin durumu, sayısı hakkında öğrendiklerini Haçlıların baskın birliğine iletiler.⁵³⁴ Albertus'un *Göl Çarpışması* olarak isimlendirdiği ve 9 Şubat 1098'de gerçekleştiğini söylediği ani baskında Müslüman yardım kuvvetleri büyük bir bozguna uğratıldı; Haçlılar öldürdükleri Müslümanların başlarını kesip atlarının eyerlerine bağlayarak Antakya önlerindeki ordugâhlarına döndüler.

Albertus Aquensis burada çok ilginç bir ayrıntı verip Fatımî elçi heyetinin de bu çarpışmaya iştirak ettiklerini ve onların da atlarının eyerlerinde kesik Müslüman başları olduğunu bildirmektedir.⁵³⁵ Bu durum Şîîlerin doğrudan Haçlıların yanında savaştıklarını göstermektedir. Diğer kaynaklarda değinilmeyen bu kayıt, Fatımîlerin kendi siyasî çıkarları söz konusu olduğunda dindaşlarına

⁵³¹ Albert of Aachen, a.e., 1:123. Bu konuda Willermus Tyrensis'in tespitleri oldukça kayda değerdir. Willermus, Fâtımîlerin Türklerin her kaybını kazanç saydıklarını, bu durumun ona büyük bir huzur ve mutluluk verdiğini belirttikten sonra Haçlıların, muhasaradan vazgeçmesinden endişe ederek Haçlı liderlerini kuşatmanın devamına teşvik etmek için onlara yardım ve destek sözü verdiğini kaydetmektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 189.

⁵³² Albert of Aachen, a.e., 1:124. Willermus, Türklerin sayısını on sekiz bin olarak vermektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 197.

⁵³³ Albert of Aachen, a.e., 1:125.

⁵³⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:125.

⁵³⁵ Albert of Aachen, a.e., 1:126. *Gesta*'da da 9 Şubat olarak verilen çarpışma tarihi Willermus'un eserinde 7 Şubat olarak bildirilmektedir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 96; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 197.

karşı Haçlılarla işbirliğini hangi noktaya kadar taşıyabildiklerini ortaya koymaktadır.

Historia'da aktarıldığına göre kaledeki Türk garnizonu, çarpışmadan dönen Haçlı askerlerini, önce kendilerine yardım için gelen takviye kuvvetleri sandılar, fakat birlik biraz daha yaklaşıncaya durumu anladılar. Haçlı askerleri, Müslümanların moralini bozmak için kesik başların bir kısmını surlardan içeri fırlattılar ve iki yüz kadarını ise mızraklara geçirip surların karşısında dolaştırdılar.⁵³⁶

Kazandıkları zaferin mutluluğunu yaşayan Haçlı kontları ertesi sabah yiyecek satın almak, erzak getiren gemiler yüzünden sahil kesiminde oyalanan Haçlı birliklerini toparlayıp destek sağlamak ve muhasara araçları inşa etmek için yardım almak amacıyla St. Symeon'a bir birlik göndermeyi kararlaştırdı. Kıymetli hediyeler takdim ettikleri Fatimî elçi heyeti de bu kabileyle gönderilecekti. Bohemund'un artçı korumasını sağladığı kabile dönüş yolunda Türklerin baskınına uğradı ve beş yüz Haçlı öldürüldü. *Gesta Francorum* ise Haçlıların zayırlığını binden fazla olarak vermektedir.⁵³⁷ İlginç bir şekilde Albertus Aquensis burada da Bohemund'un kaçtığına söylemektedir.⁵³⁸ *Gesta*'da betimlenen kahraman Bohemund'un aksine, *Historia*'da tüm zor durumlarda canını kurtarma derdinde olan bir Haçlı kontu resmedilmektedir. Ordunun öncü birliğinin bozguna uğradığını öğrenen Bohemund, yanındaki az sayıda atlıyla tekrar deniz yoluna doğru kaçtı. Yine diğer kroniklerde pek ön planda yer almayan Godfrey, Albertus Aquensis'in anlatımında başrolü almaktadır. Çarpışmadan canını kurtaran bir şövalye, o sırada teknelerden oluşturulan köprüyü geçip oviden Haçlıları karşılamaya giden Godfrey'i durumdan haberdar etti.⁵³⁹

Albertus'un Godfrey'in yiğitliğini ön plana çıkarma çabası bu noktada da sürmektedir. Hristiyan kardeşlerini "kurtarmak" için tüm ordugâha haber salan

⁵³⁶ Albert of Aachen, a.e., 1:126. Aynı hadise Raimundus Aguilers'te de yer almaktadır. Raymond D'Aguilers, a.e., 40.

⁵³⁷ Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 97. Raimundus, bu baskının tarihini kuşatmanın beşinci ayı, Haçlıların zayırlığını da yaklaşık üç yüz adam olarak vermektedir. Yine Raimundus, "Kontların bu yenilgisi ana ordugâhta duyulmuş olsaydı ya da biz tesadüfen ordu birliklerinin bozgununu öğrenmiş olsaydık hepimiz topluca kaçardık," diyerek yaşanan hezimet gözler önüne sermektedir. Raymond D'Aguilers, a.e 42-43. Willermus ise kayıp sayısını kesin olmamakla birlikte üç yüz olarak bildirmektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 199.

⁵³⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:127.

⁵³⁹ Albert of Aachen, a.e., 1:127.

Godfrey kısa sürede ordusunu toparlayıp vakit kaybetmeksizin yola çıktı.⁵⁴⁰ Bu esnada dağlara doğru kaçmakta olan Bohemund, Raymond ve diğerleri ulaklar göndererek Godfrey’i, vazgeçmesi, Türklerin, daha önce karşılaştıklarından çok daha kuvvetli ve kalabalık oldukları konusunda uyardı. Godfrey tüm uyarılara rağmen vazgeçmeyerek yoluna devam etti. Birçok çağdaş kronikte yer bulan Godfrey’in bir Türk askerini ortadan ikiye bölme hadisesi, burada yaşanan çarpışmada gerçekleşti. Albertus’un ifadesine göre, Godfrey kendisine saldıran bir Türk süvarisine kılıcını öyle kuvvetlice savurmuştu ki askeri ortadan ikiye bölmüş, Türk’ün belinden yukarısı kesilip yere düşerken diğer yarısı hâlâ atın üstünde kalmıştı.⁵⁴¹

Çarpışmada bozguna uğrayan Müslüman ordusu kaçarak Antakya’ya surlarına kadar geldi; köprüde sıkışıp kalan Türk birliklerinin bir kısmı Haçlı kılıçlarıyla bir kısmı yaşanan izdihamdan öldü. Albertus Aquensis’in ifadesiyle Asi Nehri’nin yatağı cesetlerle dolup taşı; nehrin tamamı kıpkırmızı olana dek Haçlılar öldürmeye devam ettiler.⁵⁴² *Historia*’da aktarıldığına göre bu çarpışmadan sonra Türk baskınları ve pusuları durdu ve Müslümanların kuvveti azaldı. Hatta çarpışmadan sonra Türklerin içinde bulunduğu buhran öyle bir safhaya ulaştı ki gece karanlığından istifade edip kaleden kaçan bazı Müslümanların Haçlılara sığınıp Hristiyan olduklarını iddia eden Albertus, bu kişilerin aktardığına göre çarpışmada Yağısıyan’ın en kudretli on iki emirinin yanı sıra bin beş yüz Türk’ün öldürüldüğünü söylemektedir.⁵⁴³ Çarpışmadan dört gün sonra Haçlılar ordugâhlarından çıkıp köprü’nün önünde, şehir kapısının karşısında

⁵⁴⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:128.

⁵⁴¹ Albert of Aachen, a.e., 1:129; Robert the Monk, a.e., 132-133. Raimundus aynı hadiseden bahsetse de Godfrey’in düşman askerini ikiye bölme olaylarından söz etmez. Raymond D’Aguilers, a.e 41-42.

⁵⁴² Albert of Aachen, a.e., 1:130. *Gesta*’da ertesi günün şafağında Türklerin şehirden çıkıp ölülerini bularak gömdükleri, bunu duyan Haçlıların da “şeytanın o mabedine girip” mezarları açarak ölüleri çıkardıkları, başlarını kestikten sonra hepsini bir çukura attıkları kaydedilmektedir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 98.

⁵⁴³ Albert of Aachen, a.e., 1:130. Raimundus da ölen Müslümanların sayısını bin beş yüz olarak vermektedir; bunun dışında, zafer kazanan Haçlıların elde ettiği ganimetleri kıskanan “fakirlerin” tüm Müslüman mezarlarını açıp yağmaladıklarını aktarmaktadır. Raymond D’Aguilers, a.e 44. Willermus’un verdiği sayı iki bindir ve köprü’nün etrafında nehrin kırmızı aktığını söylemektedir. Ayrıca mezar soygunculuğundan da söz etmektedir. Yalnız suçu fakirlere atan Raimundus’un aksine bir ayırım yapmadan “Haçlıların” mezarlığı tahrip edip cesetleri çıkararak tüm altın, gümüş ve değerli giysileri aldıklarını kaydetmektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği*, a.e., 202-203. Robertus ise Müslümanların ölü sayısının beş bin, esir düşenlerin sayısının ise yedi bin olduğunu kaydetmiştir. Bunun yanında mezarları açma sebeplerinin mezar soygunculuğu olduğunu eklemiştir. Robert the Monk, a.e., 134-5.

kireç harcı ve taşla bir istihkâm inşa ederek içine de Kont Raymond'ın ordusundan beş yüz asker yerleştirdiler.⁵⁴⁴

Albertus Aquensis, *Historia*'sının dördüncü kitabına Müslümanların yardım çağrısı üzerine ordu kurma çabalarıyla başlamaktadır. Albertus'un, Haçlılar istihkâm inşa edene dek durumu ciddiye almadığını iddia ettiği Yağısıyan, tüm emirlerini ve ileri gelenleri toplayıp başta dönemin Büyük Selçuklu Sultanı Berkyaruk olmak üzere civardaki tüm emirlere yardım talebi içeren mektuplar gönderdi.⁵⁴⁵ Horosan'a gitmesini istediği kişi ise Kılıçarslan'dı. Albertus, Horasan'la, Selçuklu başkentini kast etmektedir. *Historia*'ya göre Horasan'a, Berkyaruk'un huzuruna çıkan heyet, yere kapanıp sultana hürmetlerini sunduktan sonra sarıklarını çıkarıp sakallarını köklerinden yolmaya başladı. Berkyaruk bu ızdırabın nedenini sorduğunda Kılıçarslan, Haçlıların ne kadar güçlü olduklarını anlattı; Sultan ise onunla dalga geçti. Bunun üzerine Kılıçarslan, Yağısıyan'ın mektubunu açıp huzurda bulunan herkese okudu, Berkyaruk ve maiyeti durumun vahametini ancak bu defa anladı.⁵⁴⁶ Bunun üzerine imparatorluğun her yanına elçiler gönderilerek belirlenen zamanda tüm emirlerin ve ileri gelenlerin sarayda hazır bulunması istendi.⁵⁴⁷

Belirlenen günde Selçuklu Sultanı, Kılıçarslan'dan ve Yağısıyan'ın mektubundan öğrendiklerini herkese anlatınca, Albertus'a göre Sultan'ın arkadaşı, sarayda önemli bir yere sahip ve Selçuklu Ordularının Başkomutanı olan, dönemin Musul Valisi Kürboğa anlatılanları hafife aldı. Hatta Albertus burada kendisiyle çelişen bir hata yapmakta, Kürboğa'nın Civitot'ta (Hersek) bizzat yüz

⁵⁴⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:131. Raimundus ise bu istihkâmın nehrin diğer tarafında yer alan eski bir manastırın, Müslüman mezarlığından alınan taşlarla müstahkem hale getirilmesiyle yapıldığını söylemektedir. Ayrıca Raimundus Aguilers'e göre kalenin korunması için Tancred'e Raymond'ın yüz gümüş mark, diğer kontlarından da kendi bütçelerine göre katkıda bulduklarını bildirmektedir. Raymond D'Aguilers, a.e., 46. *Gesta*'da ise bu hisarı savunma önerisinin "ücret karşılığı" olmak üzere Tancred'den geldiğini ve konseyin ona dört yüz gümüş mark ödediği bilgisi yer almaktadır. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 100; Robert the Monk, a.e., 139. Willermus da istihkâmın mezar taşlarıyla yapıldığını ifade etmektedir. Buna karşın istihkâmın nöbet görevini "pasifliğinin yükünü üzerinden atmak için kendi isteğiyle talip olan" Raymond'ın üstlendiğini, Adhemar'a ve diğer bazı kontlara ödediği beş yüz gümüş markın sebebinin ise çarpışmada kaybettikleri atların tazmini olduğunu iddia etmektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 203.

⁵⁴⁵ Albert of Aachen, a.e., 1:133-134.

⁵⁴⁶ Albert of Aachen, a.e., 1:134-135.

⁵⁴⁷ Albert of Aachen, a.e., 1:136.

bin Hristiyan'ın kellesini uçurduğunu söylediğini aktarmaktadır.⁵⁴⁸ Albertus Aquensis'in bahsettiği, Kılıçarslan tarafından imha edilen Halkın Haçlı Seferi ordusudur. Bunun üzerine Kılıçarslan gayet uzun ve edebi bir şekilde, *Historia*'nın neredeyse iki sayfası boyunca, Haçlıların ne kadar kuvvetli, cesur ve savaşçı olduklarını anlatmaktadır.⁵⁴⁹ Albertus Aquensis'in Selçuklu sarayında konuşulanları bilemeyeceği aşikâr olduğundan Kılıçarslan'ın ağzından Hristiyan ordusuna methiyeler dizerek okuyucusunun ilgisini çekmeyi amaçladığı muhakkaktır.

Bundan sonrasında Albertus bir kez daha İslâmiyet ve Müslümanlar hakkındaki önyargılarını ortaya koymaktadır. Albertus Aquensis'in anlatımına göre Kılıçarslan ve Kürboğa münakaşa ederken, Berkyaruk "tanrılarının" kâhinlerini, büyücülerini, sihirbazlarını huzuruna çağırıp, onların zafer kehanetleri üzerine Kürboğa ülkenin dört bir yanına haber saldırıp sefer için ivedilikle silah, ok ve iâşe hazırlanmasını emretti. Albertus hikâyesini daha da çarpıcı hale getirmek için Kürboğa'nın, imparatorluğun tüm demircilerine zincir ve pranga üretmeleri talimatını verdiğini ifade etmektedir. Albertus, bu şekilde Kürboğa'nın zaferi muhakkak gördüğünü ve bu zincirlerle Haçlıları zincire vurup sürgüne göndereceğini anlatmaktadır.⁵⁵⁰ *Historia*'nın sonraki bölümünde sefere iştirak eden emirlerin bir kısmı sıralanmaktadır.⁵⁵¹

Türk tarafındaki gelişmeler *Historia*'da bu şekilde anlatıldıktan sonra bu defa Urfa'da hâkimiyet kuran Baudouin'in, başta ağabeyi Godfrey'e ve diğer Haçlı kontlarına gönderdiği hediye bahsine geçilmektedir. Antakya'yı kuşatan Haçlı Ordusu her geçen gün daha da şiddetlenen açlığın yanında at ve silah ihtiyacı çekmekteydi. Bunu öğrenen Urfa Kontu Baudouin de Boulogne, ağabeyi Godfrey, Flander Kontu Robert, Normandiya Kontu Robert, Raymond ve önde gelen diğer kontlara Gerard isimli adamıyla çok miktarda altın ve gümüş, çok kıymetli eyer ve koşumlarla donatılmış değerli atlar ve silahlar gönderdi.⁵⁵² Bu noktada hediye gönderilen isimler arasında Bohemund'un zikredilmemesi dikkat çekicidir. Bu hediyelerinin yanında Telbâşir'den Nicusus adında bir toprak beyi

⁵⁴⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:136.

⁵⁴⁹ Albert of Aachen, a.e., 1:136-137.

⁵⁵⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:138-139.

⁵⁵¹ Albert of Aachen, a.e., 1:138-139.

⁵⁵² Albert of Aachen, a.e., 1:139-140; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 206.

de Godfrey'in dostluğunu kazanmak için ona, harikulade işlemeli büyük bir otağ çadırı göndermişti. Ancak Baudouin'in yanından ayrılmayan Pakrad, adamlarını göndererek bir pusuyla çadırı ele geçirerek Bohemund'a hediye etti. Bunu öğrenen Godfrey ve Flander Kontu Robert, Bohemund'dan çadırı teslim etmesini istediler, lakin olumsuz cevap aldılar. Olay silahlı çatışmanın eşiğine kadar gelmişken Bohemund nihayet baskılar karşısında geri adım atıp çadırı teslim etti.⁵⁵³ Bu hikâye Bohemund'un itibarını sarsan anlatımlardan biridir.

Albertus Aquensis daha sonra tekrar Kürboğa'nın ordusunu anlatmaya başlamaktadır. Kürboğa'nın ordusu, Albertus Aquensis'in anlattığına göre iki yüz bin süvariden ve sayılamayacak kadar çok asker dışı unsur, hiç kimsenin sayamayacağı kadar at ve deve yükü erzaktan müteşekkildi.⁵⁵⁴ Kürboğa, Antakya yolunda önce Urfa'yı muhasara ederek, şehri ele geçirip Baudouin'i esir almadan kuşatmayı asla kaldırmayacağına yemin etti.⁵⁵⁵ Albertus Aquensis'in üç gün sürdüğünü söylediği Urfa kuşatması, Fulcherius Carnotensis'in vakayinâmesine göre üç hafta sürmüştür.⁵⁵⁶ Verilen tarihler arasında bu kadar farklılık olması, müelliflerinin muhtemelen Kürboğa'nın Urfa topraklarına giriş süresini ya da fiili kuşatma süresini esas almasıyla izah edilebilir.

Kürboğa'nın ordusuyla yaklaştığı haberi duyulduğunda Haçlı kontların en önde gelenlerinden, hatta bazılarına göre seferin askeri lideri, Stephen de Blois hastalığını bahane ederek ordudan ayrılıp İskenderun'a gitti.⁵⁵⁷ Albertus

⁵⁵³ Albert of Aachen, a.e., 1:140.

⁵⁵⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:140-141. İbnü'l-Adîm, Melik Dukak, Cenahüdevle Hüseyin, Artukoğlu Sökmen ve Vessab b. Mahmud'un Kürboğa'nın ordusuna katıldıklarını aktarmaktadır. a.mlf, *Zübdetü'l-Haleb*, 89; İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, 10:230. Azîmî'ye göre Kürboğa'nın ordusu, dört yüz bin kişiden oluşuyordu. *Azîmî Tarihi*, 37. Haçlı kontlarının Papa II. Urbanus'a 11 Eylül 1098'de yazdıkları mektupta Kürboğa'nın kuvvetlerinin sayısı yüz binin üzerinde olarak verilmiştir. Fulcherius Carnotensis, a.e., 91-3; Krey, a.e., 192. Urfalı Mateos'a göre ise sekiz yüz bin atlı, üç yüz bin piyadeden oluşmaktadır. Urfalı Mateos, a.e., 196-7. Willermus Tyrensis'e göre ise iki yüz bin kişidir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 213-214. Radulphus'un verdiği sayı ise dört yüz bindir. Ralph of Caen, a.e; 89, 96.

⁵⁵⁵ Albert of Aachen, a.e., 1:141. Urfalı Mateos ise Kürboğa'nın başlangıçta Urfa'yı ele geçirme maksadıyla yola çıktığını, Yağısıyan'ın yardım talebinin ona burada ulaştığını anlatmaktadır. Urfalı Mateos'a göre Kürboğa bunun üzerine kırk gün süren Urfa kuşatmasını kaldırıp sonrasında topladığı ordusuyla Antakya'ya gitmiştir. Urfalı Mateos, a.e., 196-197.

⁵⁵⁶ Fulcherius Carnotensis, a.e., 85; Albert of Aachen, a.e., 1:141-142.

⁵⁵⁷ Raimundus Aguilers, a.e., 349-350; Albert of Aachen, a.e., 1:142. Fulcherius, Stephen de Blois'nin asil biri ve ordudaki en güçlü kişi olduğunu, ayrılışının herkesi üzdüğünü belirtmektedir. Ancak diğer kaynakların aksine Stephen'in İskenderun'a değil, doğrudan deniz yoluyla Fransa'ya döndüğünü aktarmaktadır. Fulcherius Carnotensis, a.e., 80-81; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 206-207. Radulphus ise Stephen'in Tarsus'a

Aquensis'in sadece birkaç cümleyle geçiştirdiği bu kaçış için Guibertus Novigenti dışında neredeyse tüm kronik yazarları oldukça aşağılayıcı ve hakaret dolu ifadeler kullanmış, Stephen'ı korkaklıkla suçlamışlardır.⁵⁵⁸ Bununla birlikte her nedense Guibertus Novigenti, Stephen'ın kaçışıyla ilgili çok daha mutedil ifadeler kullanmış, hatta bu durumu izah çabasına girmiştir.⁵⁵⁹

Historia'ya göre bu esnada Haçlıların, söylentilerin doğruluğunu öğrenmek için gönderdiği keşif birlikleri, Müslüman Ordusu'nun azametini görüp Kürboğa'dan yedi gün önce tekrar Antakya'ya döndüler. Durumu istişare için toplanan Haçlı Konseyinde Godfrey ve Robert, Müslümanlar yaklaşımadan onlara saldırmayı teklif etti, bazıları da Antakya'daki garnizonun da arkalarından çıkış yapıp arada kalmaları olasılığına karşı, ordunun ikiye ayrılıp bir kısmının muhasarayı sürdürmesini önerdi.⁵⁶⁰

Bundan sonra yaşananlar konusunda çağdaş kronik yazarları farklı bilgiler vermektedir. Albertus Aquensis, konseyde tartışmalar sürerken Bohemund'un, Godfrey, Flander Kontu Robert ve Toulouse Kontu Raymond St. Gilles'i konseyden alıp gizli bir yerde gizli planını anlattığını aktarmaktadır.⁵⁶¹ *Historia*'da anlatıldığına göre Bohemund, yedi ay önce kaleden bir Türk'le şehre girişe imkân sağlayan bir kulenin teslimi konusunda anlaşarak bunun karşılığında adama, onu, yeğeni Tancred'den daha zengin kılacak muazzam miktarda para vereceğine yemin etti. Bohemund, diğer kontlara şehrin ele geçirilmesi halinde kendisine teslim edilmesi şartıyla bu planı devreye sokacağını söyledi.⁵⁶² Gerek hainin adı ve milliyeti, gerekse diğer kontların bu teklife yaklaşımı konusunda kaynaklar birbirinden epeyce farklılık göstermektedir. Albertus'un isim vermeden sadece bir Türk dediği bu kişi için İbnü'l-Esir ve Azîmî gibi İslâm kaynakları, farklı isimler verseler de Ermeni asıllı bir dönme olduğunu ve zırh yapım işiyle uğraşan bir aileden olduğu konusunda hemfikirdir.⁵⁶³ Radulphus Cadomensis ise

gittiğini kaydetmiştir. Bunun yanında Stephen de Blois'yle birlikte Normandiya Kontu Robert'in da Lazkiye'ye gittiğini iddia etmektedir. Ralph of Caen, a.e; 84.

⁵⁵⁸ Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, 96; Fulcherius Carnotensis, a.e., 80-81.

⁵⁵⁹ Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, 96.

⁵⁶⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:143.

⁵⁶¹ Albert of Aachen, a.e., 1:144.

⁵⁶² Albert of Aachen, a.e., 1:144.

⁵⁶³ İbnü'l-Esir, bu kişiyi Rûzbe adında bir zırh ustası olarak tarif etmektedir. İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, 10:229. İbnü'l-Adîm, bu kişinin adını Zerrâd olarak vermektedir. *Zübdetü'l-Haleb*'e göre Zerrâd'ın ihanetinin nedeni, bu kişinin malvarlıklarına Yağısıyan'ın el koymasıdır. İbnü'l-

zengin bir Ermeni dönmesi olduğunu, *İki Kız Kardeş Kulesi* olarak bilinen kulelerden birinin korumasının kendisine, diğerinin de kardeşine verildiğini ve Yağısıyan'ın kuşatma nedeniyle yaşanan yiyecek sıkıntısı yüzünden tahılının yarısına el konulmasına içlerlenerek bu ihaneti gerçekleştirdiğini anlatmaktadır.⁵⁶⁴ Fulcherius ise Ermeni dönmesi bir Türk olduğunu belirtip rüyasında kendisine İsa'nın görüldüğü ve şehri Haçlılara teslim etmesini emrettiğini iddia etmektedir.⁵⁶⁵ Albertus Aquensis ise “hain” ya da “şehri ihanetle teslim eden kişi” olarak adlandırdığı bu kişinin oğlunun bir çarpışma sırasında Hristiyanların eline esir düştüğünü ve şans eseri oğlunun Bohemund'un eline geçtiğini anlatmakta, oğlunu fidyeyle geri alma görüşmeleri sırasında Bohemund'a itimat edip çocuğunun hayatına karşılık Yağısıyan'a ihanet etmeyi kabul ettiğini anlatmaktadır.⁵⁶⁶

Bu rivayetlerden en farklı olanı Robertus Monachus'unkidir. Robertus'a göre Haçlılar ve Antakyalılar arasında bir süreliğine ateşkes sağlandı. Bu süre zarfında şehir kapıları açılıyor, isteyenler rahatça içeri girip alışveriş yapabiliyor, şehri gezebiliyordu. Ateşkes, Walo adında bir Frank'ın Müslümanlarca öldürülmesiyle bozulsa da bu süre zarfında Bohemund, bir Türk emriyle defalarca özel görüşme imkânı buldu. Robertus'un aktardığına göre bu emir, Haçlılarla Müslümanlar çarpışırken Hristiyanlara yardım eden beyaz kıyafetli askerlerin kim olduğunu sordu. Bahsettiği kişilerin Hristiyanların yardımına gelen azizler ve şehitler ordusu olduğunu öğrenince Bohemund'un da telkinleriyle Hristiyanlığa geçip koruduğu kulelerden birinin kapısını Haçlılara açtı.⁵⁶⁷

Firuz'un kimliği ve ihaneti konusunda Willermus Tyrensis de Albertus gibi, Firuz'la Bohemund'un yedi aydan beri bağlantılı olduğunu tekrarlamaktadır. Willermus'un, Albertus'tan farklı olarak bildirdikleri ise, Firuz'un Hristiyan olduğu, Ben-i Zerrâ adından saygın bir zırh yapımcısı aileden geldiği, zırh yapımı için Aziz George Kapısı'nda bulunan *İki Kız kardeş* kulesinin kendilerine

Adım, *Zübdetü'l-Haleb*, 90. Radulphus Cadomensis de İbnü'l-Adım'le aynı görüştedir. Ralph of Caen, a.e; 81. İbnü'l-Kalânisi ise Yağısıyan'ın daha önce yaptığı fenalıklardan muzdarip Nayruz isimli Ermeni bir zırh ustası olduğunu söylemektedir. a.mlf. *Şam Tarihine Zeyl*, 3-4.

⁵⁶⁴ Ralph of Caen, a.e., 87.

⁵⁶⁵ Fulcherius Carnotensis, a.e., 82. Anna da Firuz'un Ermeni olduğunu kaydetmiştir. Anna Komnena, *Alexiad*, 334.

⁵⁶⁶ Albert of Aachen, a.e., 1:145.

⁵⁶⁷ Robert the Monk, a.e., 141-143.

verildiği, ailedeki iki kardeşten büyük olan Emir Firuz olduğu, Yağsıyan'ın noterlik işlerini da bu kişinin yaptığıdır.⁵⁶⁸

Mezkûr kişinin kim olduğu konusunda muhtemelen en kesin kaynak, Haçlı Kontları Bohemund, Raymond St. Gilles, Godfrey, Normandiya Dükü Robert, Eustace de Boulogne ve Flander Kontu Robert'ın 11 Eylül 1098 tarihinde Papa II. Urbanus'a yazdıkları mektuptur. Bu mektupta bizzat Bohemund, "(...) Ben, Bohemund, bir Türk'le şehri ihanetle bana teslim etmesi için anlaştım," demektedir.⁵⁶⁹

Raimundus Aguilers, sadece "hain bir Türk" olarak tanımladığı bu kişinin ihanet önerisini tüm kontlara sunduğunu söylemekte, adamın doğru söyleyip söylemediğini anlamak için Bohemund, Godfrey ve Flander Kontu Robert'ın gece karanlığında Antakya'da bir tepeye gittiklerini eklemektedir. Yine Raimundus'un anlatımına göre herhangi bir şaşırtma harekâtı yapılmadan bu üç kont bir ip merdiven vasıtasıyla kaleye çıkarak kapıları içeriden açtılar. Şafak söktüğünde şehrin güney surlarında Haçlı sancakları dalgalanıyordu.⁵⁷⁰

Albertus'a göre diğer kontlar bu durumu sevinçle karşılayıp şehrin ele geçirildiğinde Bohemund'a teslimini hemen kabul ettiler.⁵⁷¹ Diğer kaynaklarda ise Bohemund'un Firuz'dan bahsetmeden şehri kim alırsa ona teslim edilmesini önerdiğini, Raymond St. Gilles'in buna karşı çıktığı ve Bizans İmparatoru'na yapılan bağlılık yemini gereğince şehrin imparatora bırakılması gerektiğini söylediği anlatılmaktadır. Bunun üzerine Bohemund'un yaptığı gizli anlaşmadan bahsetmeden bir kenara çekilip dindaşlarının biraz daha zor duruma düşüp

⁵⁶⁸ Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 209-211. Willermus ayrıca Bohemund'la Firuz sözleştikten sonra, Firuz'un oğlu bir gün aceleyle eve gelince annesini bir Türk emiriyle uygunsuz biçimde yakalayınca Firuz'un iyiden iyiye öfkelenildiğini aktarmaktadır. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 218.

⁵⁶⁹ Krey, a.e., 160; Fulcherius Carnotensis, a.e., 92.

⁵⁷⁰ Raimundus Aguilers, a.e., 46-47.

⁵⁷¹ Albert of Aachen, a.e., 1:144. Raimundus Aguilers'e göre Raymond St. Gilles bu öneriye karşı çıkmıştır. Raimundus Aguilers, a.e., 37. *Gesta*'da ise ilkin tüm kontların bunu reddettikleri, bu cevap karşısında Bohemund'un memnuniyetsizlikle oradan çekip gittiği kaydedilmiştir. Ancak Kürboğa'nın ordusunun yaklaştığı haberi duyulunca kontlar tekrar toplanıp "imparatora teslim etmek şartıyla" şehri Bohemund'a vermeyi kabul etmişlerdir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 103. Willermus'a ve Anna'ya göre ise tüm kontlar bu öneriyi kabul etmiştir. Anna Komnena, *Alexiad*, 335; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 217.

teklifini kabul etmelerini beklemiştir.⁵⁷² Hatta sırrını ilk olarak Adhemar'a açtığı ve bu fikri ona piskoposun verdiği belirtilmektedir.⁵⁷³

Albertus Aquensis, teklifi kabul edilen Bohemund'un sırrını açıkladığı iki kontla gizli bir plan yaptıklarını anlatmaktadır. Bu plana göre Godfrey ve Robert yanlarına yedi yüz seçkin şövalye alıp gerçek amaçlarını söylemeden gece karanlığında Kürboğa'nın ordusuna pusu kurmak için gidiyormuş izlenimi oluşturarak dağlık alana gittiler.⁵⁷⁴ Bu esnada Bohemund bir tercümanla Firuz'a haber gönderdi; ikna olması için de daha önce Bohemund'a verdiği yüzüğü gönderdi. Yüzüğü gören Firuz, tercümana itimat edip şafak sökmek üzere olduğundan acele etmelerini, surlardan bir meşalenin geçip gitmesini bekledikten sonra tereddüt etmeden surlara tırmanmalarını istedi.⁵⁷⁵ Tercüman aldığı bilgileri komutanlarına iletince Robert ve Godfrey adamların arasından surlara tırmanmaları için en cesurlarını seçtiler. Ancak bunun bir Türk oyunu olduğunu düşünen ve tereddüt eden adamlarını ikna etmeleri için biraz dil dökmeleri gerekti. Sonra boğa derisinden bir merdiveni sura dayayıp Türk'ün uzattığı ipi merdivene bağlayarak surlara çıkmaya başladılar. İlk yirmi beş adam içeri girmesine rağmen en ufak bir ses çıkmayınca aşağıdaki diğer Haçlı askerleri arkadaşlarının öldürüldüğünden ve bunun bir aldatmaca olduğundan işkillendi, bu esnada ilk çıkanların yukarıdan işaret vermesiyle tırmanmaya devam ettiler. Ancak ipin bağlandığı taşların kopmasıyla merdiven düşünce o sırada tırmanmakta olanların bir kısmı öldü, bir kısmı da ağır yaralandı. Türk'ün ipi yeniden bağlamasıyla tırmanmaya devam ettiler; içeriye toplam altmış kişi girdi.⁵⁷⁶ İçeri giren Haçlılar devriye gezen nöbetçiyi, ardından kulelerde uyumakta olan on askeri öldürdüler. Fulcherius ise içeri giren Haçlı askeri sayısını 40, öldürdükleri nöbetçi sayısını 60 olarak vermektedir.⁵⁷⁷ Albertus'un aktardıklarına göre ise, bu sırada surlara tırmandıkları yerin hemen yanındaki yaya kapısına

⁵⁷² Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 103.

⁵⁷³ Bu iddayı savunan Radulphus'a göre tüm konsey, şehrin Bohemund'a verilmesini kabul etmiştir. Ralph of Caen, a.e., 89-90.

⁵⁷⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:145.

⁵⁷⁵ Raimundus Aguilers, a.e., 47; Albert of Aachen, a.e., 1:145. Fulcherius, bu kişinin oğlunu rehin olarak Bohemund'a verdiğini iddia etmektedir. Fulcherius Carnotensis, a.e., 82.

⁵⁷⁶ Albert of Aachen, a.e., 1:146-148. *Gesta Francorum*'da askerlerin iple değil merdivenle çıktığı, ancak merdivenin kırıldığı; bunun yanında Firuz'un kardeşinin de öldürülen askerler arasında olduğu kaydedilmektedir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 104. Öte yandan Fulcherius da deri halatla surlara tırmanıldığı görüşündedir. Fulcherius Carnotensis, a.e., 82.

⁵⁷⁷ Fulcherius Carnotensis, a.e., 82.

hücum eden yedi yüz kişilik birlik, kapıları kırarak içeri girerek borazanlarla Godfrey, Robert ve diğer soylulara yardıma gelmeleri işaretini verdiler. Önceden kararlaştırdıkları sinyali işiten Haçlı kontları dağlık bölgeden, Yağısıyan'ın merkezi kalesi ve sarayının yakınındaki kapıdan hücum ettiler. Gürültüyü duyup alarmı geçen Türk askerleri taş atarak Haçlıları geri püskürterek önceden kaleye girip kapıları içeriden açmaya çalışan Haçlıları da kapılardan uzak tutmayı başardılar. Ne var ki bu birlik, yaya kapısından içeri giren Haçlı askerlerinin, Türklerin tuzağıyla karşılaşma olasılıklarına karşılık kılıçlarıyla kırıp genişlettikleri kapıdan içeri girmeyi başardı.⁵⁷⁸ Böylece Haçlı Orduları sonunda Antakya surlarını aşmayı başararak 21 Ekim'den beri muhasara altında tuttıkları Antakya şehrini 3 Haziran 1098'de ele geçirdiler.⁵⁷⁹

Antakya'nın zaptı gerek Bizans'la Haçlılar gerekse Haçlı kontları arasında derin fikir ayrılıklarının ve ihtilafların ortaya çıkmasına neden olduğu gibi Haçlıların asıl gayesinin “dindaşlarına yardım etmek” değil, çıkarları doğrultusunda toprak elde etmek olduğunu ortaya koyacaktır.

4.2. Antakya Katliamı

Historia'da anlatıldığına göre borazan seslerini ve gürültüyü duyan kale garnizonu uyanıp silahlarına davrandı ve iki taraf şiddetli bir çarpışmaya giriştiler. Raymond St. Gilles, Bohemund ve Tancred, surların dışında, olan bitenden habersiz diğer Haçlı Ordusu'na durumu anlatıp saldırılarını emretti. Türkler bu sırada hem içeriden hem de dışarıdan yoğun taarruz altındayken şehrin Rum, Süryani, Ermeni nüfusu ve diğer Hristiyanlar kale kapılarını açıp Bohemund'u ve tüm Haçlı Ordusu'nu içeri aldılar. Türklerin büyük bölümü henüz uyku sersemiydi ve yeni uyanmıştı. Uyanır uyanmaz silahlarına davranıp düşmana saldırsalar da Haçlılar içerideki Hristiyan halkın da yardımıyla üstünlük

⁵⁷⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:148. Bu durum, kendisi de bizzat ilk saldırıda yer alan *Gesta*'nın isimsiz yazarı tarafından da nakledilmektedir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 105.

⁵⁷⁹ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 12:303; Peter Tudebodus, a.e., 65; Raimundus Aguilers, a.e., 48; Albert of Aachen, a.e., 1:151; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 106. Robertus Monachus, kuşatma başlangıcını 21 Ekim, şehrin ele geçiriliş tarihini ise 2 Haziran olarak vermektedir. Robert the Monk, a.e., 120,147. İbnü'l-Adîm, tarih olarak 4 Haziran'ı vermektedir. a.mlf, *Zübdetü'l-Haleb*, 90.

sağlayarak büyük bir kıyıma giriştiler.⁵⁸⁰ Albertus Aquensis, bu katliamı, “(...) Hristiyanlar, toprak katledilenlerin kanı ve cesetleriyle kaplanana dek yaşına ve cinsiyetine bakmaksızın tek bir kâfirin canını bağışlamadı (...)” şeklinde anlatmaktadır.⁵⁸¹ Hatta güneş henüz doğmadığından, “[Haçlılar], canlarını kurtarmak için Hristiyanların işaretleri ve konuşmalarıyla hacıymış gibi yapan çok sayıda Türk ve Sarazen olduğu için kimin canını bağışlayıp kime kılıç savurmaları gerektiğinden tamamen habersizdi,” diyerek karmaşayı özetlemektedir.⁵⁸² Bu konuyla ilgili Guibertus Novigenti’de yer alan küçük bir anekdot, Albertus’un bahsettiği karışıklığın Haçlı kontlarının da endişelerinden biri olduğunu ortaya koymaktadır. Guibertus’un anlattığına göre, sürekli yollarda olmaktan bitap düşen Haçlı askerleri Frenk tarzı tıraş olmayı bırakıp sakallarını uzatmıştı. Bunu fark eden Adhemar, savaşta sakal yüzünden karşısındakinin Türk olduğunu sanıp birbirlerini öldürmelerini önlemek için herkese sık sık tıraş olmalarını ve boyunlarına haç asmalarını emretmişti.⁵⁸³

Yine Guibertus katliamla ilgili şunları kaydetmiştir: “(...) Frenklerin şehrin kontrolünü ele geçirdiğini öğrenen Türklerin bir kısmı, şehrin öteki kapılarından kaçtılar. Mamafih şehirdekilerden cinsiyeti sebebiyle canı bağışlanan yoktu; çocuklar katledildi, yaşlı acizler esirgenmedi (...)”⁵⁸⁴ Guibertus, 5 Haziran’da şehrin tüm sokaklarını dolduran cesetler yüzünden dayanılmaz bir pis koku yayıldığını, eskiden göz alıcı parlak mermerlerle süslü sahanlıkların, sundurmaların, pazarların ve toplu yerlerin artık tamamen kuru kan lekeleriyle dolu olduğunu, her yerde sınırsız sayıda ceset yığınları olduğunu anlatmaktadır. Ayrıca dar sokaklarda çürüyen ceset istiflerinin varlığından söz etmekte, bu kadar

⁵⁸⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:149-150. Willermus burada farklı bir bilgi sunmaktadır. Tyrensis’e göre Haçlıların şehrin Hristiyan sakinleriyle görüştüğü şayiası yayılınca Vali Yağışiyan tüm Hristiyan ahalinin öldürülmesi emrini verdi. Şehrin ihanetle teslim edildiği gece çıkan kargaşayı da bu emrin uygulanması esnasında oluşan hengâme olarak düşündü. Ayan, *Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği*, a.e., 221-222.

⁵⁸¹ Albert of Aachen, a.e., 1:150. *Gesta*’ya göre de iç kaleye sığınanlar dışında rastladıkları tüm Müslümanları öldürmüşlerdir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 105. İbnü’l-Kalânîsî, iç kaleye sığınan Müslümanların sayısını üç bin olarak vermektedir. a.mlf. *Şam Tarihine Zeyl*, 3. Haçlı Kontlarının, Papa II. Urbanus’a yazdığı mektupta, iç kalenin kontrolünü elinde bulunduran emirin bin adamıyla birlikte Haçlılara teslim olup Hristiyanlığa geçtiklerini bildirmektedir ki buna göre iç kaledekilerin sayısı yaklaşık bu kadar olmalıdır. Krey, a.e., 193; Fulcherius Carnotensis, a.e., 94.

⁵⁸² Albert of Aachen, a.e., 1:150.

⁵⁸³ Guibertus Novigenti, a.e., 84.

⁵⁸⁴ Guibertus Novigenti, a.e., 84.

çok sayıda cesedin götürülebileceği yer olmadığından, kokudan kaçış olmadığından ve sürekli aynı manzarayı görüp aynı pis kokuyu koklamanın insanları dehşete alıştırdığından söz etmektedir.⁵⁸⁵ Peter Tudebodus ve *Gesta* ise sokaklarda bir cesede takılmadan yürümenin imkânsız olduğunu belirtmektedir.⁵⁸⁶ Fulcherius Carnotensis katliamı şöyle aktarmaktadır: “(...) caddelerde koşturup şaşkınlıkla kaçışan Türkleri vahşice öldürüyorlardı. (...)”⁵⁸⁷

Robertus Monachus ise şehirdeki meydanların cesetlerle dolduğunu, hiçbirinin direnmediğini, hepsinin saklanmaya ya da kaçmaya çabaladığını söylemektedir:

“(...) Şehrin meydanları ölenlerin cesetleriyle doluydu (...) hiç kimse direnmiyor, herkes saklanacak bir yer bulmak için kaçıyordu (...) Statü hiçbir şeyi değiştirmiyordu: oğlanlar kızlarla yan yana öldürülüyor, çocuklar yaşlılarla ve yaşlılar çocuklarla yan yana, anneler de kızlarıyla yan yana öldürülüyordu. Kaçıp şehirden çıkmayı başarabilenler vardı, ama bu, onların ölümden kaçmalarına fayda sağlamıyordu: doğruca ordugâhlardan gelenlerin ellerine düşüyorlardı.”⁵⁸⁸

Ayrıca yaşanan katliamı gören Türklerin pek çoğunun canlarını kurtarmak için iç kalenin bulunduğu dağlık alana kaçıştığını, hiçbirini dar patika dağ yolunu bilmediğinden atları ve katırlarıyla birlikte uçurumlardan yuvarlanıp öldüğünü nakletmektedir.⁵⁸⁹ Raimundus Aguilers ise Müslümanların uçurumdan düşüşlerini izleyip şu yorumu yapmıştır: “Türklerin ölüme düşüşleri aslında bizim için keyifli bir seyirdi, ama üç yüzden fazla atın orada düşüp ölmesi hepimizi üzdü.”⁵⁹⁰ Raimundus aynı eserinde şehrin ele geçirilmesi esnasında öldürülen Türklerin ve Sarazenlerin sayısını tahmin etmelerinin dahi imkânsız olduğunu söylemektedir.⁵⁹¹ Albertus Aquensis ise, o gece yaşanan katliamda on bin kişinin katledildiğini belirtmektedir.⁵⁹² Yağsıyan'ın öldürülmesi konusunda çağdaş kaynaklarda pek az farklılık mevcuttur. Karşısına çıkanların Ermeni olduğu ya da

⁵⁸⁵ Guibertus Novigenti, a.e., 85.

⁵⁸⁶ Peter Tudebodus, a.e., 65; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 106. Willermus ise o gece öldürülen Müslümanların sayısının on binden fazla olduğunu kaydetmiştir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 226.

⁵⁸⁷ Fulcherius Carnotensis, a.e., 83.

⁵⁸⁸ Robertus Monachus, a.e., 147-148.

⁵⁸⁹ Albert of Aachen, a.e., 1:150.

⁵⁹⁰ Raimundus Aguilers, a.e., 48.

⁵⁹¹ Raimundus Aguilers, a.e., 48.

⁵⁹² Albert of Aachen, a.e., 1:150.

Yağısıyan'ın tek başına olmadığı gibi varyasyonlar dışında hepsi genel olarak ortak ifadeler kullanmaktadır.⁵⁹³

Antakya Emiri Yağısıyan'ın nasıl öldürüldüğü konusunda ise Albertus Aquensis, adamlarının kaçtığını, iç kalenin tamamının şehirden kaçanlarla dolduğunu fark eden emirin, Haçlıların kısa sürede iç kaleyi de kuşatıp saldırabileceğinden korkarak katırına binerek sapa dağ yollarına vurduğunu aktarmaktadır. Emir'in ücra dağ yollarında dolaştığını gören birkaç Süryani, Yağısıyan'a hürmetlerini sunarmış gibi yaparak karşısında eğilip emirin kendi kılıcını alarak başını keserek öldürdüler.⁵⁹⁴

Birkaç saat içinde binlerce kişiyi katleden ve muhtemelen çağın en büyük katliamlarından birine imza atan Haçlı Ordusu vakit kaybetmeden talana koyuldu; ancak Albertus, çok sayıda kıyafet, çadır, oyun zarı ve çok az para bulabildiklerini söylerken Raimundus Aguilers elde edilen ganimetin miktarının aklın almayacağı kadar çok olduğunu kaydetmiştir.⁵⁹⁵ Albertus'u kaynak alan Willermus da Haçlıların elde ettikleri ganimetlerle "ordudaki dilencilerin bile artık zengin sayıldığını" bildirmektedir.⁵⁹⁶ Bununla birlikte yedi aya yakın bir süre boyunca muhasara ve sürekli şiddetli saldırı altında olan Antakya şehrinde erzakın çok az olduğu muhakkaktır; zaten Kürboğa'nın kuşatması altında Haçlıların büyük açlık yaşaması bunu kanıtlamaktadır. Öte yandan elde edilen ganimet konusunda Raimundus görgü şahidi olsa da uzun kuşatma süresi, Albertus'un beyanını daha makul kılmaktadır.

⁵⁹³ Fulcherius Carnotensis, a.e., 83. İbnü'l-Adîm, Yağısıyan'ın bir grup askerle şehirden kaçtığını, ancak kaçanlardan kurtulan olmadığını söylemektedir. Müellife göre Yağısıyan, Ermenaz adında bir köye geldiğinde atından düştü; kölesi onu tekrar atına bindirse de tekrar düştü. O sırada gelen bir Ermeni Yağısıyan'ı öldürüp kesik başını Haçlılara götürdü. a.mlf, *Zübdetü'l-Haleb*, 91. Sadece Azîmî Tarihi'nde Yağısıyan'ın susuzluktan öldüğü bilgisi mevcuttur. *Azîmî Tarihi*, 37. İbnü'l-Esir ise İbnü'l-Adîm ile aynı görüşü biraz daha ayrıntılı aktarmaktadır. Ona göre Yağısıyan'ın bayılmasının nedeni şehri bırakıp kaçmasının verdiği vicdan azabı ve pişmanlıktır. a.mlf, *el-Kamil*, 10:229-230. İbn Kesîr de Bagısyân (Yağısıyan)'ın az sayıda askerle şehirden kaçtıktan sonra pişmanlık duyduğunu, bu nedenle bayıldığını ve adamlarının onu bırakıp kaçtıklarını, bu esnada gelen bir çobanın Yağısıyan'ın başını kestğini aktarmaktadır. İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 12:303.

⁵⁹⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:150. *Gesta*'ya göre de Yağısıyan beraberinde pek çok adamla kaçmıştır. Köyün birinde bir eve sığınan Yağısıyan'ın kimliğini fark eden Ermeniler ve Süryaniler onu esir edip başını kestikten sonra Bohemund'a getirdiler. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 105

⁵⁹⁵ Raimundus Aguilers, a.e., 48; Albert of Aachen, a.e., 1:151.

⁵⁹⁶ Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 228.

4.3. Kutsal Mızrak Hadisesi

Historia'ya göre Antakya'yı ele geçiren Haçlı Kontları, şehirde erzak bulamadıkları ve Kürboğa'nın ordusunun çok yakında olduğu haberini aldıkları için hemen St. Symeon limanına yiyecek ve iâşe teminine bir birlik gönderdiler. Gönderilenler geri döndükten kısa bir süre sonra, 4 Haziran Cuma sabahı Kürboğa'nın ordusundan üç yüz kişilik bir süvari birliği Antakya surları önünde görüldü.⁵⁹⁷ Albertus, Müslüman öncü birliğini görünce kaleden çıkan Roger of Barneville'in öldürülmesine iki bölüm ayırmıştır. *Historia*'ya göre en seçkin şövalyelerinden birinin öldürülüp başının kesilmesini surlardan izlemekle yetinen Haçlılar çok üzülmüştür. Albertus, bu hadiseyi anlattıktan sonra önce Galyalıların aslında çok cesur olduğunu anlatma ihtiyacı hissetmiş, neden yardıma gitmediklerini ise tüm Hristiyan Ordusu'nun elinde sadece yüz elli at kaldığı, ele geçirdikleri Antakya'da ise yalnızca dört yüz Türk atı bulabildikleri, bu atların tamamının da bakımsız oldukları bilgisiyle izah etmiştir.⁵⁹⁸

Historia'ya göre Antakya'nın Haçlılar tarafından ele geçirilmesinden üç gün sonra, 5 Haziran Cumartesi sabahı Kürboğa'nın "tüm doğu diyarları ve krallıklarından topladığı (...) kâfirlerin tüm barbar milletleri ve birliklerinden"⁵⁹⁹ ordusunun tamamı şehre varıp surları muhasara altına aldı.⁶⁰⁰ Kuşatmanın üçüncü günü Kürboğa kuşatmayı biraz daha daraltıp ordusunu surlara yanaştırdı. Hatta Müslüman Ordusu'ndaki bazı birlikler güç gösterisi amacıyla çadırlarını kalenin sağ tarafına, Godfrey'in koruduğu burç ve kapının karşısına kurdular. Burası, şehir Haçlılarca muhasara edilmişken, Bohemund'un ordugâhının bulunduğu yerd. Godfrey, koruduğu kapının hemen karşısına konuşlanan düşman askerlerini görünce ani bir taarruzla Müslümanları püskürtmeyi denedi. Ancak çok sayıda zayıat verip kaçmak zorunda kaldı. Kapıdan giren Haçlılar, kaledeki Türk garnizonunun da saldırısıyla karşılaşyordu. Bunun üzerine Bohemund ve

⁵⁹⁷ Albert of Aachen, a.e., 1:152. Willermus'a göre 5 Haziran sabahı gelmiştir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 235.

⁵⁹⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:152-153.

⁵⁹⁹ Albert of Aachen, a.e., 1:153.

⁶⁰⁰ Raimundus Aguilers, a.e., 48; Albert of Aachen, a.e., 1:153-154. İbnü'l-Adîm' göre 9 Haziran Çarşamba sabahı. A.mlf. *Zübdetü'l-Haleb*, 91. Willermus ise istihkâm değil hendek kazıldığını kaydetmiştir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 237. Fulcherius, altmış bin kadar Türk'ün iç kaleden girip şehri kuşattıklarını, ancak burada tutunamayıp kuşatmayı dışarıdan devam ettirme kararı aldıklarını kaydetmektedir. Diğer kaynaklarda zikredilmeyen bu ayrıntıda Selçuklu Ordusu'nun sayıca çok yetersiz Haçlıları içeriden neden yenemediği anlaşılabilir. Fulcherius Carnotensis, a.e., 85.

Raymond, surların dağlık kesiminde kurulu iç kaleyle aralarında engel oluşturması için ayrı bir istihkâm inşa ettiler.⁶⁰¹ *Historia*'ya göre bu sayede iç kaledeki Türk garnizonun ani hücumlarla Haçlıları hazırlıksız yakalaması önlenmiş oldu. Fakat Türk garnizonu bu defa sürekli istihkâma saldırıyordu. Bu esnada Kürboğa da bir piyade taburu oluşturarak mezkûr kapıya hücum etti. İki taraflı saldırıda Bohemund yenilmek üzereyken Flander Kontu Robert ve Godfrey'in yardıma gelmesiyle taarruzu savuşturdu.⁶⁰²

Albertus Aquensis'e göre Kürboğa, iki gün daha surların dağlık kesiminde durduktan sonra, yeterince otlak olmaması nedeniyle ordugâhını buradan Asi Nehri kıyısına, şehrin yarım mil ötesine taşıdı. Bu hamleyle birlikte şehrin tüm giriş çıkışlarını tamamen kuşatarak Antakya'nın dışarıyla irtibatını tamamen kopardı.⁶⁰³

Albertus, iki bin kişilik bir Türk birliğinin, Haçlıların şehri muhasaraları sırasında inşa ettikleri istihkâmı ele geçirmek için taarruzundan bahsetmektedir. Müellife göre Flander Kontu Robert'ın beş yüz askerle direnmesiyle şiddetli çarpışmalar sonuç vermeyince Türkler ertesi gün takviye kuvvetlerle tekrar saldırıya geçmek üzere geri çekildiler. Türklerin ertesi gün daha kalabalık geleceğini anlayan ve istihkâmın ne derecede stratejik olduğunu bilen Robert, gece istihkâmı ateşe verip kaleye döndü. Albertus, ertesi sabah dört bin kişilik bir kuvvetle istihkâmı ele geçirmek üzere gelen Türklerin, istihkâmı yakılıp yıkılmış halde olduğunu gördüklerinde çok şaşırdıklarını söylemektedir.⁶⁰⁴ Şehir surlarına sadece yarım mil ötede konuşlu Müslüman Ordusu'nun bu yangından habersiz olması dikkat çekicidir.

Albertus, eserinin bu bölümünde surlar içinde kapana kısılan Haçlı Ordusu'nun muazzam bir açlıkla boğuştuğunu anlatmaktadır. *Historia*'da verilen rakamlara göre açlık sırasında bir at, eşek, inek ya da sığır kellesi bir Bizans sikkesi, bu hayvanların kulağı ya da ayağı altı peni ediyordu. Bunları bulamayanlar evlerde buldukları, üç ila altı yıldır çürüyüp sertleşmiş deri

⁶⁰¹ Radulphus Cadomensis, bu istihkâmın gece inşa edildiğini söylemektedir. Ralph of Caen, a.e., 97; France, a.e., 276; Albert of Aachen, a.e., 1:155.

⁶⁰² Albert of Aachen, a.e., 1:155.

⁶⁰³ Albert of Aachen, a.e., 1:155. Raimundus Aguilers'e göre Kürboğa'nın ordusu 2 mil ötede ordugâh kurmuştur. Raymond D'Aguilers, a.e., 49.

⁶⁰⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:156-157.

parçalarını çiğniyor, hayvan derilerini baharatla pişirip yiyorlardı.⁶⁰⁵ *Historia*'daki bu ifadeler, Godfrey, Raymond St. Gilles ve dönemin Kudüs Patriği Daimbert'in, Haçlıların Askalân Savaşı'ndan sonra Kudüs'ü ele geçirdikleri haberini vermek için yeni Papa II. Paschal'a yazdıkları mektupta teyit edildiği gibi durumun Albertus Aquensis'in anlattığından çok daha kötü olduğu anlatılmaktadır. Söz konusu mektupta yaşanan şiddetli açlık yüzünden "bazıları insan eti yememek için kendini zor zapt ediyordu," ifadesi geçmektedir.⁶⁰⁶ Dönemin İslâm kaynaklarından *Zübdetü'l-Haleb*'te de yiyecek bakımından güç durumda olan Haçlıların ölüleri ve hayvanları yedikleri bilgisi yer almaktadır.⁶⁰⁷ On ikinci asrın başında yaşamış ünlü İngiliz tarihçi William of Malmesbury ise *Gesta Regum Anglorum* adlı eserinde, Haçlıların Antakya'yı kuşatmaları esnasında yamyamlık hadiselerinin yaşandığını aktarmaktadır. William of Malmesbury, bazılarının ölü insan eti yediğini, fakat diğerlerinin et kokusundan rahatsız olmaması için bu işi dağlarda, ücra yerlerde yaptıklarını anlatmaktadır.⁶⁰⁸ Birinci Haçlı Seferi'nin bir nevi epik hikâyesi olan *The Chanson D'Antioche* (Antakya Şarkısı) adlı eser ise yamyamlık olayını oldukça farklı ve daha tafsilatlı sunmaktadır. Eserde anlatıldığına göre Tafurlar adı verilen bir topluluğun kralı, yanında bin adamıyla Pierre L'Hermit'in çadırına gelip halkının çok aç olduğunu söyleyip ne yapacakları konusunda bir tavsiye istedi. Pierre L'Hermit bunun üzerine savaş meydanına gidip Türklerin cesetlerini toplamalarını, güzelce pişirip baharatlayınca tatlarının harika olacağını söyledi. Tafurların Kralı tüm ordusunu topladı. Sayıları on bini aşan bu dilenci ordusu Türklerin cesetlerini toplayıp derilerini yüzdükten sonra bazılarını haşlayıp bazılarını kızarttıktan sonra karınlarını doyurdu.⁶⁰⁹ Bununla birlikte Antakya önlerinde ya da şehir ele

⁶⁰⁵ Albert of Aachen, a.e., 1:157-158; Robert the Monk, a.e., 157. Radulphus, yaşanan şiddetli açlığın yanında dizanteri salgımından da söz etmektedir. Ralph of Caen, a.e; 102.

⁶⁰⁶ Dana Carleton Munro, *Letters of The Crusaders*, (Philadelphia: Department of History of the University of Pennsylvania, 1902), 9; Krey, a.e., 276; Edward Peters, *The First Crusade The Chronicle of Fulcher of Chartres and Other Source Materials* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1998) 293.

⁶⁰⁷ İbnü'l-Adîm, a.ge., 92. İbnü'l-Kalânîsî de Haçlıların yiyecek kıtlığından ölüleri yiyecek hale geldiklerini aktarmaktadır. a.mlf, *Şam Tarihine Zeyl*, 4.

⁶⁰⁸ William of Malmesbury, *Chronicle Kings of England*, çev. J. A. Giles, D.C.L., (London: H. G. Bohn, 1847) 380.

⁶⁰⁹ Anonim, *The Chanson D'Antioche: An Old-French Account of the First Crusade*, çev. Susan B. Edginton ve Carol Sweetenham (Surrey: Ashgate, 2011) 200.

geçirildikten sonraki yamyamlık hadiseleri diğer Latin kaynaklarda zikredilmemektedir.

Albertus, yaşanan kıtlıktan dolayı bazı Hristiyanların hayatlarını riske atıp geceleri gizlice St. Symeon Limanı'na gittiklerini söylemektedir. Müellife göre bu durumu fark eden Müslümanlar St. Symeon'a baskın yaparak limanı ve gemileri yakıp denizcileri öldürdüler.⁶¹⁰

Albertus Aquensis, limanın yok edilmesiyle tamamen yılgınlığa düşen Haçlı Ordusu içerisinde kaçışların başladığını aktarmaktadır. Kaçanlar arasında ordunun önde gelenlerinden Marangoz William ve Bohemund'un kız kardeşinin kocası William vardır.⁶¹¹ *Historia*'ya göre, gece karanlığından istifade edip surlardan sarkıttıkları iplerle şehirden kaçan bu kişiler, dağlık yolları izleyerek, Haçlıların Antakya'yı muhasara ettiği sırada Stephen de Blois'nin hastalığını bahane ederek gittiği İskenderun'a ulaştı. Albertus, Stephen de Blois'nin bu kişilerden Haçlı Ordusu'nun içinde bulunduğu durumu öğrenince İskenderun'da da güvende olamayacağına karar verdiğini, hatta kara yoluyla bile dönme riskini göze alamayıp deniz yoluyla döndüğünü belirtmiştir.⁶¹²

Albertus, ordunun önde gelen şahsiyetlerinin kaçışıyla ümitleri tamamen tükenen Hristiyanların, Lombardiyalı bir rahibin sefere çıkmadan önceki bir olayı anlatmasıyla morallerinin düzeldiğini aktarmaktadır. Albertus'un aktardığına göre Lombardiyalı rahip, sefere çıkmadan ona görünen Ambrose'un⁶¹³ üç yıl sonra Kutsal Toprakların Hristiyanların eline geçeceğini müjdelediğini ve bu müjdenin üzerinden iki sene geçtiğini söyledi. Bunun üzerine başta Godfrey, Flander Kontu Robert olmak üzere herkes tekrar zafere inanmaya başladı.⁶¹⁴

Albertus, ordunun durumunu aktardıktan sonra tekrar Stephen de Blois'nin kaçışına dönmektedir. *Historia*'ya göre Stephen de Blois deniz yoluyla dönmekteyken, Bizans egemenliğindeki adalardan birinde mola verdiğinde İmparator Alexios'un, söz verdiği gibi Haçlılara yardım için Türkopoller, Peçenekler, Kumanlar, Bulgarlar ve Rumlardan müteşekkil dört yüz bin kişilik

⁶¹⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:159.

⁶¹¹ Willermus ayrıca Lambert der Arme, Guido von Trussel, Bohemund'un kız kardeşinin kayırbiraderi Albert gibi çok sayıda soylunun kaçtığını eklemektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 239.

⁶¹² Albert of Aachen, a.e., 1:160; Raimundus Aguilers, a.e., 59; Robert the Monk, a.e., 158-159.

⁶¹³ Aziz Ambrose, MS 340-397 yılları arasında yaşamış Milano Piskoposu'dur.

⁶¹⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:161-162.

ordusuyla Akşehir'e ulaştığını öğrendi. Bunun üzerine İmparator'un yanına giden mezkûr kontlar, yardım kuvvetleri arasında, Tatikios'un ve kırk bin kişilik yeni bir Galyalı Haçlı Ordusu olduğunu gördüler.⁶¹⁵ Stephen de Blois ve diğerlerini gören imparator, Godfrey, Raymond ve Adhemar'ın durumunu sordu. *Historia*'ya göre Stephen, Antakya'dakilerin çok kötü durumda olduklarını, her yanlarının muazzam sayıda düşmanla çevrelendiğini, içeridekilerden kimsenin kurtulma şansının olmadığını, kendilerinin akıllarını kullanarak kaçtıklarını söyleyip İmparator'a, ordusunu boşu boşuna tehlikeye atmayıp geri dönmesini tavsiye etti.⁶¹⁶ Haçlıların yaşadığı bu en büyük ihanetin doğrudan Stephen de Blois tarafından gerçekleştirilmesine karşın, tüm kroniklerde Bizans İmparatoru'nun ve hatta Tatikios'un ihanetle, korkaklıkla suçlanması ilginçtir. Bu açıdan en mutedil müellif sayılabilecek Albertus Aquensis dahi Stephen de Blois için keskin ifadeler kullanmaktan kaçınmış, ancak İmparator için "hain, döneke, korkak" gibi hakaret ifadeleri kullanmaktan çekinmemiştir.

Albertus'a göre Haçlıların çaresiz durumda olduğunu öğrenen imparator yanındakilerle istişare edip dönmeye karar verdi. Dönüş yolunda, Haçlıların Türklerin elinden aldığı kaleleri, tekrar Kılıçarslan'ın ele geçirebileceği ihtimaline karşılık yıktırdı.⁶¹⁷

Albertus Aquensis, yardım kuvvetlerinin geri döndüğünü öğrenen Antakya'daki Haçlıların durumunu şu şekilde anlatmaktadır: "Böylece Hristiyan Ordusu'nun önderleri sürekli bir araya gelip, şehirden gizlice kaçıp ahaliyi tehlikede bırakıp gitmelerinin hiç mümkün olup olmadığını tartışıyorlardı."⁶¹⁸

Tüm kroniklerde yer bulan ve günümüze dek pek çok tartışmanın konusu olan Kutsal Mızrak hadisesi *Historia*'ya göre bu esnada gerçekleşmiştir. Albertus,

⁶¹⁵ Radulphus'un verdiği sayı, Alexios'un ordusunun yüz bin askerden oluştuğu, beraberinde de Bohemund'un kardeşi Guy'un on bin kişilik Frenk ordusu olduğudur. Ralph of Caen, a.e; 96.

⁶¹⁶ Albert of Aachen, a.e., 1:163. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 123-125.

⁶¹⁷ Albert of Aachen, a.e., 1:164.

⁶¹⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:164. Anna'ya göre de Alexios'un Antakya'ya yardıma gitmemesinin nedenlerinden biri, kurtuluş ümidi kalmayan Haçlıların canlarını kurtarıp kaçmayı düşler olmalarıydı. Anna Komnena, *Alexiad*, 340. Willermus'a göre soyluların kaçmayı düşündüğü şartlarda diğer askerler de saklandıkları yerlerden çıkmıyordu. Bunun üzerine Bohemund şehrin değişik yerlerini ateşe verip askerleri saklandıkları yerlerden çıkmaya zorladı. Gittikçe büyüyen bu yangında şehrin büyük bölümü ve çok sayıda kilise yandı. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 253-254; Ralph of Caen, a.e; 98-100. Robertus Monachus'a göre gece yarısına dek süren bu yangında iki bin ev ve kilise yanmıştır. Robert the Monk, a.e., 164.

iddia sahibi Peter Bartholomeus'dan sadece "Provence bölgesinden bir rahip" şeklinde bahsetmektedir.⁶¹⁹ *Historia*'ya göre Peter Bartholomeus İsa'nın kendisine görüldüğünü ve öldürüldüğü Kutsal Mızrak'ın parçasının yerini söylediğini iddia etti. Gerçekten de rahibin Adhemar ve Kont Raymond'a söylediği gibi Aziz Petrus Kilisesi'ndeki yer kazılınca mızrak parçası bulundu. Mızrak parçası hemen temizlenip kıymetli kumaşlara sarıldı.⁶²⁰ Albertus, mızrağın doğruluğunu tartışma konusu yapmadan konuyu kapatıp ayrıntıya girmemiştir.

Kutsal Mızrak hadisesi tüm kroniklerde değişik şekilde yer bulmuştur. Kronikçilerden Raimundus Aguilers, eserinin nispeten önemli bir bölümünü Kutsal Mızrak'ın bulunmasına ayırmış ve mızrağın gerçekliğinden katiiyetle kuşku duymamıştır; zira Raimundus, toprağı kazanlardan biridir. Bununla birlikte Raimundus Aguilers'in eserinin neşrini yapan John Hugh Hill ve Laurita Hill, Raimundus'un bu olaya safça inanmış biri olmaktan öte, doğrudan hikâyeyi uyduran kişi olduğu görüşündedirler.⁶²¹ Raimundus Aguilers'in eserinde dahi Adhemar'ın, Peter Bartholomeus'nun Kutsal Mızrak'ın yerini bildiği iddiasını ve bunu, kendisine görünen azizler ve İsa sayesinde bildiği iddiasını duyunca bunu "düzmece" olarak gördüğü yer almaktadır.⁶²² Bunun yanında Peter Bartholomeus'ya görünen tüm azizlerin mızrağı bulup Kont Raymond'a vermesi konusunda ısrar etmeleri, Raymond'ın Mızrak'ın gerçekliğine dair daha sonra oluşacak kuşkuları göz ardı edip sürekli savaşa götürmesi ve mızrak bulunduktan sonra Peter Bartholomeus'nun askeri kararlara dahi müdahil olup kendisine görünen azizlerin böyle olmasını emrettiklerini iddia etmesi, hadisenin Haçlı

⁶¹⁹ Albert of Aachen, a.e., 1:165. Raimundus Aguilers'in ise ilkin sadece "Provençal bir köylü" olarak bahsettiği kişinin adının Peter Bartholomeus olduğunu söylemektedir. Raimundus bunun yanında Stephen adında bir rahibin de rüyasında gördüğü İsa'nın Mızrağının yerini söylediğini iddia etmektedir. Aguilers, a.e., 54-56. *Gesta Francorum*'da "Peter adında tanınmış bir hacı", Fulcherius'ta ise sadece "bir adam" olarak geçmektedir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 118; Fulcherius, a.e., 83-84. Willermus Tyrensis ise "Provençal bir keşiş olan Peter" olarak tanıtmaktadır. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 255.

⁶²⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:165-166; Robert the Monk, a.e., 161-3. Raimundus, bu hadisenin 14 Temmuz'da gerçekleştiğini bildirmektedir. Raimundus Aguilers, a.e., 57.

⁶²¹ Raimundus Aguilers, a.e., 51,55. Azîmî Tarihi'nde yer alan, Bohemund'un kiliselerden birine bir mızrak gömdürüp bir rüya uydurduğu iddiası ve İbnü'l-Esir'in, mızrağı kiliseye iddia sahibi rahibin gömüp izini kaybettiği kaydı, İslâm kaynaklarının da hadiseye inanmadıklarını ortaya koymaktadır. İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, 10:231; el-Azimi, *Azimi Tarihi*, 128.

⁶²² Raimundus Aguilers, a.e., 54. Bunun yanında *Gesta Francorum*'un isimsiz yazarı da Raimundus kadar olmasa da Mızrak'ın gerçekliğinden tereddüt duymamaktadır. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 118-119.

Ordusu içinde bir güç savaşı olarak tasarlanıp uygulandığını akla getirmektedir. Zaten diğer çağdaş kronikçi Radulphus Cadomensis ve Fulcherius Carnotensis de mızrak olayının sahtekârlık olduğu görüşündedir.⁶²³ Radulphus'un Mızrak hadisesine bakışı, Latin kaynaklar içerisinde en sert olanıdır. Radulphus en başından beri Peter'ı "yalancılıkla"⁶²⁴ suçlayıp, "Peter'in daha önce tesadüfen bulunduğu eski bir Arap mızrağının temreni"⁶²⁵ olan metal parçanın "tam da daha önce düzmece biçimde yerleştirdiği yerde"⁶²⁶ bulunduğunu ve bu "sahtekârlığa"⁶²⁷ alt tabakanın inandığını belirtmektedir.

Albertus Aquensis ise görüldüğü üzere hadiseye nispeten mutedil yaklaşmaktadır. Bununla birlikte Kutsal Mızrak hadisesinde Peter Bartholomeus'nun İsa'yı gördüğünü iddiasını Edginton'ın, "aşırı açlık ve Haçlıların bilmedikleri bitkileri yemesinin halüsinasyonlara ve rüyalara"⁶²⁸ yol açabileceği şeklinde izahı, çağdaş kroniklerde bile sert eleştirilere, hatta "sahtekârlık"⁶²⁹ ithamlarına maruz kalan bir olayı dahi Batılı tarihçilerin mantıki bir temele oturtma çabasına iyi bir örnek teşkil etmektedir.

4.4. Selçuklu Ordusu'nun Yenilmesi

Kürboğa'nın Antakya yolunda Urfa'yı kuşatarak zaman kaybetmesi yüzünden olayların akışı tamamen değişmiştir. Haçlıların erzakının tükenme noktasına geldiği, askerlerin teker teker kaçmaya başladıkları sırada Selçuklu Ordusu'nun gecikmesi, şehrin ihanetle de olsa ele geçirilmesine imkân vermiş, Haçlıları zafere taşımıştır. Buna karşın karşılarındaki ordunun büyüklüğü, Antakya'da gerektiği kadar yiyecek bulamamaları ve askerlerin çok yorgun olması, Haçlıları oldukça dezavantajlı duruma sokmaktaydı.

Historia'ya göre Kutsal Mızrak sayesinde oluşan geçici iyimser havaya rağmen "Hristiyan Ordusu'ndaki tüm komutanlar ve önderler" yaşadıkları çok

⁶²³ Fulcherius, Piskopos Adhemar'ın bu iddianın asılsız olduğunu düşünmesine karşın Raymond'ın iddiayı hemen sahiplendiğini, hatta ateşle imtihan olayından sonra bile Mızrak'ı korumaya devam ettiğini aktarmaktadır. Fulcherius Carnotensis, a.e., 84-85; Ralph of Caen, a.e; 118-119.

⁶²⁴ Ralph of Caen, a.e; 118-119.

⁶²⁵ Ralph of Caen, a.e; 119.

⁶²⁶ Ralph of Caen, a.e; 119.

⁶²⁷ Ralph of Caen, a.e; 119.

⁶²⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:165.

⁶²⁹ Ralph of Caen, a.e; 118-119; Raimundus Aguilers, a.e., 51,54.

sayıda sorun ve açlık felaketi yüzünden korkuyor, sayısız milletten oluşan bir orduyla savaşmaktan çekiniyorlardı.⁶³⁰ Bu nedenle Kürboğa'ya bir elçi göndermeye karar verdiler. Ancak Kürboğa gibi biriyle konuşmaya cesaret edecek birini bulamadılar. Sonuç olarak Pierre L'Hermit tereddütsüz bu vazifeyi üstlendi.⁶³¹

Historia'ya göre Pierre L'Hermit, Kürboğa'ya iki teklif sundu. İlk olarak Kürboğa'ya "kâfir inançlarını bırakıp" Hristiyanlığa geçmesini, bu takdirde tüm Haçlı kontlarının onun emrine girip Antakya'yı teslim edeceklerini söyledi. Kürboğa bu teklife kesinlikle yanaşmayınca Pierre L'Hermit bu defa diğer teklifini sundu. Buna göre Kürboğa ordusundan yirmi genç şövalye seçecek, bu askerler Haçlılar arasından seçilecek yirmi şövalyeye düelloya tutuşacaklardı. Hristiyanlar kaybederlerse şehri Kürboğa'ya bırakıp sorun çıkartmadan memleketlerine döneceklerdi, aksi takdirde Müslümanlar kuşatmayı kaldırıp geri döneceklerdi. Albertus Aquensis'e göre Kürboğa bu öneriyi de reddedip beraberinde getirdiği sayısız zinciri ve prangayı göstererek genç kızları ve erkekleri kölesi yapacağını, diğerlerini de kılıçtan geçireceğini söyledi.⁶³²

Historia'da Pierre L'Hermit'in kaleye dönünce aldığı cevapları aktardığı sırada Godfrey'in onu susturduğu, ayrıntılarla askerlerin gözünün korkmasını

⁶³⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:166. *Gesta Francorum*'a göre bu aşamada Kürboğa'nın annesi Müslümanların ordugâhına gelip oğlunu Frenklerden savaşmaktan vazgeçirmeye çalışmıştır. Düşman hattından iki kişi arasında geçen, bu yüzden *Gesta*'nın yazarı tarafından bilinmesinin imkânsız olmasıyla uydurma olduğu çok açık olan Kürboğa'nın annesinin konuşmasında, Hristiyanlığın ve Hristiyanların Tanrı'sının, Haçlıların bolca övülmesi, ancak bir rahibin söyleyeceği ifadeler, Kur'ân'da olmayan atıflar ve kehanetler göze çarpmaktadır. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 114-115.

⁶³¹ Albertus Aquensis'in Keşiş Pierre hakkındaki sözleri, muhtemelen kuşatma sırasında ordudan kaçma teşebbüsünde bulunan Pierre'in kaybettiği itibarını tekrar vermeye dönüktür. *Gesta*'ya ve Willermus'a göre Pierre'in yanında Herluin adında biri daha vardı ve iki kişilik bu heyet mağrur bir şekilde Kürboğa'dan koşulsuz biçimde muhasarayı kaldırıp gitmesini istemiştir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 126-127. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 257-258. Fulcherius da aynı görüşü savunmaktadır. Carnotensis'e göre Haçlılar kaleden çıkışlarını tamamladıklarında Kürboğa tekliflerini kabul etmeye hazır olduklarını bildirmiş, ancak bu kez Haçlılar tarafından reddedilmiştir. Fulcherius Carnotensis, a.e., 87-89.

⁶³² Albert of Aachen, a.e., 1:166-167. Ralph of Caen, a.e; 103. Raimundus Aguilers, düello teklifinin beşli ya da onlu grupların çarpışması önerisi şeklinde olduğunu bildirmektedir. Raimundus Aguilers, a.e., 63. İslâm kaynaklarında ise düello teklifinden bahsedilmez, aksine Haçlıların tek isteği ülkelerine sağ salim dönebilme iznidir. İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, 10:231; Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları*, 187.

istemediği kaydedilmektedir. Bunun yanında toplanan konseyde açlık yüzünden gündün güne ölmektense savaşarak ölmenin daha evlâ olduğu kararı çıkmıştır.⁶³³

Albertus, eserinin müteakip bölümünü Haçlı Ordusu'nun tertibine ayırmıştır. Müellife göre 28 Haziran'da Haçlılar on iki tabur halinde düzen almış, biraz hasta olan Kont Raymond, iç kaledeki garnizonun taarruz ihtimaline karşı şehirde kalmıştır.⁶³⁴

Historia'ya göre, Türkler mütemadiyen iç kaleyi elinde tutan Şemsüddeve'ye ulak gönderip Hristiyan Ordusu'nda bir hareketlilik görmesi halinde derhal haberci göndermesini istiyordu.⁶³⁵ Şemsüddeve haberci göndermek yerine kaleye büyükçe bir siyah bayrak çekerek durumu haber verdi.⁶³⁶ Bunun üzerine Kürboğa'nın ordusu da savaş düzeni aldı ve yaklaşık iki bin asker, Haçlıların köprüyü geçmesine engel olmak için nehrin karşısında konuşlandı. Haçlılar, Türklerin ilk olarak okçu saldırısı yapacağını göz önüne alarak okçularını gönderip köprüyü kontrol altına aldılar. Sonrasında merkeze ani bir hücumla Türk okçu birliğini dağıttılar. Bu esnada, Albertus'un Kürboğa'nın ordusunda yer aldığı ısrarcı olduğu Kılıçarslan, on beş bin askeriyle ana ordudan ayrılıp St. Symeon istikametine giden yolu kesti. Böylelikle Haçlılar yenilip kaçmaya başladığında orada önlerini kesecekti. Ancak yolda karşılarına çıkan Haçlı kuvvetleri karşısında çalılıkları ateşe verdiler. Haçlılara doğru esen rüzgâr yüzünden dumandan istifade ederek Hristiyan kuvvetini diğerlerinden ayırıp köşeye sıkıştırdılar. Albertus'a göre sadece at sırtında olanlar kaçabildi.

⁶³³ Albert of Aachen, a.e., 1:168. Gesta'ya göre bu sırada Türk askerlerinin fakir hacılardan ele geçirdiği, oldukça değersiz, tamamen pas tutmuş bir kılıç, aynı biçimde bir yay ve kullanılamaz haldeki bir mızrağı gören Kürboğa, Haçlıların askeri teçhizatının tamamen bu şekilde olduğunu sanarak dalga geçmiştir. Bunun üzerine zaferden emin bir şekilde Selçuklu Sultanı'na, Halife'ye ve diğer tüm ileri gelenlere zaferin çok yakın olduğuna dair mektuplar yazdırmıştır. Aynı hadise Willermus tarafından da zikredilmektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 242. Burada ilginç olan, *Gesta*'nın yazarına göre Kürboğa mektubunda "Muhammed'e ve Tanrılar adına yemin olsun ki (...)" ifadesini kullanmasıdır. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 109-110. Radulphus da "Tanrı Muhammed" ifadesini kullanmıştır. Ralph of Caen, a.e; 104. Müslümanlarla defalarca savaşmış, gözlemlemiş birinin İslâmiyet'i hâlâ çok tanrılı bir din sanması oldukça şaşırtıcıdır.

⁶³⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:168; Robert the Monk, a.e., 175. Willermus çarpışma günü olarak 18 Haziran'ı vermektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 261.

⁶³⁵ Aslında bu sırada iç kalenin komutası Ahmed b. Mervan'daydı. İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Haleb*, 92. Albertus'un yaptığı bu hata *Gesta Francorum*'da yapılmamıştır; bilakis *Gesta*'da, Kürboğa'nın Şemsüddeve'yi iç kaleyi teslimine zorladığı tafsillatlı biçimde yer bulmuştur. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 108

⁶³⁶ Raimundus Aguilers'e göre Frenklerin hücumu geçtiği sırada Kürboğa otağında satranç oynamaktaydı. Raimundus Aguilers, a.e., 62. Aynı iddia Radulphus tarafından da zikredilmiştir. Ralph of Caen, a.e; 106.

Kılıçarslan'ın zaferini gören Rıdvan, birlikleriyle Bohemund'a kanattan saldırdı. Diğer kanattan da saldırıya uğrayan Bohemund'un ordusu, "kurt düşmüş koyun sürüsü gibi" artık direnmekten vazgeçme eşiğindedi.⁶³⁷

Albertus Aquensis, tam o anda Godfrey'in Bohemund'un durumunu görüp yardımına koştuğunu söylemektedir. Türklerin öncü birliğini dağıttığı için zafer mutluluğu yaşayan Hugh de Vermandois de aynı tarafa yöneldi. Albertus'a göre savaşın seyri bu noktada değişerek yardım kuvvetlerinin geldiğini gören Türkler birer birer kaçmaya başladılar.⁶³⁸

Historia'ya göre önce dağlık alanda bekleyen Türk savunma birlikleri dağıldı, bunun ardından Bohemund, Türklerin merkez kuvvetlerine saldırdı. Merkez kuvvetlerin bozguna uğradığını gören Kürboğa, kuvvetlerinin henüz çarpışmaya dâhil etmediği büyük bölümünü cepheye sürmeyi başaramadı.⁶³⁹

Albertus Aquensis, ordusunun tamamen dağıldığını gören Kürboğa'nın da sonunda meydanı terk edip Fırat üzerinden Horosan'a kaçtığını, Adhemar'ın bir süre onu takip etmesine karşın yeterince atı olmadığından vazgeçtiğini aktarmaktadır.⁶⁴⁰

Albertus, Adhemar'ın takibi bırakma nedeni olarak savaş atı olmayışını belirttikten sonra Haçlı liderlerinin maddi perişanlığından söz etmektedir. *Historia*'ya göre atların bir kısmı ölmüş, bir kısmını da askerler açlıktan kesip

⁶³⁷ Albert of Aachen, a.e., 1:169-171.

⁶³⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:172. Raimundus Aguilers, Haçlıların zaferinin en büyük nedeninin Kutsal Mızrak olduğu görüşündedir. Bunun yanında çarpışma sırasında yağın yağmur ve Tanrı'nın gönderdiği ruhani askerlerin Haçlıların başarılarını sağlayan mucizeler olduğu iddiasındadır. Raimundus Aguilers, a.e., 63-64; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 264-267.

⁶³⁹ Albert of Aachen, a.e., 1:172.

⁶⁴⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:173. Raimundus Aguilers, Haçlı Ordusu kaleden çıkışını tamamlayıp ilerlemeye başladığında daha savaşmalarına fırsat kalmadan Müslümanların kaçmaya başladıklarını aktarmaktadır. Bu ifade, Müslümanları savaşmadan geri çekilmekle suçlayan İbnü'l-Esir'in, "Hiçbir Müslüman ne kılıç çekti, ne mızrak ne de bir ok attı (...) Haçlılar bu durumu görünce hile zannettiler; çünkü savaş olmadı ki böylesine bir mağlubiyet görülsün" aktarımlarıyla örtüşmektedir. Raimundus Aguilers, a.e., 64; İbnü'l-Esir, *El-Kamil*, X:231. Diğer bir Müslüman tarihçi İbnü'l-Adîm de Raimundus Aguilers'i teyit etmektedir. Bunun yanında Anna Komnena da daha iki ordu yakın çarpışmaya girmeden Türklerin kaçmaya başladıklarını aktarmaktadır. Anna Komnena, *Alexiad*, 342. İbnü'l-Adîm'e göre Dukak ve Rıdvan arasındaki çekişme yüzünden Kürboğa'nın ordusunda büyük ayrılıklar meydana geldi. Arap birlikleri ve Türkmenler arasında sorun da çıkınca birçoğu ordudan ayrıldı. Haçlıların hepsini yok etme hevesiyle kaleden çıkışlarına izin verilse de çıkan kalabalığı gören öncü hattı oluşturan Türkmenler dağılıp geri çekildi. Öyle ki Türkmenlerin çekilmesini aldatmaca zanneden Haçlılar saldırmaktan çekindiler. Sonuçta savaş meydanında Kürboğa'dan başka kimse kalmamıştı. Nihayetinde o da otağı ve çadırları ateşe verip savaş alanını terk etti. a.mlf. *Zübdetü'l-Haleb*, 92-93.

yemişlerdir. Çocukluğundan beri at binen asilzadeler artık yaya savaşmak zorunda kalmışlar, memleketlerinde oldukça zengin olan prensler, Antakya’da eşek sırtında savaşmak zorunda kalmışlardır. Albertus, birçok kontun eşekle savaşa girdiğini, kullandığı teçhizatın da aslında Türklerden aldıkları “alışkın olmadıkları ve savaşmaya hiç uygun olmayan” silahlar olduklarını aktarmaktadır. Albertus, Henry of Esch, Kont Hartmann, hatta Flander Kontu Robert gibi soyluların hayatta kalmak için dilenme noktasına kadar düştüklerini belirtip eserinin kahramanı Godfrey’in bile Raymond St. Gilles’den yardım aldığını aktarmaktadır.⁶⁴¹

Albertus, soyluların maddi durumunu aktardıktan sonra tekrar savaş meydanına dönüş yapar. *Historia*’ya göre diğer Haçlı kuvvetleri düşmanı kovalayıp savaşırken Kont Raymond ve Adhemar’ın birlikleri savaş meydanında ganimet toplamaya koyuldu. Onların ceplerini doldurduğunu gören diğer askerler de para hırsıyla ganimet telaşına düştüler. Savaş meydanında çok sayıda ganimet yanında “Sarazenlerin, Türklerin ve diğer tüm milletlerin günahkâr amellerinin, peygamberlerinin ve kâhinlerinin şeytani büyülerinin yazılı olduğu cilt cilt kitaplar”, içinde “Kürboğa’nın, iki bin insanın rahatça hayatını sürdüreceği büyük otağını” ele geçirdiler. Ayrıca ordugâhta buldukları “tüm kadınlar, ufak çocuklar, hatta hâlâ emzikli ufak bebeklerin kimi kılıçtan geçirildi, kimi atların toynakları altında can verdi.”⁶⁴²

Görüldüğü üzere Antakya önlerinde neredeyse dağılma noktasına kadar gelen Haçlılar, bilhassa Kürboğa’nın iki stratejik hatasıyla âdeta yeniden can bulmuştur. Kürboğa’nın Urfa kuşatmasıyla gecikmesiyle şehri ele geçirmişler, Haçlı komutanların dahi kaçmayı düşündükleri bir durumda Hristiyan Ordusu’nun sur dışına çıkmasına ve saldırıya geçmesine fırsat vererek mutlak hâkimi olmadığı Selçuklu Ordusu’nun dağılmasına yol açmıştır. Öte yandan Antakya’da bu şekilde iki kez dağılmanın eşiğine gelen Haçlılar, bu fırsatları sonuna kadar kullanıp Batılı tarihçilerin geçiştirdiği katliamlar gerçekleştirmişlerdir.

⁶⁴¹ Albert of Aachen, a.e., 1:173-174; Ayan, *Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği*, a.e., 244-245.

⁶⁴² Albert of Aachen, a.e., 1:175. Alexiad’a göre elde edilen ganimet anca 30 günde Antakya’ya taşınabilmişti. Anna Komnena, *Alexiad*, 342.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. KUDÜS'ÜN İŞGALİ

5.1. Antakya'nın Yönetimi Meselesi

Antakya'nın yönetiminin kimde olacağı meselesi, Birinci Haçlı Seferi neticesinde kurulan üç Latin devleti arasında en çetrefilli ve tartışmalı olanıdır. Zira sefer başlangıcında tüm Haçlı kontlarının İstanbul'da, İmparator Alexios'a ettikleri yemin, kontların birçoğunun sefere çıkış amacıyla çelişmektedir. İznik'in teslim alınışında İmparator, zekâsıyla böyle bir ikilemi henüz ortaya çıkmadan yok etmişse de Bizans kuvvetlerinin Antakya'da olmayışı, hatta imparatorun temsilcisi Tatikios'un da şehir ele geçirilmeden ordudan ayrılması şehrin yönetimini isteyen kontların âdeta ekmeğine yağ sürmüştür. Öte yandan Anna Komnena, Tatikios'un ordudan ayrılmasının sebebi olarak da Bohemund'u göstermekte, şehri hâkimiyeti altına almak isteyen Haçlı kontunun, suikast düzenleneceği yalanıyla Tatikios'u Antakya'dan gönderdiğini iddia etmektedir.⁶⁴³

Albertus Aquensis'e göre, Hristiyanlar dinî mekânları yeniden tesis ettikten sonra şehrin yönetimini Bohemund'a verdiler.⁶⁴⁴ Bununla birlikte Albertus aynı paragrafın içerisinde “her zaman açgözlü olmuş” Toulouse Kontu Raymond St. Gilles'in iç kalenin kontrolünü ele alıp vermediğini söylemektedir. Ayrıca Godfrey, Flander Kontu Robert, Normandiya Kontu Robert ve diğer tüm ileri gelenlerin şehrin ele geçirilmesinde emek vermiş olmalarına rağmen imparatora ettikleri yemini bozmak istemediklerini kaydetmiştir. Albertus, bu noktadan sonra Bohemund'un gizliden gizliye Kont Raymond'ı kıskanmaya başladığını söylemekte, ancak nedenini muğlak bırakmaktadır.⁶⁴⁵

⁶⁴³ Anna Komnena, *Alexiad*, 334.

⁶⁴⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:178.

⁶⁴⁵ Albert of Aachen, a.e., 1:178. *Gesta Francorum*'a göre 1 Kasım'da Antakya'ya dönen liderler şehrin yönetimi konusunda art arda toplantılar yaptı. Aziz Petrus Kilisesi'nde gerçekleşen bu görüşmelerde Bohemund diğerlerine yaptıkları anlaşmayı hatırlatıp giderlerinin bir listesini gösterdi. Buna karşın Raymond, İmparator'a verdikleri sözü hatırlattı. Sonunda bu ihtilafın Kudüs yolculuğunu akamete uğratmayacağına dair söz verdiler. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 137-138. Raimundus'a göre kontlar Antakya'dayken Kasım ayı başında gerçekleşen toplantıda, şehrin yönetimi konusundaki ihtilaf “neredeyse silahlara davranmaya” kadar gitmiştir. D'Aguilers, a.e., 75. Radulphus'a göre ise Bohemund'un mızrağın gerçekliğinden kuşkulandığı tartışmaya açması, Raymond'ın Antakya'nın iç kalesini devretmeme nedenidir. Ralph of Caen, a.e; 120-121.

Raimundus Aguilers ise şehrin Bohemund'a bırakılmasını sadece Raymond'ın kabul etmediğini aktarmaktadır.⁶⁴⁶

Historia'da aktarıldığına göre bu nedenle Haçlı kontları, çektikleri onca sıkıntı sırasında neden söz verdiği yardımı göndermediğini sormak ve sözünü tutmadığı için kontların da ettikleri yeminden artık azade olduklarını bildirmek için Bizans İmparatoru'na bir elçi heyeti göndermeye karar verdiler. Albertus'a göre elçi olarak Hainaut Kontu Baldwin ve Fransa Kralı'nın kardeşi Hugh de Vermandois gönderildi, *Gesta Francorum* ise sadece Hugh'un gönderildiğini yazar.⁶⁴⁷ Albertus, heyetin Türkopollerin saldırısına uğradığını ve Baldwin'in saldırıda öldüğünü, Hugh'un ise kaçmayı başardığını anlatmaktadır.⁶⁴⁸

Albertus Aquensis, Antakya'nın yönetimi meselesini ele alarak başladığı beşinci kitabın ilk faslında birkaç ilginç ayrıntı vermektedir. Bunlardan ilki, Türklerin mabetlerde resim yasağına karşı, "sanki canlıymışlar gibi resimlerin üstü sıvayla kapatılmış," diyerek duyduğu şaşkınlıktır.⁶⁴⁹ İkincisi de bizzat Papa II. Urbanus tarafından Haçlı Seferlerinin nedeni, Doğu Hristiyanlarının çektiği muazzam eza ve cefa olarak verilmesine karşın, Antakya'daki Aziz Pavlus Kilisesi'ne çok kısa mesafedeki şapele Müslümanlar tarafından izin verildiğinin ve Antakya'daki Hristiyanların kendi şapellerinde rahatça ibadet edebildiklerinin bizzat Albertus Aquensis tarafından belirtilmesidir.⁶⁵⁰

Albertus bu esnada yaşanan büyük veba salgınından bahsetmiştir. Kaydettiğine göre altı ay boyunca, gün doğmadan yüz ya da elli veya en az otuz kişinin hayatını kaybetmediği gün pek nadirdir.⁶⁵¹ Albertus, diğer kroniklerde bir bölüm ayrılan Adhemar'ın ölümünden muhtemelen siyasî önyargısından ötürü

⁶⁴⁶ Raimundus Aguilers, Raymond'a bu konuda tehdit dâhil her türlü baskı yapıldığını aktarmaktadır. Raymond D'Aguilers, a.e., 37, 65.

⁶⁴⁷ *Gesta*'ya göre Hugh bir daha geri dönmemiştir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 134; Albert of Aachen, a.e., 1:178-179.

⁶⁴⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:179. Willermus da heyetin iki kişiden oluştuğunu, Baldwin'in öldüğünü, Hugh'un ise kaçtığını, ancak ne cevap getirdiği ne de geri geldiği için tüm itibarının tükendiğini kaydetmektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 277-278.

⁶⁴⁹ Albert of Aachen, a.e., 1:177. Aynı ifade Willermus'ta da vardır. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 272.

⁶⁵⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:177.

⁶⁵¹ Albert of Aachen, a.e., 1:180.

sadece satır arasında bahsetmiş, Le Puy Piskoposu'nun, Ağustos'un ilk günü vebadan öldüğünü not etmiştir.⁶⁵²

Historia'da bundan sonra aktarılan hadise, gerek Haçlı kontları arasındaki gerilimli ilişkiyi, gerekse bölgedeki İslâm hâkimiyetine Hristiyanlarca darbe indirildiği bir dönemde kurulan ilk Haçlı-Müslüman ittifakını ortaya koyması açısından çok değerlidir. Albertus Aquensis'in aktardığına göre Folbert isimli bir şövalye karısıyla birlikte Urfa Kontluğu'na giderken yolda Türklerin baskınına uğradı; kendisi öldürüldü, karısı da çok güzel olması nedeniyle E'zâz (Azez – Azaz) Kalesi'ne tutsak olarak götürüldü. Kadını burada gören ünlü bir Türk süvarisi, paralı askeri olmak için geldiği şehrin emirinden ücret yerine kadını kendisiyle evlendirmesini istedi. E'zâz emirinin adı Kemâlüddîn İbnü'l-Adîm'e göre Ömer'dir.⁶⁵³ Bu esnada Halep emiri Rıdvan'la E'zâz emiri arasında bir süredir yaşanan husumet nedeniyle Rıdvan, E'zâz'a saldırmak üzere ordusunu toplamaya başlamıştı. E'zâz emiri iyice sıkışmışken, mezkûr süvarinin Hristiyan eşi, E'zâz Emiri'nin Haçlılardan yardım alması konusunda ısrar etmekteydi. Bu fikri makul bulan E'zâz Emiri, Antakya'ya, Godfrey'e bir elçi gönderip ittifak teklif etti.⁶⁵⁴ Bunun bir hile olduğunu düşünen Godfrey öneriyi reddedince E'zâz Emiri iyi niyetini göstermek için oğlu Muhammed'i rehin olarak göndererek anlaşma teklifini yineledi.⁶⁵⁵ Rıdvan'a karşı asker takviyesi talebine Godfrey olumlu yanıt verdi. Godfrey'in yanıtının elçi tarafından haber güverciniyle gönderilmesi hem kont hem de çevresindekiler tarafından garipsenerek anlaşılammıştı.⁶⁵⁶ Albertus'un bu garipsemeyi konu etmesinden, o dönemde

⁶⁵² Albert of Aachen, a.e., 1:179; Robert the Monk, a.e., 178. Raimundus, Kutsal Mızrak'ın gerçek olduğuna inanmadığı için Adhemar'a karşı kızgın olsa da Piskopostan övgüyle söz etmektedir. Buna karşın Piskoposun ölümünün ardından Peter Bartholomeus'nun rüyasına girdiğini, mızrağa inanmayarak büyük günah işlediğini ve azap gördüğünü söylediğini iddia ederek bir nevi satır arasında intikamını almaktadır. Raymond D'Aguilers, a.e., 65-67. *Gesta*'da da Adhemar hakkında olumlu ifadeler yer almakta, ölümünün Haçlı Ordusu'ndaki herkesi üzdüğü aktarılmaktadır. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 136. Radulphus, diğer kaynakların aksine Adhemar'ın ölürken halefi olarak Arnulf'u seçtiğini iddia etmektedir. Ralph of Caen, a.e.; 113.

⁶⁵³ İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Haleb*, 96.

⁶⁵⁴ İbnü'l-Adîm ise isim vermeden Haçlılardan yardım istendiğini ve emirin yardımına giden kişinin Raymond St. Gilles olduğunu söylemektedir. a.mlf. *Zübdetü'l-Haleb*, 96. Buna karşın Raimundus Aguilers de talebin Godfrey'e yapıldığını ve Godfrey'in diğer kontların iştirak etmelerini isteyince Raymond'ın ordusunun bu harekâta katıldığını aktarmaktadır. Raymond D'Aguilers, a.e., 69-70.

⁶⁵⁵ Albert of Aachen, a.e., 1:180-182.

⁶⁵⁶ Albert of Aachen, a.e., 1:182.

Avrupa’da, en azından Batı Avrupa’da, haber güvercini kullanımının bilinmediği sonucuna varılabilir.

Rıdvan, E’zâz’i kuşattıktan beş gün sonra Godfrey ordusuyla E’zâz önlerine geldi. Kardeşi Baudouin de üç bin kişilik bir orduyla ağabeyine yardıma geldi. Bununla birlikte E’zâz Emiri’nin doğrudan Godfrey’le bağlantı kurması ve oğlunu da ona rehin olarak vermesini çekemeyen Bohemund ve Raymond St. Gilles, Godfrey’in bu seferine iştirak etmeyi kabul etmedi. İki kontun ordularının geride kaldığını fark eden Godfrey bir günlük yolu geri dönerek sefere iştirak etmezlerse artık düşman olacaklarını söyleyerek iki kontu tehdit edince Bohemund ve Raymond zoraki de olsa sefere katılmak zorunda kaldılar.⁶⁵⁷ Sayıları otuz bini aşan Haçlı kuvvetleri karşısında Rıdvan kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldı.⁶⁵⁸ Bu hadisede dikkat çekici olan, Haçlı kontları arasında ayrılıkların belirginleşmeye başlaması ve Müslümanlarla yaptıkları ilk ittifak olmasıdır.

Albertus Aquensis, eserinin sonraki bölümlerinde büyük veba salgını yüzünden Godfrey’in Antakya’dan ayrılıp kardeşi Baudouin’in hâkimiyetindeki Tel-Beşir ve Râvendân şehirlerinde yaşadığından bahsetmekte ve Urfa Kontu Baudouin de Boulogne’a karşı düzenlenen suikast tertibini, Kontun bu tehdidi nasıl ortadan kaldırdığını anlatmaktadır.⁶⁵⁹ Bu noktada önem arz eden bir ayrıntı, henüz birkaç ay evvel Baudouin’in başlarına geçmesi için ısrar eden Ermeni halkın, kısa süre içinde ona suikast düzenleyecek kadar nefret duymasıdır. Bunun yanında suikastı tertipleyenler ya da iştirak edenlere verilen müsl cezası, Müslüman milletler dışında bu cezanın uygulandığını göstermektedir. Ayrıca Baudouin’in kayınpederi olan Tafnuz’un, “sahip olduğu para yüzünden ölüm cezasına çarptırılacağından korkması,”⁶⁶⁰ Urfa Kontluğunda adaletin nasıl işlediği ve sözde dinî amaçla Haçlı Seferi’ne katıldığı iddia edilen Baudouin’in adalet anlayışını ortaya koymaktadır.

Historia’nın bu kısmında, yazarın Alman kökenini ortaya koyan bir başka ayrıntı yer almaktadır; zira diğer kaynaklarda yer almayan, ancak Albertus

⁶⁵⁷ Albert of Aachen, a.e., 1:183-184.

⁶⁵⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:184; Ayan, *Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği*, a.e., 281.

⁶⁵⁹ Albert of Aachen, a.e., 1:185-190.

⁶⁶⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:188. Burada, Baudouin’in Haçlı Seferine birlikte çıktığı karısının ölümünden sonra evlendiği eşinin babası kast edilmektedir.

Aquensis'in milliyeti hasebiyle vakıf olduğu ayrıntıda, Tuna Nehri üzerindeki Regensburg şehrinden ve Ren Nehri üzerindeki diğer şehirlerden toplanan bin beş yüz Alman'ın deniz yoluyla Antakya'ya geldiği ve St. Symeon Limanı'nda diğer hacıların arasına karıştıkları anlatılmaktadır. Ancak veba salgınından muzdarip hacılar yüzünden bu Almanların birinin bile hayatta kalamadığı belirtilmektedir.⁶⁶¹

Albertus Aquensis'in verdiği diğer bir ayrıntı, Yağısıyan'ın oğlu Şemsüddeve'nin, annesi ve iki oğlu için Kont Raymond'ın ordusunda yer alan, William of Montpellier adlı soyluya üç yüz bin bezant fidye ödediği bilgisidir.⁶⁶²

Antakya'nın yönetim meselesi ve veba salgınıyla geçen yaz sıcakları esnasında Haçlı kontlarının faaliyetleri pek bilinmemektedir. Ancak kronikçilerin bu dönemle ilgili bilgi vermemelerinden yaz sıcakları boyunca ordunun dağılıp dinlendiği ve dikkat çekici herhangi bir askerî faaliyette bulunmadıkları anlaşılmaktadır.

5.2. Ma'arratünnümân Katliamı ve Yamyamlık Hadisesi

Albertus Aquensis, Ekim ayı geldiğinde Dük Godfrey ve arkadaşlarının kaldıkları yerlerden Antakya'ya döndüklerini, Ağustos sıcakları geride kaldığında hâlâ Antakya'da bulunan Kont Raymond, Flander Kontu Robert, Normandiya Kontu Robert, Bohemund ve diğer kontların civar yerleşim yerlerine dağılıp direnenleri muhasara ederek itaat altına almaya başladıklarını aktarmaktadır.⁶⁶³

Bu amaçla “çok zengin kaynaklara sahip” el-Bâre adlı yerleşim yerine saldırarak, “pek zorluk yaşamadan şehri fethedip içinde buldukları tüm Türkleri ve Sarazenleri kılıçtan geçirdiler”.⁶⁶⁴ Raimundus Aguilers'e göre Raymond St. Gilles, beraberinde fakir hacılar ve birkaç şövalyeye Suriye içlerine doğru yola

⁶⁶¹ Albert of Aachen, a.e., 1:190.

⁶⁶² Albert of Aachen, a.e., 1:190-191. Willermus bu Alman ordusunun sayısını elli bin olarak vermektedir, ancak bunun sayı hatası olması muhtemeldir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 288.

⁶⁶³ Albert of Aachen, a.e., 1:192. Fulcherius, Antakya'da toplanan konseyde Bohemund ve Raymond'ın başı çektiği bazı liderlerin Kudüs'e yolculuğu geciktirmek istediklerini bildirip Suriye'nin iç kısımlarına yöneldiklerini aktarmaktadır. Fulcherius Carnotensis, a.e., 95-96.

⁶⁶⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:192. Söz konusu katliam *Gesta*'da şöyle aktarılmaktadır: “[Kont Raymond St. Gilles] orada rastladığı bütün Müslümanları kadın, erkek, küçük, büyük demeden öldürdü ve orada düzeni sağladı (...)” Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 137; Fulcherius Carnotensis, a.e., 96.

koyularak bu güzergâhtaki ilk Sarazen şehri el-Bâre'yi ele geçirdi.⁶⁶⁵ Burada binlerce kişiyi öldürüp binlercesini daha köle olarak satılmak üzere Antakya'ya götürdüler.⁶⁶⁶

Historia'ya göre sonrasında Kont Raymond, Normandiya Kontu Robert, Godfrey'in ağabeyi Eustace, Flander Kontu Robert, Bohemund ve Godfrey, çok güçlü bir kale olan Ma'arratünnümân'a doğru ilerleyerek 27 Kasım'da şehri kuşattılar.⁶⁶⁷ Ancak on beş günlük kuşatmanın ardından diğerleri, Raymond, Normandiya Kontu Robert, Eustace ve Tancred'i orada bırakıp kuşatmadan ayrıldılar.⁶⁶⁸ Öte yandan Raimundus Aguilers şehre saldıranların Raymond St. Gilles ve Flander Kontu Robert olduğunu, onlara daha sonra Bohemund'un katıldığını söylerken, kuşatmada yer almış olması muhtemel *Gesta*'nın isimsiz yazarı sadece Raymond ve Bohemund'un adlarını vermektedir.⁶⁶⁹ Bununla birlikte Albertus, hikâyesini uygun biçimde devam ettirerek, "kalbi Kont Raymond'a karşı muazzam bir kıskançlık ve öfke dolu olan Bohemund'un" Godfrey'in ve Kont Raymond'ın yokluklarını fırsat bilerek Antakya'da Raymond'ın askerlerinin bulunduğu kuleye saldırıp iç kaleden püskürttüğünü ve şehrin tek hâkimi olduğunu anlatmaktadır.⁶⁷⁰

Historia'da aktarılanlara göre, Ma'arratünnümân kuşatmasından ayrılıp kardeşinin yanına, Urfa'ya giden Godfrey, Antakya'ya döndüğünde Bohemund'u şehrin tek hâkimi olarak bulmuştur. Albertus Aquensis, Godfrey'in bu duruma nasıl bir tepki verdiğinden bahsetmemektedir. Bunun yerine konuyu doğruca,

⁶⁶⁵ Raimundus Aguilers, a.e., 73. *Zübdetü'l-Haleb*'e göre de saldıran Raymond St. Gilles'dir. İbnü'l-Adîm, a.e., 96-97. Fulcherius ise Bohemund ve Raymond'ın askeri faaliyeti olduğu görüşündedir. Fulcherius Carnotensis, a.e., 96.

⁶⁶⁶ Raimundus Aguilers'te yer alan bilgilere göre Raymond'ın piskoposluğa getirdiği Peter of Narbonne adındaki papaz, buradaki Doğu Kilisesi'nin yerine bir Latin Kilisesi oluşturmuştur. Raymond ayrıca şehrin yarısını da Peter of Narbonne'a vermiştir. Bundan sonra ordusunu el-Bâre'de bırakıp yeni Piskopos Peter'la birlikte Antakya'ya dönmüş, burada Baudouin de Boulogne hariç tüm kontlar tekrar toplanmıştır. Raymond D'Aguilers, a.e., 73.

⁶⁶⁷ Robertus Monachus, a.e., 182. *Gesta Francorum*'a göre 28 Kasım'da şehre ulaşım ertesi gün kuşattılar. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 140.

⁶⁶⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:192. Fulcherius kuşatma süresinin yirmi gün sürdüğünü bildirmektedir. Fulcherius Carnotensis, a.e., 96.

⁶⁶⁹ Raimundus Aguilers'e göre şehre ilk taarruz edildiğinde yanlarında dört merdiven daha olması halinde şehri ele geçirecekleri kadar başarıya yaklaşmışlardı. Bohemund'un ordusu ise ertesi gün gelmiştir. Raymond D'Aguilers, a.e., 75-76; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 140-142.

⁶⁷⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:192-193. Fulcherius, Bohemund'un, Ma'arratünnümân düştükten sonra Antakya'ya döndüğünü ve Raymond'ın askerlerini kaleden çıkardığını kaydetmektedir. Fulcherius Carnotensis, a.e., 96. Radulphus'a göre iç kaleden Raymond'ın askerlerini çıkaran Tancred'dir. Ralph of Caen, a.e.; 116-117.

Antakya’da bulunan Haçlı Ordusu’nun, şehirde vakit geçirmekten sıkılıp bir an önce Kudüs’e gitmeyi istediklerini homurdanmaya başladıklarına getirir.⁶⁷¹ Albertus’un aktardığına göre “yurtlarını Kudüs’e ulaşma arzusuyla terk edip pek çok güçlüğü göğüs geren” Haçlı askerler, çok geçmeden Kudüs’e doğru yola çıkılacağını söyleyen Godfrey, Flander Kontu Robert ve Bohemund’a inançlarını kaybedip onların ardından gitmeyi bırakmıştı. Durumu fark eden üç kont, insanların yavaş yavaş şehirden kaçtıklarını anlayınca “hacıların yurtlarına dönmeye hazırlık yapmalarını yasaklayıp” limanlardaki her yere muhafız diktiler. Bunun yanında insanların bu şikâyetlerini dile getirmeleri için 2 Şubat 1099’da bir toplantı kararlaştırdılar. Yapılan toplantıda, Mart ayının ilk günü Hristiyan hâkimiyeti altındaki Lazkiye’de toplanmaya ve ölüm tehlikesi dahi olsa dikkate almayıp Kudüs yolculuğuna çıkılmasına karar verildi.⁶⁷²

Albertus Aquensis, Antakya’daki Haçlıların durumunu anlattıktan sonra tekrar Kont Raymond’ın Ma’arra kuşatmasına dönmekte ve sadece Birinci Haçlı Seferi’nin değil belki Batı tarihinin en tüyler ürpertici olaylarını aktarmaktadır. *Historia*’daki ifadelerle göre beş haftalık kuşatma sırasında Ma’arra şehrinin yoğun direnişi ile karşılaşan Haçlı Ordusu, uzun süren Antakya kuşatması sırasında zaten erzakını bitirdiği ve yaşanan çatışma ortamından yerel halkın dağlara kaçması nedeniyle bölgeden de yiyecek temin edemediklerinden, muazzam bir açlık çekmekteydi.⁶⁷³ Raymond’ın sayısı on bini bulan ordusunun açlıklarını gidermek için yaptıkları *Historia*’da şöyle anlatılmaktadır: “(...) bu şehirler civarındaki açlık ızdırabı öylesine muazzam boyutlara ulaşmıştı ki – yapılması şöyle dursun söylenmesi dahi habis ancak – Hristiyanlar sadece

⁶⁷¹ Albert of Aachen, a.e., 1:193. Raimundus da kontların çatışmalarından usanan ordunun, liderlerin çatışması sürmesi halinde şehir surlarını yıkacakları konusunda tehdit ettiklerini ifade etmektedir. Raymond D’Aguilers, a.e., 75.

⁶⁷² Albert of Aachen, a.e., 1:194. Fulcherius, yaşananlar sırasında Urfa’da olduğundan bu dönemdeki hadiseleri çok kısa özetlemiştir. Örnek vermek gerekirse yukarıda zikredilen tartışmalara girmeden sadece Raymond’ın, Tancred’in kuvvetleriyle birleşerek Kudüs yolculuğuna başladığını, Ma’arratünnümân’dan ayrıldıktan bir gün sonra Normandiya Dükü Robert’in da onlara katıldığını bildirmektedir. Fulcherius Carnotensis, a.e., 96-97.

⁶⁷³ Raimundus Aguilers, kuşatmanın başarısızlığının ve çekilen şiddetli açlığın sebebini, yine Peter Bartholomeus’nun bir vizyonuyla açıklamaktadır. Buna göre orduya cinayet, talan, hırsızlık, adaletsizlik ve zina egemen olmuştur. Dinin temel hatta tek âmil olduğu iddia edilen bir sefer için bir kilise mensubunun bu tespitleri oldukça dikkat çekicidir. Raymond D’Aguilers, a.e., 77.

öldürülen Türkleri ve Sarazenleri değil, aynı zamanda yakaladıkları köpekleri ateşte pişirip yemekten kaçınmadılar (...)”⁶⁷⁴

Albertus, ordusunun çektiği sıkıntıları gören Raymond’ın bir grup süvariyle birlikte arada bir dağlara doğru yağma akınlarına çıkıp elde ettiği erzak ve ganimetle ordusunun sıkıntılarını bir nebze olsun giderdiğini anlatmaktadır.⁶⁷⁵ Bu akınlar sırasında Raymond, yiyecek bulmak için dağlık alana ve Lübnan çöllerine çıkan Hristiyanların, Türklerin baskınlarına hedef olup öldürüldüklerini görünce akınların yapıldığı Telmenes (ya da Tell Mannas) kalesine saldırıp ele geçirdi. Buradan tedarik ettiği ahşap malzemelerden muhasara araçları yaptırarak muhkem surları olan Ma’arratünnümân’a saldırdı. Muhasara araçları sayesinde çok geçmeden ele geçirdiği şehirde kaçan Türkleri iç kalede sıkıştırıp iç kaleyi ateşe vererek diri diri yaktı.⁶⁷⁶ Gerek kuşatma evresi, gerekse kalenin ele geçirilişi aşamalarında muazzam bir vahşete ve Haçlıların hunharca katliamına maruz kalan Ma’arra’da bol yağ dışında pek az yiyecek bulabildiler.⁶⁷⁷

Öte yandan *Gesta Francorum*’da bu sefere Bohemund’un da katıldığı ifade edilmiştir.⁶⁷⁸ Bu nedenle *Gesta*’nın yazarı da bizzat çarpışmada yer aldığından aktardıkları diğer kaynaklardan daha çok öneme haizdir. Bu eserde Ma’arratünnümân’ın ele geçirilmesi uzun uzun anlatılarak yamyamlık hadisesinin ise şehir zapt edildikten sonra vuku bulduğu kaydedilmektedir. “(...) bizlerden bazıları ihtiyaçlarını karşılayamadılar ve aç kaldılar. Bazıları barsaklarında Bizans

⁶⁷⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:194.

⁶⁷⁵ Albert of Aachen, a.e., 1:194.

⁶⁷⁶ Albert of Aachen, a.e., 1:195. Raimundus da katliamdan kaçmak için mağaralara sığınan Müslümanların ateş yakılarak ve sülfür dumanıyla gizlendikleri yerlerden çıkmaya zorlandıklarını, içeriye girmeye çalışan Haçlılar başarısız olunca mağaradakileri yakarak ya da dumanla zehirleyerek öldürdüklerini aktarmaktadır. Raymond D’Aguilers, a.e., 79. İbnü'l-Esir, Ma’arratünnümân’da öldürülen Müslümanları sayısını yüz bin olarak vermektedir. a.mlf, *el-Kamil*, 10: 232; İbnü'l-Adîm’e göre şehir 21 Aralık 1098 akşamı düşmüş, Haçlılar yirmi binden fazla kadın, erkek ve küçük çocuğu katletmiştir. a.mlf. *Zübdetü'l-Haleb* 97. İbnü'l-Kalânîsi de Haçlıların sözlerinde durmadıklarını, çok sayıda kişiyi öldürüp halka zulmettiklerini teyit etmektedir. a.mlf, *Şam Tarihine Zeyl*, 5. Fulcherius ise sayı vermeden “tüm Müslümanlar öldürüldü” demektedir. Fulcherius Carnotensis, a.e., 96.

⁶⁷⁷ Albert of Aachen, a.e., 1:195. Ayrıca pek az ganimet elde edildiği konusunda Raimundus da hemfikirdir. Raymond D’Aguilers, a.e., 79. Orange Piskoposu William burada ölmüştür. Ayan, *Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği*, a.e., 290. İbn Kesîr, şehir düştükten sonra Büyük Selçuklu Sultanı Berkjaruk’un Haçlılara karşı yeni bir sefer düzenlenmesi emrini verdiği ancak Haçlıların sayısının bir milyonun üzerinde olduğu öğrenilince bu girişimin devam ettirilmediği bilgisini vermektedir. İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 12:304.

⁶⁷⁸ Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 141.

altını bulacaklarını umarak, ölümlerini vücutlarını yardılar ve bazıları da ölü etini kesip, parçalayarak yemek için pişirdiler. (...)”⁶⁷⁹

Bohemund’un iç kaleye sığınan Müslümanları bağışlayacağını söylemesine rağmen hepsinin katletmesi hadisesi *Gesta*’nın isimsiz yazarına göre şöyle gerçekleşti:

“(…) Böylece Bohemund, Müslüman liderlerine bir müzakereci göndererek, şayet kadınları, çocukları ve mallarıyla sığınmak isterlerse, kapının yukarısında bulunan saraya gitmelerini ve onların canlarını bağışlayacağını bildirdi. Şimdi bizimkilerin hepsi şehre girdiler ve her biri evlerde ve bodrumlarda bulunduğu her şeyi kendi payına aldı ve şafakla birlikte kadın, erkek demeden orada rastladıkları herkesi öldürdüler. Şehrin hiçbir köşesinde Müslüman kalmadı ve sokaklardan Müslüman cesedine basmadan yürümek mümkün değildi. Nihayet Bohemund saraya gitmelerini emrettiği kişileri yakaladı ve altın, gümüş ve diğer tüm eşyalarına el koydu, bazıları öldürdü, bazıları da Antakya’ya getirerek köle olarak sattı.”⁶⁸⁰

Gesta’da, 12 Aralık günü gerçekleşen bu katliamdan sonra Haçlıların şehirde bir ay dört gün kaldığı belirtilmektedir.⁶⁸¹

Robertus Monachus ise Ma’arratünnümân’da yaşanan aldatmacayı ve katliamı daha tafsilatlı anlatmaktadır. Robertus’un aktardığına göre Bohemund bir tercüman aracılığıyla “zengin vatandaşlara” iç kaleye kaçmalarını, özgürlüklerini satın almaları halinde onları öldürülmekten koruyacağı sözünü verdi. Hatta kimsenin kaçmaması ya da şehri yağmalamaması için Raymond da şehrin çevresine nöbetçiler koydurdu. Buna karşın ertesi sabah şafak sökerken Haçlılar “yavruları elinden alınmış dişi aslan gibi” şehre saldırıp evlere hücum ettiler. “Çocukları, gençleri ve yaşından ve yılların ağırlığından dolayı beli bükülmüş yaşlıları” katlettiler.⁶⁸² Hatta Robertus’un ifadesiyle, “Hiç kimsenin canını bağışlamadılar; aksine işlerini daha çabuk bitirmek için aynı anda birkaçını birden ipe diziyorlardı.”⁶⁸³ Robertus Monachus dahi, askerlerin para bulma umuduyla cesetleri yarıp iç organlarını deştiklerini anlatırken Hristiyan ordularının para

⁶⁷⁹ Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 142.

⁶⁸⁰ Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 142.

⁶⁸¹ Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 141-142. Raimundus’a göre bu süreçte Bohemund, ele geçirdiği kule ve istihkâmları devretmek için Raymond’ın Antakya’daki iç kaleyi ona teslim edip şehirden çekilmesini şart koşturmuştu. Raimundus, şehrin ele geçirilişinde Bohemund ve Normanların yardımından ziyade engel teşkil ettiklerini savunmaktadır. Bu yüzden Bohemund’un bu talebini “gülünç” olarak değerlendirmektedir. Bunun yanında Raimundus’a göre Raymond, şehri el-Bâre Piskoposu’na vermek istiyordu. Raymond D’Aguilers, a.e., 79.

⁶⁸² Robertus Monachus, a.e., 185.

⁶⁸³ Robertus Monachus, a.e., 185.

hırsını yadırgamaktadır. Ayrıca hiçbir direniş göstermemelerine rağmen muazzam sayıda insanın katledildiğini, “şehrin tüm sokaklarının kan nehirlerine boyandığını”, her tarafın cesetlerle dolu olduğunu aktarmaktadır.⁶⁸⁴ Robertus’a göre ise Bohemund’un verdiği sözün akıbeti şöyledir:

“Bohemund sonunda saray kulesine kapatılmalarını emrettiklerinin getirilmesini istedi. Yaşlı kadınların, yaşından dolayı güçsüz düşmüş ya da fiziksel özründen ötürü işe yaramaz haldeki erkeklerin öldürülmesini emretti. Gençler, hayatının baharında ve iyi durumda olanlar ve erkekler ayrılıp satılmak üzere Antakya’ya götürülecekti. Türklerin yaşadığı bu katliam 12 Aralık, Pazar günü gerçekleşti.”⁶⁸⁵

Robertus Monachus’un aktarımları, Guibertus Novigenti tarafından tekrarlanmaktadır. Guibertus, gün ağarır ağarmaz Haçlıların “hücum edip karşılara çıkan tüm putperestleri öldürdüklerini” söylemektedir.⁶⁸⁶ Haçlı vakayinâme yazarının katliamın sonucunu tasviri şu şekildedir: “Ne kadar ufak olursa olsun şehir kapılarında Sarazen cesetlerinin yığılı olmadığı tek kapı bile yoktu; dar sokaklardan geçmek imkânsızdı, zira putperest cesetleri yolları kapatmıştı.”⁶⁸⁷

Öte yandan Robertus Monachus yamyamlık hadisesinden de söz etmektedir. Eserinde yazdığına göre, “Açlıktan dolayı öyle çaresiz haldeydiler ki – tarif etmek zorunda kalmak korkunç bir şey – sonunda Türklerin cesetlerini kesip pişirdiler ve yediler.”⁶⁸⁸ Fulcherius Carnotensis ise yaşananları şöyle aktarmaktadır:

Bu kuşatma esnasında adamlarımız şiddetli açlığın neden olduğu cinnetle korkunç eziyetler çekmiş ve çevrede yatan ölü Müslümanların kalçalarından et parçaları kesmişlerdi. Bu parçaları pişirip yemiş yeteri kadar kızarmamış olan etleri bile vahşice yutmuşlardı.⁶⁸⁹

Radulphus Cadomensis’in yamyamlık hadisesi hakkında kaydettikleri ise şu şekildedir:

Bu utancın faillerinden öğrendiklerimi, işittiklerimi nakletmek utanç verici; zira yiyecek yokluğundan insan eti yemeye mecbur kaldıklarını söylediler. Kâfirlerin yetişkinleri çömlerle pişirildi, çocuklar ise şişlere geçirilip kızartıldı.

⁶⁸⁴ Robertus Monachus, a.e., 185-186.

⁶⁸⁵ Robertus Monachus, a.e., 186.

⁶⁸⁶ Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, 108.

⁶⁸⁷ Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, 108.

⁶⁸⁸ Robertus Monachus, a.e., 186.

⁶⁸⁹ Fulcherius Carnotensis, a.e.,96.

Hristiyanlar, bu etleri iştahla midelerine indirirlerken insanları kızartıp pişiren köpekler gibi vahşi hayvanlara benziyorlardı (...) ⁶⁹⁰

Sefere Raymond St. Gilles'in ordusunda iştirak eden Raimundus Aguilers ise daha korkunç bir manzara tasvir etmektedir:

“Yiyecek eksikliği artık öyle şiddetli bir hâl almıştı ki Hristiyanlar, iki-üç hafta önce bataklığa attıkları çürümüş pek çok Sarazen cesedini afiyetle yediler. (...) Türkler ve Sarezenerler şöyle tepki vermişti: ‘Antakya’da bir yıl boyunca açlıkla, kılıç zoruyla ve diğer tehlikelerle yerinden kıpırdamayan bu inatçı ve merhametsiz millet artık insan eti yiyor (...)” ⁶⁹¹

Willermus Tyrensis ise yamyamlık hadisesinin kuşatmadan sonra gerçekleştiği görüşündedir:

“Adı geçen şehrin zaptından sonra (...) orduda aynı zamanda öyle bir kıtlık hüküm sürmekteydi ki vahşi hayvanlar gibi pis yaratıkları yiyecek olarak değerlendiriliyorlardı. Ayrıca eğer inanılabilirse, açlıktan insan eti yedikleri söylenir ve tabiata aykırı olarak böyle pis ve rezilce şeyler yedikleri için talihsiz halktan pek çoklarının öldüğü vakidir.” ⁶⁹²

Guibertus Novigenti yamyamlık hadisesine biraz daha mesafeli yaklaşmıştır:

“(…) Frenkler orada bir ay dört gün kaldı ve halk büyük bir açlık çekti. Tamamen erzaktan yoksun ve ihtiyaçlarını gidermek için yakın bölgelerde hiçbir şey bulamayan adamlarımızdan bazıları, ölü Sarazenlerin iç organlarını deşip karıştırmayı gözlerine kestirip karınlarını yarma saygısızlığını gösterdi; zira putperestlerin ciddi tehditle karşılaştıklarında altın ve gümüşleri yutarak koruduklarını iştmişlerdi. Dediklerine göre diğerleri de cesetlerden etler kesip pişirdiler ve yediler, ne var ki bu pek nadir ve gizli gizli yapıldı; bu yüzden ki gerçekten bu işin yapılıp yapılmadığından hiç kimse emin olamaz.” ⁶⁹³

Bununla birlikte Guibertus, vakayinâmesinin devamında yamyamlık olayının tamamen düşmanı psikolojik olarak yıldırma amaçlı bir strateji olduğunu iddia etmektedir. Ona göre Tafurlar, bir Türk cesedi alıp Müslümanların görebileceği şekilde ateşe atıp yiyecek gibi kızarttılar. Bu “maskaralığı” gerçek sanan düşman, en çok Tafurlardan korkmaya başladı. ⁶⁹⁴ Yukarıda görüldüğü

⁶⁹⁰ Ralph of Caen, a.e; 116.

⁶⁹¹ Raimundus Aguilers, a.e., 81.

⁶⁹² Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 292-293.

⁶⁹³ Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, 109.

⁶⁹⁴ Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, 146. Willermus Tyrensis, benzeri bir stratejinin Antakya muhasarası sırasında Bohemund tarafından uygulandığından söz etmektedir. Willermus'a göre ordugâh içerisinde çok farklı milletten insan olması sebebiyle Bohemund, ordu içine sızan casuslardan kurtulmak için birkaç Türk esiri öldürtüp, yemek hazırlığı için yaktığı büyük ateşte bu esirleri kızarttı. Durumu soranlara, ordugâhta yakalanan casusları pişirip yediklerini söyleyerek bu dedikodunun yayılmasını sağladı. Bu şekilde düşmanın

üzere dönem kaynaklarının yamyamlık konusunda hemfikir olması, sonraki dönem tarihçilerini konuyu izah etme gayretine itmiştir. Bunun üzerine Batılı tarihçiler ya hadiseyi tamamen inkâr yoluna ya da sözü edilen olayları fakir sınıfa, bir başka ifadeyle Tafur efsanesine sarılma yoluna gitmişlerdir.⁶⁹⁵ Örneğin Radulphus Cadomensis'in yukarıda zikredilen kesin ifadelerine karşın, onun vakayinâmesinin İngilizceye çevirisini yapan Bernard ve David Bachrach, Radulphus'un gerçekten vuku bulan bir yamyamlıktan bahsetmesinin ihtimal dışı olduğunu, burada, Haçlıların yaşadığı zorlukların azametini göstermeye çalıştığının tartışma götürmez olduğunu iddia etmektedirler.⁶⁹⁶

Birinci Haçlı Seferi sırasında kaydedilen yamyamlık olaylarını inceleyen Jay Rubenstein, 1020'lerde Roger de Tosny adında bir Norman kontun, Müslümanları korkutmak için bir Sarazen mahkûmu diğer esirlerin gözü önünde parçalayıp etlerini suda pişirdiği, sonra da arkadaşlarıyla birlikte pişen etleri yemiş gibi yaptıkları, ardından sözüm ona kazara bir mahkûmu ellerinden kaçırap dedikodunun duyulmasını sağladıklarını hatırlatmaktadır.⁶⁹⁷ Rubenstein, Birinci Haçlı Seferi öncesinde de Avrupa'da yamyamlık olaylarının yaşandığını ortaya koymaktadır. Tüm kaynakların ittifak ettiği olayları yok saymanın mantıksız olacağı noktasından hareket eden Rubenstein, İznik ve Antakya'daki yamyamlık hadiselerinin açlık yüzünden, Ma'arratünnumân'da yaşanan yamyamlığın ise düşmanın gözünü korkutmak için yapılmış olmasının muhtemel olduğu sonucuna varmaktadır.⁶⁹⁸ Sonuç olarak, sebep her ne olursa olsun Ma'arratünnumân'da yaşanan katliam ve yamyamlık hadiseleri, sonraki dönem tarihçilerinin izah ya da inkâr çabalarına karşın tarihsel bir vakıa olmakla birlikte tarihçiler arasında olayın içeriği hakkında farklı yaklaşımlar mevcuttur.

5.3. Kudüs Seferi ve Şehrin Muhasarası

Ma'arratünnumân'da bir süre kalan Haçlılar, bir an önce Kudüs'e gitmek için ayaklanıp şehir surlarını tamamen yıktılar. Bu dönemde askerlerin Kudüs'e

gözünü korkutup olası casusluk faaliyetlerini önledi. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 187-188.

⁶⁹⁵ Jay Rubenstein, "Cannibals and Crusaders", *French Historical Studies* c. 31, No. 4 (2008): 530.

⁶⁹⁶ Ralph of Caen, a.e; 116.

⁶⁹⁷ Rubenstein, "Cannibals and Crusaders", 541.

⁶⁹⁸ Rubenstein, "Cannibals and Crusaders", 550.

gitme arzusuna karşın kontların ağırdan almaları, Haçlı Seferi'nin sadece dini gayeyle gerçekleştirildiği tezinin en büyük tezadıdır. Yukarıda görüldüğü gibi Albertus, kontların ağırdan almalarından ve ordunun isyanın eşiğine gelmesinden ayrıntılı biçimde söz etmiştir.

Albertus Aquensis'in aktardığına göre Ma'arra'yı ele geçiren Kont Raymond komutasındaki Haçlı Ordusu kolu, 'Neşe' adını verdikleri vadi boyunca güneye doğru ilerledi.⁶⁹⁹ Burada bol yiyecek bulan Haçlılar sekiz gün boyunca ihtiyaçlarını giderip dinlendi. Karşılarına çıkan iki kaleyi ve Tartus şehrini pek zorlukla karşılaşmadan ele geçirdiler. Sonra yola devam edip Arka kalesi önünde ordugâh kurdular. Kaleyi muhasara altına alarak kuşatma araçları inşa ettiler. Buna karşın kale garnizonu kuşatmaya karşı muazzam bir direniş göstermekteydi.⁷⁰⁰

Bu esnada ordu içinde Kutsal Mızrak'ın gerçek olup olmadığına dair tartışmalar ortaya çıkmaya başlamıştı. Mızrağı bulan papaz Peter Barthelemous, sözlerinin doğruluğunu ispat etmesi için ateşle imtihana sokuldu. Peter'dan, üç gün oruç tutup ruhunu arındırdıktan sonra yakılan büyük ateşten çıplak ayakla yürüyerek geçmesi istendi.⁷⁰¹ Latin kronikçiler bu imtihan konusunda farklı ifadeler kullanmaktadır. Mesela Raimundus Aguilers Peter'ın ateşin üzerinden

⁶⁹⁹ Albert of Aachen, a.e., 1:195. Raimundus Aguilers'e göre Ma'arratünnümân'dan sonra Kudüs'e ilerleme konusunda kontlar arasında yine isteksizlik baş gösterdi. Bohemund, Paskalya'dan önce yola çıkmayacağını beyan edince başlarında el-Bâre Piskoposunun bulunduğu halk bir ayından sonra Raymond'ın önünde diz çöküp kendilerine Kudüs yolunda önderlik etmesi için yalvardı. Raymond bunu kabul etse de hareket tarihini kendi belirlese onu kıskanan diğer kontların gelmeyeceğinden endişe ediyordu. Diğerlerinin katılımını sağlamak için konseyi topladı. Bu sırada Bohemund, Antakya'ya döndü. Chastel Rouge ya da Yahmur Kalesi olarak bilinen yerde toplanan konseyde her bir kont yolculuğa devam etmeme nedenini söyledikten sonra Raymond St. Gilles, ona katılmaları için Godfrey ve Normandiya Dükü Robert'a onar bin, Flander Kontu Robert'a altı bin, Tancred'e beş bin solidus altın verdi. Diğerlerine de orantılı biçimde para dağıttı. Bu esnada Kudüs yolculuğu geciktiği için öfkeye kapılan ordu şehir surlarını yıktı. Raymond D'Aguilers, a.e., 79-81.

⁷⁰⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:196. *Gesta*'ya göre diğer liderlerin Kutsal Mezar'a doğru yola çıkma konusunda isteksiz olduğunu anlayan Raymond, 13 Ocak'ta yalınayak Ma'arratünnümân'a doğru yola çıktı. Üç gün konakladığı Kefertâb'da Normandiya Kontu Robert da ona katıldı. Bu esnada Şeyzer Emiri, anlaşma talep etti. Emir'le yapılan anlaşma gereği, Haçlıların kendilerine bir zarar vermemesi için fidye ödeyecek, alışveriş ve serbest geçiş izni sağlayacaktı. Bununla da yetinmeyen Emir, Haçlıların rahatça av ve ganimet bulabilmeleri için onlara bölgeyi iyi bilen iki rehber gönderdi. Arka'ya giden yol boyunca Trablus Emiri de anlaşma sağlamak için elçilerini gönderse de Raymond öncelikle Emir'in Hristiyanlığa geçmesini şart koştu. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 143-144.

⁷⁰¹ Raymond D'Aguilers, a.e., 100.

yanmadan geçtiğini iddia etmektedir.⁷⁰² Buna karşın Radulphus Cadomensis ise Peter'in mezkûr imtihan neticesinde ağır biçimde yanıp ertesi gün ölmesiyle bir şarlatan olduğunun kesin biçimde ortaya çıktığı iddiasındadır.⁷⁰³ Albertus Aquensis bu tartışmalara ve neticesinde yaşananlara kısaca değinmiştir. Albertus diğer kronikçilere göre çok daha mutedil ifadeler kullanarak, bazılarının Peter'in imtihanı yaralanmadan geçtiklerini söylediklerini, bazılarının da aldığı ciddi yaralar neticesinde birkaç gün sonra öldüğünü söylediğini aktarmaktadır.⁷⁰⁴

Historia'da bu hadiseden sonra E'zâz Emiri'nin Godfrey'e rehine olarak verdiği oğlu Muhammed'in bu sırada hastalanıp öldüğü aktarılmaktadır.⁷⁰⁵ Himayesine verilen Muhammed'in ölümüne çok üzülen Godfrey, çocuğun cenazesini kıymetli mor kumaşlara sarıp en derin taziyeleriyle babasına gönderdi. Çocuğun ölümünde hiçbir kusuru olmadığını, kendi kardeşinin ölümüne daha çok üzülemeyeceği mesajını Müslüman müttefikine ilettili.⁷⁰⁶

Albertus Aquensis'in rehine Muhammed'in ölümünün adından aktardıkları diğer kaynaklarda yer almaz. Toulouse Kontu Raymond St. Gilles için oldukça ağır ifadeler ve suçlamalar içeren bu kayda göre Mart ayının ilk günü Dük Godfrey, Flander Dükü Robert, Bohemund ve o sırada Antakya'da bulunan diğer tüm kontlar ordularını Lazkiye'de topladılar.⁷⁰⁷ Albertus'a göre, sayıları yirmi bin süvari ve piyadeye oluşan bu ordu, Kudüs yolu için stratejik öneme ve zengin kaynaklara sahip Cebele Kalesi'ni kuşattı.⁷⁰⁸ Bu esnada Antakya'yı kaybetmekten korkan Bohemund askerleriyle birlikte önce Lazkiye'ye çekilip ardından tekrar

⁷⁰² Raimundus, Peter'in hiç yara almadan ateşin üzerinden yürüdüğünü, ancak yürüyüşün sonunda ona dokunmak isteyen kalabalığın neden olduğu izdihamda düştüğünü, bacaklarında birkaç kesik oluştuğunu ve belkemiğinin kırıldığını söylemektedir. Raymond D'Aguilers, a.e., 101-102.

⁷⁰³ Radulphus ayrıca mızrağın gerçek olmadığını kabullenemeyen Raymond ve Provençal askerlerin ateşle imtihanı ortaya atan Arnulf'u öldürmeye teşebbüs dahi ettiklerini kaydetmektedir. Ralph of Caen, a.e; 126-127. Fulcherius bu imtihanın, mızrağın bulunmasından yaklaşık yüz gün sonra gerçekleştiğini, Peter'in ciddi yanıklar ve ölümcül yaralarla imtihanı tamamlayınca suçluluğunun ortaya çıktığını kaydetmektedir. Fulcherius Carnotensis, a.e., 84-85.

⁷⁰⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:196; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 306-307.

⁷⁰⁵ Albert of Aachen, a.e., 1:196.

⁷⁰⁶ Albert of Aachen, a.e., 1:196-197.

⁷⁰⁷ Willermus'a göre 1 Mart'ta toplanmışlardır. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 302.

⁷⁰⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:197; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 147; Fulcherius Carnotensis, a.e., 97. Willermus'a göre asker sayısı yirmi beş bindir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 302.

Antakya'ya döndü.⁷⁰⁹ Haçlıların önce Antakya'yı fethettiğini, ardından el-Bâre ve Ma'arratünnümân kalelerini zapt edip halklarını kılıçtan geçirdiklerini duyan Cebele halkı, şehre dokunmadan yollarına devam etmeleri karşılığında muazzam miktarda para vermeyi teklif etti. Haçlı Kontlarının bu teklifi hiç düşünmeden reddetmeleri üzerine kuşatmanın kalkmasını sağlaması için yardım talebiyle “her daim altına, gümüşe tamah eden, aklında her zaman hileler ve türlü düşünceler dolaşan” Kont Raymond'a haber ulaştırdılar.⁷¹⁰ Bu sırada Arka kuşatmasında olan Raymond, Cebele kuşatmasındaki Haçlı liderlerine, Müslümanların birleşip bir ordu topladıkları ve ona saldırmayı planladıkları mesajını ileterek derhal yardıma gelmelerini talep etti. Bu haberi alan diğer kontlar Cebele kuşatmasını kaldırarak derhal Raymond'ın yardımına gittiler.⁷¹¹ Ancak üç gün sonra Arka önlerine ulaştıklarında, Raymond'ın uyduruk düşman saldırısı yalanıyla kendilerini aldattığını ve asıl gayesinin özgürlüklerini sağlamak için “rüşvet” aldığı Cebele halkına verdiği sözü yerine getirmek olduğunu Tancred ve diğer komutanlardan öğrendiler.⁷¹² Bunun üzerine Raymond'ın yanından ayrılıp onunla teması kestiler. Öte yandan Albertus'un bu aktarımına karşın hem Raimundus Aguilers hem de *Gesta Francorum*, Raymond St. Gilles'in Türklerin saldıracağına gerçekten inandığı kanısındadır.⁷¹³

Bu noktada Albertus'un aktardığı bir malumat, Haçlı liderleri arasında çok farklı ekonomik ilişkiler yaşandığının delili sayılabilir. *Historia*'da anlatılana göre Tancred'e sağladığı askeri yardıma karşılık Toulouse Kontu'nun vermeyi taahhüt ettiği parayı vermemesi, iki Haçlı kontunun arasında anlaşmazlık çıkmasına neden

⁷⁰⁹ Willermus, Bohemund'un geri dönme nedeninin Antakya civarındaki düşman varlığına bağlamaktadır. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 302.

⁷¹⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:197. Willermus'a göre ilkin Godfrey'e altı bin altın teklif edildi; o reddedince aynı meblağ Raymond'a teklif edildi ve anlaşıldı. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 304.

⁷¹¹ Albert of Aachen, a.e., 1:190; Raymond D'Aguilers, a.e., 90. Fulcherius sadece yardım çağrısından ve kontların bunun üzerin Cebele kuşatmasını kaldırıp Arka'ya gittiklerinden bahsetmektedir. Haberin doğruluğu ya da arka plandaki pazarlıklara hiç değinmemiştir. Fulcherius Carnotensis, a.e., 97.

⁷¹² Albert of Aachen, a.e., 1:198. Raimundus'a göre bu söylenti, Haçlıları korkutup kuşatmadan kurtulmak isteyen Müslümanlar çıkarmıştır. Raymond D'Aguilers, a.e., 90.

⁷¹³ Raymond D'Aguilers, a.e., 90. *Gesta Francorum*, iddiayı daha da ileri taşıyıp Raymond St. Gilles'in, “kuvvetlice bir Müslüman ordusunun savaşmaya hazır halde beklediğini gördüğünü” aktarmaktadır. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 147.

olmuştur.⁷¹⁴ Gerek bu kayıt gerekse Raymond'ın sırf kendi çıkarı için Cebele'nin Haçlı hâkimiyetine girmesini engellemesi, Haçlı Seferi'nin askeri ve siyasî lideri olma hevesinde olduğu iddia edilen⁷¹⁵ Raymond St. Gilles'in dinî motivasyonunu ortaya koymaktadır.

Albertus'un aktardığına göre, parası ödenmediği için Raymond'a kızan Tancred, askerleriyle Godfrey'in ordusuna katılıp emrine girdi. Tüm Haçlı kontlarını karşısına aldığı görülen Raymond liderlerle arayı düzeltme çabasına girdi. "Çocukluk çağından beri eğitimini alıp uzmanı olduğu kurnazlıkla ve gönül okşayıcı sözlerle," öncelikle Godfrey'i yumuşatan Raymond, Tancred dışında hepsini ikna etmeyi başardı. Böylelikle Godfrey'in Arka'ya varmasından itibaren dört hafta boyunca hep birlikte kaleyi muhasara edip saldırdılar.⁷¹⁶

Tüm uğraşlarına karşın saldırının sonuca ulaşmaması ve geçen süre uzadıkça nükseden erzak ihtiyacı yüzünden ordu içinde huzursuzluklar baş gösterdi. Bilhassa Godfrey'in ve Flander Kontu Robert'in ordusunda askerler, Arka Kalesi'nin kılıç zoruyla fethedilemeyeceği, öyle olsa bile bunun en az bir yıl süreceği ve ancak açlık zoruyla mümkün olacağını söylediler. Komutanlarına bir an önce bu beyhude kuşatmayı kaldırıp Kudüs'e gitme ve İsa'nın kutsal mezarını görme amacıyla ettikleri yemini gerçekleştirmek için baskı yaptılar.⁷¹⁷ Ancak Raymond karşı çıkıp kale teslim olana dek oradan ayrılmamaları gerektiği konusunda diğer kontları ikna etmeye çalıştı. Raymond'ın tüm çabalarına karşın

⁷¹⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:199. Raimundus ise burada efendisini savunmakta, Tancred'in beş bin altın ve iki safkan at almasına karşın Raymond'ın ordusundan ayrılıp Godfrey'in safına geçmesini ayıplamaktadır. Raymond D'Aguilers, a.e., 92.

⁷¹⁵ Runciman, a.e., 1:86, 125.

⁷¹⁶ Albert of Aachen, a.e., 1:199. Raimundus'a göre bu sırada orduda bazı kişilerin yoksulluktan yakınmaları üzerine herkese elde ettiği ganimetin onda birini dağıtmaları emredildi. Dağıtılan ganimetin dörtte biri papazlara, dörtte biri Piskopos'a, geri kalan dörtte ikisi ise fakirlere, kilise mensuplarına ve halka dağıtılmak üzere Pierre L'Hermit'e verilecekti. Raymond D'Aguilers, a.e., 91. Fulcherius ise kuşatma süresini beş hafta olarak vermektedir. Fulcherius Carnotensis, a.e., 97.

⁷¹⁷ Albert of Aachen, a.e., 1:200. Raimundus, daha önce Mısır'a gönderilen Haçlı ittifak heyetinin bu sırada kampa döndüğünü söylemektedir. Ancak elçi heyetinin bir yıldan beri Fâtımîlerin elinde tutsak olduğu bilgisini de eklemektedir. Bunun yanında Fâtımîlerin hâlâ Türkler ve Haçlılar arasında hangi tarafı seçecekleri konusunda kararsız olduklarını, zira Türklerin yardımına gelirlerse tüm Türklerin Şii olmayı teklif ettiklerini iddia etmektedir. Raimundus, Fâtımîlerin bu esnada Kudüs'ü ele geçirdiklerini ve Haçlılara Kudüs'e saldırmazlarsa iki yüz – üç yüz kişilik gruplar halinde hac ibadetlerini yerine getirmelerine izin verecekleri teklifini aktarmaktadır. Fâtımîlerin yaklaşımındaki bu değişimin nedeni olarak ise Askalân Muharebesi'nden sonra Fâtımî ordugâhında ele geçirdikleri, Bizans İmparatoru Alexios'un Haçlıların gücünün ne kadar az olduğunu belirtip aleyhlerine plan yaptığı bir mektuba bağlanmaktadır. Raymond D'Aguilers, a.e., 89-90.

bir gün Godfrey, Flander Kontu Robert ve Tancred tüm askerlerini toplayıp kampı ateşe verdiler.⁷¹⁸ Raymond'ın askerlerinden de pek çok kişi onlara katıldı. Yanında çok az kişi kaldığını gören Raymond da iki buçuk ay süren kuşatmayı kaldırıp alenacele diğer birliklere yetişti.⁷¹⁹ Trablus yakınlarında kamp kuran Haçlı Ordusu'na şehirden gelen heyet, kendilerine dokunmamaları için anlaşabilmek umuduyla bolca hediye sundu. Amaçları zaten Kudüs'e gitmek olan Haçlılar bu teklifi kabul etti.⁷²⁰

Albertus Aquensis, Trablus kayıtlarının büyük bölümünü şeker için ayırmıştır.⁷²¹ Şeker üretimi ve şeker kamışını detaylarıyla aktarması, Haçlı Seferleri sırasında, en azından müellifin yaşadığı yer civarında şekerin bilinmediğini ortaya koymaktadır.

Trablus Emiri, şehir surları önünde bir süredir ordugâh kuran Haçlılara bolca hediyeler gönderip kendi topraklarına, Jubayl ve Arka kalelerine dokunmamalarını talep etti. Kurulan dostluk neticesinde Kudüs'e rahatça gidebilmeleri için Haçlılara bir rehber verdi.⁷²² Rehber refakatinde yola çıkan Haçlı Ordusu, dar ve zorlu geçitlerden geçerek Jubayl Kalesi'ne vardı. Verdikleri söz gereği kaleden bir mil uzakta, bir pınar kıyısında gecelediler. Bu şekilde kayalık dağ yollarından ilerleyip nihayet üçüncü günden sonra deniz kıyısına ulaştılar. Kayalık kıyı yolu boyunca yola devam edip Beyrut yakınlarına vardılar.

⁷¹⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:200; Raymond D'Aguilers, a.e., 110.

⁷¹⁹ Raimundus'a göre kuşatma üç ay sürmüştü. Raymond D'Aguilers, a.e., 104.

⁷²⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:200. Raimundus, Trablus Emiri'nin bin beş yüz altın – ki bir Sarazen altını 8-9 Solidus'a denkti – bolca at, katır ve hediyeler gönderdiğini söylemektedir. Raymond D'Aguilers, a.e., 91. *Gesta*'da aktarılanlara göre ise bin beş yüz Bizans altını, on beş at vermeyi ve üç yüz kadar esir Haçlıyı serbest bırakmayı kabul etti. Bunun yanında Kudüs'ü alıp Fâtımî Ordusu'nu yenmeleri halinde Hristiyan olup ülkesini kendi elleriyle Haçlılara teslim edeceği sözünü de verdi. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 149; Robert th Monk, a.e., 193.

⁷²¹ Albert of Aachen, a.e., 1:201.

⁷²² Albert of Aachen, a.e., 1:202. Raimundus, Trablus Emiri'nin ilk teklifinin ardından Haçlıların Arka önünde başarısız olmasıyla önerisinden vazgeçip Haçlılara meydan okuduğunu söylemektedir. Bunun üzerine Haçlıların Trablus'a saldırmasıyla yedi yüz Türk askeri öldürülmüştür. Raimundus katliamın ardından oluşan manzarayı, "(...) su kemerinin altına doluşan başsız (...) cesetler harikulade bir manzaraydı (...)" diyerek aktarmaktadır. Raymond D'Aguilers, a.e., 10-15. *Gesta*'da aktarılanlara göre de Haçlılar, şehir dışındaki Müslümanlara saldırmış, şehir içinden geçen nehir kıyısına dönmüştü. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 147. Raimundus ayrıca bu esnada bir Bizans elçi heyetinin gelip Bohemund'un Antakya'ya el koymasına karşı çıktıklarını ve İmparator'un da Kudüs yolculuğuna katılabilmesi için 23 Haziran'daki Aziz John Bayramı'na kadar beklemelerini tavsiye ettiklerini söylemektedir. Bunun üzerine Raymond St. Gilles, Alexios'u beklemeleri gerektiğini söylese de diğer kontlar, imparatora güvenilmeyeceğini söyleyerek karşı çıktılar. Raymond D'Aguilers, a.e., 105-106.

Haçlı Ordusu'nun geldiğini öğrenen Beyrut halkı, Haçlı kontlarına kıymetli hediyeler gönderip şehre zarar vermeden barış içinde geçmelerini istedi. Hatta Albertus Aquensis'in aktardığına göre “Şayet Tanrının yardımıyla [Haçlılar] Kudüs'ü ele geçirme gayelerini gerçekleştirirlerse tüm varlıklarıyla hizmetinde olacakları” sözünü verdiler.⁷²³

Historia'da anlatıldığına göre Haçlı Ordusu, Beyrut kentinin ardından geçitlerden geçerek Sayda şehrinin de bulunduğu ovaya indi. Burada bir nehir kenarında çadır kurdular. Ancak burada Albertus'un 'tarenta' denildiğini aktardığı zehirli yılan sokmalarıyla zayıfladılar. Ordu yılan sokmalarından o kadar muzdarip duruma düşmüştü ki *Historia*'nın bir faslı buna ayrılmıştır. Bu sırada Sayda şehrinden gelen cılız akınları da püskürtmek zorunda kalan Haçlılar, asıl hedeflerinin Kudüs olması nedeniyle şehri ele geçirme uğraşına girişmediler.⁷²⁴

Albertus Aquensis'in anlattığına göre Sayda önlerinde kaybolan bir şövalyeyi beklemek maksadıyla üç gün bekleyen Haçlılar sonrasında önce Sur şehrine, orada geceledikten sonra Akka şehrine vardılar.⁷²⁵ Albertus'un “Akka'yı sağ taraflarında, sahil kesiminde bırakarak buradan ayrıldılar,” ifadesinden ve güzergâh boyunca herhangi bir çatışmayla karşılaşmamalarından Haçlıların şehirlerin içine girmeyip çevrelerinden dolaşan bir yol izledikleri anlaşılmaktadır.⁷²⁶ Bu şekilde Akka şehrini geride bırakıp bir nehrin denize döküldüğü bir yerde iki gece konakladılar. *Historia*'daki ifadelerle göre yol burada ikiye ayrılmaktaydı, soldaki, Dimeşk ve Ürdün Nehri üzerinden Kudüs'e gidiyordu. Sağdakiyse kıyı boyunca Kudüs'e uzanmaktaydı.⁷²⁷ Albertus Aquensis'in ifadesiyle “Beş yüz bin adamdan en fazla yirmi bin kişi kaldıklarından dolayı çarpışmaya girmeleri uygun olmadığı için” Türklerin daha

⁷²³ Albert of Aachen, a.e., 1:202. Hatta Raimundus, bu şekilde yeni bir zenginlik kaynağı bulan Haçlı kontlarının her birinin civar şehirlere mektuplar gönderip Haçlıların komutanının kendileri olduğunu belirttiklerini söylemektedir. Raymond D'Aguilers, a.e., 91.

⁷²⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:203.

⁷²⁵ Raimundus, Akka Emiri'nin Haçlılara ittifak teklif ettiğini, hatta Kudüs'ü ele geçirirler ya da yirmi gün boyunca Kutsal Topraklar'da kalabilirse şehriyle birlikte Haçlılara teslim olacağını aktarmaktadır. Buna karşın Haçlıların, bir şahinin yaraladığı güvercinde ele geçirdikleri mesajda aynı emirin, diğer valileri Haçlılara karşı kıskırttığı ortaya çıkmıştır. Raymond D'Aguilers, a.e., 114-115.

⁷²⁶ Albert of Aachen, a.e., 1:204.

⁷²⁷ Albert of Aachen, a.e., 1:204.

kalabalık olduğu ve açık düzlük şeklindeki coğrafi yapısı sebebiyle tüm saldırılara açık olduğu için Dımeşk yolunu tercih etmeyip sahil güzergâhına karar kıldılar.⁷²⁸

Albertus Aquensis'in anlattığına göre önce Hayfa, ardından Kaysâriye şehirlerini geride bırakan Haçlı Ordusu, şehrin dışındaki geniş düzlüklerde kamp kurup hem Pentakost'u hem de İsa'nın Göğe Yükseliş Günü'nü kutladılar.⁷²⁹ Bir başka deyişle 29 Mayıs 1099'a kadar dört gün boyunca Kaysâriye açıklarındaki ovada konakladılar. Adı geçen şehirlerin hiç birine dokunmadan devam edip Perşembe günü Ramla (ya da Remle) kentine ulaştılar. Geceyi bu noktada geçirmeye karar verince, şehir surlarını ve kapılarını keşif için Flander Dükü Robert komutasında beş yüz şövalyeden müteşekkil bir keşif kolu gönderdiler. Gönderilen birlik şehir kapılarının açık olduğunu fark etti. Biraz daha ilerleyince şehir halkının Ramla'yı terk ettikleri anlaşıldı.⁷³⁰ Burada üç gün dinlendikten sonra Robert adında birini şehre rahip olarak tayin edip şehri Hristiyan sakinlerine teslim ederek dördüncü günün şafağında yola devam ettiler.⁷³¹

Historia'da anlatıldığına göre o sırada görülen kanlı ay tutulması hadisesi Müslümanların yok edileceğine yorumlanmıştır.⁷³² Urfalı Mateos'un da eserinde zikrettiği bu tutulma 5 Haziran 1099 tarihinde gerçekleşmiştir.⁷³³

Albertus Aquensis'in aktardığı kadarıyla, Haçlı Ordusu'nun yaklaştığı haberini duyan Betlehem sakini Katolik Hristiyanlar ve bilhassa Kudüs'ten dışarı çıkartılan Hristiyanların gönderdiği heyet, Haçlıların hiç vakit kaybetmeden ivedilikle yardıma gelmesini rica edip hâlâ hayatlarının tehlikede olduğu haberini verdi.⁷³⁴ Kudüs'te yaşayan Hristiyanların şehir dışına çıkarılması başka kaynaklarda da yer almaktadır. Yaklaşan Haçlı tehlikesi yüzünden, tıpkı Antakya'daki gibi bir ihanetle karşılaşmak istemeyen ve olası casusluk

⁷²⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:205. Raimundus da sadece bin beş yüz şövalye ve az sayıda asker kaldığını kaydetmektedir. Raymond D'Aguilers, a.e., 115.

⁷²⁹ Albert of Aachen, a.e., 1:204-205.

⁷³⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:205. Raimundus'a göre Kudüs'e on beş mil mesafedeki Ramla'da, doğrudan Mısır'a gidip Fâtımîleri ortadan kaldırma ya da yolculuğa devam edip Kudüs'ü ele geçirme seçenekleri tartışıldı ve nihayetinde ikincisinde karar kılındı. Raymond D'Aguilers, a.e., 114.

⁷³¹ Albert of Aachen, a.e., 1:205. Fulcherius'ta bu şehir Ramatha olarak geçmektedir. Fulcherius da Aziz George Kilisesi'ne görevlendirme yapıldığını teyit etmektedir. Fulcherius Carnotensis, a.e., 98.

⁷³² Albert of Aachen, a.e., 1:206.

⁷³³ Urfalı Mateos, a.e., 198-199.

⁷³⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:206.

faaliyetlerini önlemeyi amaçlayan Kudüs'ün Fatımî Emiri İftihâruddevle, Hristiyan halkı sur dışına çıkartmıştır.⁷³⁵ Dindaşlarının hayatının tehdit altında olduğunu öğrenen Godfrey, Bethlehem'e sığınanları korumaları için yüz kişilik bir süvari kolu gönderdi. Gece boyu hiç durmadan yol alan süvari kolu, dindaşlarının sevgi gösterisiyle karşılandı. Diğer kaynaklarda Bethlehem'in ele geçirilmesi Tancred'in yiğitliği olarak sunulurken ilginç bir şekilde Albertus Aquensis ondan hiç bahsetmez. Albertus'un ifadelerine göre süvari kolu yola çıkar çıkmaz ana ordu Bethlehem'den gelen heyeti ve getirdikleri haberleri öğrendi. Bunun üzerine heyecana kapılıp hep birlikte yola koyuldular.⁷³⁶

Albertus, Bethlehem'in ele geçirilmesinde Tancred'den söz etmese de Kudüs düzlüklerinde bir yağma akınındaki cesaretini göz ardı etmemiştir. Aktarılanlara göre Tancred'in ganimetle döndüğünü gören ana ordudakiler bu ganimetleri nerede ele geçirdiğini sordular. Kudüs ovası cevabını aldıklarında 'Kudüs' ismini duyar duymaz gözyaşlarına boğuldular; çektikleri tüm eza ve cefaların nedeni olan, hasretini çektikleri şehre gelmişlerdi.⁷³⁷

Albertus Aquensis, "Kudüs surları önünde sevinçten gözyaşlarına boğulan, methiyeler düzen, ilahiler söyleyen" Haçlıların sayısını kadın-erkek toplam altmış bin olarak vermektedir.⁷³⁸ Bununla birlikte Raimundus Aguilers, çok daha mütevazı bir tahminle Haçlı Ordusu'nun, bin iki yüzü şövalye, on iki bin askerden oluştuğunu söylemektedir.⁷³⁹

Albertus Aquensis, "Antakya'ya gönderdiği elçilerin Hristiyan kontlarla üzerinde anlaşmaları anlaşmayı ihlal eden Mısır Kralı'nın, uzun süre Arka Kalesi'ni kuşatıp Tartus şehrini zapt eden Raymond hariç, diğerlerine karşı hiçbir haklı sebebi yoktu," diyerek Kudüs kuşatmasını makul bir zemine oturtmaya

⁷³⁵ Albert of Aachen, a.e., 1:206.

⁷³⁶ Albert of Aachen, a.e., 1:206-207. Hatta Raimundus, Tancred'in Bethlehem'e el koymasının liderler arasında ihtilaf ve rahatsızlık oluşturduğunu belirtmektedir. Raymond D'Aguilers, a.e., 121.

⁷³⁷ Albert of Aachen, a.e., 1:207-208. Buna karşın Raimundus, ganimet hırsıyla çoğu kişinin gece karanlığında yollara düştüklerini ve sur dışında buldukları her şeyi talan ettiklerini söyleyerek ordunun ganimet hırsını eleştirmektedir. Raymond D'Aguilers, a.e., 116.

⁷³⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:208.

⁷³⁹ Raimundus'a göre Kudüs'teki Müslüman asker sayısı ise altmış bindir. Raymond D'Aguilers, a.e., 125. Willermus ise Haçlıların muharip olmayanlarla birlikte kırk bin kişi olduklarını, ancak muharip piyadelerin yirmi bin civarında, süvarilerin ise on beş bin civarında olduklarını kaydetmektedir. Kudüs garnizonu ise iyi silahlı kırk bin kişidir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 334. İbn Kesîr ise Haçlıların sayısının bir milyon olduğunu söylemektedir. İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 12:305.

çalışmıştır.⁷⁴⁰ Fakat eserinin önceki bölümlerinde Mısır heyetiyle herhangi bir anlaşma yapıldığından söz etmemekte, sadece Fatimîlerin ittifak teklifi sunduğundan bahsetmektedir.⁷⁴¹ Haçlı liderlerinin, bu öneriye nasıl bir karşılık verdiği anlatılmamıştır. Bu nedenle söz ettiği anlaşmayı Fatimîlerin nasıl ihlal ettiği de yanıtız kalmaktadır; zira *Historia*'da sadece Antakya kuşatması sırasında gönderilen elçi heyetinden bahsedilmektedir. Albertus'un bu ifadeleri ve diğer çağdaş müelliflerden Raimundus Aguilers eserini yazma nedeninin "Haçlı Seferi'ne yöneltilen eleştirileri cevaplamak" olduğunu belirtmesi, o dönemde dahi Haçlı Seferi kavramına ya da hareketine karşı cevap vermeyi gerektirecek yoğunlukta eleştiriler geldiğinin bir örneğidir.

Albertus Aquensis, bu izah çabasından sonra birliklerin surların çevresindeki yerleşiminden bahsetmektedir. Albertus'a göre, ordusunun daha güçlü olması nedeniyle Godfrey, kuvvetlerini, savunmanın en sağlam olduğu ve yoğunlaştığı Davud Burcu'nun karşısına konumlandırdı. İtalya'dan iki piskoposla birlikte Kont Raymond, aynı burç kapısının karşısına birliklerini yerleştirdi. Ancak çok geçmeden bir başka konumda daha başarılı olacağı düşüncesiyle Sion Dağı eteklerine kaydıldı.⁷⁴² Diğer kontlar da surların çevresinde yerlerini alınca sur etrafında herhangi bir boşluk ya da pusu kurulabilecek bir yer bırakılmadığından emin olmak için keşif yapıp Zeytin Dağı civarını da kontrol ettiler. Albertus'un ifadesine göre sadece şehrin aşağısındaki Yehoşafat (Jehosaphat) Vadisi kısmı muhasara edilemedi, bunun nedeni ise arazi yapısıydı.⁷⁴³ Bununla birlikte burayı gece gündüz kollayan nöbetçiler vardı.

Albertus Aquensis, *Historia*'sının altıncı kitabına Kudüs surlarının muhasara altına alınma sürecinin tamamlandığı kuşatmanın beşinci günüyle başlamaktadır. Albertus'un aktardığına göre Haçlı birlikleri, kuşatma tamamlanınca beşinci gün taarruza geçti. Ancak şiddetli çarpışmalarla geçen günün sonunda tüm çabaları karşılıksız kaldı. Bunun üzerine çatışmalar sona erince toplanan konseyde, şehrin bu şekilde zapt edilemeyeceği, kesinlikle mancınık, şahmerdan ve kuşatma kulesi gibi muhasara araçlarına ihtiyaç

⁷⁴⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:208.

⁷⁴¹ Albert of Aachen, a.e., 1:123. Raimundus Aguilers de karşılıklı heyetlerden bahsetse de bir anlaşmadan söz etmez.

⁷⁴² Albert of Aachen, a.e., 1:208.

⁷⁴³ Albert of Aachen, a.e., 1:208-209.

duydıkları kararına varıldı. Öte yandan bu araçların inşası için gereken keresteyi civarda bulmak olanaksızdı. Gereken kerestelerin bulunması konusunda Albertus Aquensis ve Radulphus Cadomensis farklı kayıtlar sunmaktadır. Radulphus, kendisi de dizanteriyle boğuşan Tancred'in, ordunun yiyecek ve su ihtiyacı için çıktığı bir yağma akınında tamamen tesadüf eseri keresteleri bulunduğunu kaydetmiştir. Radulphus Cadomensis'e göre Tancred'in bulduğu bu keresteler, Fatımîlerin Kudüs'ü kuşatmak için getirdikleri malzemeden kalanlardır.⁷⁴⁴ Buna karşın Albertus, bir Süryani Hristiyan'ın, dağların arasında bir yerde gereken keresteleri bulabileceklerini söylediğini aktarmaktadır.⁷⁴⁵ Albertus, kerestelerin yerini öğrenen Haçlı Ordusu'ndan Flander Kontu Robert, Normandiya Kontu Robert ve Gerard of Quierzy komutasında bir birliğin dört mil uzaktaki bölgeye gidip keresteleri aldığını kaydetmiştir. *Historia*'ya göre, kadın-erkek, genç-yaşlı demeden herkes elbirliğiyle dört hafta içinde, şahmerdan ve mancınıklar inşa edip bu araçları Davud Burcu'nun tam karşısına taşıdılar. Sonra yine hep birlikte yaklaşık altı mil uzaktaki Bethlehem Vadisi'ne gidip katırlarla, eşeklerle ya da omuzlarında sorgun ve bodur söğüt dalları getirdiler. Bu dalları hasır gibi örüp üstlerine öküz, at gibi hayvan derileri gererek kuşatma araçlarını düşmanların ateşe vermelerine karşı önlem aldılar.⁷⁴⁶

Uzun süren inşa aşamasında yaşanan yiyecek ihtiyacı yüzünden Haçlılardan bazıları Ramla civarında yağmaya çıktılar. *Gesta*'da bu birliğin yola çıkış amacının, Yafa'ya yanaşan bir Hristiyan donanmasının yardım talebi olduğu zikredilmektedir.⁷⁴⁷ Albertus Aquensis'in kaydettiğine göre Fatımîlerin elindeki Askalân şehrinden gelen Müslüman birlikleri, bu yağma kolunu püskürttüler. Kaçan Haçlı birliği, yine yağmaya çıkan diğer bir Hristiyan koluyla birleşip Askalân'dan gelen Müslümanlara saldırdılar. Çatışma sonucunda ele geçirdikleri bir Müslüman asilzadesinin dininden dönüp Hristiyan olması için uğraşsalar da sonuç elde edemeyince Davud Burcu'nun karşısında esirin boynunu vurdular.⁷⁴⁸

Albertus, Müslümanlara “veled-i zina” gibi ağır hakaretle başladığı müteakip bölümde, kuşatma esnasında yaşanan büyük susuzluktan söz

⁷⁴⁴ Ralph of Caen, a.e., 193

⁷⁴⁵ Albert of Aachen, a.e., 1:211.

⁷⁴⁶ Albert of Aachen, a.e., 1:212.

⁷⁴⁷ Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 152.

⁷⁴⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:212-213.

etmektedir.⁷⁴⁹ Kavurucu Temmuz sıcaklığında ufacık su kaynaklarının bile ancak üç mil ötede bulunabildiğini ifade eden Albertus, Haçlıların çamurlu suları içmek zorunda kaldığını aktarmaktadır. *Historia*'da anlatıldığına göre bilhassa muharip sınıftan olmayan Haçlılar, bu çamurlu suların içine karışan sülükleri ve su kurtçuklarını da fark etmeden içince birçok kişi boğazları ve karınları şişerek öldü.⁷⁵⁰

Historia'nın bu bölümünde *Gesta* ve Raimundus Aguilers gibi diğer kaynaklarda da farklı biçimde yer bulan bir anekdot yer almaktadır.⁷⁵¹ Albertus Aquensis'in ifadesine göre muhasara uzayınca Haçlı liderleri, Zeytin Dağı'nda yaşayan bir keşişe ne yapmaları gerektiğini danıştılar. Keşiş, üç gün oruç tutmalarını, ardından şehir surları çevirisinde bir ayin yapmalarını söyledi. *Gesta*'da ise ayinden ve oruçtan söz edilmesine karşın keşişten bahsedilmemektedir.⁷⁵² Buna karşın Raimundus ise bu talimatları veren kişinin, Antakya'da ölen Le Puy Piskoposu Adhemar'ın zuhur eden görüntüsü olduğu iddiasındadır.⁷⁵³ Albertus, Haçlılar, Kudüs surları çevresinde ilahiler söyleyerek dolaştığı sırada, surlara çıkan Müslümanların yaptıkları haçlara tükürüp – hatta bevlederek – alay ettiklerini ve aşağıladıklarını aktarmaktadır.⁷⁵⁴ Raimundus ise Türklerin haçları darağacına çekip oklarla vurarak aşağıladıklarını, Peter Tudebodus ise surlara fırlatıp parçalayarak Haçlıları kızdırmaya çalıştıklarını kaydetmiştir.⁷⁵⁵ Öte yandan John H. Hill ayin anlatısının gerçek olamayacağı, zira Haçlıların, kuvvetlerinin büyük bölümünü bir Fatımî saldırısına açık bırakacak kadar saf olamayacakları görüşündedir.⁷⁵⁶

Albertus Aquensis'in *Historia*'sına göre oruç ve ayinden sonra Haçlılar, kuşatma araçları ve mancınıklar için gereken taşları Yehoşafat Vadisi'nin olduğu yere doğru taşıdılar. Mancınıklarla taarruza başladıklarında surların ciddi hasar aldığını fark eden Müslümanlar surlardan saman balyaları ve gemi halatları sarkıtarak fırlatılan taşların etkisini yumuşatma yoluna gittiler. Godfrey'in bu

⁷⁴⁹ Albert of Aachen, a.e., 1:213.

⁷⁵⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:214.

⁷⁵¹ Raimundus, bu talimatları veren kişinin Peter Desiderius adında bir rahibe görünen Adhemar olduğunu iddia etmektedir. Raymond D'Aguilers, a.e., 122.

⁷⁵² Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 154-155.

⁷⁵³ D'Aguilers, a.e., 122.

⁷⁵⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:215.

⁷⁵⁵ Peter Tudebodus, a.e., 115.

⁷⁵⁶ Raymond D'Aguilers, a.e., 123.

hamleye cevabı yanan oklarla bu tamponları ateşe vermek oldu. Haçlıların sonraki adımını dökme demir uçlu büyük şahmerdan ile surlarda gedik açmaya koyulmak oldu. Ancak Müslümanlar balmumu, zift ve sülfür döküp ateşe vererek şahmerdanı yakıp kullanılamaz hale getirmeyi başardılar.⁷⁵⁷

Şahmerdan kullanılmaz hale gelse de mancınıklar şehir surlarına taş yağdırmaya devam ediyordu. Bu esnada Haçlılar gece gündüz çalışıp üç katlı kuşatma kulesinin inşasını bitirdiler. Kulenin üst katına adamlarıyla birlikte Godfrey ve kardeşi Eustace, orta katına Tournai şehrinden iki kardeş olan Lithold ve Engilpert isimli iki şövalye ve adamları yerleştirildi. Alt katta ise doğal olarak kuleyi itecek olan askerler vardı. Kuleyi surlara yanaştırmak için kendi yaptıkları şahmerdanı tamamen yakıp kül etmek zorunda kaldılar, zira enkazı yolda büyük bir engel oluşturmaktaydı.⁷⁵⁸

Albertus Aquensis'in ifadesiyle 9 Temmuz Cumartesi sabahı kuşatma kulesini surların karşısında göre Sarazenler afallayıp dehşete kapıldılar. Hemen toparlanıp kuşatma kulesiyle şiddetli bir çarpışmaya giriştiler. Bu esnada şehrin diğer tarafında, Sion Dağı civarında, Kont Raymond da surlara saldırmaya devam ediyordu. Guibertus Novigenti, Raymond'ın, surları çevreleyen hendeğe doldurmak için üç taş götüren herkese bir peni para ödediğinden söz etmektedir.⁷⁵⁹ Albertus ise bu konudan bahsetmeden sadece mancınık ve ok saldırısından söz eder.

Historia'da bu noktada geçen bir kayıt, oldukça dikkate değerdir. Albertus'un aktardığına göre Tancred'e, Kutsal Kabir Kilisesi'ndeki altınları ve değerli eşyaları anlatan casuslar, kale garnizonunun Zeytin Dağı Kapısı'ndan ve kuşatılmamış Yehoşafat Vadisi üzerinden Mısır Kralı'yla sürekli irtibat halinde olduklarını söylemiştir.⁷⁶⁰ Edgington, bu casusların muhtemelen, kuşatmanın öncesinde şehirden çıkarılan Hristiyan ahali oldukları görüşündedir.⁷⁶¹ Avrupa'dan Kudüs'e kadar kutsal gayeyle gelindiği iddiasına karşın kuşatmanın en hararetli döneminde tapınaktaki servetin hesabının yapılması dikkat çekicidir. Öte yandan şayet casuslar Hristiyan ahaliye mensup ise şehirden çıkarılma

⁷⁵⁷ Albert of Aachen, a.e., 1:215-217.

⁷⁵⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:217.

⁷⁵⁹ Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 155; Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, 120.

⁷⁶⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:218.

⁷⁶¹ Albert of Aachen, a.e., 1:218.

kararının isabetli olduğu ortadadır. *Historia*'da aktarıldığına göre kaleyle Fatımîlerin haberleştiğini öğrenen Haçlılar Zeytin Dağı'nda pusu kurup habercileri yakaladı. İki ulaktan biri o esnada öldürüldü. Diğeri ise can korkusuyla Fatımî halifesinin mesajını Haçlılara söyledi. Halife, Kudüs garnizonuna dayanmasını, on beş gün içinde ordusuyla yardıma geleceği haberini göndermişti. Ulaktan tüm bilgileri öğrenen Haçlılar adamı mancınığa koyup surlara fırlattılar.⁷⁶² Surlara çarpan haberci feci şekilde can verdi. Habercinin ölümü hadisesi birkaç ufak ayrıntı dışında Peter Tudebodus'ta da yer almaktadır.⁷⁶³

Albertus Aquensis, habercinin öldüğünü ve Haçlıların daha şevkle saldırdığını gören Müslümanların da mancınık yapmaya karar verdiklerini ve on dört mancınık inşa ettiklerini söylemektedir. Bu mancınıklardan dokuzu Kont Raymond'ın kuşatma kulesinin karşısına, diğeri beşi Godfrey'in kulesinin karşısında inşa edildi. Albertus bu noktada, Godfrey'in kuşatma kulesinin tepesindeki altın İsa heykeli ve haçı düşürmek isteyen Müslümanların tüm çabalarına rağmen isabet ettiremediklerini kaydetmiştir.⁷⁶⁴

Mancınık atışlarının kuleye zarar veremediğini gören Müslümanlar kuşatma aracını koruyan dış panelleri ateşe vermeye çalıştılar. Yanan kömür dolu çömlükleri fırlatsalar da kulenin dışını oluşturan kaygan deriye tutunamayan alevler kayıp düştü. Kule bu şekilde surlara iyice yanaşıp mancınıkların menziline geçti. Farklı bir saldırı planı geliştiren kale garnizonu, devasa bir ağaç kütüğünü tutuşturup surların üstünden aşağı bıraktı. Suyla söndürülemeyen bu ateşin ancak sirkeyle söndürüleceğini yine yerli Hristiyan halk söylemişti. Bu şekilde kütüğün alevini de bertaraf eden Haçlılar kuleyi iyice surlara yanaştırdılar.⁷⁶⁵

Albertus Aquensis surlara ilk atlayanların Lithold ve Engilbert kardeşler olduğunu söylemektedir. Onların ardından Godfrey, kardeşi ve adamlarıyla birlikte surlara atlayıp düşmana saldırıya geçmiştir.⁷⁶⁶ *Historia*'nın müteakip birkaç bölümü Kudüs'te yaşanan katliamı anlatmaktadır.

Büyük İslâm Tarihçisi İbnü'l-Esir ise tüm yaşananları birkaç paragrafta anlatmaktadır:

⁷⁶² Albert of Aachen, a.e., 1:219.

⁷⁶³ Peter Tudebodus, a.e., 117.

⁷⁶⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:219-220.

⁷⁶⁵ Albert of Aachen, a.e., 1:221.

⁷⁶⁶ Albert of Aachen, a.e., 1:222.

Haçlılar Akkâ kuşatmasından sonra Kudüs'e yöneldiler, fakat ele geçiremediler. Kudüs'ü kırk küsur gün kuşattılar. Şehrin önüne iki burç diktiler; bunlardan biri Sıhyevn tarafındaydı, Müslümanlar onu yakıp içindekileri öldürdüler.

Müslümanlar söz konusu burcu yakıp bitirince biri gelip şehrin öbür taraftan işgal edildiğini söyleyerek yardım istedi. Haçlılar şehre kuzey tarafından girdi ve 23 Şaban (15 Temmuz 1099) Cuma günü kuşluk vaktinde işgal ettiler.⁷⁶⁷

Haçlı Seferleri dönemindeki olaylar için ilk başvuru kaynağı Müslüman tarihçisi İbnü'l-Kalânîsî de çok daha kısa bir anlatım tercih etmiştir. İbnü'l-Kalânîsî, "Frenkler hızla şehre girdiler ve şehri ele geçirdiler. Birkaç şehir sakini Mihrâb-ı Dâud'a kaçtı, büyük bir kısmı ise öldürüldü. Yahudiler sinagogda toplandılar. Frenkler sinagogu yakarak başlarına yıktılar (...)" diyerek yaşananları aktarmıştır.⁷⁶⁸ Bunun yanında sadece, Davud Burcu'nun Şaban ayının yirmi ikisinde emânla Haçlılara teslim edildiği, ancak onların mabetleri ve İbrahim'in kabrini yok ettikleri bilgisini vererek Kudüs'ün düşüşü bahsini geçmiştir.⁷⁶⁹

Çağdaş Latin kroniklerinde sayfalarca yer bulan, hatta birçok eserin yazılma gayesi olan Kudüs'ün ele geçirilmesi, en büyük Müslüman tarihçilerin eserlerinde bile birkaç satırla geçiştirilmektedir.⁷⁷⁰

Sonuç olarak 15 Temmuz 1099 Cuma günü Haçlı Orduları Kudüs savunmasını aşmış şehre girdi.⁷⁷¹ Şehrin düşmesiyle birlikte tüm Latin kaynakların ittifak ettiği büyük katliam başladı.

5.4. Kudüs Katliamı

Albertus Aquensis, surların düşmesiyle şehir halkının korkuya kapılıp kaçmaya başladığını aktarmaktadır. Kalabalığın sığınmaya çalıştığı yer, şehrin güneydoğu köşesinde yer alan büyük ve müstahkem bir mevki olan Mabet Tepesi yani Mescid-i Aksa idi. Albertus, Mısır Kralı olarak bahsettiği Fatımî Halifesinin gönderdiği dört yüz süvarinin şehrin her yanına at sürüp savunmaya yardım etmeleri için halkı uyardıklarını söylemektedir. *Historia*'da resmedilen manzara

⁷⁶⁷ İbnü'l-Esir, a.e., 10:235-236.

⁷⁶⁸ İbnü'l-Kalânîsî, *Şam Tarihine Zeyl*, 5-6.

⁷⁶⁹ İbnü'l-Kalânîsî, a.e., 6.

⁷⁷⁰ Örneğin İbnü'l-Adîm'in, *Zübdetü'l-Haleb* adlı eserinde sadece, "Haçlılar aynı yılda Kudüs'ü de işgal edip Ma'arratünnûmân'da yaptıkları eylemleri orada da yaptılar," diyerek konuyu geçmektedir. İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Haleb*, 98.

⁷⁷¹ İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, 10: 236; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 12:304-305; Robert the Monk, a.e., 199; Fulcherius Carnotensis, a.e., 104; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 155; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 370.

tam bir panik ve karmaşa halidir. *Historia*'ya göre şehre girmeyi başaran Haçlılar kapıların sürgülerini çekip tüm askerleri içeri çağırdılar. Haçlıların bir anda kapılardan hücum etmesiyle oluşan izdihamda ürken atlar etraflarındakileri, hatta sahiplerini ısırıldı. Albertus'un verdiği sayıya göre on altı kişi ayaklar altında kalarak can verdi. Şahmerdanın surlarda açtığı gedikten bu esnada binlerce kişi içeriye akın etti. İçeride toplanıp doğruca mabede doğru koşturan bu kalabalık karşılarına çıkan Sarazenleri "acımasızca yere indiriyordu." Albertus, yaşananları şu şekilde aktarmaktadır: "Katliam öyle muazzamdı ki dökülen kanlar saray avlusunun zemininden dışarı taşıyordu ve akan kanlar ayak bileklerine kadar geliyordu."⁷⁷² *Gesta*'da kullanılan ifade de benzerdir: "(...) bizimkiler de [Haçlı Ordusu] onların [kaçan Müslümanların] arkasından gittiler ve ayak bileklerine kadar düşman kanı içinde yüzdükleri bir katliamın yapıldığı Süleyman Mabedi'ne kadar onları kestiler (...)"⁷⁷³

Sefere bizzat iştirak edenlerden biri olan Raimundus Aguilers'in ifadeleri ise Haçlıların kinini ortaya koymaktadır. Raimundus, şehrin düşmesinden sonra yaşanan katliam manzarasını, "harikulade işler" olarak tanımlamaktadır.⁷⁷⁴ Raimundus, "harikulade işleri" ise şu şekilde aktarmaktadır: "Putperestlerin bazılarına merhamet edilip boyunları vuruldu, mamafih diğerlerine uzunca süre işkence edildi ve kavurucu alevlerde yanarak öldüler. Sokaklarda ve evlerde kesik baş, el ve ayak yığınları uzanıyordu."⁷⁷⁵ Raimundus'un bu tasvirin akabinde anlattıkları daha da korkunçtur:

Acaba orada vuku bulanları anlatsak mı? Anlatsak da inanmazsınız. Öyleyse Haçlıların Süleyman Mabedi'nde ve revaklarda atlarının diz kapaklarına ve yularlarına kadar ulaşan kan içinde at sürdüğünü nakletmek yeterli olacaktır. Bana kalırsa, onca yıldır Süleyman Mabedi'nde Tanrıya küfreden putperestlerin kanının, mabette dökülmesi şairane bir adalet. Artık Kudüs'ün her yanına cesetler saçılmış, her yanı kanla boyanmıştı; canını kurtarmayı başarıp Davud Burcu'na kaçan bir avuç kişi de canlarının bağışlanması karşılığında orayı Raymond'a teslim etti.⁷⁷⁶

Guibertus Novigenti de katliamı teyit etmekte, şehre giren Frenklerin putperestleri kovalayıp karşılarına çıkan herkesi öldürdüklerini anlatmaktadır.

⁷⁷² Albert of Aachen, a.e., 1:223.

⁷⁷³ Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 155.

⁷⁷⁴ Raymond D'Aguilers, a.e., 127.

⁷⁷⁵ Raymond D'Aguilers, a.e., 127.

⁷⁷⁶ Raymond D'Aguilers, a.e., 127-128.

“Süleyman Mabedi denilen yere ulaşana dek caddelerde, meydanlarda, dört yol ağzlarında savaştan daha çok katliam yaşandı. O kadar insan kanı dökülmüştü ki ıslaklık neredeyse yürüyen adamların ayak bileklerini kapatıyordu.”⁷⁷⁷

Albertus Aquensis, Müslümanların sarnıca kaçtıklarını, ancak kiminin izdiham sırasında düşüp boğularak öldüğünü, kalanların da peşlerindeki Haçlılar tarafından katledildiklerini söylemektedir.⁷⁷⁸

Historia'da anlatıldığına göre bu sırada Hristiyan askerler saraydaki muazzam Sarazen katliamını bitirip dışarı çıktılar. Albertus Aquensis, Haçlıların orada on bin kişiyi öldürdüklerini söylemektedir.⁷⁷⁹ Saraydan çıkan askerler Müslümanları öldürmek için mahalle aralarına dağıldılar. Akabinde anlatılanlar vahşetin boyutlarını daha net ortaya koymaktadır:

“Haçlılar girdikleri evlerde (...) beşiklerdeki ya da hâlâ annelerinin kucağında süt emen bebekleri kadınların karınlarına tekmeyle basıp zorla alarak duvarlara, kapıların pervazlarına fırlatıp boyunlarını kırdılar. Kimini silahlarıyla öldürüyorlar, kiminin başını taşla ezip öldürüyorlardı, ama hangi yaşta ya da cinsiyette olursa olsun kesinlikle tek bir kâfirin bile canını bağışlamadılar.”⁷⁸⁰

Guibertus'un anlatımına göre ise bu sırada Raymond St. Gilles'in ordusu şehirde olan bitenlerden habersizdi. Şehirdeki kargaşayı duyunca adamlarına acele etmelerini söyledi. Bu sırada şehrin düşmek üzere olduğunu gören Davud Burcu'nun komutanı, canlarının bağışlanması ve Askalân'a serbest geçiş karşılığında kale kapılarını Raymond'a açtı.⁷⁸¹ Bu hadise diğer Latin kaynakların aksine *Historia*'da farklıdır. Albertus Aquensis, Raymond'ı, açgözlülükle ve gözünü para hırsı bürüyerek Davud Burcu komutanından rüşvet almakla suçlamaktadır.⁷⁸² Bununla birlikte tüm kaynakların hemfikir olduğu nokta, asıl katliamın Raymond St. Gilles'in ordusunun şehre girmesiyle yaşandığıdır.⁷⁸³

Guibertus Novigenti, Provençal Ordusu'nun, yani St. Gilles Kontu'nun birliklerinin şehre girmesiyle genel katliamın başladığını, kimsenin yaşına,

⁷⁷⁷ Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, 120.

⁷⁷⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:223.

⁷⁷⁹ Albert of Aachen, a.e., 1:224; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 363.

⁷⁸⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:224.

⁷⁸¹ Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 155-6; Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, 120-121; Robert of Monk, a.e., 200; Peter Tudebodus, a.e., 118-119; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 361.

⁷⁸² Albert of Aachen, a.e., 1:227-228. Fulcherius da Albertus'un bu iddiasını teyit etmektedir. Fulcherius Carnotensis, a.e., 107.

⁷⁸³ Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, 121;

güzelliğine, gücüne ve asaletine bakılıp canının bağışlanmadığını, hepsini tek bir kaçınılmaz ölümün beklediğini söylemektedir.⁷⁸⁴ Guibertus'a göre Haçlılar, Müslümanları Süleyman Mabedi'ne kadar kovaladı. “Öldürülen sayısız kalabalığın kanı neredeyse [Haçlı askerlerin] çizmelerinin üstüne çıkıyordu.”⁷⁸⁵ Haçlılar, Mabed'e sığınan kalabalığın büyük bölümünü öldürdükten sonra bir kısmının canlarını bir süreliğine bağışladılar. İçerideki cesetleri dışarı taşıttıktan sonra onları da kılıçtan geçirdiler.

Willermus Tyrensis ise “şehirde o kadar çok insan öldürülüp o kadar çok kan dökülmüştü ki galiplerin kendileri bile dehşete düştüler” şeklinde durumu aktarmaktadır.⁷⁸⁶ Willermus, katliamın boyutunu şöyle anlatmaktadır:

“(…) İçeri girip ayırt etmeksizin kime rastladılarsa kılıçtan geçirdiler ve her tarafı kan doldurdular (...) Her yerde yatan cesetlere ve kanla örtülen insan uzuvlarına bakmak korkunçtu. Ve sadece parçalanmış cesetler ve kesilmiş kafalar kötü bir manzara teşkil etmiyor, baştan ayağa kana bulanmış galiplerin görüntüsü de ürpertiyordu. Tapınağın etrafında on bin Müslüman katledilmiş olmalıdır, şehrin orasında burasında öldürülüp, sokaklarda, meydanlarda bulunan cesetler hesaba katılmamıştır, çünkü bunların sayısı da daha az değildir.”⁷⁸⁷

Diğer ünlü Latin kronikçi Fulcherius Carnotensis de Süleyman Mabedi'nde yaklaşık on bin kişinin öldürüldüğünü belirtip “Burada olsaydınız ayak bileklerinizi katledilenlerin kanıyla lekelenebilirdi. Müslümanların hepsi, kadın çocuk ayırt edilmeden, katledildi,” demektedir.⁷⁸⁸ Sefere bizzat katılanlardan biri olan Peter Tudebodus'un kullandığı ifade ise “Mabedin her yanından kan akıyordu,” şeklindedir.⁷⁸⁹ Ermeni tarihçi Urfalı Mateos ise, sadece mabedin içinde altmış beş bin kişinin öldürüldüğünü ve bu sayıya şehrin diğer yerlerinde öldürülenlerin dâhil olmadığını yazmıştır.⁷⁹⁰

Radulphus Cadomensis ise katliam manzarasını keyifle anlatırken her şeyin kanla kaplandığını, zeminin diz yüksekliğinde kanla dolduğunu, her yerin cesetle dolduğunu aktarmaktadır.⁷⁹¹

⁷⁸⁴ Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, 121.

⁷⁸⁵ Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, 121.

⁷⁸⁶ Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 362.

⁷⁸⁷ Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 361.

⁷⁸⁸ Fulcherius Carnotensis, a.e., 104.

⁷⁸⁹ Peter Tudebodus, a.e., 119.

⁷⁹⁰ Urfalı Mateos, a.e., 199.

⁷⁹¹ Ralph of Caen, a.e; 148.

Dönemin İslâm tarihçilerinden İbnü'l-Kalânîsî, şehir sakinlerinin büyük bir kısmının öldürüldüğünü, sinagoga sığınan Yahudilerin de sinagog yakılarak katledildiğini bildirmektedir.⁷⁹²

Diğer büyük İslâm Tarihçisi İbnü'l-Esir ise Haçlıların, Süleyman Mabedi, Tapınak ya da Mabet Tepesi olarak adlandırdıkları Mescid-i Aksâ'da, çoğu din adamı ve âlim, yetmiş binden fazla Müslümanı öldürdüklerini kaydetmektedir.⁷⁹³ İbn Kesîr ise “şehrin ortasında” öldürülen Müslümanların sayısının altmış binden fazla olduğunu belirtir.⁷⁹⁴

Robertus Monachus ise diğer hiçbir savaşta böyle bir şeyin yaşanmadığını belirtip Süleyman Mabedi'nin Türk kanıyla kirlendiğini, kanla kaplı taş zeminin üstünde kesik uzuvların yüzdüğünü söylemektedir.⁷⁹⁵ Robertus, Haçlı askerleri katliama giriştiklerinde hiçbir direnişle karşılaşmadıklarını, aksine Müslümanların var güçleriyle kaçmaya çalıştıklarını ifade etmektedir. Robertus Monachus'un ifadelerine göre Müslümanlardan bazıları Süleyman Mabedi'ne kaçmayı başardı ve bir gün boyunca orada kendilerini katliamdan korudular. Ancak akşama doğru Haçlılar tekrar cesaretlerini toplayıp tapınağa girmeyi başardılar ve içeridekileri kılıçtan geçirdiler. Robertus katliamın ardından yaşanan manzarayı şöyle aktarmaktadır: “(...) Orada o kadar insan kanı döküldü ki akan kan maktullerin cesetlerini önüne katıp yuvarlaya yuvarlaya götürüyor, kesik başlar, kesik eller kanın üstünde yüzüp diğer cesetlere doğru gidiyordu (...)”⁷⁹⁶ Radulphus Cadomensis ise katliamı, kendinden geçercesine haz ifadeleriyle aktarmaktadır: “Tapınağın içindeki şaşkınlık ne kadar muazzam ne kadar yüceydi! Her yanda kandan başka hiçbir şey yoktu. Zemin tamamen katliamın sonuçlarıyla kaplıydı. Duvarlar diz hizasına kadar kanın altında kaybolmuştu.”⁷⁹⁷

Görüldüğü gibi katliam, tüm çağdaş kroniklerde benzeri biçimde aktarılmaktadır. Ancak dönem kaynakları bu konuda herhangi bir tekzip ya da düzeltme ifadesi içermezken modern tarihçiler katliamın gerçekliğine söz edemediklerinden olsa gerek boyutunu küçültme çabasına girişmişlerdir.

⁷⁹² İbnü'l-Kalânîsî, a.e., 6.

⁷⁹³ İbnü'l-Esir, a.e., 10:236.

⁷⁹⁴ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 12:305.

⁷⁹⁵ Robert of Monk, a.e., 200.

⁷⁹⁶ Robert of Monk, a.e., 200-201.

⁷⁹⁷ Ralph of Caen, a.e., 148.

Sözgelimi Albertus Aquensis’i neşreden Susan B. Edgington ve de Raimundus Aguilers ve Peter Tudebodus’un eserlerini neşreden John H. Hill, bu ifadede, İncil’in Vahiy Kitabı’nda geçen “Üzümler şehrin dışında çiğnendi; tekneden çıkan kan, bin altı yüz ok atımı uzaklığa kadar yayılıp, *atların dizginlerine dek yükseldi*” ifadesine atıf yapıldığı düşüncesindedir.⁷⁹⁸ John H. Hill, ayrıca modern tarihçileri, burada İncil’e atıf yapıldığı bilgisini vermedikleri için eleştirmektedir.⁷⁹⁹

Hatta kimi tarihçilerin Haçlıların gerçekleştirdiği katliamı, çekilen çilelerin, yoklukların ve neredeyse üç yıl süren yolculuğun neden olduğu psikolojik patlama olarak mazur gösterme uğraşına girmişlerdir.⁸⁰⁰ Öte yandan bu izah çabası kimi tarihçileri kan üzerinden metrekaresi hesabı yapmaya kadar götürmüştür. Mesela Thomas F. Madden, insan vücudunda bulunan kanın miktarından hareketle bahsedilen alanın bahsedilen yükseklikte kanla dolması için kaç kişinin ölmesi gerektiğini hesaplamıştır. Madden, bu hesabın sonunda Latin tarihçilerin abarttığı sonucuna varmıştır.⁸⁰¹

Kuşkusuz bu çalışmada zikredilenler, çalışmaları beğeni ve takdirle karşılanan büyük tarihçilerin sorunlu izah çabalarıdır; zira diğer taraftan şovenist, ırkçı ve aşırı pek çok yorum ve izahın olduğu da muhakkaktır.

Sonuç olarak o dönemde başta İncil olarak klasik kaynaklara atıf yapmak müellifin bilgi ve kültür seviyesinin bir göstergesi olarak sayılıyordu. Hatta Kudüs katliamının bizzat şahidi olan *Gesta Francorum*’un anonim yazarı, hiçbir klasik esere atıf yapmadığı, dolayısıyla dilinin kaba ve avam olduğu konusunda çağdaş yazarlarca sert biçimde tenkit edilmiştir.⁸⁰² Ancak o bile “bileklere kadar çıkan kan” ifadesini kullanmıştır. Bu nedenle mezkûr kronik yazarları “atların dizginlerine kadar gelen kan” ifadeleriyle gerçekten İncil’e atıf yapmış ya da okuyucularını cezbetme gayesiyle abartı sanatı yapmış olabilir. Ancak edebi dilden yoksun olmakla eleştirilen *Gesta*’nın yazarının da benzer ifadeler

⁷⁹⁸ Vahiy Kitabı 14:20, Raymond D’Aguilers, a.e., 128; Albert of Aachen, a.e., 1:223.

⁷⁹⁹ Raymond D’Aguilers, a.e., 11, 128.

⁸⁰⁰ Bkz. Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 119; Crawford, *Four Myths about the Crusades*, 20.

⁸⁰¹ Thomas F. Madden, “Rivers of Blood: An Analysis of One Aspect of the Crusader Conquest of Jerusalem in 1099,” *Revista Chilena de Estudios Medievales* C 1 (2012): 25-37, erişim 13 Şubat 2017, https://www.academia.edu/4081837/Rivers_of_Blood_An_Analysis_of_One_Aspect_of_the_Crusader_Conquest_of_Jerusalem.

⁸⁰² Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, 19.

kullanması ve sadece Latin değil tüm çağdaş kayıtların söz birliği yapmışçasına on binlerle ifade edilen muazzam bir katliamdan bahsetmeleri Kudüs'ün düşüşü sırasında yaşananlar için ayrı bir litre-metrekare hesabı yapmaya gerek bırakmaz.⁸⁰³ Şurası gayet kesindir, Haçlılar Kudüs'te, tarihte görülen en büyük katliamlardan birini gerçekleştirmiştir. Hatta Kudüs katliamı, Ma'arratünnümân'da gerçekleştirdikleri vahşeti bile geride bırakmıştır.

Şehrin düşüşü sırasında yaşanan bir hadise konusunda Latin kronikleri yine ayrışmaktadır. Kroniklerde anlatıldığına göre Haçlılar şehre girdiğinde canlarını kurtarmak isteyen bir grup Müslüman, Süleyman Mabeti'nin çatısına çıktı. Albertus Aquensis, bunların sayısını yaklaşık üç yüz kişi olarak vermektedir.⁸⁰⁴ Bu Müslümanlar, canlarının bağışlanması için yalvardılar ve bağışlandıklarının alameti olarak Tancred'in sancağı kendilerine verilmeden aşağı inmeyeceklerini söylediler. Bu talebi bir hakaret sayan Tancred çok öfkelenmiş ve çatıya sığınanlardan biri bile sağ bırakılmadan hepsi öldürüldü.⁸⁰⁵ *Gesta*'da bu olayın ertesi gün yaşandığını ve Tancred'in, bu kişilerin öldürülmesine öfkelenmiş anlatılmaktadır.⁸⁰⁶ Guibertus ise Tancred ve Gaston adında bir soylunun sancağının bu Müslümanlara himaye alameti olarak verildiğini ve canlarının bağışlandığını söylemektedir.⁸⁰⁷ Bununla birlikte Haçlılar, Guibertus Novigenti'nin ifadesiyle, "Tanrının Ordusu'nun hakkı ve münasibi olan" ganimet talanından sonra şevkle Kutsal Kabir Kilisesi'ne giderek yakarıp dua ettiler. Ertesi sabah güneş doğduğunda, Müslümanların Mabet'in çatısına çıkmasına izin verdikleri için pişman olmuşlardı.⁸⁰⁸ Bunun üzerine çatıya çıkıp kadın erkek demeden tüm Müslümanları kılıçtan geçirmeye başladılar. Esir düşmek ya da Haçlı kılıcıyla ölmektense intihar etmeyi yeğleyen Müslümanlardan bazıları çatıdan aşağı atlayarak intihar etti.⁸⁰⁹ Müslümanların bu çaresiz hali için Robertus Monachus'un yaptığı, "[Çatıya çıkmış] Müslümanların hepsi kanat çıkarıp uçarak

⁸⁰³ Raymond D'Aguilers, a.e., 127-128; Peter Tudebodus, a.e., 118-119; Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, 121; Ralph of Caen, a.e., 148; Albert of Aachen, a.e., 1:224; Robert of Monk, a.e., 200-201; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 155-156; Fulcherius Catnotensis, a.e., 104; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.e., 362.

⁸⁰⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:228.

⁸⁰⁵ Albert of Aachen, a.e., 1:228.

⁸⁰⁶ Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 156-157.

⁸⁰⁷ Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, 121.

⁸⁰⁸ Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, 121-122.

⁸⁰⁹ Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, 122; Robert the Monk, a.e., 201; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 158; Peter Tudebodus, a.e., 119.

kaçabilmiş olsaydı çok minnettar olurlardı, tabiatın onlara kanat sağlamayıp bunun yerine sefil hayatlarından bedbaht bir çıkış vermesi ne komikti” esprisini, eserini neşreden Carol Sweetehnam dahi “patavatsızlık” olarak nitelemektedir.⁸¹⁰

Albertus Aquensis’in *Historia*’sını neşreden Susan B. Edgington, tüm kaynaklarda bahsedilen katliamın, çatıdaki bu Müslümanların öldürülmesi olduğu görüşündedir. Bu nazarla bakınca Albertus’un verdiği üç yüz sayısının, diğer kaynaklarda geçen 10 ila 70 bin arasında değişen sayılara göre çok daha “gerçekçi” olduğu fikrini savunmaktadır.⁸¹¹ Buna karşın Albertus’un eserinde, Haçlıların şehre girer girmez “saray” diye adlandırdığı yerde on bin kişiyi öldürdükleri, devamında sokaklarda kaçışan ve sarnıca sığınan çok sayıda insanı öldürdükleri anlatılmaktadır.⁸¹² Zaten Albertus’un verdiği üç yüz sayısı mabette öldürülen değil, mabedin çatısına sığınan Müslümanların sayısıdır. Öte yandan Albertus Aquensis zaten “saray” olarak adlandırdığı yerin avlusunun “ayak bileklerine kadar insan kanıyla dolup taşıdığı” da söylemiştir.⁸¹³ Albertus’un “saray” olarak nereyi kastettiği kesin olmasa da *Historia*’nın sonraki bölümünde Süleyman Mabedi’ni tasvir etmesi ve ‘Süleyman’ın Sarayı’ ifadesini kullanması, kastedilen yerin Mabet Tepesi, dolayısıyla Mescid-i Aksa olduğu anlaşılmaktadır.⁸¹⁴ Tüm bunların yanında Albertus Aquensis’in eserinin hiçbir yerinde, Susan B. Edgington’ın dolaylı olarak ima etmeye çalıştığı gibi katledilen Müslümanların sayısını azaltma çabası içinde olmadığı muhakkaktır.

Albertus Aquensis, Kudüs düşünce yaşanan katliamı anlattıktan sonraki bölümü, Süleyman Mabedi’nin tasvirine ve tarihine ayırmıştır. Tapınak Tepesi’ni tarif ederken Müslümanların buraya zarar vermek bir yana mücevherlerle süslediklerini, büyük saygı duyduklarını ve hürmet gösterdiklerini aktarmaktadır.⁸¹⁵

⁸¹⁰ Robert the Monk, a.e., 201.

⁸¹¹ Albert of Aachen, a.e., 1:228.

⁸¹² Albert of Aachen, a.e., 1:223-224.

⁸¹³ Albert of Aachen, a.e., 1:223.

⁸¹⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:223-226.

⁸¹⁵ Albert of Aachen, a.e., 1:225. Fulcherius da Kutsal Kabir Kilisesi’ni tüm Müslümanların büyük bir saygı ile savunduğunu teyit etmektedir. Buna karşılık Süleyman Mabedi olarak adlandırdığı Mescid-i Aksa’nın diğer mabetten daha güzel olmasına rağmen Haçlıların hâkimiyetinde büyük bir kısmının yok olduğunu itiraf etmektedir. Fulcherius Carnotensis, a.e., 101. Diğer yandan Hristiyanların kutsal mekanları Müslüman hakimiyeti esnasında korunurken Kudüs’ün Haçlılarca zaptından sonra Mescid-i Aksa, Godfrey’in ikametgahı ve sarayı, mescidin alt kısımları ise ahır olarak kullanılmıştır. Müslümanların en kutsal

Historia'da anlatılan ve birkaç farklılıkla diğer kaynaklarda zikredilen diğer bir hadise de Tancred'in şehre ilk girildiği anda Tapınağa koşup "duvarlardaki ve sütunlardaki muazzam miktarda altını ve gümüşü söküp" almasıdır. Albertus Aquensis'in verdiği bilgiye göre "tam miktarını kimsenin bilmediği" bu hazineyi altı deve ya da katır ancak taşıyabildi. Tancred, Kudüs seferi öncesinde Godfrey'in emrine girdiği için Albertus'a göre bu ganimeti "adilane biçimde" efendisiyle paylaştı.⁸¹⁶ Hatta Albertus, "Tancred, ona daha önce anlatılan zenginlik uğruna açgözlülükle diğer tarafa gitmiş, tüm ayaktakımı kalabalığı Süleyman Mabedi'nde ölçüsüz bir vahşetle katliam yaparken tüm prensler ağızları açık halde gösterişli binaların zenginliklerine bakakalmıştı" diyerek durumu özetlemektedir.⁸¹⁷

Willermus Tyrensis de halkın büyük bir bölümünün sığındığı tapınağa zorla giren Tancred'in içeridekileri kılıçtan geçirip tüm altın, gümüş ve mücevheri ele geçirdiğini yazmıştır. Ancak Albertus'tan farklı olarak tüm kargaşa yatıştıktan sonra bu ganimeti tekrar eski yerine koyduğunu iddia etmektedir.⁸¹⁸ Fulcherius ise Tancred'in talan ettiği yerin kutsal mekân olmasından ötürü ganimeti vermek zorunda kaldığı görüşündedir.⁸¹⁹

Raimundus dışında tüm Latin kaynakları katliam bittikten sonra Haçlıların talana başladığı konusunda hemfikirdir.⁸²⁰ Hatta Fulcherius, Haçlılara kaptırmamak için Müslümanların altın paraları yuttuklarını "keşfeden" Hristiyanların, düşmanlarını öldürür öldürmez karınlarını desteklerini ya da cesetleri yığıp yaktıktan sonra küller arasından altınları topladıklarını iddia etmektedir.⁸²¹ Willermus Tyrensis ise Haçlıların şehri ele geçirmeden önce mülkiyet ve ganimet konusunda anlaşlıklarını, bir yere el konulduğunu belli

mekânlarından biri olan Kubbetü's-Sahra ise Kudüs Patriği Daimbert'in konutu ve kilise olarak dönüştürülmüştür. Eric H. Cline, *Jerusalem Besieged: From Ancient Canaan to Modern Israel* (Ann Arbor: University of Michigan Press, 2005) 182-183. Bu durum Hristiyanların ve Müslümanların diğer dinin kutsal mekânlarına yaklaşımlarına en güzel örnektir.

⁸¹⁶ Albert of Aachen, a.e., 1:224.

⁸¹⁷ Albert of Aachen, a.e., 1:226.

⁸¹⁸ Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 363.

⁸¹⁹ Fulcherius Carnotensis, a.e., 105.

⁸²⁰ Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 363; Albert of Aachen, a.e., 1:226; Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, 121; Fulcherius Carnotensis, a.e., 105; Robert the Monk, a.e., 201; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 156-157; Peter Tudebodus, a.e., 119.

⁸²¹ Fulcherius Carnotensis, a.e., 105.

etmek için iddia sahibinin kalkanını ya da bir silahını asması gerektiğine karar kıldıklarını söylemektedir.⁸²²

İbnü'l-Esir'in ganimet konusunda anlattıkları, Tancred'in ve diğer Haçlıların talanları hakkındaki Latin kroniklerle örtüşmektedir:

Haçlılar, Kubbetü's-Sahra'nın kırk küsur gümüş kandilini de aldılar. Her bir kandilin ağırlığı üç bin altı yüz dirhemdi. Ayrıca ağırlığı kırk Şam ritli gelen gümüş bir ocağı da aldılar. Yine yüz elli tane küçük kandil ile yirmi küsur altın kandile de el koydular. Sayısız ganimet ele geçirdiler.⁸²³

Sonuç olarak Robertus Monachus'un ifadesiyle “Kudüs, çok uzaklardan gelen evlatlarını öylesine zengin etti ki tek bir fakir bile kalmadı.”⁸²⁴ Latin kaynakların hepsinde artık “zenginleşen” Haçlıların “coşkuyla ve şevkle” Kutsal Kabir Kilisesi'ne yöneldiği anlatılmaktadır.⁸²⁵ Artık düşman yenilip *Gesta*'nın isimsiz yazarının ifadesiyle “böylesi bir imansız katliamı ne görüldü ne duyuldu” dediği şekilde katledilip şehir talan edildikten sonra sıra yola çıkış gayeleri olan İsa'nın huzura çıkmaya gelmiştir.

Bununla birlikte Albertus Aquensis, eserine, diğer hiçbir kaynakta yer almayan bir kayıt düşmüştür. Albertus'un aktardığına göre şehir ele geçirildikten sonra Hristiyanların ileri gelenleri, olası bir Fatımî saldırısı gerçekleşirse içeride zor durumda kalmamak için tüm esirlerin öldürülmesi gerektiği tavsiyesinde bulundular. Bu tavsiye üzerine şehrin zapt edilmesinin üçüncü günü herkese silahlarını alıp esirleri öldürmeleri ilan edildi. Sonrasında yaşananlar *Historia*'da şöyle aktarılmaktadır:

“(…)Herkes silahını kapıldığı gibi hala hayatta olan tüm kâfir topluluğuna rezil bir katliam uygulamak için akın akın saldırdı; kimini zincire vurulmuş halde getirip boyunlarını vurdular; daha önce fidye için ya da merhamet edip canlarını bağışladıkları, sokaklarda buldukları diğerlerini katlediyorlar; kızları, kadınları, soylu hanımları, hatta hamile kadınları ve çok ufak çocukları bile hiçbirinin yaşına bakmadan başlarını kesiyor ya da taşlarla vurarak öldürüyorlardı. Aksine amansız katliam yüzünden dehşete düşmüş ve hemen onları bekleyen ölüm karşısında korkmuş kızlar, kadınlar ve hanımlar, öfkeden deliye dönmüş ve öfkelerini kusan kadın-erkek Hristiyanların canlarını kurtarma umuduyla bellerine sarılıyorlardı. Bazıları Hristiyanların ayaklarına sarılmış, canları ve güvenlikleri için yürek parçalayıcı biçimde ağlayıp yakarıyorlardı. Analarının-babalarının acınası

⁸²² Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 363-364.

⁸²³ İbnü'l-Esir, a.e., 10:236. İbn Kesîr de Haçlıların talan ettiği zenginlikleri sıralarken hemen hemen aynı ifadeleri kullanmaktadır. İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 12:305.

⁸²⁴ Robert the Monk, a.e., 201.

⁸²⁵ Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 365; Albert of Aachen, a.e., 1:227; Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, 121; Fulcherius Carnotensis, a.e., 105; Robert the Monk, a.e., 201; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 158; Peter Tudebodus, a.e., 119.

kaderlerini gören üç-beş yaşındaki çocuklar hep bir ağızdan ağlamalarını ve biçare feryatlarını şiddetlendiriyordu. Ne var ki bu merhamet ve bağışlanma işaretleri için beyhude uğraşıyorlardı. Zira Hristiyanlar gözlerini kırpmadan katliama devam ediyordu, bu yüzden ister kız ister erkek olsun emzikli çocuk, hatta bir yaşında bebekler bile katillerin ellerinden kaçıp kurtulamıyordu. Kudüs şehrinin tüm sokakları, ölü kadın-erkek cesetleriyle ve bebeklerin ezilmiş uzuvlarıyla kaplı olduğu söylenir; çok geçmeden sadece sokaklar, evler ve saraylarda değil, ıssız çöllerde bazı yerlerde bile çok sayıda ceset bulunacaktı.”⁸²⁶

Katliamın ve talanın ardından Kutsal Kabir Kilise’sinde İsa’nın huzuruna çıkan Haçlılar artık amaçlarına ulaşmıştır. Fakat artık onları kısa sürede halledilmesi gereken birkaç sorun beklemektedir. Bu sorunlar, şehrin cesetlerden temizlenmesi, patrik seçimi ve şehrin yöneticisinin belirlenmesidir. Albertus Aquensis’in eserinde söz etmediği cesetlerin temizlenmesi hadisesi başta *Gesta* olmak üzere Peter Tudebodus, Robertus Monachus ve Guibertus Novigenti’nin kroniklerinde yer almaktadır.⁸²⁷ Müelliflerin aktardığına göre katliamdan sağ kalan Müslümanlara, ölen dindaşlarının cesetleri taşıtıldı. Kesik uzuvları sepetlere doldurarak şehirden çıkartan Müslüman esirler, “ev yüksekliğinde” ceset dağları yığıp ateşe verdiler. Sonra da şehrin kaldırımlarındaki kanları yıkayarak temizlediler.⁸²⁸

Görüldüğü gibi döneme ait tüm kaynaklar katliam konusunda benzeri ifadeler kullanmaktadırlar. Modern Batılı tarihçilerin bu konuda getirebildikleri yegâne izah, bu tür katliamların Ortaçağda yaygın bir uygulama olduğu ya da Birinci Haçlı Seferi’nin Latin kaynaklarının mübalağa ettikleridir. Birbirinden farklı ordular içinde yer alan ya da farklı tanıkların ifadelerine dayanan kronikçilerin aynı katliam manzarasını resmetmiş olmaları, dahası günümüz tarihçilerinin aksine dönemin kronik yazarlarının gerçekleştirilen katliamı gizleme yahut olduğundan küçük gösterme çabası içinde olmadıkları, yaşananların en bariz kanıtıdır. Öte yandan 1099’da Kudüs’te yaşananların neden ısrarla basitleştirilmeye çalışıldığı ayrı bir tartışma konusudur. Tarih boyunca birçok katliam gerçekleştirildiği muhakkaktır, ancak onlar için benzeri bir “haklı çıkarma” çabası gözlenmemektedir. Sonuç olarak Haçlıların Kudüs’te,

⁸²⁶ Albert of Aachen, a.e., 1:229.

⁸²⁷ Peter Tudebodus, a.e., 120; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 158; Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, 122; Robert of Monk, a.e., 202.

⁸²⁸ Peter Tudebodus, a.e., 120; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 158; Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, 122; Robert of Monk, a.e., 202.

Müslüman-Yahudi demeden, yaş-cinsiyet-din ayrımı yapmadan gerçekleştirdikleri vahşeti izah etme çabasının tek nedeni, günümüz Batı tarihçilerinin “tarihçi” olmak yerine “taraf” olarak hadiseleri açıklama uğraşdır.

5.5. Askalân Savaşı ve Haçlı Komutanların Geri Dönüşü

Historia, Kudüs'te yaşananların net bir fotoğrafını sunduktan sonra diğer meselelere geçmektedir. Albertus'un aktardıklarına göre şehrin temizliği halledildikten sonra sıra, dinî ve siyasî liderlerin seçimine geldi. Kudüs'ün ele geçirilişinin sekizinci günü şehrin idarecisini belirlemek için konsey toplandı.⁸²⁹ Raimundus Aguilers, bu bilgiye ek olarak konseyde lider konusunda tartışmalar sürdüğü sırada bir grup kilise mensubunun gelip konseye ültimatoma verdiği kaydetmektedir. Raimundus'un aktardığına göre kilise mensupları, dünyevi işlerden önce ruhani işlerin geldiğini, bu nedenle kontların önce şehrin ruhani liderini seçmeleri gerektiği, aksi takdirde yapılacak seçimi kilise mensuplarının tanımayacağını söylediler. Ancak Raimundus Aguilers'in ifadesiyle “bu sadece prensleri öfkelenendirip seçimi hızlandırdı.”⁸³⁰

Şehrin idaresi önce Toulouse Kontu Raymond St. Gilles'e teklif edildi. Onun reddetmesi üzerine teklif götürülen Godfrey, *Historia*'daki ifadeyle “gönülsüz de olsa” *Kutsal Kabrin Koruyucusu* unvanıyla şehrin yöneticiliğini kabul etti.⁸³¹ Kendisine teklif edilen Kudüs yöneticiliğini elinin tersiyle itip Godfrey'in seçilmesine karşı çıkmayan Raymond St. Gilles'in bu tavrının nedeni hiçbir çağdaş Latin kronikte açıklanmamıştır. Öte yandan unvan konusunda Latin kaynakların *prinkeps* ya da *Kutsal Kabrin Koruyucusu* üzerinde hemfikir olmalarına karşın Robertus Monachus ısrarla Godfrey'in *Kral* olarak seçildiğini vurgulamaktadır.⁸³² Konsey tarafından seçilen Godfrey ilk olarak Kont Raymond'dan, elinde tuttuğu Davud Burcu'nu teslim etmesini istemek oldu. Ancak şehrin idaresini kabul etmeyen kont bu isteğe karşı çıktı. Raimundus Aguilers'e göre kendi safındakilerin de onu terk etmesiyle Kont, Burcu, hakem

⁸²⁹ Peter Tudebodus, a.e., 120; Raymond D'Aguilers, a.e., 129; Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, 123; Fulcherius Carnotensis, a.e., 106-107; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 158; Albert of Aachen, a.e., 1:231; Robert of Monk, a.e., 202.

⁸³⁰ Raymond D'Aguilers, a.e., 129.

⁸³¹ Raymond D'Aguilers, a.e., 129; Albert of Aachen, a.e., 1:231; Robert of Monk, a.e., 202.

⁸³² Raymond D'Aguilers, a.e., 129; Albert of Aachen, a.e., 1:231; Robert of Monk, a.e., 202.

olarak karar vermesi için el-Bâre Piskoposu'na devretmek zorunda kaldı.⁸³³ Albertus ise Kont'un, Godfrey'in ve diğer Hristiyanların tehditleriyle Davud Burcu'ndan çekildiğini aktarmaktadır.⁸³⁴ Hatta Raimundus, Kutsal Kabrin yanında ikamet eden piskoposun evine silahlar taşındığını öğrendiğinden ve piskoposun gizliiden gizliye, Raymond'ın adamlarının kendisine fiziksel güç kullandığını anlattığından bahsetmektedir.⁸³⁵ Bu ifadeler, Davud Burcu hadisesinin, kontlar arasında büyük bir çatışmaya gitmek üzereyken halledildiğini göstermektedir.

Albertus Aquensis, *Historia*'sının sonraki birkaç bölümünü Godfrey'in liderliğinin kehaneti olarak sunduğu iki rüyaya ayırmıştır. Biri, Godfrey'in ordusundaki bir şövalyeye, diğeri Aachen'de Aziz Mary Kilisesi rahibine ait rüyaların tabirleri için de birer bölüm ayrılmıştır.⁸³⁶ Muhtemelen Godfrey'in tahta geçişini ruhani bir temele oturtma amacı güden bu rüyaların ardından Albertus *Gerçek Haç*'in bulunuşuna geçmektedir. Albertus, yerel Hristiyan halkın *Gerçek Haç*'ı Müslümanlardan korumak için gizlediklerini ve Haçlıların şehre hâkim olmasıyla tekrar gün yüzüne çıkardıklarını söylemektedir.⁸³⁷ Buna karşın Raimundus Aguilers, aynı hadiseyi aktarırken yerel Hristiyan halkın *Gerçek Haç*'in yerini bilmediklerine “yeminler ettikleri” ve “sonunda (...) söylemek zorunda kaldıkları” ifadelerini kullanmaktadır.⁸³⁸ Bu durum, Haçlıların *Gerçek Haç*'ı bulmak için kendi dindaşlarına karşı zor kullandıkları ya da diğer açıdan sözde yardıma geldikleri dindaşlarının dahi Haçlılara güvenmedikleri intibasını uyandırmaktadır.

Albertus Aquensis, Haçlıları bekleyen diğer sorun olan ruhani lider seçimi meselesini, seçilen patrik Arnulf'la ilgili olumlu ifadelerle kısaca geçiştirmektedir. Oysa Albertus'un “fevkalade bilge ve belagat sahibi bir papaz” dediği Arnulf'un seçilmesine Raimundus Aguilers şiddetle karşı çıkmaktadır.⁸³⁹ Raimundus, Arnulf'a, rahip kökenli olmadığı, diyakozluktan başlamadığı gibi ruhban sınıfıyla ilgili teknik eleştiriler yanında “gayrimeşru” olduğu, yolculuk boyunca kadın

⁸³³ Raymond D'Aguilers, a.e., 130.

⁸³⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:231.

⁸³⁵ Raymond D'Aguilers, a.e., 130.

⁸³⁶ Albert of Aachen, a.e., 1:231-233.

⁸³⁷ Albert of Aachen, a.e., 1:233.

⁸³⁸ Raymond D'Aguilers, a.e., 131.

⁸³⁹ Raymond D'Aguilers, a.e., 131; Albert of Aachen, a.e., 1:234-235.

peşinde koştuğu ve müstehcen hikâyelerin başrolünde olduğu şeklinde ahlakî suçlamalarda da bulunmuştur.⁸⁴⁰ Bunun yanında *Historia*'da Arnulf'un patrik olarak seçilmediği vurgulanmakta, sadece "(...) uygun bir patrik seçilene dek kutsal ve yeni kilisenin bu makamına terfi etti (...)" denilmektedir.⁸⁴¹ Susan B. Edgington bunu, Albertus Aquensis'in ilerleyen zamanlarda Arnulf ve patriklik üzerinde çıkacak tartışmaları bilmesiyle izah etmektedir.⁸⁴²

Albertus Aquensis'in aktardığına göre Haçlılar, Kudüs'ü ele geçirdikten beş hafta sonra Fatımi Ordusu'nun yaklaştığı haberini aldılar.⁸⁴³ Bu noktada Raimundus Aguilers'in aktarımları oldukça ilgi çekicidir. Raimundus'un aktardığı söylentilere göre Mısır Kralı'nın amacı büyük bir putperest ordusuyla Kudüs'e saldırıp yaşı yirminin üstündeki herkesi öldürmek, diğerlerini de esir etmektir. Mısır Kralı böylece Frenk kızlarıyla Mısır erkeklerini, Frenk erkekleriyle Mısır kızlarını çiftleştirip savaşçı bir ırk ortaya çıkarmayı amaçlıyordu.⁸⁴⁴

Godfrey, 9 Ağustos'ta haberin doğruluğunu araştırmak üzere yanına Flander Kontu Robert, Eustace ve Tancred'i de alarak Askalân ovasına gitti.⁸⁴⁵ Kontlar burada tesadüfen bir ulakla karşılaşmış düşmanla ilgili bilgileri öğrendiler. Albertus'un, üç yüz bin kişi olduğunu söylediği Müslüman Ordusu'nun başında bizzat Fatımi Veziri el-Efdal vardı. *Historia*'ya göre Mısır Kralı'nın emriyle yola çıkan birçok milletten ordu, beraberinde götürdükleri çok sayıda savaş teçhizatı, hayvan, silah ve yiyeceklerle Askalân'da buluşup toplanacaklardı. Askalân'dan Kudüs'e giden yolu tutan Godfrey hemen Normandiya Dükü Robert ve Kont Raymond'a durumu haber verip ordularını toplamalarını, Pierre L'Hermit ve Albertus'un tabiriyle "Kutsal Kabrin Gözetçisi ve Şansölyesi" Arnulf'a hiç vakit kaybetmeden Gerçek Haç'ı alıp Askalân'a gelmelerini emretti. Şehrin müdafaası için de sayıca az, ama sadık birkaç asker bırakılacaktı.⁸⁴⁶

Albertus'un aktardığına göre Godfrey'in talimatlarına herkes riayet edip Askalân'da toplanmak üzere yola çıkmasına karşın Raymond St. Gilles emre itaat etmedi. Nitekim Askalân Savaşı sonrası yaşanacaklar, Haçlı kontları arasındaki

⁸⁴⁰ Raymond D'Aguilers, a.e., 131.

⁸⁴¹ Albert of Aachen, a.e., 1:235.

⁸⁴² Albert of Aachen, a.e., 1:235.

⁸⁴³ Albert of Aachen, a.e., 1:235.

⁸⁴⁴ Raymond D'Aguilers, a.e., 132.

⁸⁴⁵ Raymond D'Aguilers, a.e., 133; Steven Runciman, a.e., 1:228.

⁸⁴⁶ Albert of Aachen, a.e., 1:235-236.

ihtilafın hiç de küçümsenmeyecek boyutlara vardığını ortaya koyacaktır. Ancak Raymond o an için ordusunun ve diğer tüm kontların yoğun baskısına dayanamayıp sonunda harekete geçip yola çıktı.⁸⁴⁷

Historia'da aktarılan bir hadise hem İslâm Dünyası'ndaki parçalanmışlığı hem de Haçlıların ganimet aşkını ortaya koymasından dikkate değerdir. Albertus Aquensis'e göre Kudüs'ün ele geçirilmesiyle Haçlılarla ittifak yapan Ramla Emiri, Askalân'da Hristiyanların yardımına geldi. Şehir surlarının dışındaki deve, öküz, sığır gibi her türden hayvan sürülerini Müslümanların bilerek saldırdığını, bu şekilde Haçlıların dikkatini dağıtıp onları yenmeyi planladıklarını Hristiyan dostlarına bildirdi. Albertus burada dindaşları için "müdafaa için çok ganimete düşkün" ifadesini kullanmaktadır.⁸⁴⁸ Bu nedenle Haçlılara, ganimet peşinde koşmamaları, aksi takdirde kulaklarının ve burunlarının kesileceği ilan edildi.⁸⁴⁹ Albertus, Haçlıların sürülere dokunmadığı konusunda ısrarcıdır; ancak onun anlattığına göre şafak vakti ordu savaşa hazırlanıp saf tutarken bu hayvan sürüleri de gürültü ve kılıç-kalkan ışıltılarıyla şaşırdılar; sonra Haçlıların arasına karışıp onlarla birlikte hareket etmeye başladılar. Böylelikle durumdan habersiz olan Müslümanlar, kalkan toz bulutu içinde Haçlı Ordusu'nu aslında olduğundan çok daha kalabalık sandılar.⁸⁵⁰

Historia'da aktarıldığına göre Godfrey, iki bin süvarisi üç bin piyadesiyle Askalân şehrinin kapılarını kuşattı. Surların dışındaki çok sık ağaçlı, geniş meyve bahçelerine doğru sağ tarafta Kont Raymond; sol taraftaki düzlükte de Normandiya Kontu Robert, Flander Kontu Robert, Oliver of Jussey, Gerard of Quierzy ve Reinald of Toul'un askerleri konuşlandı.⁸⁵¹ 12 Ağustos Cuma günü yirmi bin kişilik Haçlı Ordusu, üç yüz bin kişilik Fatımi Ordusuyla savaşmaya başladıktan kısa bir süre sonra Müslümanlar, Runciman'ın tespitiyle "Birkaç dakika sonra anlamsız bir panik içinde kaçmaya başladılar."⁸⁵² Zira Albertus Aquensis altıncı kitabının sadece bir bölümünü savaşa ayırmış, üç bölümünde

⁸⁴⁷ Albert of Aachen, a.e., 1:237.

⁸⁴⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:237.

⁸⁴⁹ Albert of Aachen, a.e., 1:237.

⁸⁵⁰ Raymond D'Aguilers, a.e., 135; Albert of Aachen, a.e., 1:237.

⁸⁵¹ Albert of Aachen, a.e., 1:239.

⁸⁵² Raymond D'Aguilers, a.e., 134; Albert of Aachen, a.e., 1:240,242; Steven Runciman, a.e., 1:1:229.

kaçan Fatımi Ordusu'nun nasıl katledildiğini işlemiştir.⁸⁵³ Dağılan Müslüman askerlerin kimi denizde, kimi meyve bahçelerinde, kimi şehir kapılarında yaşanan izdihamda can vermiştir.⁸⁵⁴

Savaşın ardından yaklaşık iki bin kadar askerini toparlayan Godfrey, yaşadıkları bozgunun dolayısıyla afallamış ve Mısır'dan hiçbir yardım umudu kalmayan Askalân'ın teslim olacağını hesap ederek şehri kuşattı. Gecenin ilerleyen vakitlerine kadar meseleyi görüşen Askalân halkı, can güvenliklerinin sağlanmasıyla şehri teslim etmeye karar verdi. Fakat Albertus Aquensis'in aktardığına göre hâlâ Davud Burcu'nu kaptırmış olmanın kıskançlığını yaşayan Raymond St. Gilles, Godfrey'in yeni bir başarı daha kazanmasına engel olmak için Askalân halkına gizli bir heyet gönderip direnmelerini tavsiye etti. Raymond, mesajında, diğer tüm kontların savaş biter bitmez doğdukları topraklara geri döneceklerini, Godfrey'in beraberinde sadece çok ufak bir asker topluluğu kalacağını haber veriyordu.⁸⁵⁵ *Historia*'ya göre Kont'un bu mesajını alan Askalân halkı teslim olmaktan vazgeçip cesaretle savaşarak Godfrey'in askerlerini püskürttü. Yanında sadece yedi yüz adam kaldığını, diğer kontların gittiğini gören Godfrey de kuşatmayı kaldırıp Raymond'ın muhasara ettiği Arsuf'a doğru ilerlemeye başladı.⁸⁵⁶

Historia'nın Raymond St. Gilles'e yönelttiği suçlamalar sadece Askalân halkını kuşatmaya direnmeye kıskırtmakla sınırlı değildir. Albertus Aquensis'e göre Raymond da Askalân zaferinin etkisiyle kısa bir kuşatmayla Arsuf Kalesi'ni teslim almayı umuyordu. Bu nedenle şehir halkını bir yandan tehdit ederken diğer yandan da teslim olmaları halinde canlarının bağışlanarak başka bir yere güvenli geçiş sözü veriyordu. Fakat Godfrey'in yaklaşmakta olduğunu öğrenince hemen kuşatmayı kaldırıp Arsuf halkına Godfrey ne kadar savaş tehdidi yaparsa yapsın korkmamalarını, zira tüm kontlar çoktan gittiği için hiçbirinin Godfrey'in yardımına gelemeyeceğini söyledi.⁸⁵⁷ Şehir halkını bu şekilde cesaretlendirdikten sonra kuşatmayı kaldırıp hemen yola çıktı. Hayfa ve Kaysâriye arasında Flander Kontu Robert, Normandiya Kontu Robert ve diğer kontlara yetiştii. Raymond'ın

⁸⁵³ Albert of Aachen, a.e., 1:240-242.

⁸⁵⁴ Albert of Aachen, a.e., 1:240-242.

⁸⁵⁵ Albert of Aachen, a.e., 1:243.

⁸⁵⁶ Albert of Aachen, a.e., 1:243.

⁸⁵⁷ Albert of Aachen, a.e., 1:243.

ardından Arsuf'u kuşatan Godfrey, şehrin kısa sürede teslim olmasını beklerken birden şiddetli bir direnişle karşılaştı. Bunun üzerine adamlarına Raymond'ı bulmalarını, tüm yaptıklarını ona ödeteceğini söyleyip zırhını kuşandı. Godfrey ordusuyla Raymond'ın ordugâhına saldırmaya hazırlandığı sırada olacağını tahmin eden Toulouse Kontu da ordusunu taarruza hazırlıyordu. Nihayetinde başta Flander Kontu Robert olmak üzere diğer kontlar araya girip iki komutanı barıştırdı.⁸⁵⁸ Görüldüğü üzere *Historia*'daki anlatım baştan sonra Raymond'ı itham etmektedir. Bununla birlikte Birinci Haçlı Seferi'nin en büyük ordusuna ve en geniş kaynaklara sahip lideri olan Raymond St. Gilles'in biyografisini yazan John Hugh Hill ve Laurita Lyttleton Hill, Albertus'un suçlamalarının ardında, ırkdaşı ve taraftarı olduğu Godfrey'in başarısızlıklarını örtme çabası olduğunu savunmaktadır. Onların görüşüne göre Askalân Savaşı'ndan sonraki olayların görgü şahidi bir kronikçi olmadığından yazılanlar sadece varsayımdır. Müelliflere göre olayların muhtemel izahı da şu şekildedir: Askalân halkından fidye koparmaya çalışan Raymond'ın oyununu Godfrey bozunca, Raymond kuşatmayı kaldırmış ve yine kaleden fidye kopartma amacıyla olan Godfrey'in, onun yardımı olmadan çok az sayıda askeriyle bu hedefe ulaşmasını engellemiştir.⁸⁵⁹

Historia'ya göre yaşananlardan sonra Flander Kontu Robert, Normandiya Kontu Robert, Raymond St. Gilles ve diğer tüm kontlar anavatanlarına dönme niyetlerini Godfrey'e bildirdiler. Godfrey vazifesini hatırlatıp diğerleriyle vedalaştı. Bu esnada Raymond ve Godfrey'in barıştığını öğrenen Arsuf halkı hemen anlaşma için bir heyet, fidye ücreti ve rehine gönderip Godfrey'le anlaştı.⁸⁶⁰

Albertus Aquensis, *Historia*'sının ilk cildini Bohemund'un Katolik Hristiyan Lazkiye halkına saldırısıyla sonlandırmaktadır. *Historia*'ya göre kontlar ve Haçlıların büyük bölümü zafer sembolü olarak ellerine aldıkları palmiye yapraklarıyla dönüş yolunda Jubayl civarında istirahat etmekteyken Bohemund'un Lazkiye'yi kuşattığı, şehrin iki burcunu ele geçirdiği, muhafızların kimisini öldürüp kimisinin gözlerini kör ettiği, bazılarını da surlardan aşağı attığı haberi

⁸⁵⁸ Albert of Aachen, a.e., 1:243-244.

⁸⁵⁹ J. H. Hill ve L. L. Hill, *Raymond VI, Count of Toulouse* (New York: Syracuse University Press, 1962) 137-138.

⁸⁶⁰ Albert of Aachen, a.e., 1:244.

geldi. Bohemund'un yoğun taarruzu esnasında Piza ve Ceneviz donanmaları gelmiş, Bohemund onlara, şehirdekilerin sapkın ve Hristiyan düşmanı kötü kimseler olduklarını söylemişti. Bu şekilde Ceneviz ve Piza donanmasının da desteğini alarak saldırıları şiddetlendirdi.

Lazkiye şehrini Antakya kuşatması sırasında Kont Raymond'a bağlı şövalyelerden Winemar adında bir korsan ele geçirip içindeki Türkleri kılıçtan geçirmişti. Daha sonra Bizans kuvvetleri şehre gelip Winemar'ı tutsak etmiş, Raymond'ın İmparator'a ettiği yemini tutup şehri Bizans'ın egemenliğine verince adamı serbest kalmıştı. Bu nedenle Raymond St. Gilles hemen barışçıl ve dostane bir mektupla Bohemund'dan kuşatmayı kaldırmasını istedi. Raymond'ın gönderdiği ulaklar şehre varmadan Pizalıların Daimbert adlı piskoposu şehre girince gerçeği öğrendi. Piskopos, Ceneviz ve Piza donanmalarına gerçeği anlatınca denizciler kuşatmadan çekildi. Haçlı Kontlarının mektubuna, Cenevizlilerin ve Pizalıların ısrarına karşın Bohemund kuşatmayı kaldırmamakta direniyordu. Bunun üzerine Haçlı Ordusu toplanıp Lazkiye üzerine yürüdü; ancak desteğinin ve ordusunun hızla azaldığını fark eden Bohemund kuşatmayı kaldırıp kaçmıştı.⁸⁶¹ Nihayetinde Bohemund ve Raymond, Lazkiye düzlüklerinde karşılaşp barıştılar. *Historia*'nın ilk cildinin son kaydı, Bohemund'un Antakya'ya döndüğü, diğer kontların memleketlerine dönüş yolculuklarını ayarladıkları, ancak Lazkiye, Tartus ve hâkimiyetindeki diğer yerleri Bohemund'a kaptıracağı endişesi taşıyan Raymond'ın anavatanına dönmekten vazgeçişiyile sona ermektedir.⁸⁶²

Görüldüğü üzere Albertus Aquensis, *Historia*'nın ilk cildinin sonunda bilhassa Bohemund ve Raymond St. Gilles konusunda oldukça suçlayıcı ifadeler kullanmaktadır. Birinci Haçlı Seferi'ne ait günümüzdeki bilgilerin büyük bölümünün Bohemund taraftarı bakış açısıyla yazılan kroniklerden olduğu hesaba katılınca Albertus'un eserinin ve bilhassa eserinin sonunda, Bohemund'un yalanlarla Hristiyanları, Hristiyanlara saldırtacak kadar çıkarlarını kutsallardan üstün tutan biri olduğu ifadeleri ayrı bir önem taşımaktadır. Bu durum aynı zamanda Haçlı Seferlerinin 'sadece dinî saikle' yapıldığı tezine en büyük cevaptır.

⁸⁶¹ Albert of Aachen, a.e., 1:245-249.

⁸⁶² Albert of Aachen, a.e., 1:249.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

On birinci asrın sonunda vuku bulan Birinci Haçlı Seferi'nin nedenleri, sonuçları, yaşananlar ve hatta asker sayıları günümüzde dahi tartışma konusudur. Yüzyıllar boyunca bu hareketin ardındaki sebepler incelenmiş, her tarihçi kendince belli nedenler ortaya sürmüştür. Bununla birlikte günümüzde hüküm süren bakış açısı, seferlerin gerçek nedenlerini ortaya koymaktan ziyade haklı çıkarma çabasıdır. Olayların tanıklarının kayıtlarına rağmen Haçlıların gerçekleştirdiği tüm katliamlar ve vahşet satır aralarında bırakılıp Yakın Doğu'daki Hristiyanların, Müslümanların zulmü altında inlediği ve Türk yayılmacı hareketinin İstanbul'u dahi tehdit ettiği iddiası tekrarlanmaktadır. Ne var ki Süryani ve Ermeni Hristiyanların, aslında Bizans yönetiminden memnun olmadıkları, dinî vecibelerini yerine getirmelerine izin verilmediği tüm tarihçilerin ittifak ettiği bir gerçektir. Bu durumda, asıl Bizans hâkimiyetinde eziyet çeken Doğu Hristiyanlarının o dönemde değil de Müslüman egemenliği sırasında kurtarıma ihtiyacının belirivermesi çok inandırıcı değildir. Ayrıca Kutsal Savaş çağrısı yapıldığı dönemde Türk ileri hareketi durmuş, İslâm Dünyası, kendi iç sorunlarıyla uğraşan devletçikler haline gelmiştir. Bu durumun farkında olan Bizans İmparatoru'nun asıl gayesi de fırsatı değerlendirip kaybettiği toprakları geri kazanmaktır. Bu nedenle on birinci asırda pek çok örneği görülen, rutin paralı asker talebinde bulunmuştur. Öte yandan Kutsal Savaş çağrısının öncesinde Bizans'ın uğraştığı tek sorun Türkler değildir; Peçenek tehdidi Balkanları, Norman istilasası ise İtalya'yı Bizans'tan koparmıştır. Hal böyle iken, gerçekten amaç Bizans'a yardım etmek ise mezkûr diğer iki tehdidin neden göz ardı edildiği sorusu yanıtız kalmaktadır.

Seferlerin fikir babası sayılabilecek Papa VII. Gregorius'un 1075 yılında yayımladığı *Dictatus Papae*, Papalığın, siyasî erk üzerinde güç edinme çabasının açık bir sonucudur. Kutsal Savaş çağrısının nedenleri incelenirken Papalığın on yıllardır süren bu güç kazanma savaşının göz ardı edilmesi, Haçlı Seferleri'nin arka planında yatan düşünceyi örtbas etmektedir. Bunun yanında Avrupa'nın o dönemde içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik buhranlar zaten bizzat Papa II. Urbanus'un *Clermont Vaazı*'nda dile getirilmiştir. Ayrıca yine aynı vaazda Doğu'nun zenginliklerinden ve ganimetlerden söz edilmesi, üstüne üstlük

katılanlara geçmiş günahları için af verilmesi Papalığın, Doğu Kiliselerini kontrol altına alıp tek güç olma mefkûresi için adam kazanma yöntemleri olarak görülmelidir. Sefere iştirak edenler arasında gerçekten dinî motivasyonla hareket edenler olabileceği gibi Batı'da sahip olamadığı mal ya da topraklara Doğu'da hâkim olmak için yola çıkanlar olduğu da tartışmasızdır. Söz gelimi Baudouin de Boulogne, Urfa Kralı olunca, Bohemund ise Antakya hâkimi olunca Kudüs muhasarasına katılma ihtiyacı bile hissetmemişlerdir. Kaldı ki bu iki kont, sefere iştirak eden en meşhur simalardan, hareketin en güçlü kişilerindendir. Sonuç olarak Birinci Haçlı Seferi'ne katılanlar yeknesak bir yapı teşkil etmemektedir, bu nedenle gayelerinin tek olduğu izahı tarih metodolojisine aykırıdır. Ancak seferin tamamen bir Papalık projesi olduğu, asıl amacının Hristiyan âleminin tek gücü olma çabası olduğu aşikârdır. Bunun dışındaki ekonomik, siyasal ya da sosyal koşullar ancak tali sebepler olarak düşünülmelidir.

Seferi'n diğer bir tartışmalı ciheti katılan asker sayısıdır. İlk dönem kaynaklarında altı yüz bin ile sekiz yüz bin civarında sayılardan bahsedilmekte, İslâm kaynaklarında ise “sayıları denizdeki kumlar ya da gökteki yıldızlar kadar” ifadeleriyle Haçlı Ordusu'nun azameti aktarılmaktadır. Müslüman kaynaklarında sayı bir milyona kadar çıkmaktadır. Buna karşın günümüzdeki Batılı tarihçiler de otuz bin ile yüz elli bin arasında sayılardan söz etmektedir. Katılan asker sayısı da tıpkı seferin nedenleri gibi ideolojik bakıştan nasibini almıştır. İlk dönem kaynaklarının abartı olduğu, anlatılmak istenenin o ana dek görülmemiş kalabalıkta bir ordu olduğu muhakkaktır. Zira dönem kaynaklarında birkaç kişinin yaralandığı ya da öldüğü ufak çatışmalar ya da pusular bile “muazzam bir savaş” ya da “büyük çarpışma” olarak nakledilmektedir. Buna karşın günümüz Batılı tarihçilerinin savunduğu otuz-kırk bin gibi rakamlar da izaha muhtaç ifadelerdir.

Birinci Haçlı Seferi sırasında yaşananlar, kısmi farklılıklar da olsa genel hatlarıyla Latin kaynaklarında aynıdır. Söz gelimi Halkın Haçlı Seferi sırasında, Hristiyan hacıların gerek kendi dindaşlarına gerekse Yahudilere uyguladığı zulüm, Avrupa'da giriştikleri talan ve neden oldukları karmaşa konusunda Albertus Aquensis, Ekkehard von Aura ve Yahudi kronikleri hemfikirdir. Bunun yanında Haçlı kontlarının, sözde yardım etmek için geldikleri İstanbul'da kiliseleri dahi yağmalamaktan çekinmemeleri, Müslümanlara karşı destek olmak

için geldikleri Bizans kuvvetleriyle defalarca çarpışmaları ve Bizans İmparatoru Alexios tarafından para, hediye ve gerektiğinde güç kullanılarak zorlukla Anadolu'ya geçirildikleri konusunda neredeyse tüm Latin vakayinâme yazarları aynı kanıdadır. Ayrıca Haçlı Ordusu'nun Antakya, Ma'arratünnümân, el-Bâre ve Kudüs'te gerçekleştirdiği katliamlar, bizzat sefere katılan vakayinâme yazarlarınca dile getirilmekte, eserini görgü şahitlerine dayandığı anlaşılan Albertus Aquensis'in kroniğinde de bu durum teyit edilmektedir. Haçlı Ordusu'nun tüm insanî değerleri altüst ederek Ma'arratünnümân'da Müslümanların cesetlerini pişirip yedikleri Albertus Aquensis dâhil tüm kaynaklarda yer bulmuştur. Buna karşın böylesine korkunç bir hadisenin vakayinâme sayfaları arasında âdeta unutulup gitmesi, Müslümanların uyguladığı zulümleri uzun uzun anlatan modern Ortaçağ tarihçilerinin, bu hadiseyi göz ardı etmesi oldukça dikkat çekicidir. Birinci Haçlı Seferi'nin Latin kaynaklarının hemfikir olduğu diğer bir nokta, dönemin Müslüman Dünyası'nın parçalanmışlığıdır. Bu duruma en güzel örnek, Haçlılar Kudüs önlerine gelene kadar Fatımîlerin ittifak arayışı ve Kürboğa'nın ordusunun kişisel ihtiraslar nedeniyle dağılmasıdır.

Birinci Haçlı seferi, "Kudüs'ü kurtarma" sloganıyla yola çıktığı hesaba katılınca amacına ulaşmıştır. Ancak asıl gayesi Kiliseler Birliğini sağlamak olan Papalık, diğer Hristiyan mezheplerinin Katoliklere bakışı seferden sonra artık nefrete dönüştüğü için başarısız olmuştur. Bunun yanında Anadolu'da kaybettiği toprakları geri kazanmak için yardım çağrısı yapan Bizans İmparatoru Alexios için de sefer büyük bir başarı değildir. Zira Türklerin ilerleyici hareketi bir süre Haçlı tehdidine yönelse de Alexios'un kendi hükümlerlik alanı olarak gördüğü bölgede üç Latin Krallığı kurulmuş, ittifak halinde olduğu Fatımîler, Haçlıların eliyle Yakın Doğu'daki şablonun dışına itilmiştir.

Günümüzdeki Doğu-Batı, hatta daha doğru ifadesiyle İslâm-Batı geriliminin kökenleri Haçlı Seferleri'ne dayanmaktadır. Kutsal Savaş çağrısı sırasında kullanılan söylemler, daha öncesinde küçük ölçekli nüfuz savaşları, egemenlik sahası çatışmaları şeklinde yaşanan ülkeler arası savaşları, günümüze dek süregelen bir din savaşlarına dönüştürmüştür. Bir başka ifadeyle Haçlı Seferleri, ilk kutuplaştırma uğraşdır. Ne yazık ki başta Papalığın, sonra dönemin

egemen güçlerinin kendi çıkarları için kullandıkları söylem, etkileri neredeyse bin yıl süren bir kutuplaşmaya sürüklemiş ve müsebbiplerine de hedefledikleri başarıyı sağlamamıştır.

Birinci Haçlı Seferi'ni anlatan Latin kaynaklar üslup açısından incelendiğinde nefret söylemi hemen göze çarpmaktadır. İslâmiyet, Hz. Peygamber (sav) ve Türkler için en ağır hakaretler kullanılmış, camiler “şeytanın evi” olarak tarif edilmiş, tekbir sesleri “şeytani çığlıklar” olarak ifade edilmiştir. Bu kaynakların Müslümanları ya da Türkleri ifade etmek için “putperest” ifadesini sıklıkla kullanmaları dikkat çekicidir. Buna karşın mezkûr eserlerin neşirlerini yapan John H. Hill gibi modern Ortaçağ tarihçilerinin dahi aynı ifadeyi kullanması çok daha ilgi çekicidir.

Albertus Aquensis'in *Historia*'sında ise Guibertus Novigenti gibi Müslümanların, Hz. Peygamber'e taptıklarını sanacak kadar bilgisiz, çağdaşı sayılabilecek kaynakların aksine Müslümanlara karşı çok daha mutedil bir üslup kullandığı görülecektir. İslâm Dünyası'ndaki Şîî-Sünnî ayırımına ve Müslümanların mabetlerde resim ya da ikon kullanmadığına vakıf olacak kadar bilgi sahibi olan Albertus, her nedense Müslümanlar için çoktanrılı ya da putperest ve kâfir ya da dinsiz gibi ithamlardan vazgeçmemektedir. Ancak yukarıda belirtildiği gibi çağdaşları kadar bilgisiz olmasa da bu durum elbette müellifin tamamen objektif olduğu anlamına gelmemektedir; sadece çağının koşullarına göre nispeten objektife yakındır.

Albertus Aquensis, eserini temel kaynak olarak kullanan sonraki asır tarihçisi Willermus Tyrensis hesaba katılmazsa, Kutsal Savaş'ın fitilini ateşleyen kişinin Papa II. Urbanus değil, Pierre L'Hermit olduğunu savunan tek vakayinâme yazarıdır. Bunun arka planında Albertus'un Alman kökenli olması ve Papalıkla Kutsal Roma İmparatoru IV. Heinrich arasındaki gerilimde ırkdaşının tarafına meyletmesi olmalıdır; zira eseri boyunca gerek Papa'dan gerekse Papalık *legati* Adhemar'ın faaliyetlerinden ancak satır aralarında söz etmiş, iki şahsiyetin rollerini geri plana itmiştir. Bu durumun tabii sonucu olarak Pierre L'Hermit'in faaliyetleri en tafsilatlı biçimde *Historia*'da aktarılmıştır. Ayrıca Ekkehard von Aura dışında dönemin Latin kaynaklarında yer bulmayan Emicho ve

Gottschalk'ın orduları, bu orduların Yahudilere uyguladığı katliamlar konusunda da *Historia* çok kıymetli bir kaynak konumundadır.

Birinci Haçlı Seferi'nin görgü şahidi Latin kaynaklarından *Gesta Francorum*, Bohemund'un maiyetindeki bir asker/şövalye tarafından, *Historia Francorum Qui Ceperunt*, Raymond St. Gilles'in ordu vaizi Raimundus Aguilers tarafından, *Gesta Francorum Iherusalem peregrinantium*, önce Stephen de Blois, sonra Baudouin de Boulogne'nin ordusunda yer alan Fulcherius Carnotensis tarafından yazıldığı ve diğer görgü şahidi Peter Tudebodus da eserini *Gesta Francorum*'u neredeyse tıpatıp kopya ettiği için Kudüs Krallığı'nın ilk yöneticisi olan Godfrey de Boulogne'nin faaliyetleri konusunda Albertus Aquensis tek kaynaktır. Diğer vakayinâmelerde çok silik bir şahsiyet olarak geri planda kalan Godfrey'i temel karakter olarak alan *Historia*, böylelikle Birinci Haçlı Seferi tarihinde eksik kalan büyük bir boşluğu doldurmaktadır. Godfrey'in ayı saldırısıyla yaralanması, Haçlıların Antakya kuşatması sırasında bir Türk askerini kılıcıyla ikiye ayırması bu epik anlatım tarzının göze çarpan örnekleridir.

Bununla birlikte *Historia*'da göze çarpan diğer bir husus, Godfrey'in kahramanlaştırıldığı kadar Raymond St. Gilles'in tenkit edilmesidir. Albertus, eseri boyunca Raymond'ı hain, güvenilmez, rüşvetçi ve ikiyüzlü biri olarak resmetmekte, kendi çıkarları için Haçlıların başarısını engelleyecek kadar çıkarıcı biri olarak sunmaktadır. *Historia*'nın ilk bölümlerinde olmasa da ilerleyen kısımlarda Bizans İmparatoru Alexios ve imparatorun temsilcisi Kumandan Tatikios da bu menfi bakış açısından nasiplerini almışlardır. Örnek vermek gerekirse Haçlıların Antakya kuşatması sırasında karşılaştıkları güçlükler yüzünden hastalığını bahane ederek ordudan ayrılan Stephen de Blois, dönüş yolunda destek kuvvetleriyle gelen Alexios'u dönmeye ikna etmiştir. Ancak diğer dönem kaynaklarında olduğu gibi *Historia*'da da yardım için yola çıkan Alexios ve söz verdiği yardımı getiren Tatikios, Stephen de Blois'den daha sert hakaretlere maruz kalmıştır. Bunun yanında dönem kaynaklarında hâkim olan Ortodoksları ya da Rumları aşağılayıcı üslup, *Historia*'da göze çarpmamaktadır. Albertus sadece eserinin iki yerinde Bizanslılar için “efemine” tabirini kullanarak çağdaşlarının eğilimine ayak uydurmuştur. Bu durum aynı zamanda Katoliklerin, Bizanslılara nasıl baktığını da ortaya koymaktadır.

Historia'nın tarihi kaynak olarak diğer bir önemi, bölgedeki ilk Latin devleti olan Urfa Haçlı Kontluğu'nun kurucusu Baudouin de Boulogne'un faaliyetlerine, Baudouin'in maiyetinde yer alan Fulcherius'tan bile daha fazla yer ayırması ve ayrıntıya girmesidir. Bunun yanında verdiği bilgilerin, en önemli yerel kaynaklardan olan *Anonim Süryani Vakayinâmesi* ve *Urfalı Mateos'un Vakayinâmesi*'yle örtüştüğü görülmüştür. Bu nedenle Urfa Haçlı Kontluğu tarihi için en önemli Latin kroniği konumundadır. Örneğin Tancred ve Baudouin'in birbirleri ardına çıktıkları Kilikya seferi sırasında bu iki önemli Haçlı komutan arasında patlak veren çatışma, iki grubun savaşması, Urfa yöneticisi Thoros'un bertaraf edilmesi ve Baudouin'in kendisine karşı tertiplenen isyanı bastırıp hâkimiyetini sağlamlaştırması *Historia*'da ayrıntılı biçimde aktarılmaktadır. Ayrıca bölgedeki Ermeni ve Süryani halkın Haçlıların hâkimiyeti sağlamalarına ne kadar yardımcı oldukları da Albertus'un sunduğu bilgilerle daha anlaşılır olmaktadır.

Albertus, Haçlıların Antakya, el-Bâre, Ma'arratünnûmân ve Kudüs katliamlarını net biçimde resmetmektedir. Öyle ki diğer çağdaş kaynaklarla da neredeyse tamamen örtüşen katliam ayrıntıları, modern Batılı tarihçilerin tevil zorlamalarını boşa çıkarmaktadır. Öldürülenlerin sayısı kaynaktan kaynağa farklılık gösterse de o dönemde dahi havsalaları zorlayacak bir kıyım yaşandığı, Haçlıların kadın-erkek, çocuk-yaşlı hatta bebek demeden çok sayıda kişiyi katlettikleri bir vakıadır. *Historia*, sunduğu ayrıntılarla bu elim hadiselerin delillendirilmesinde büyük önem arz etmektedir.

Historia'nın aktarımında, tarihsel bir kökene dayanmadığı bariz biçimde anlaşılabilir öğeler de yok değildir. Örneğin Kılıçarslan'ın ağzından hem Dorylaion Savaşı'ndan sonra karşısına çıkan diğer Türk emirlerine hem de Büyük Selçuklu Sultanı Berkyaruk'a uzun uzun Haçlıları övmesi, esere renk katma amaçlı konulduğu açıktır; zira Berkyaruk'la Kılıçarslan arasında geçen bir konuşmanın bir Latin kaynağı tarafından bilinmesi imkânsızdır. Buna karşın Birinci Haçlı Seferi gibi İslâm kaynaklarının çok yetersiz olduğu bir alanda, çağının koşulları ve tarih yazıcılığı göz önüne katıldığında *Historia*'nın sunduğu bilgiler çok kıymetlidir.

Sonuç olarak Birinci Haçlı Seferi'nin nedenlerinin ve sonuçlarının daha iyi anlaşılması için seferler sırasında yaşananların da çok iyi bilinmesi gerekmektedir. Kutsal Savaş çağrısı ve Birinci Haçlı Seferi konusunda özgün anlatıma sahip dört kaynak vardır; bunlar, Raimundus Aguilers, Fulcherius Carnotensis, *Gesta Francorum* ve Albertus Aquensis'tir. Bu dört kaynak içerisinde sefere dair en fazla ayrıntı barındıran ve en hacimlisi yine *Historia*'dır. Albertus, anlaşıldığı kadarıyla sefere bizzat iştirak etmemiş olmanın verdiği eksikliği, bolca tanıkla görüşerek gidermeye çalışmıştır.

Tüm bunların ışığında Albertus Aquensis'in eseri hem sunduğu özgün bilgiler hem de hadiselerden kısa bir süre sonra yazılmış olması hasebiyle büyük öneme haizdir. *Historia*, diğer görgü tanığı vakayinâmelerin sadece ana hatlarını verdiği birçok konu hakkında sunduğu ayrıntılar ve diğer kaynaklarda mevcut olmayan konularla ilgili ihtiva ettiği malumat sayesinde Birinci Haçlı Seferi tarihi için vazgeçilmez bir kaynaktır.

KAYNAKLAR

- Akın, Tuğba. “Haçlı Seferleri ve Doğu Hıristiyanları”. Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, 2011.
- Albert of Aachen. *History of the Journey to Jerusalem*, nşr. Susan B. Edgington. Surrey: Ashgate Publishing, 2013.
- Altan, Ebru. “Birinci Haçlı Seferi’nin Bir Görgü Tanığı: Fulcherius Carnotensis”. *Tarih Dergisi*. 37 (2002): 45-50. Erişim 16 Kasım 2016, <http://istanbul.dergipark.gov.tr/iutarih/issue/9609/120013>.
- Altan, Ebru. Anadolu’da Haçlılara Karşı Savaş (1097-1190)”. *Tarih Dergisi, Prof. Dr. Ali İhsan Gencer Hatıra Sayısı*, 47 (2008): 75-104. Erişim 15 Kasım 2016, <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iutarih/article/view/1023016928/1023016140>.
- Andrea, Alfred J. ve Holt, Andrew. “Once More into the Breach: The Continuing War Against Myths”. *Seven Myths of the Crusades* içinde, haz. Alfred J. Andrea ve Andrew Holt. xi-xxxiv. İndiana: Heckett Publishing, 2015.
- Anna Kommena. *Alexiad*, nşr. Bilge Umar. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1996.
- Anonim. *I. ve II. Haçlı Seferleri Vakayinâmesi*, çev. Vedii İlmen. İstanbul: Yaba Yayınları, 2005.
- Anonim. *The Chanson D'Antioche: An Old-French Account of the First Crusade*, çev. Susan B. Edginton ve Carol Sweetenham. Surrey: Ashgate, 2011.
- Asbridge, Thomas. *Haçlı Seferleri*, çev. Ekin Duru. İstanbul: Say Yayınları, 2014.
- Ayan, Ergin. *Anonim Haçlı Tarihi*. İstanbul: Selenge Yayınları, 2013.
- Ayan, Ergin. *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2016.
- Beydilli, Kemal. “Avrupa”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4: 135-151. Ankara: TDV Yayınları, 1991.
- Bilgin, Vejdi. “İslâm Düşünce-Siyaset Tarihinde Laikliğin İzini Sürmek”. *Özgürlük, Eşitlik ve Kardeşlik, Birinci Uluslararası Felsefe Kongresi* içinde, ed. İsmail Serin. 598-616. Bursa: Asa Kitabevi Yayınları, 2010.
- Boas, Adrian. J. *Jerusalem in the Time of the Crusades: Society, Landscape, and Art in the Holy City Under Frankish Rule*. London: Routledge, 2001.

- Bozhan, Zelal. “Türkiye Selçukluları ile Danişmendiler Arasındaki İlişkiler”. Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi, 2013.
- Cécile Morrison. *Haçlılar*, çev. Nermin Acar. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2005.
- Charanis, Peter. “I. Haçlı Seferi’nin Nedeni Hakkında Bir Grek Kaynağı”, çev. İlcan Bihter Barlas. *Tarih Okulu Dergisi* 13 (2012): 203-205.
- Chazan, Robert. *In the Year 1096 The First Crusade & The Jews*. Philadelphia: The Jewish Publication Society, 1996.
- Cline, Eric H. *Jerusalem Besieged: From Ancient Canaan to Modern Israel*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2005.
- Clinton, Bill. “A struggle for the soul of the 21st century”. Erişim 14 Mart 2017, http://www.salon.com/2001/11/10/speech_9/
- Crawford, Paul F. (2015). The First Crusade: Unprovoked Offense or Overdue Defense? *Seven Myths of the Crusades* içinde, haz. Alfred J. Andrea ve Andrew Holt. 1-28. İndiana: Heckett Publishing, 2015.
- Crawford, Paul F. Four Myths about the Crusades. *Intercollegiate Review*, 46/1 (2011): 13-22. Erişim 12 Mart 2017, https://isistatic.org/journal-archive/ir/46_01/crawford.pdf.
- Çelik, Sebahattin. “Anonim Süryani Vakayinâmesine Göre 1. Haçlı Seferi”. Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, 2006.
- Demirkent, Işın. “Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri”. *Tarih Dergisi* 35 (1994): 65-78. Erişim 13 Şubat 2017, <http://dergipark.gov.tr/iutarih/issue/9607/119973>.
- Demirkent, Işın. *Haçlı Seferleri Tarihi Makaleler-Bildiriler-İncelemeler*, haz. Ebru Altan. İstanbul: Dünya Yayıncılık, 2012.
- Demirkent, Işın. *Urfa Haçlı Konluğu Tarihi*. 2 cilt. Ankara: TTK, 2013
- Demirkent, Işın. *Haçlı Seferleri*. İstanbul: Dünya Yayıncılık, 2013.
- Demirkent, Işın. *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan*. Ankara: TTK, 2014.
- Durmaz, Sayime. “Haçlılar ve Doğu Hristiyanlığı – XI.- XII. Yüzyıllar”. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2004.

- Durmaz, Saime. “Yüksek Ortaçağ’da Papa Âsâ’nın Savaşı”. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1/1 (2010): 93 -120. Erişim 05 Mart 2017, http://sbedergi.karatekin.edu.tr/Makaleler/2069226887_5-kitapcik.pdf.
- Düzgün, Şaban Ali. “Bir Şiddetin Anatomisi: Latin Batı’nın Haçlı Terörü”. *Dinî Araştırmalar* 7 /20 (2004): 73-92.
- Edgington, Susan B. “Albert of Aachen Reappraised”. *From Clermont to Jerusalem içinde*, ed. A. Murray. 55-68 . Brepols: Brepols Publishers, 1998.
- el-Azîmî. *Azîmî Tarihi*, nşr. Ali Sevim. Ankara: TTK Yayınları, 2006.
- Erer, Râşid. *Türklere Karşı Haçlı Seferleri*, haz. Ahmed Yüksel Özemre. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2002.
- Ersan, Mehmet. *Selçuklular Zamanında Ermeniler*. Ankara: TTK Yayınları, 2007.
- eş-Şankitî, Muhammed b. el-Muhtar. *Haçlı Savaşlarının Etkisi Altında Sünni-Şii İlişkileri*, çev. İdris Çakmak. İstanbul: Mana Yayınları, 2012.
- et-Taberî, Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerir. *Tarih-i Taberî*. 3 cilt. İstanbul: Elif Ofset, 1983.
- France, John. *Victory in the East: A Military History of the First Crusade*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
- Frankopan, Peter. *The First Crusade: The Call from the East*. Massachusetts: Belknap Press of Harvard University Press, 2012.
- Fulcherius Carnotensis. *Kudüs Seferi*, çev. İlcan. Bihter Barlas. İstanbul: IQ Yayıncılık, 2009.
- Fuller, Thomas. *The History of the Holy War*. London: William Pickering, 1840.
- Gil, Moshe. *A History of Palestine, 634-1099*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
- Gordlevski, Vladimir Aleksandroviç. *Anadolu Selçuklu Devleti*, çev. Azer Yaran. Ankara: Onur Yayınları, 1988.
- Guibert of Nogent. *Gesta Dei Per Francos: The Deeds of God Through the Franks*, nşr. Robert Levine. Woodbridge: The Boydell Press, 1997.
- Guibert of Nogent. *Monodies and On the Relics of Saints*, nşr. Joseph Mcalwany ve Jay Rubenstein. Londra: Penguin Books, 2011.

- Gümüş, Tarık Tolga. “Caen’li Ralph’ın Gözünden Türkler: Birinci Haçlı Seferi”. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler*, 5/14 (2014): 110-123. Erişim 15 Kasım 2016, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ijoes/article/view/5000039443>.
- Gürbüz, Osman. “Saltuklular”. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2002.
- Harris, Jonathan. “Byzantium and the First Crusade: Three Avenues of Approach”. *Estudios Byzantinos* 2 (2014): 125–141. Erişim 18 Mart 2017, http://www.publicacions.ub.edu/revistes/ejecuta_descarga.asp?codigo=1024.
- Hill, John Hugh ve Laurita Lyttleton Hill. *Raymond IV Count of Toulouse*. New York: Syracuse University Press, 1962.
- Hillenbrand, Carol. *The Crusades: Islamic Perspectives*. New York: Routledge, 2000.
- Hindley, Geoffrey. *Bir İslâm Kahramanı Selahaddin*, çev. Süleyman Genç. İstanbul: Doruk Yayınları, 2011.
- Holt, Peter M. *Haçlılar Çağı*, çev. Özden Arıkan. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999.
- İbn Kalânisî. *Şam Tarihine Zeyl*, çev. Onur Özatağ. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, çev. Mehmet Keskin. 15 cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1994.
- İbnü'l-Esir. *el-Kamil Fi't-Tarih* (çev. Abdülkerim Özaydın) İstanbul: Bahar Yayınları, 1987.
- Kafesoğlu, İbrahim. *Harezmşahlar Devleti Tarihi*. Ankara: TTK Yayınları, 2000.
- Kaleli, Emrullah. (2011). “Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılılar (1096-1204)”. Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2011.
- Kaleli, Emrullah. “Haçlı Seferleri Zamanında Avrupa’da Antisemitizm (1096-1190)”. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 13/1 (2013): 21-35.
- Kırpık, Güray. “Haçlılar (1095-1120)”. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2005.
- Kırpık, Güray. *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*. İstanbul: Selenge Yayınları, 2009.

- King, Matthew LaBarge, “We’re on a Mission from God: A Translation, Commentary, and Essay Concerning *The Hierosolymita* by Ekkehard of Aura”. Lisans Tezi, University of Washington, 2011.
- Kostick, Conor. *The Social Structure of the First Crusade*. Boston: Brill, 2008.
- Köymen, Mehmet Altan. *Selçuklular Devri Türk Tarihi*. Ankara: TTK Yayınları, 2013.
- Krey, August C. *The First Crusade The Accounts of Eye-witnesses and Participants*. Princeton: Princeton University Press, 1921.
- Küçüksipahioğlu, Birsal. “Birinci Haçlı Seferi'nin Bir Görgü Tanığı: Raimundus Aguilers”. *Tarih Dergisi* 41/1 (2014): 7-24. Erişim 16 Kasım 2016, <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iutarih/issue/view/1023001519>.
- Lewis, Bernard. *Haşîşiler*, çev. Ali Aktan. İstanbul: Sebil Yayınevi, 1995.
- Lloyd, Simon. “The Crusading Movements 1096-1274”. *The Oxford Illustrated History of the Crusades* içinde, ed. Jonathan Riley-Smith. 34-65. New York: Oxford University Press, 1995.
- Madden, Thomas F. “Rivers of Blood: An Analysis of One Aspect of the Crusader Conquest of Jerusalem in 1099”. *Revista Chilena de Estudios Medievales*, 1 (2012): 25-37. Erişim 13 Şubat 2017, https://www.academia.edu/4081837/Rivers_of_Blood_An_Analysis_of_One_Aspect_of_the_Crusader_Conquest_of_Jerusalem.
- Madden, Thomas F. “The Real History of the Crusades”. *Crisis* 20/1 (2002). Erişim 6 Mart 2017, <http://www.crisismagazine.com/2002/the-real-history-of-the-crusades-2>.
- Madden, Thomas F. *The Concise History of the Crusades*. Plymouth: Rowman & Littlefield, 2014.
- Michael, Robert. *Holy Hatred: Christianity, Antisemitism, and the Holocaust*. New York: Palgrave Macmillan, 2006.
- Munro, Dana C. “The Speech of Pope Urban II. At Clermont, 1095”. *The American Historical Review*, 11/2 (1906): 231-242.
- Munro, Dana C. *Letters of The Crusaders*. Philadelphia: Department of history of the University of Pennsylvania, 1902.

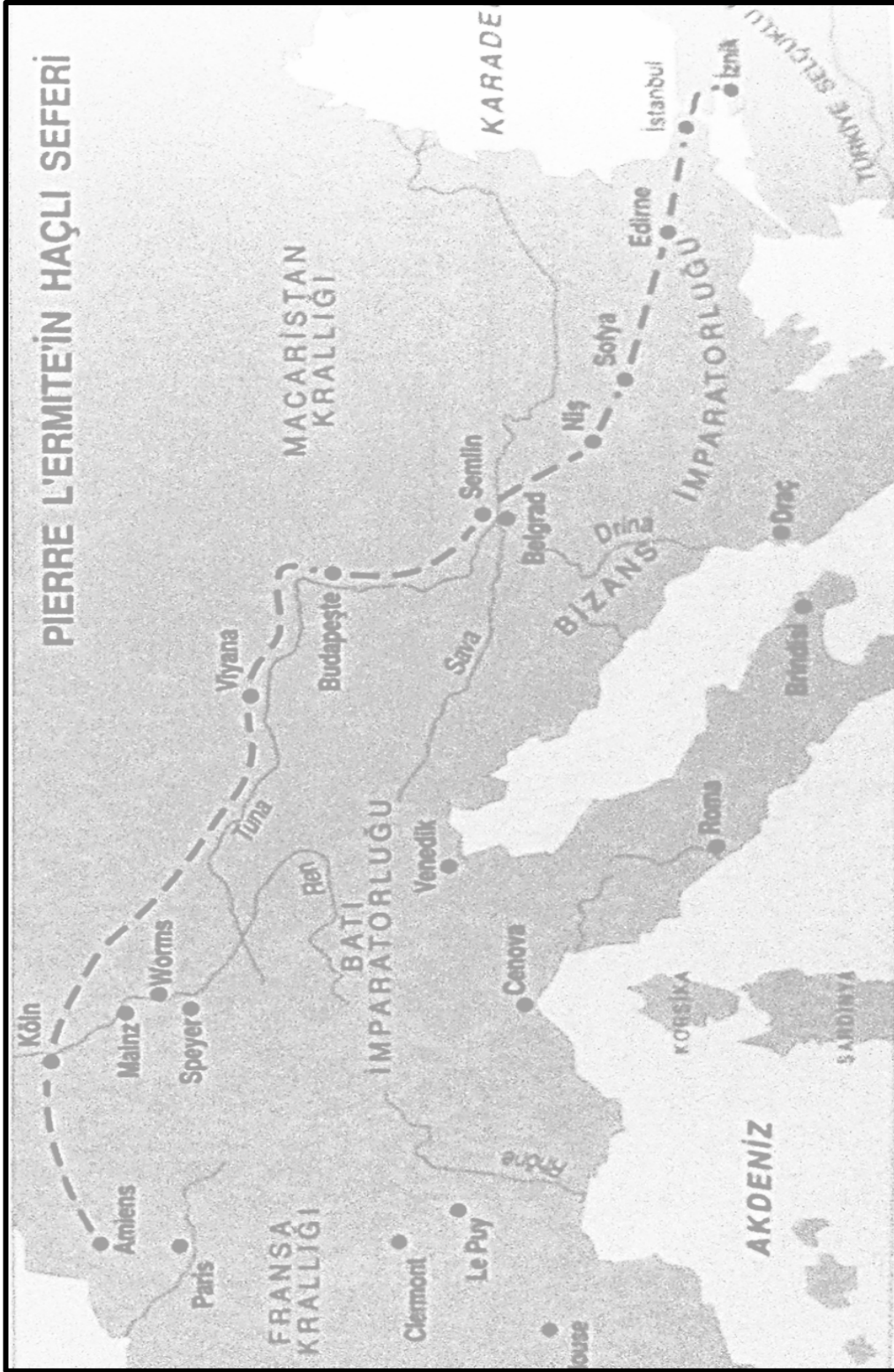
- Nicolle, David. *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*, çev. L. Ece Sakar. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013.
- Ordericus Vitalis, *Ecclesiastical History England and Normandy*, nşr. Thomas Forester. Londra: H.G. Bohn, 1854.
- Ostrogorsky, Georg. *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan. Ankara: TTK Yayınları, 2015.
- Özaydın, Abdülkerim. “Dânişmendliler”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8: 469-474. Ankara: TDV Yayınları, 1993.
- Özaydın, Abdülkerim. “İbnü'l-Kalânîsi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 21: 99-100. Ankara: TDV Yayınları, 2000.
- Özaydın, Abdülkerim. “Saltuklular”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36: 54-56. Ankara: TDV Yayınları, 2009.
- Özaydın, Abdülkerim. *Sultan Muhammed Tapar Devri Selçuklu Tarihi* Ankara: TTK Yayınları, 1990.
- Peter Tudebode. *Historia de Hierosolymitano Itinere*, nşr. John Hugh Hill ve Laurita L. Hill. Philadelphia: The American Philosophical Society, 1974.
- Peters, Edward. *The First Crusade The Chronicle of Fulcher of Chartres and Other Source Materials (2nd ed.)*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1998.
- Pryor, John H. “The Oaths of the Leaders of the First Crusade to Emperor Alexios I Comnenus: Fealty, Homage”. *Parergon* 2 (1984): 111-141. Erişim 13 Şubat 2017, <https://muse.jhu.edu/article/490894/summary>.
- Ralph of Caen. *Gesta Trancredi*, nşr. Bernard S. Bachrach ve David S. Bachrach (Surrey: Ashgate Publishing, 2010).
- Raymond D’Aguilers. *Historia Francorum Qui Ceperunt Iherusalem*, nşr. John Hugh Hill ve Laurita L. Hill (Philadelphia: The American Philosophical Society, 1968).
- Riley-Smith, Jonathan. “Crusading As an Act of Love”. *History*, 65/214 (1980): 177-192.
- Riley-Smith, Jonathan. “The Crusading Movements and Historians”. *The Oxford Illustrated History of the Crusades* içinde, ed. Jonathan Riley-Smith. 1-12. New York: Oxford University Press, 1995.

- Riley-Smith, Jonathan. *Haçlılar Kimlerdi*, çev. Berna Kılınçer. İstanbul: Bileşim Yayınevi, 2005.
- Riley-Smith, Jonathan. *The Crusades: A History*. London: Bloomsbury Publishing, 2014.
- Riley-Smith, Jonathan. *The First Crusade and the Idea of Crusading*. London: Continuum, 2003.
- Robert the Monk. *Historia Iherosolimitana*, nşr. Carol Sweetenham. Surrey: Ashgate Publishing, 2005.
- Rubenstein, Jay. "Cannibals and Crusaders". *French Historical Studies*, 31/4 (2008): 525-552.
- Rubenstein, Jay. *Armies of Heaven*. New York: Basic Books, 2011.
- Runciman, Steven. *Haçlı Seferleri Tarihi*, çev. Fikret Işıltan. 3 cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2008.
- Sevim, Ali. "Azîmî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4: 330-331. Ankara: TDV Yayınları, 1994.
- Sevim, Ali. "İbnü'l-Adîm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 20: 478-479. Ankara: TDV Yayınları, 1999.
- Sevim, Ali. *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*. Ankara: TTK Yayınları, 2000.
- Sevim, Ali. *Zübdetü'l-Haleb min Târîhi Haleb'de Selçuklular*. Ankara: TTK Yayınları, 2014.
- Sırma, İhsan Süreyya. *Haçlı Seferleri*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2014.
- Solomon bar Simson, Rabbi Eliezer bar Nathan ve Anonim Mainz vakayinâmesi. *The Jews and The Crusades: The Hebrew Chronicles of the First and Second Crusades*, çev. Shlomo Eidelberg (New Jersey: KTAV Publishing House, 1996).
- Sümer, Faruk. "Mengüçüklüler". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29: 138-142. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Şehbenderzâde Ahmed Hilmi. *İslâm Tarihi*, der. Ziya Nur Aksun. 2 cilt. Ankara: Ötüken Neşriyat, 2011.
- Throop Susanna A. *Crusading as an Act of Vengeance*. Surrey: Ashgate Publishing, 2011.

- Turan, Osman. *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2003.
- Tyerman, Christopher. *England and the Crusades, 1095-1588*. Chicago: University of Chicago Press, 1996.
- Urfalı Mateos. *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi (952-1136) ve Papaz Gregor'un Zeyli (1136-1162)*, çev. Hrant D. Andreasyan Ankara: TTK Yayınları, 1962.
- Usta, Aydın. *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2008.
- William of Malmesbury, *Chronicle Kings of England*, çev. J. A. Giles, D.C.L., London: H. G. Bohn, 1847.
- Yıldız, Mukadder. “Fulcherius Carnotensis – Birinci Haçlı Sefer Vakayinamesi.” Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1999.
- Yinanç, Mükrimin Halil, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, haz. Refet Yinanç. 2 cilt. Ankara: TTK Yayınları, 2013.

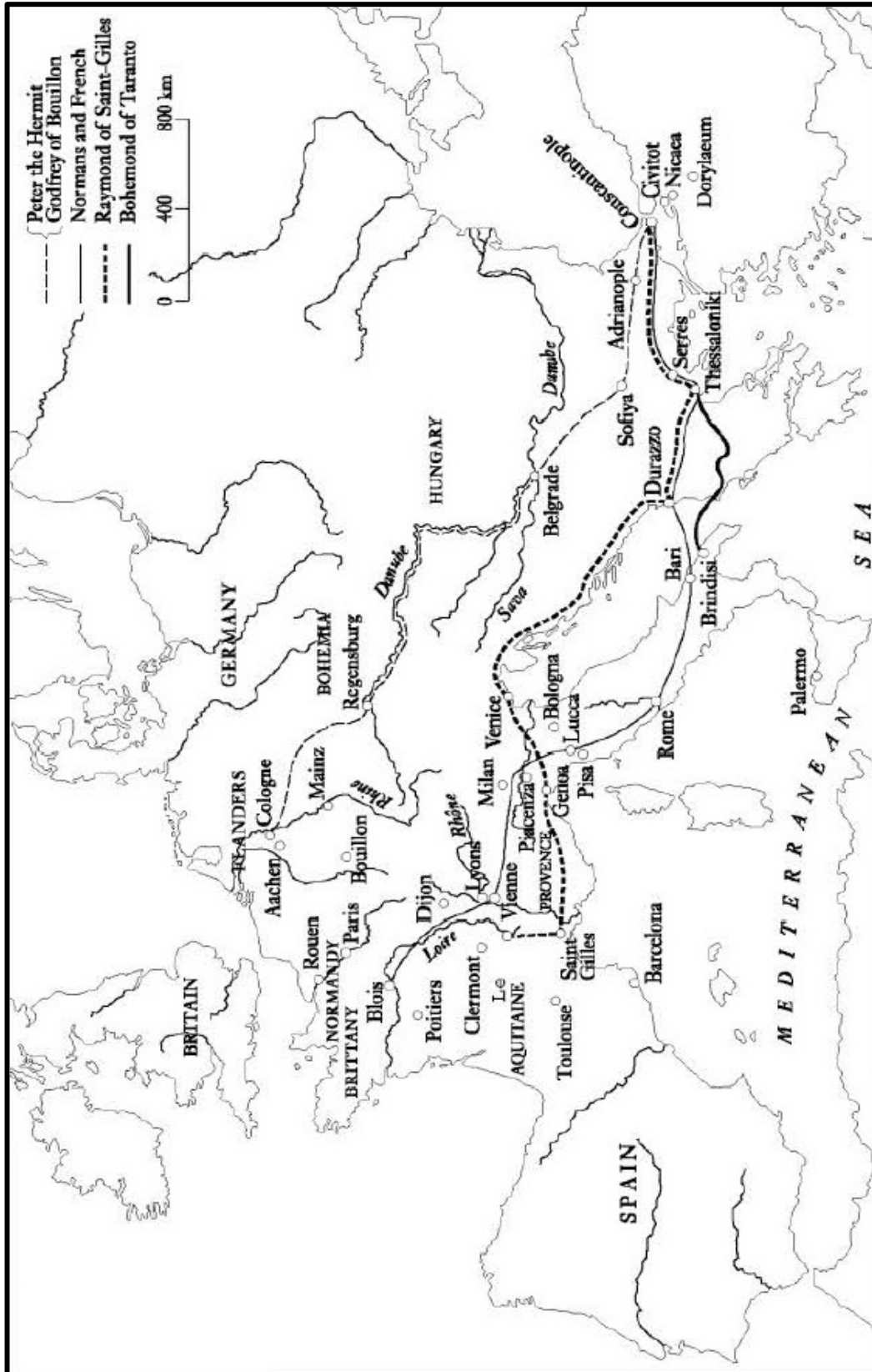
EKLER

EK-1: Pierre L'Hermit'in Ordusunun Güzergâhı

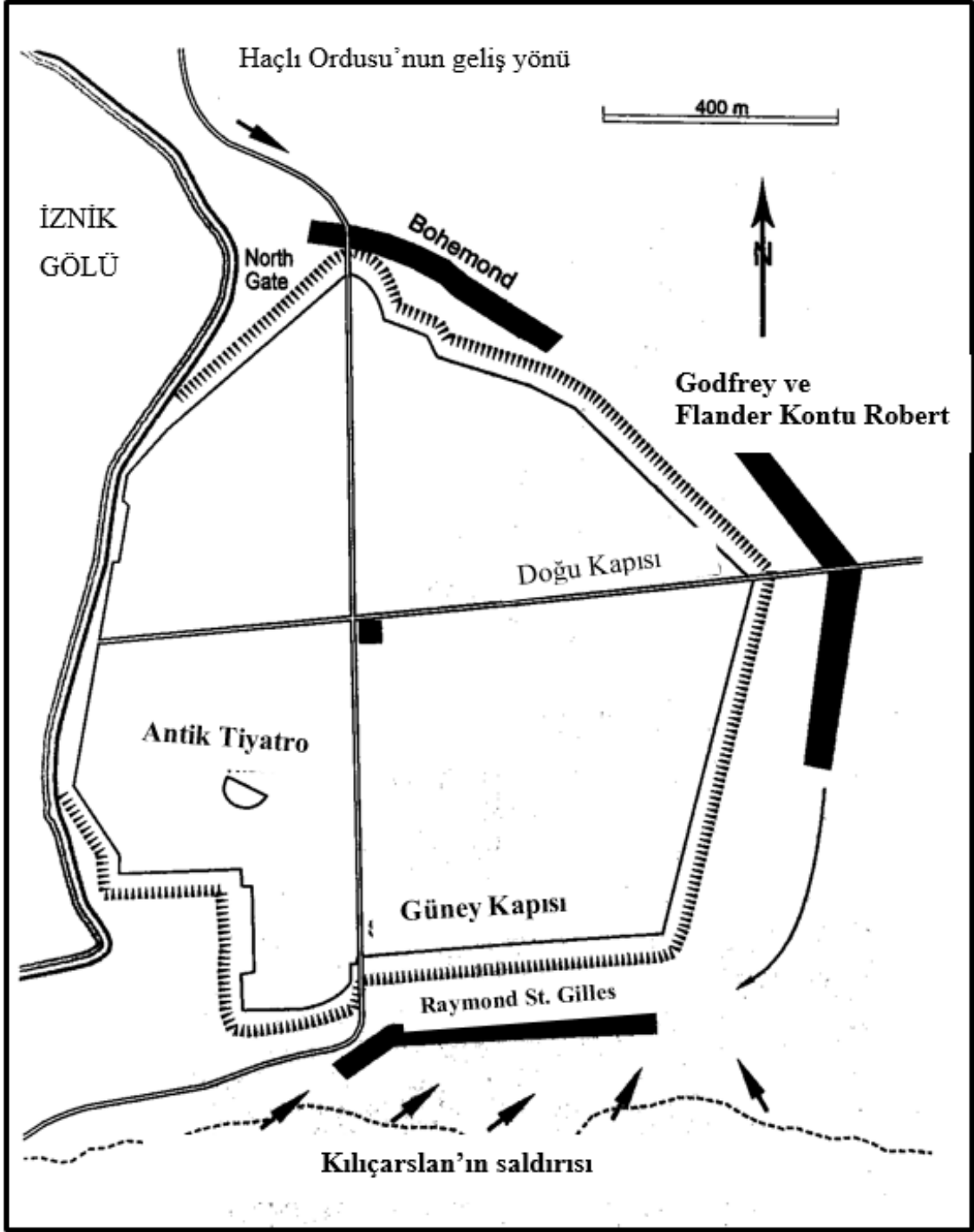
Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 12.

EK-2: Haçlı Ordularının Avrupa Güzergâhları

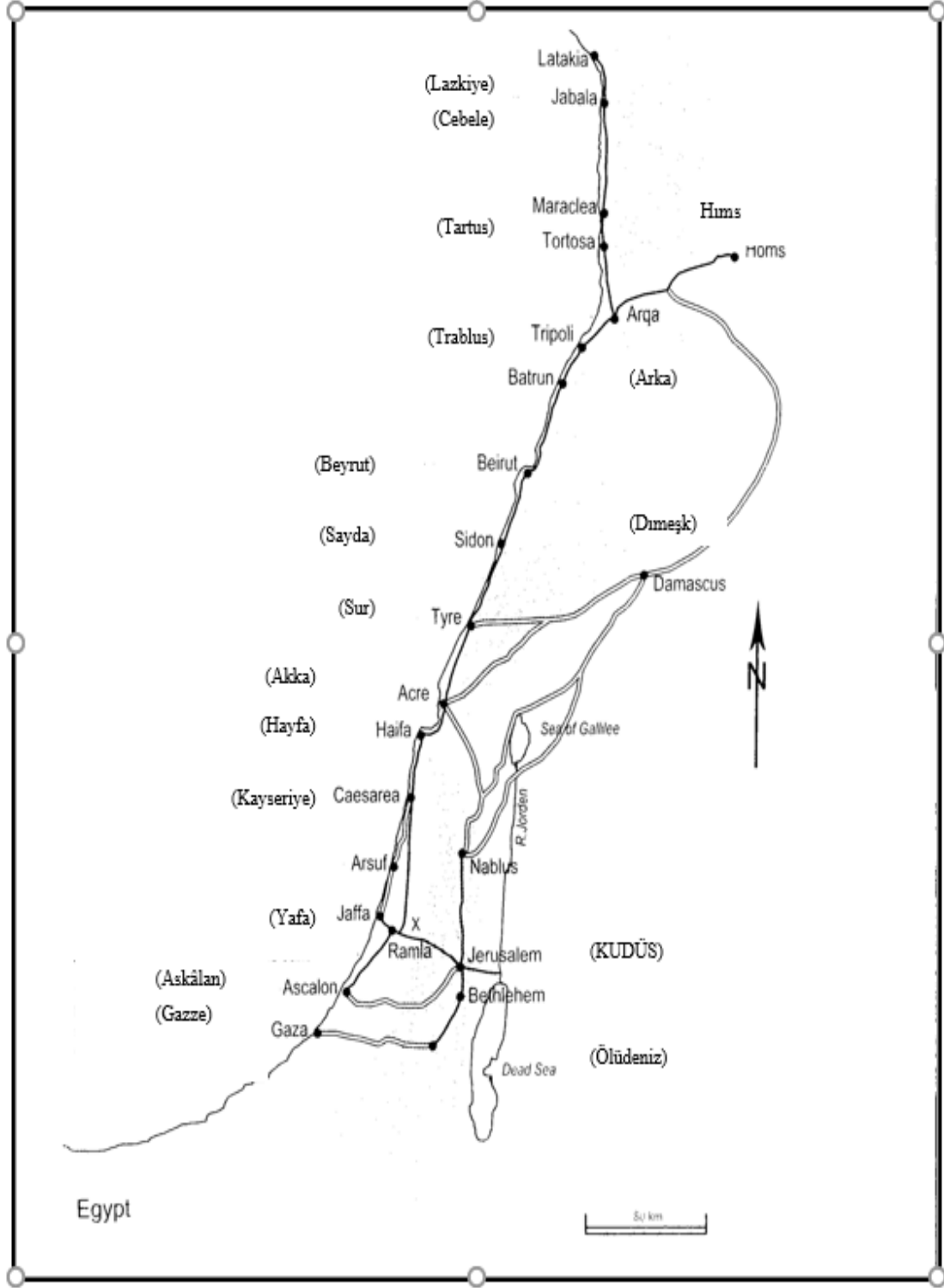
Albert of Aachen, a.e., Harita 1.

EK-4: İznik Muharasası

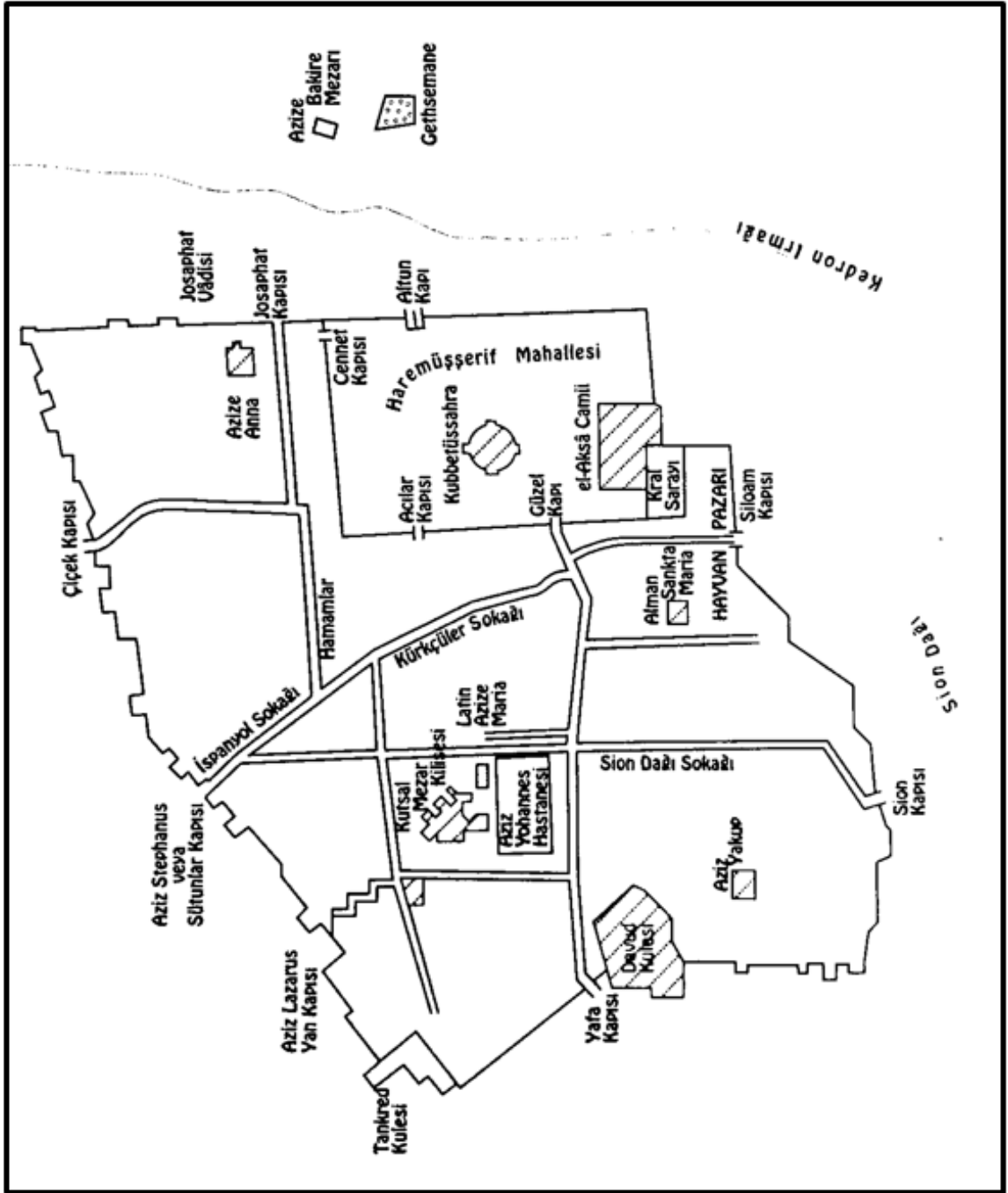
Albert of Aachen, a.e., Harita 2.

EK-5: Haçlı Ordusunun Kudüs'e İlerleyişi

Albert of Aachen, a.e., Harita 4.

EK-6: 1099 Kudüs Şehir Planı

Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 54..

ÖZ GEÇMİŞ

Adı, Soyadı	Süleyman Genç		
Doğum Yeri ve Yılı	Trabzon - 1980		
Medeni Durumu	Evli		
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi	İngilizce - A		
Öğrenim Durumu	Başlama – Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lisans	1998	2002	Selçuk (NE) Üniversitesi
Yüksek Lisans	2013	-	RTE Üniversitesi
Doktora	-	-	-
Çalıştığı Kurum (/lar)			Başlama – Ayrılma Yılı
1. M.E.B			2002
2.			
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayınlar			
Aldığı Ödüller			
Diğer			
İletişim (eposta)	suleymangenc@hotmail.com		